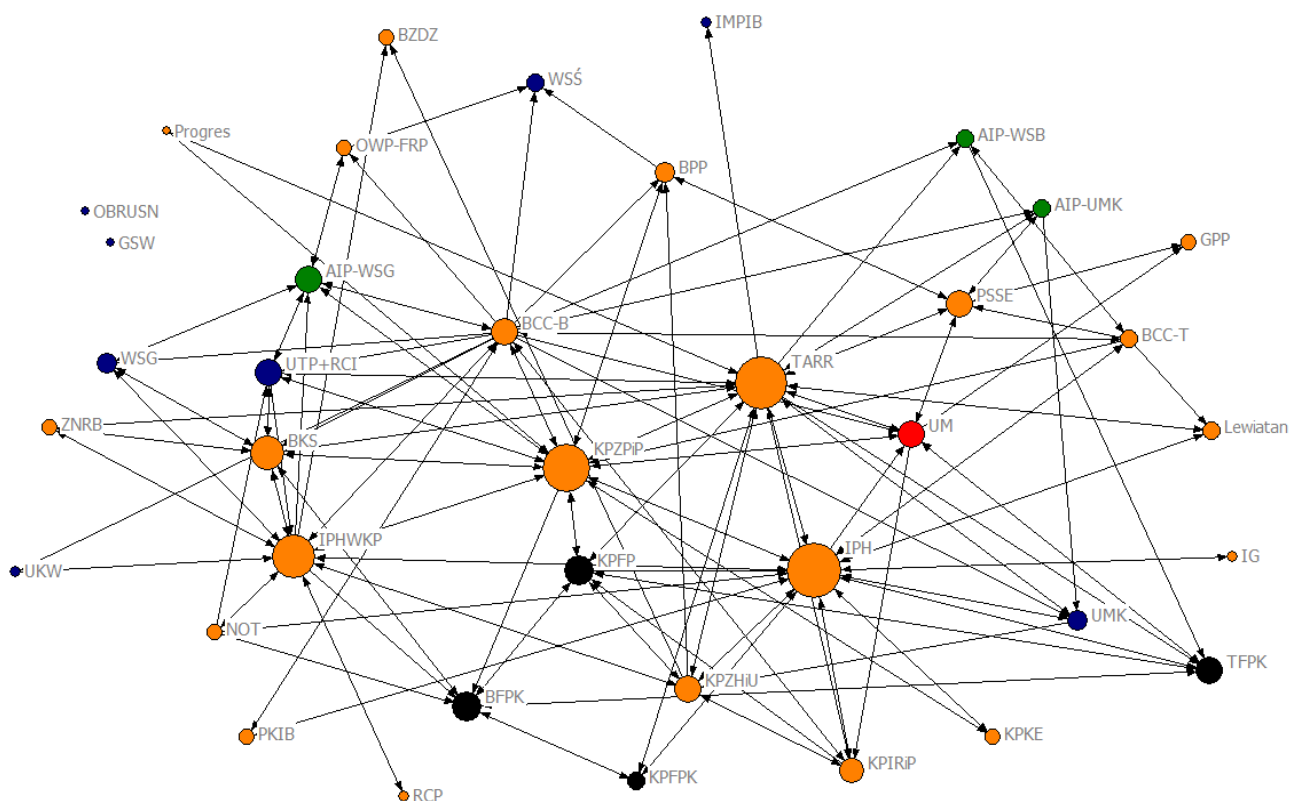

RAPORT

Identyfikacja kierunków rozwoju sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Identyfikacja kierunków rozwoju sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim

Raport z badania w ramach projektu *Diagnoza trendów rozwojowych
województwa kujawsko-pomorskiego*

Toruń, czerwiec 2010

Zespół badawczy:

Anna Chrościcka, Tomasz Płachecki, Jędrzej Stasiowski – autorzy raportu

Michał Kotnarowski, Magdalena Połec, Przemysław Sadura, Monika Stec,
Justyna Szolajska, Wojciech Zadrożniak – pozostali członkowie zespołu badawczego

Dyspersja

ul. Szymanowskiego 4 lok. 65

03-477 Warszawa

e-mail: biuro@dyspersja.com

<http://www.dyspersja.com>

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Plac Teatralny 2

87-100 Toruń

Departament Polityki Regionalnej

Wydział Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym

ul. M. Skłodowskiej-Curie 73

87-100 Toruń

e-mail: politykaregionalna@kujawsko-pomorskie.pl

<http://mojregion.eu>

Zespół zaangażowany ze strony Urzędu Marszałkowskiego:

Milena Skopińska, Magdalena Bolewska, Hanna Elwertowska, Arkadiusz Dąbrowski

Projekt okładki:

Milena Skopińska

Skład:

Milena Skopińska

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego

Skróty:

AIP	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości
B+R	badania i rozwój (instytucje B+R – instytucje badawczo-rozwojowe)
BDR	Bank Danych Regionalnych
EIS	Europejska Tablica Wyników w Dziedzinie Innowacji (ang. <i>European Innovation Scoreboard</i>)
FGI	zogniskowany wywiad pogłębiony (ang. <i>focus group interview</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IBnGR	Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową
IDI	indywidualny wywiad pogłębiony (ang. <i>individual in-depth interview</i>)
PO IŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
JBR	jednostka badawczo-rozwojowa
JST	jednostki samorządu terytorialnego
KSU	Krajowy System Usług
MMŚP	sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw
MŚP	sektor małych i średnich przedsiębiorstw
NOT	Naczelna Organizacja Techniczna
NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
PARP	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PO IŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
REGON	Rejestr Podmiotów Gospodarki Narodowej
RII	Regionalny Indeks Innowacyjności (ang. <i>Regional Innovation Index</i>)
RIS	Regionalna Strategia Innowacji
RORIIiSI	Regionalny Ośrodek Rozwoju Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego
RPO WKP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
SII	Sumaryczny Indeks Innowacyjności (ang. <i>Summary Innovation Index</i>)
TARR	Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego
TPP	innowacje technologiczne, tj. produktowe i procesowe (ang. <i>technological product and process</i>)
UE	Unia Europejska
UTP	Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczny im. J. i J. Śniadeckich w Bydgoszczy
WKP	Województwo Kujawsko-Pomorskie
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Spis treści

Spis treści	5
1 Podsumowanie wyników badania	8
2 Informacje o badaniu	16
2.1 Zakres badania	16
2.1.1 Cele, obszary i pytania badawcze	16
2.1.2 Zakres podmiotowy	18
2.2 Metodologia	18
2.2.1 Techniki badawcze oraz badane grupy	18
2.2.2 Dobór prób do badań jakościowych	19
2.2.3 Dobór prób do badań ankietowych	20
2.2.4 Ograniczona dostępność danych ze statystyki publicznej	22
2.3 Koncepcja badania i struktura raportu	23
3 Kondycja MŚP	24
3.1 Wprowadzenie: znaczenie MŚP	24
3.2 Wielkość sektora MŚP	25
3.3 Przychody, koszty, nakłady i zatrudnienie	28
3.4 Samoocena kondycji MŚP	30
3.5 Zmiana wielkości obrotu	32
4 Innowacyjność MŚP	33
4.1 Wprowadzenie: znaczenie działalności innowacyjnej	33
4.2 Działalność innowacyjna i jej wyniki	35
4.2.1 Rodzaje innowacji	35
4.2.2 Innowacje technologiczne	36
4.2.3 Innowacje marketingowe i organizacyjne	38
4.2.4 Przychody ze sprzedaży produktów innowacyjnych	40
4.2.5 Efekty działalności innowacyjnej	41
4.2.6 Eko – innowacje	43
4.3 Nakłady na innowacje	44
4.4 Źródła innowacji	50
5 Warunki funkcjonowania MŚP w regionie	54
5.1 Wprowadzenie: wybór uwarunkowań do badania	54
5.2 Warunki rozpoczynania działalności	54
5.3 Warunki prowadzenia działalności innowacyjnej	57
5.3.1 Opinie przedstawicieli MŚP na temat napotykanym barier	57
5.3.2 Poziom innowacyjności województwa	59
5.4 Warunki prowadzenia działalności gospodarczej w opinii przedstawicieli MŚP	61

5.4.1	Opinie przedstawicieli ogółu MŚP	61
5.4.2	Opinie przedstawicieli „awangardy” MŚP	65
5.4.3	Opinie przedsiębiorców jako punkt wyjścia do opracowania strategii	66
5.5	Stan wybranych uwarunkowań	67
5.5.1	Infrastruktura drogowa	67
5.5.2	Podatki lokalne	70
5.5.3	Środki z funduszy UE	72
5.5.4	Uwaga na temat ewaluacji wsparcia udzielanego MŚP	74
5.5.5	Dostępność pracowników	74
5.5.6	Miejskowe plany zagospodarowania przestrzennego	77
5.5.7	Infrastruktura komunalna	78
5.5.8	Dostępność kredytów, pożyczek oraz środków od inwestorów	80
5.5.9	Szkolenia i doradztwo	81
6	Działalność JST, IOB oraz instytucji B+R	84
6.1	Instytucje należące do otoczenia MŚP w województwie	84
6.1.1	Rola władz samorządowych	84
6.1.2	IOB	85
6.1.3	Instytucje B+R	88
6.2	Wsparcie dla MŚP	94
6.2.1	Wsparcie otrzymywane przez MŚP	94
6.2.2	Działania urzędów gmin na rzecz MŚP	95
6.2.3	Działania powiatów na rzecz MŚP	104
6.2.4	Wspieranie IOB przez gminy i powiaty	106
6.2.5	Usługi IOB oraz instytucji B+R na rzecz MŚP: podaż i popyt	111
6.3	Potencjał JST, IOB oraz B+R w kontekście wspierania MŚP	117
6.3.1	Potencjał JST	117
6.3.2	Potencjał IOB	121
6.3.3	Nastawienie uczelni wobec współpracy z przedsiębiorstwami	124
6.3.4	Potencjał uczelni oraz JBR	127
6.4	System wsparcia przedsiębiorczości oraz innowacyjności	130
6.4.1	Relacje	130
6.4.2	Kumulatywność	134
7	Artikulacja interesów MŚP, współpraca z JST	136
7.1	Wyrażanie interesów MŚP	136
7.2	Relacje pomiędzy MŚP a JST	139
7.2.1	Opinie przedsiębiorców nt. wspierania MŚP przez samorząd	139
7.2.2	Opinie przedstawicieli gmin na temat przedsiębiorstw	142
8	Współpraca pomiędzy MŚP	144

9	Rekomendacje	147
9.1	Wprowadzenie	147
9.2	Inwestycje infrastrukturalne (regionalne i lokalne)	148
9.3	Działalność władz samorządowych gmin	149
9.3.1	Podatki lokalne	149
9.3.2	Planowanie przestrzenne	150
9.3.3	Planowanie rozwoju lokalnego przy udziale przedsiębiorców	150
9.4	Wdrażanie programów UE skierowanych do MŚP	151
9.5	Instrumenty wsparcia udzielanego przez IOB	152
9.5.1	Zakres tematyczny oferty szkoleniowej i doradczej	152
9.5.2	Zakres wsparcia finansowego dla MŚP	153
9.6	Wykorzystanie wyników prac B+R w działalności MŚP	154
9.6.1	Zainteresowanie MŚP współpracą z instytucjami B+R	154
9.6.2	Ograniczony potencjał regionu w zakresie publicznych instytucji B+R	155
9.6.3	Firmy akademickie	156
9.6.4	Ośrodki wspierania innowacji	156
9.7	System wspierania przedsiębiorczości oraz innowacyjności	157
9.7.1	Dostępność usług IOB i koordynacja ich działalności	157
9.7.2	Kontynuacja prac nad RSI	158
9.8	Dialog władz samorządowych regionu z przedsiębiorcami	158
9.8.1	Stałe forum dyskusji władz samorządowych regionu z przedsiębiorcami	158
9.8.2	Współpraca MŚP z organizacjami przedsiębiorców	158
9.9	Zasoby ludzkie	159
9.9.1	Deficyt pracowników, zwłaszcza specjalistów w zawodach technicznych	159
9.9.2	Pracownicy instytucji wspierających	160
9.10	Organizacja działań na rzecz przedsiębiorczości w UM	160
9.10.1	Wsparcie dla samorządów lokalnych (zwł. urzędów gmin)	160
9.10.2	Integracja działań na rzecz przedsiębiorczości w UM	160
	Bibliografia	161
	Spis tabel i wykresów	163
	Załącznik 1: Lista IOB oraz instytucji B+R	168
	Summary of research results	170

1 Podsumowanie wyników badania

Wprowadzenie

Rola odgrywana przez małe i średnie przedsiębiorstwa¹ (MŚP) w gospodarce oraz na rynku pracy sprawia, że tworzenie warunków sprzyjających ich powstawaniu i rozwojowi leży w interesie społecznym, a tym samym – w obszarze zainteresowania władz publicznych. Dostępne obecnie fundusze Unii Europejskiej w istotny sposób zwiększają możliwości wzmacniania sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Do udzielania przedsiębiorstwom skutecznego wsparcia potrzebna jest także wiedza o ich kondycji i potrzebach, uwarunkowaniach w jakich funkcjonują, a także o instytucjach należących do ich otoczenia. Celem przeprowadzonego badania było poszerzenie wiedzy z tego zakresu, przede wszystkim na użytek Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, który badanie zamówił, ale także innych instytucji, zaangażowanych we wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw z regionu.

Kondycja

Populacja aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych w województwie kujawsko-pomorskim na koniec 2008 roku² liczyła przeszło 3800 podmiotów, z czego 77% stanowiły przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 pracowników, a 23% przedsiębiorstwa zatrudniające od 50 do 249 osób (GUS 2010 a: 68). Wartości wskaźników odnoszących liczbę aktywnych przedsiębiorstw do liczby mieszkańców były zbliżone w regionie i w całym kraju.

W latach 2004-2008 w województwie i w całym kraju występowały podobne trendy dotyczące zmian wielkości przychodów oraz nakładów inwestycyjnych małych i średnich przedsiębiorstw. **Przychody i nakłady** małych firm z regionu, a także przychody firm średnich, w przeliczeniu na jeden podmiot, były przeważnie niższe, niż w przypadku małych i średnich firm z całej Polski. **Poziom innowacyjności** małych i średnich przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego, mierzony działalnością innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych oraz przeprowadzonymi przez nie wdrożeniami innowacji produktowych i procesowych w 2008 roku, nie odbiega od poziomu innowacyjności takich przedsiębiorstw w skali całej Polski. Znaczący dystans pod względem aktywności w dziedzinie wprowadzania innowacji zaobserwowano natomiast pomiędzy małymi przedsiębiorstwami przemysłowymi z województw: kujawsko-pomorskiego oraz pomorskiego³, na korzyść drugiego z nich (GUS BDR).

Pod względem **obrotu** osiągniętego w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2008, wśród MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego można wyróżnić trzy grupy, nieznacznie różniące się liczebnością. Około jedna trzecia przedsiębiorstw uczestniczących w badaniu ankietowym przeprowadzonym przez „Dyspersję” zadeklarowała co najmniej dziesięcioprocentowy wzrost obrotów, podobnie liczne przedsiębiorstwa nie odnotowały zmiany przekraczającej dziesięć procent a nieznacznie mniejsza grupa odczuła co najmniej dziesięcioprocentowy spadek obrotów. Uwagę zwraca powszechny ponad dziesięcioprocentowy wzrost obrotów przedsiębiorstw młodych, tj. założonych w latach 2005–2007: odnotowało go aż 55% firm z tej grupy.

Wśród przedstawicieli małych i średnich firm z województwa kujawsko-pomorskiego, ankietowanych w maju 2010 roku, pozytywne **oceny aktualnej sytuacji gospodarczej własnego przedsiębiorstwa** zdecydowanie przeważały nad ocenami negatywnymi, natomiast najczęściej wybierano odpowiedź pośrednią. Blisko dwie piąte respondentów oceniło kondycję swojej firmy jako dobrą, tylko co dziesiąty jako złą a połowa jako zadowalającą. Saldo obliczone jako różnica pomiędzy odsetkami wskazań ocen

¹ W ramach badania jako małe i średnie przedsiębiorstwa określano przedsiębiorstwa niefinansowe zatrudniające, odpowiednio, od 10 do 49 oraz od 50 do 249 pracowników.

² Tj. według najaktualniejszych danych, jakie ogłosił dotychczas GUS.

³ Województwo pomorskie wybrano do porównań ze względu na bliskość geograficzną, a zarazem wyjątkowo dobre wyniki w zakresie działalności innowacyjnej.

pozytywnych oraz ocen negatywnych było nieco korzystniejsze w przypadku firm średnich, niż w przypadku małych – wynosiło odpowiednio 35 i 28 punktów.

Potrzeby

W trakcie badania ankietowego przedsiębiorcy z województwa kujawsko-pomorskiego zostali poproszeni o wyrażenie opinii na temat warunków funkcjonowania ich firm. Ocenie poddano 22 uwarunkowania, na które władze samorządowe mogą w pewnym stopniu oddziaływać, bezpośrednio lub współpracując z instytucjami otoczenia biznesu. Najbardziej palącą potrzebą przedsiębiorców okazało się polepszenie infrastruktury drogowej: aż cztery piąte respondentów (82%) stwierdziło, że infrastruktura drogowa wymaga poprawy z perspektywy działalności ich firmy. Na kolejnych miejscach listy uwarunkowań wymagających poprawy znalazły się: stawki podatków lokalnych (poprawy pod tym względem oczekuje 62% przedsiębiorców), możliwości uzyskania dotacji ze środków UE (59%) oraz przewidywalność podatków lokalnych (50%). Wśród uwarunkowań, których poprawy oczekiwała ponad jedna trzecia przedstawicieli sektora małych i średnich przedsiębiorstw, znalazły się ponadto: dostępność wysoko wykwalifikowanych (44%) oraz nisko lub średnio wykwalifikowanych pracowników (43%), miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (44%), infrastruktura komunalna (42%) oraz dostępność kapitału (36%). Ze względu na znaczenie innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw należy zwrócić uwagę na odpowiedzi dotyczące współpracy z uczelniami oraz instytucjami badawczymi: zdecydowana większość przedstawicieli MŚP uznała, że kwestia współpracy z uczelniami oraz instytucjami w ogóle nie jest istotna dla ich firmy.

Barierami najczęściej napotykanymi w ciągu pierwszego roku prowadzenia działalności były trudności z pozyskaniem kapitału (wskazane przez jedną trzecią przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego, którzy założyli firmy po 2003 roku) oraz z zatrudnieniem odpowiednich pracowników (przez jedną czwartą). Brak wystarczających środków finansowych był także najczęstszą przeszkodą we wprowadzaniu innowacji.

Można zakładać, że aktualna charakterystyka sektora małych i średnich przedsiębiorstw będzie ulegała stosunkowo szybkim zmianom (na przykład pod względem struktury branżowej, wykorzystywanych zasobów), a wraz z nią będą się zmieniały potrzeby przedsiębiorców. Ponadto część osób kierujących przedsiębiorstwami zapewne nie uświadamia sobie jeszcze w pełni wagi uwarunkowań, których wpływ na działalność gospodarczą w ostatnim czasie szybko wzrasta. Dlatego dążąc do wspierania rozwoju gospodarczego regionu warto zwrócić uwagę także na uwarunkowania istotne dla firm, które mają największy potencjał rozwojowy, nawet jeżeli kwestie wskazywane przez ich przedstawicieli są mniej istotne w opinii pozostałych przedsiębiorców. W ramach badania jako kryterium wyłonienia przedsiębiorstw z ponadprzeciętnym potencjałem rozwojowym przyjęto posiadanie przez nie aktualnej strategii, czyli spisanego planu kolejnych etapów rozwoju⁴. Przedstawiciele przedsiębiorstw z tej grupy częściej niż inni uważali za istotne: współpracę z uczelniami lub instytucjami naukowymi z regionu oraz spoza regionu, możliwości nawiązywania kontaktów z klientami i kontrahentami z zagranicy, ofertę w zakresie szkoleń i doradztwa, przepustowość lotniska oraz dostępność centrów wystawienniczych.

⁴ Za założeniem, że posiadanie strategii jest związane z potencjałem rozwojowym firmy przemawia fakt, że firmy posiadające strategię zdecydowanie częściej, niż pozostałe, odnotowywały wzrost obrotów w 2009 roku (odpowiednio: 40% i 26%). Stwierdzono również pozytywną zależność pomiędzy posiadaniem przez firmę strategii a uzyskiwaniem pozytywnych efektów działalności innowacyjnej (wśród firm posiadających strategię uzyskanie takich efektów zadeklarowało 48% przedsiębiorstw, które wdrażały innowacje, podczas gdy wśród firm nieposiadających strategii 35%).

Stan wybranych uwarunkowań

Według badania atrakcyjności inwestycyjnej województw, prowadzonego corocznie przez IBnGR, pod względem **dostępności transportowej**⁵ województwo kujawsko-pomorskie w latach 2006-2009 zajmowało niezmiennie dziesiątą pozycję, przy czym w ciągu dwóch ostatnich lat tego okresu wartość wskaźnika dostępności transportowej regionu nieznacznie wzrosła. Dane ze statystyki publicznej wskazują, że pomiędzy rokiem 2004 a 2008 w województwie znaczący przyrost długości dróg o nawierzchni twardej, o przeszło 750 kilometrów, osiągnięto wyłącznie w przypadku dróg gminnych. Aktywność gmin w zakresie inwestycji w infrastrukturę drogową w dalszym ciągu jest wysoka. W około trzech czwartych gmin realizowana jest obecnie co najmniej jedna taka inwestycja (76%) a w blisko jednej piątej wprawdzie nie jest jeszcze realizowana, ale już podjęto decyzję o jej realizacji (18%).

W badaniu z przedstawicielami gmin z województwa kujawsko-pomorskiego ustalono, że najczęstszymi działaniami gmin na rzecz rozwoju przedsiębiorczości jest **ustalenie stawek podatków i opłat lokalnych na poziomie niższym od maksymalnego**. W 2009 roku około trzy czwarte gmin stosowało obniżone stawki podatków od nieruchomości (75%) oraz podatków od środków transportowych (73%), a blisko dwie trzecie – obniżone stawki opłat lokalnych (63%). Znaczny odsetek przedsiębiorców niezadowolonych z wysokości podatków, w sytuacji gdy gminy powszechnie stosują stawki niższe od maksymalnych, może wynikać między innymi z braku przekonania, że gmina wydatkuje środki pochodzące m.in. z podatków w sposób zgodny z interesem przedsiębiorców. Z tego względu ważne jest prezentowanie przedsiębiorcom przez lokalne władze samorządowe planów działań na rzecz rozwoju gminy, a także dyskusowanie na ich temat (między innymi) z przedsiębiorcami.

Nie kwestionując pożytków płynących z obniżania stawek podatków lokalnych należy zwrócić uwagę, że realizacja tego postulatu na szerszą skalę może utrudnić spełnienie oczekiwań dotyczących poprawy infrastruktury. Ustalanie przez władze gmin stawek podatków lokalnych na poziomie niższym od maksymalnego, a także stosowanie innych dochodowych instrumentów wspierania przedsiębiorczości, takich jak ulgi podatkowe, prowadzi bowiem (przynajmniej w krótkim okresie) do uszczuplenia środków na inwestycje. Wyniki wywiadów jakościowych wskazują, że nieobniżanie podatków lokalnych lub niestosowanie ulg ma szansę spotkać się ze zrozumieniem przedsiębiorców, jeżeli władze gminy zadbają o przedstawienie im przekonującego uzasadnienia takiej polityki.

Przedsiębiorcy, którzy ubiegali się o **dofinansowanie z funduszy unijnych** w ramach konkursów, wśród problemów wskazywali przede wszystkim długotrwałą procedurę przyznawania środków. Z wcześniejszych badań ewaluacyjnych wynika, że przedsiębiorcy mieli trudności z uzyskaniem przystępnych i wiarygodnych informacji na temat wsparcia odpowiadającego potrzebom ich firmy oraz z przygotowaniem dokumentów aplikacyjnych.

Wyniki badania atrakcyjności inwestycyjnej województw, prowadzonego przez IBnGR, wskazują, że sytuacja w regionie pod względem **zasobów pracy** jest relatywnie dobra (w porównaniu z sytuacją w innych regionach). Stosowany w tym badaniu wskaźnik zasobów i kosztów pracy opiera się na kilku parametrach: rośnie wraz z liczbą wysoko wykwalifikowanych pracowników, absolwentów, a także osób bezrobotnych, natomiast jest odwrotnie zależny od poziomu wynagrodzeń. Wyniki przeprowadzonego badania, a także badań wcześniejszych (Haffer M. i Haffer R. 2007: 99), wskazują jednak na powszechny problem przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego z pozyskaniem specjalistów, zwłaszcza w zawodach technicznych. Z perspektywy wprowadzania innowacji technologicznych szczególnie istotnymi kandydatami do pracy

⁵ Należy zaznaczyć, że warunki transportu drogowego są tylko jedną ze składowych dostępności transportowej, której wskaźnik oblicza IBnGR.

są absolwenci kierunków inżyniersko-technicznych. Tymczasem w 2008 roku na 10 tys. mieszkańców województwa przypadało zaledwie 22 studentów takich kierunków, podczas gdy na 10 tys. mieszkańców Polski – 34 (GUS BDR).

Powiązany ze sobą dziedzinami, w których za potrzebami przedsiębiorców zdecydowanie nie nadążają działania gmin, są: **planowanie przestrzenne oraz przygotowanie terenów inwestycyjnych**. Część gmin wykazuje wprawdzie znaczną aktywność w tej dziedzinie, jednak częściej są to gminy, w których sytuacja jest już zadowalająca, rzadziej natomiast gminy, w których w największym stopniu wymaga poprawy. Niewątpliwą barierą przy przygotowywaniu terenów inwestycyjnych są koszty, związane przede wszystkim z ich uzbrojeniem. Jednak istotnym czynnikiem jest również stopień zaangażowania gminy. Objęcie danego obszaru miejscowym planem zagospodarowania dopuszczającym prowadzenie działalności usługowej lub przemysłowej znacznie podnosi jego atrakcyjność jako terenu inwestycyjnego.

Dane GUS pozwalają porównać województwo kujawsko-pomorskie z całym krajem pod względem wyposażenia w te rodzaje **infrastruktury komunalnej**, które – w ocenie przedstawicieli samorządów lokalnych z regionu – wymagają poprawy w największej liczbie gmin. Pod względem dostępu do sieci gazowej sytuacja w regionie jest gorsza niż w kraju, dotyczy to zwłaszcza obszarów wiejskich. Natomiast pod względem dostępu do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej sytuacja w województwie nie odbiega zasadniczo od przeciętnej sytuacji w całej Polsce, wskaźniki dla regionu są wręcz nieznacznie wyższe. Stan infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na obszarze województwa jest jednak zróżnicowany (RPO WKP 2007: 14).

W badaniu ankietowym ustalono, że niezaspokojone zapotrzebowanie małych przedsiębiorstw na **kapitał zewnętrzny** koncentruje się w przedziale od 150 tys. do 1 mln złotych. Z kolei średnie przedsiębiorstwa, których przedstawiciele postulowali poprawę dostępności kapitału, dzielą się nieomal po równo na firmy potrzebujące finansowania wynoszącego od 150 tys. złotych do 1 mln złotych oraz na firmy, które są zainteresowane środkami o wartości pomiędzy 1 mln a 10 mln złotych. Odnosząc te dane do kwot pożyczek udzielanych zazwyczaj przez fundusze pożyczkowe, można stwierdzić, że niezaspokojone potrzeby przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 249 osób lokują się przeważnie (w przypadku przedsiębiorstw średnich – nieomal całkowicie) poza zasięgiem wsparcia, jakiego są w stanie udzielić tego typu fundusze. Wyższe kwoty dofinansowania oferują banki komercyjne. MŚP zazwyczaj nie są jednak postrzegane przez banki jako szczególnie atrakcyjny klient. Ocena wiarygodności małych i średnich przedsiębiorstw jako potencjalnych kredytobiorców wypada często na tyle niekorzystnie, że banki uzależniają udzielenie kredytu od przedstawienia wysokich zabezpieczeń (Ernst & Young: 2009, 19-20). Tym większą rolę w zwiększaniu dostępności kredytów bankowych dla MŚP mają do odegrania fundusze poręczeniowe. Pomędzy działającymi w Polsce funduszami poręczeniowymi zachodzą znaczne różnice pod względem maksymalnej kwoty udzielanych poręczeń. Można przyjąć, że przynajmniej część funduszy poręczeniowych jest w stanie pomóc przedsiębiorcom w uzyskaniu finansowania do 1 mln złotych. Wartość ta odpowiada zapotrzebowaniu na finansowanie zewnętrzne zgłaszanemu przez około trzy czwarte małych i około połowę średnich przedsiębiorstw, których potrzeby w tym zakresie pozostają niezaspokojone. Uzyskane wyniki sugerują, że dotkliwy rozdzźwięk pomiędzy potrzebami przedsiębiorców a dostępną dla nich ofertą instytucji finansowych rozpoczyna się od kwoty około 1 mln złotych.

Niezaspokojonemu zapotrzebowaniu na środki finansowe towarzyszy niewielka liczba niekomercyjnych instytucji, które w województwie kujawsko-pomorskim takiego wsparcia udzielają. Sytuacja taka jest szczególnie wyraźna w przypadku wsparcia polegającego na udzielaniu pożyczek na warunkach korzystniejszych od rynkowych. Należy również zwrócić uwagę na niską dostępność kapitału zaangażowanego, przeznaczonego dla przedsiębiorstw we wczesnej fazie rozwoju oraz kapitału podwyższonego ryzyka, pozwalającego finansować innowacyjne przedsięwzięcia, które rokują duży lecz niepewny zysk.

Przedsiębiorcy, którzy postulują poprawę sytuacji pod względem **szkoleń i doradztwa**, oczekują najczęściej lepszego dostosowania tematyki do swoich potrzeb. Przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu, działających w województwie kujawsko-pomorskim, największy niezaspokojony popyt ze strony małych i średnich przedsiębiorstw odczuwają w przypadku szkoleń poświęconych funduszom UE oraz innym źródłom finansowania, szkoleń z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi oraz szkoleń poświęconych rozwiązaniom informatycznym w działalności gospodarczej. Do tematów, którym organizatorzy szkoleń poświęcają zbyt mało uwagi, zaliczono także: prawne regulacje dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, ochronę własności intelektualnej, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, lobbing, oraz prowadzenie działalności eksportowej.

Popyt mniejszy, niż możliwości jego zaspokojenia, instytucje otoczenia biznesu odczuwały natomiast przede wszystkim w przypadku szkoleń na temat nowych usług, produktów lub wynalazków. Także zapotrzebowanie ze strony małych i średnich przedsiębiorstw na wsparcie z zakresu nauk technicznych, usługi związane z wprowadzaniem innowacji oraz z ochroną własności intelektualnej nie dorównywało możliwościom jego zaspokojenia przez instytucje otoczenia biznesu oraz instytucje B+R oferujące takie usługi w regionie.

Korzystanie z usług instytucji badawczo-rozwojowych

Fakt, że usługodawcy nie odczuwają popytu na niektóre oferowane usługi, nie oznacza, że są one zbędne. Takie wyjaśnienie może być trafne, ale prawdopodobne jest także, że potrzeby przedsiębiorców nie przełożyły się na popyt, który mogliby odczuwać dostawcy usług. Stąd jednym z problemów, które należy przezwyciężać wspierając przedsiębiorstwa, jest niedoskonałość strony popytowej rynku skierowanych do nich usług (OECD 2009: 67). Zidentyfikowane w trakcie badania bariery sprawiają, że z usług ośrodków innowacji oraz instytucji B+R nie korzysta znaczna część małych i średnich przedsiębiorstw, którym byłyby one przydatne. Ograniczeniami w nawiązywaniu przez MŚP współpracy z sektorem B+R w regionie są przede wszystkim: brak środków finansowych, niezajomość oferty regionalnych instytucji B+R oraz uogólnione przekonanie, że ich oferta jest nieatrakcyjna.

Przeświadczenie części przedsiębiorców, zgodnie z którym większość uczelni z regionu nie jest obecnie nastawiona na współpracę z gospodarką i ma jej niewiele do zaoferowania, wydaje się trafne. Zarazem pomiędzy poszczególnymi uczelniami występują znaczne różnice pod względem zaangażowania we współpracę z gospodarką, których przedsiębiorcy nie zawsze są świadomi. Znaczna część uczelni z regionu nie jest zainteresowana rozwijaniem współpracy z gospodarką w obszarze prac badawczo-rozwojowych. W ostatnich latach sytuacja pod tym względem uległa jednak stopniowej, lecz istotnej zmianie, związanej z faktem, że finansowanie uczelni zależy w coraz większym stopniu od ich zaangażowania w prowadzenie prac odpowiadających potrzebom gospodarki.

Z perspektywy sektora przedsiębiorstw podstawową rolą uczelni pozostaje kształcenie przyszłych kadr. Kapitał ludzki ma kluczowe znaczenie również we wprowadzaniu innowacji (OECD 2010: 11). Dane dotyczące liczby studentów kierunków technicznych świadczą o występowaniu problemu niedostosowania kierunków kształcenia w regionie do potrzeb gospodarki.

Uczelnia może ponadto służyć jako zaplecze dla powołanych przez siebie, lub przez związanych z nią naukowców, firm opartych o innowacyjne rozwiązania i dążących do komercjalizacji wyników badań naukowych. W ten obszar rozwijania innowacyjnej gospodarki uczelnie są najmniej zaangażowane. Uczelniom przeważnie brakuje zarówno motywacji do wspierania rozwoju firm typu *spin-out* lub *spin-off*, jak i instrumentów, które by to umożliwiała (zwłaszcza zasad regulujących współpracę uczelni z takimi firmami).

W 2008 roku działalność badawczo-rozwojową w województwie kujawsko-pomorskim prowadziło, oprócz przedsiębiorstw, 9 instytucji⁶ (BDR GUS). Liczbę tę należy uznać za niską: w województwie pomorskim takich instytucji było 20, natomiast średnia dla kraju wynosiła 29 tego typu jednostek na województwo. Pod względem liczby uczelni oraz instytutów prowadzących działalność badawczo-rozwojową, w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, sytuacja w województwie kujawsko-pomorskim zdecydowanie odbiega na niekorzyść od sytuacji w województwie pomorskim, a jeszcze bardziej – od sytuacji w skali całego kraju. Wartość wskaźnika dla województwa kujawsko-pomorskiego (0,4) okazała się ponad dwukrotnie niższa, niż dla województwa pomorskiego (0,9) oraz trzykrotnie niższa, niż dla całej Polski (1,2). Pomiędzy województwem kujawsko-pomorskim, pomorskim oraz całym krajem nie występuje natomiast dysproporcja pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność badawczo-rozwojową – na 100 tys. mieszkańców przypadało ich odpowiednio: 1,6, 1,7 oraz 1,8.

Potencjał instytucji B+R, IOB oraz urzędów gmin

Wyposażenie uczelni tak, aby mogła kształcić studentów na kierunkach technicznych, a ponadto żeby jej laboratoria stanowiły atrakcyjne zaplecze dla sektora przedsiębiorstw, wymaga poniesienia znacznych nakładów. Elementami **potencjału uczelni oraz JBR** już współpracujących z gospodarką w dziedzinie nauk technicznych, które są istotne dla wysokiego odsetka tego typu instytucji, a zarazem szczególnie często uważane za deficytowe, okazały się zasoby finansowe, ale także wiedza o potrzebach MŚP z regionu oraz poziom znajomości danej instytucji B+R wśród MŚP z regionu.

Środki na działalność B+R prowadzoną w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 roku były przeszło trzykrotnie niższe, niż środki na działalność B+R prowadzoną w województwie pomorskim (przy tym środki z budżetu państwa były trzyipółkrotnie niższe a środki pozabudżetowe blisko trzykrotnie niższe). Dysproporcja jest jeszcze większa, jeżeli wziąć pod uwagę wyłącznie nakłady na działalność B+R w dziedzinie nauk technicznych. Nakłady budżetowe na działalność B+R w dziedzinie nauk technicznych w województwie kujawsko-pomorskim były prawie dziewięciokrotnie niższe, niż w pomorskim, a nakłady łączne (tj. zarówno budżetowe, jak i pozabudżetowe) – w przybliżeniu czteroipółkrotnie niższe.

Zasobem ocenionym jako ważny przez przedstawicieli niemal wszystkich badanych **instytucji otoczenia biznesu**, który został uznany za deficytowy przez przedstawicieli aż połowy z nich, okazały się środki finansowe. Dla części instytucji jeszcze bardziej deficytowym zasobem jest aparatura badawcza i laboratoria, przy czym – co zrozumiałe – zasób ten był istotny głównie dla instytucji zaliczanych do kategorii ośrodków innowacji i centrów transferu technologii. Na trzecim miejscu pod względem zasobów deficytowych znaleźli się pracownicy. Respondenci reprezentujący instytucje otoczenia biznesu często wskazywali również potrzebę nawiązania bliższych relacji z instytucjami B+R z województwa.

Przedstawiciele **urzędów miast i gmin**, którzy uczestniczyli w badaniu ankietowym, za ograniczenie własnych działań na rzecz przedsiębiorczości uznawali najczęściej budżet gminy – taką opinię wyraziła przeszło połowa respondentów (55%). Niespełna jedna trzecia jako ograniczenie wskazała liczbę pracowników urzędu (31%). Wśród słabych stron wyraźnie rzadziej wymieniano kontakty z ekspertami zewnętrznymi (13%) oraz kompetencje pracowników (7%). Przedstawiciele zaledwie co czwartej gminy (26%) wyrazili potrzebę podniesienia wiedzy pracowników urzędu miasta lub gminy w zakresie zagadnień związanych ze wspieraniem przedsiębiorczości i sformułowali takie zagadnienia (ponad dwie piąte zgłoszonych propozycji dotyczyło wiedzy na temat pozyskiwania funduszy). Wydaje się, że – paradoksalnie – o większej gotowości do wspierania

⁶ Do instytucji B+R innych niż przedsiębiorstwa zaliczają się podmioty z sektora szkół wyższych oraz z sektora rządowego, obejmującego przede wszystkim placówki naukowe PAN oraz JBR, których prace B+R są finansowane w większości ze środków innych niż budżetowe (pozostałe JBR są kwalifikowane do sektora przedsiębiorstw).

przedsiębiorstw może świadczyć dostrzeganie potrzeby podniesienia wiedzy urzędników w tym zakresie.

Zespół odpowiedzialny za wspieranie przedsiębiorczości funkcjonuje w co dziesiątej gminie województwa kujawsko-pomorskiego, w tym we wszystkich czterech miastach na prawach powiatu, natomiast stanowisko, do którego przypisane są takie kompetencje – w kolejnych 12% gmin. Brak stanowiska, a tym bardziej zespołu, zajmującego się wspieraniem przedsiębiorczości wydaje się zrozumiały w niewielkich gminach wiejskich – w części takich gmin mogą nawet nie funkcjonować przedsiębiorstwa większe, niż mikro. Niekorzystny jest natomiast powszechny brak takich zespołów, lub choćby stanowisk, w strukturach organizacyjnych urzędów gmin na obszarach miejskich, w których liczba mieszkańców i przedsiębiorców jest wyższa.

System wspierania przedsiębiorczości oraz innowacyjności

Stworzenie systemu wsparcia, tj. sieci współpracujących ze sobą instytucji stanowiących otoczenie sektora przedsiębiorstw, sprzyja większej efektywności prowadzonych działań. Dzięki podziałowi zadań unika się zbędnego dublowania prac, które zostały już zrealizowane lub są aktualnie prowadzone przez inną instytucję, łatwiej jest także zidentyfikować obszary, które wymagają interwencji, ale nie zostały dotychczas zagospodarowane. Połączenie instytucji w system ułatwia także ich potencjalnym klientom dotarcie do wsparcia, którego potrzebują. Informacja na temat dostępnej pomocy może być łatwiej dostępna dzięki temu, że poszczególne instytucje informują klientów o ofercie pozostałych podmiotów uczestniczących w systemie oraz dzięki ewentualnym wspólnym działaniom promocyjnym.

Analizując powstawanie systemu wsparcia w województwie kujawsko-pomorskim uwzględniono dwa aspekty. Po pierwsze – relacje pomiędzy instytucjami należącymi do otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw. Po drugie – kumulatywność, rozumianą jako wykorzystywanie efektów zrealizowanych działań w dalszych pracach na rzecz tworzenia systemu.

Za głównych aktorów systemu wsparcia działającego na poziomie regionu można uznać władze samorządowe na szczeblu województwa, działające na skalę ponadlokalną instytucje otoczenia biznesu oraz współpracujące z przedsiębiorstwami instytucje badawczo-rozwojowe. Głównym atutem sieci powiązań występujących pomiędzy tego typu podmiotami w województwie kujawsko-pomorskim jest istnienie kilku silnych aktorów. Rolę tę pełnią instytucje różnego typu (Urząd Marszałkowski, agencja rozwoju regionalnego z większościovym udziałem władz samorządowych, organizacje pracodawców, uczelnia techniczna), zlokalizowane w dwóch głównych ośrodkach województwa. Z kolei najpoważniejszym mankamentem są niewystarczające kontakty pomiędzy instytucjami otoczenia biznesu a instytucjami badawczo-rozwojowymi.

Ocena kumulatywności prac nad tworzeniem systemu wsparcia przedsiębiorczości oraz innowacyjności w województwie kujawsko-pomorskim wypadła bardziej negatywnie. Na takiej ocenie zaważyło zerwanie ciągłości prac na rzecz rozwoju innowacyjności regionu, które zbiegło się ze zmianą kadencji władz samorządowych województwa w 2006 roku. Zerwanie to polegało przede wszystkim na nieuchwaleniu przez sejmik województwa propozycji regionalnej strategii innowacji, która została przygotowana w ramach projektu KUJPOMRIS. Fakt, iż opracowany dokument w dalszym ciągu ma zaledwie status projektu, spowalnia dalsze działania na rzecz rozwoju innowacyjności regionu, pozbawiając je jasno wytyczonego kierunku. Należy zaznaczyć, że zerwanie ciągłości nie jest całkowite. Po zakończeniu projektu KUJPOMRIS prace związane z wdrażaniem regionalnej strategii innowacji były prowadzone w ramach projektów systemowych ze środków VIII Priorytetu PO KL (dotychczas przede wszystkim w ramach projektu RORIISI). Pozytywnym zjawiskiem jest także kontynuowanie jednego z kluczowych przedsięwzięć zapoczątkowanych w okresie programowania 2004-2006, tj. rozbudowa Regionalnego Centrum Innowacji.

Zerwanie ciągłości można dostrzec również w obszarze współpracy władz samorządowych województwa ze środowiskiem przedsiębiorców i naukowców, mającej na celu tworzenie

odpowiednich warunków rozwoju gospodarczego województwa. Za niekorzystne należy uznać zaprzestanie funkcjonowania Kujawsko-Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości oraz zanik kontaktów pomiędzy władzami samorządowymi województwa a sejmikiem gospodarczym.

Artykulacja interesów przedsiębiorstw

Dwie trzecie MŚP w 2009 roku nie przekazywało swoich opinii i postulatów władzom samorządowym, pracownikom jednostek samorządu terytorialnego ani organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorstw. Najwięcej przedsiębiorców – przeszło co piąty z małej i co trzeci ze średniej firmy – adresowało swoje opinie do władz gminy albo do pracowników urzędu miasta lub gminy. Im wyższy szczebel władz samorządowych, tym mniejszy odsetek przedsiębiorców zgłaszał bezpośrednio swoje opinie i postulaty. Z perspektywy realizowania zasad demokracji i dialogu społecznego we wspólnocie samorządowej przekraczającej skalę lokalną – zwłaszcza na poziomie województwa – istotną rolę do odegrania mają organizacje reprezentujące szersze grupy interesariuszy, w tym organizacje reprezentujące przedsiębiorców. Dlatego bardziej istotny od odsetka przedsiębiorstw, które swoje opinie skierowały bezpośrednio do władz samorządowych województwa, wydaje się odsetek firm, które przekazały je organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorstw – uczyniło to 9% firm małych oraz 15% średnich.

Znajomość co najmniej jednej organizacji reprezentującej w województwie kujawsko-pomorskim interesy przedsiębiorstw „takich, jak firma respondenta”, zadeklarowała około jedna trzecia przedsiębiorców (32%). Wśród firm średnich odsetek takich przedsiębiorstw był istotnie wyższy, niż wśród małych – wynosił, odpowiednio, 43% oraz 30%. Poziom znajomości organizacji reprezentujących interesy przedsiębiorców różni się w zależności od wieku firmy. Spośród przedstawicieli firm o najdłuższej tradycji, tj. założonych przed 1989 rokiem, co najmniej jedną taką organizację zna blisko połowa (48%). Wśród firm działających od 6 do 21 lat odsetek oscyluje wokół jednej trzeciej (od 29% do 34% w poszczególnych szczegółowych przedziałach wieku), natomiast wśród przedsiębiorstw, których wiek nie przekracza 5 lat spada do zaledwie 14%. Przedstawione wyniki sugerują, że organizacje w niewystarczającym stopniu poszerzają grono przedsiębiorstw, z którymi współpracują.

Bariery zmniejszające efektywność reprezentowania MŚP wobec władz samorządowych występują nie tylko w kontaktach pomiędzy przedsiębiorcami a organizacjami, ale także pomiędzy organizacjami przedsiębiorców a władzami samorządowymi. Na poziomie województwa odbywają się wydarzenia, które stwarzają sposobność do kontaktu pomiędzy władzami samorządowymi a przedstawicielami sektora gospodarki, a także nauki, oraz potwierdzają rangę takich kontaktów. Do takich wydarzeń należą przede wszystkim Fora Gospodarcze, organizowane corocznie przez Stowarzyszenie Integracja i Współpraca. Wydarzenia te mają jednak charakter okazjonalny. Przedstawiciele organizacji przedsiębiorców mogą w pewnym stopniu wpływać na przebieg realizowanych w województwie programów współfinansowanych z funduszy unijnych, uczestnicząc w pracach Komitetu Monitorującego RPO WKP oraz Podkomitetu Monitorującego PO KL. Jednak wymienione gremia, zgodnie z przypisaną im rolą, zajmują się zadaniami związanymi ze wspieraniem przedsiębiorczości w sposób wycinkowy, wyznaczony zakresem poszczególnych programów. Brakuje natomiast forum stałej dyskusji pomiędzy władzami samorządowymi a szeroką reprezentacją sektora przedsiębiorstw, a także sektora nauki, na temat całokształtu zagadnień związanych z tworzeniem odpowiednich warunków rozwoju gospodarczego województwa.

Stwierdzono, że przekazywanie przez przedsiębiorców opinii lub postulatów władzom samorządowym lub pracownikom JST jest pozytywnie związane z przekonaniem o wspieraniu rozwoju MŚP przez władze samorządowe danego szczebla. Wśród przedsiębiorców, którzy uważają, że Urząd Marszałkowski konsekwentnie wspiera rozwój MŚP, władzom samorządowym regionu lub pracownikom Urzędu swoje opinie przekazywało 18%, podczas gdy spośród ogółu przedstawicieli MŚP zaledwie 6%. W przypadku starostw powiatowych i urzędów gmin analogiczne proporcje wyniosły, odpowiednio: 21% do 12% oraz 46% do 24%. Najprawdopodobniej zaobserwowana

zależność jest wzajemna. Z jednej strony, dostrzeganie zaangażowania samorządu we wspieranie MŚP zachęca przedsiębiorców do zgłaszania opinii i postulatów. Z drugiej, korzystanie przez JST z opinii przedstawicieli MŚP jest odbierane jako przejaw dbałości o przedsiębiorstwa, a zarazem sprzyja podejmowaniu działań zgodnych z ich faktycznymi potrzebami.

Badanie zostało zrealizowane w okresie od lutego do czerwca 2010 roku przez firmę Dyspersja (www.dyspersja.com).

2 Informacje o badaniu

2.1 Zakres badania

2.1.1 Cele, obszary i pytania badawcze

Głównym celem badania była „identyfikacja kierunków rozwoju sektora MŚP w kontekście zapisów dokumentów strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego, dotyczących rozwoju gospodarczego regionu”⁷.

Cele szczegółowe badania zostały określone jako:

- 1) Identyfikacja warunków sprzyjających rozwojowi sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim.
- 2) Wypracowanie mechanizmów podnoszących zainteresowanie przedsiębiorców w zakresie nawiązania współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego.
- 3) Określenie warunków intensyfikujących nawiązywanie współpracy sfery przedsiębiorstw z innymi przedsiębiorstwami, instytucjami otoczenia biznesu, ośrodkami naukowymi i jednostkami B+R.
- 4) Ocena stopnia chłonności innowacji oraz kreowania i podejmowania innowacji przez przedsiębiorstwa.

Zakładanym rezultatem badania było „wskazanie obszaru działania dla władz samorządowych” oraz wypracowanie „użytecznych wniosków, które będą możliwe do wykorzystania we wdrażaniu strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego”⁸. Przeprowadzone analizy mają również posłużyć do wskazania tematów dalszych badań, które pozwolą uzyskać pełen obraz kierunków i uwarunkowań rozwoju sektora MŚP w regionie.

Zakres badania obejmował dziewięć obszarów, w ramach których sformułowano szereg pytań badawczych.

Tabela 1: Obszary i pytania badawcze

1	Klimat gospodarczy w regionie
1.1	Jaki jest stopień upowszechnienia wiedzy w zakresie przedsiębiorczości w regionie?
1.2	Czy w województwie kujawsko-pomorskim aktywnie rozwijane są postawy przedsiębiorcze?
1.3	Czy w województwie kujawsko-pomorskim są zadowalające warunki do zakładania działalności gospodarczej?
1.4	Czy uwarunkowania prawno-instytucjonalne sprzyjają rozwojowi przedsiębiorstw w regionie?
1.5	Na jakie bariery i trudności napotykają przedsiębiorcy chcący rozpocząć działalność?
1.6	Jak przedsiębiorcy oceniają koniunkturę swoich przedsiębiorstw oraz perspektywy ich rozwoju?

⁷ Szczegółowy Opis Przedmiotu Zamówienia (SOPZ), s. 23.

⁸ Porównaj: SOPZ, s. 24.

1.7	Czy istniejące w strategii rozwoju regionu propozycje działań są adekwatne do potrzeb/oczekiwań przedsiębiorców?
1.8	Czy rozwijane są instytucje otoczenia biznesu?
1.9	Jakie mechanizmy należy wypracować, by przyspieszyć rozwój gospodarczy województwa kujawsko-pomorskiego?
2	Klimat innowacyjny w regionie
2.1	Jaki jest poziom innowacyjności przedsiębiorstw w regionie?
2.2	Czy klimat kultury innowacyjnej w województwie kujawsko-pomorskim umożliwia sprawny przepływ informacji między instytucjami i wdrażanie innowacji?
2.3	Jakie działania zostały podjęte by wykształcić w pełni system upowszechniania innowacji?
2.4	Które z działań przyczyniających się do rozwoju potencjału naukowo-badawczego w regionie zostały dotychczas podjęte?
2.5	Na jakie bariery i trudności napotykają przedsiębiorcy chcący wdrażać innowacyjne rozwiązania?
2.6	Czy nakłady na działalność innowacyjną są wystarczające?
2.7	Czy oferta regionalnych jednostek B+R jest adekwatna do potrzeb MŚP w regionie?
3	Współpraca przedsiębiorstw
3.1	Jakie warunki należy stworzyć by umożliwić zainicjowanie szerszej współpracy sfery przedsiębiorstw z ośrodkami naukowymi i jednostkami B+R?
3.2	Jakie czynniki sprzyjają tworzeniu skupisk wzajemnie powiązanych przedsiębiorstw – klastrów, związków branżowych, grup producenckich?
3.3	Jakie mechanizmy należy wypracować by zwiększyć podejmowanie i rozwijanie współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami otoczenia biznesu?
3.4	Jak oceniana jest dotychczasowa współpraca sektora MŚP z jednostkami samorządu terytorialnego?
4	Rola władz samorządowych
4.1	Czy działania i instrumenty proponowane przez władze samorządowe są dopasowane do potrzeb i oczekiwań przedsiębiorców?
4.2	Jakie są oczekiwania przedsiębiorców wobec władz samorządowych w zakresie wspierania przedsiębiorczości?
4.3	Jaką rolę powinny pełnić władze samorządowe w tworzeniu związków współpracy między MŚP i instytucjami otoczenia biznesu?
4.4	Jakie obszary współpracy naukowo-technologicznej są szczególnie istotne i które z nich powinny być wzmacniane?
5	Spójność regionu
5.1	Jaki jest poziom przestrzennego zróżnicowania warunków prowadzenia działalności gospodarczej, oferowanych przedsiębiorcom przez JST?
5.2	Jaki jest poziom przestrzennego zróżnicowania dostępu do usług IOB?
5.3	Jaki poziom „gęstości” rozmieszczenia IOB byłby optymalny pod względem efektywnego zaspokajania potrzeb przedsiębiorców z sektora MŚP?
6	Współpraca pomiędzy IOB a JST
6.1	Jak wygląda obecna intensywność i zakres współpracy pomiędzy działającymi w regionie IOB a władzami samorządowymi?
6.2	Czy z perspektywy rozwoju sektora MŚP istnieje potrzeba zwiększenia intensywności współpracy? Jeżeli tak, to w jakim zakresie i pomiędzy jakimi instytucjami współpraca powinna zostać zintensyfikowana?
7	Mechanizmy dostosowywania oferty B+R / IOB
7.1	Czy w instytucjach naukowych i badawczych oraz IOB funkcjonują sposoby dostosowywania oferty do potrzeb przedsiębiorców?
7.2	Czy istnieje potrzeba wprowadzenia na szerszą skalę mechanizmów dostosowywania oferty instytucji naukowych i badawczych oraz oferty IOB do potrzeb przedsiębiorców? Jeżeli tak, to jakie mechanizmy należy upowszechniać?

8	Potencjał JST oraz IOB
8.1	Czy potencjał IOB (np. finansowy, kompetencyjny, informacyjny) jest wystarczający w celu udzielania sektorowi MŚP adekwatnego wsparcia? Jeżeli nie, to jakiego rodzaju deficyty występują?
8.2	Czy potencjał JST (np. finansowy, kompetencyjny, informacyjny) jest wystarczający w celu udzielania sektorowi MŚP adekwatnego wsparcia? Jeżeli nie, to jakiego rodzaju deficyty występują?
9	Reprezentacja sektora przedsiębiorstw
9.1	Na ile powszechne jest wśród podmiotów należących do sektora MŚP poczucie, że ich interesy są reprezentowane przez organizację zrzeszającą przedsiębiorców?
9.2	Czy występują ograniczenia zmniejszające efektywność reprezentowania podmiotów z sektora MŚP przez organizacje przedsiębiorców? Jeżeli tak, to na czym polegają te bariery?

Źródło: opracowanie własne

2.1.2 Zakres podmiotowy

Badanie dotyczyło instytucji z województwa kujawsko-pomorskiego:

- przedsiębiorstw małych (zatrudniających od 10 do 49 osób) oraz średnich (zatrudniających od 50 do 249 osób), z pominięciem podmiotów mikro (zatrudniających do 9 osób),
- instytucji otoczenia biznesu⁹,
- uczelni wyższych oraz JBR prowadzących działalność w obszarze nauk techniczno-przyrodniczych i współpracujących, przynajmniej w niewielkim zakresie, z MŚP,
- jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gminy, powiatu oraz województwa.

Badanie z założenia nie obejmowało przedsiębiorstw mikro. Dostępne dane ze statystyki publicznej, które zostały wykorzystane w badaniu, nie odnoszą się do populacji MŚP rozumianych w sposób całkowicie zgodny z europejską definicją¹⁰ (która oprócz wielkości zatrudnienia uwzględnia również kryterium rocznego obrotu i bilansu). W związku z tym na potrzeby badania przyjęto, że MŚP oznaczają przedsiębiorstwa niefinansowe¹¹ zatrudniające średniorocznie od 10 do 49 pracowników (przedsiębiorstwa małe) oraz od 50 do 249 pracowników (przedsiębiorstwa średnie).

2.2 Metodologia

2.2.1 Techniki badawcze oraz badane grupy

W celu uzyskania wtórnych i pierwotnych danych niezbędnych do udzielenia odpowiedzi na pytania badawcze zastosowano następujące techniki badawcze:

- analiza dokumentów i danych zastanych, w tym:
 - danych i raportów z polskiej oraz europejskiej statystyki publicznej,
 - dokumentów strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego,
 - publikacji prezentujących wyniki wcześniejszych badań, istotnych z perspektywy zakresu badania,

⁹ IOB są definiowane w różny sposób. Przyjęto węższe rozumienie tego terminu, stosowane także w badaniach PARP, zgodnie z którym IOB są instytucjami, które wspierają MŚP nie działając dla zysku lub przeznaczając zysk na cele statutowe (Burdecka 2004: 5). IOB rozumiane szerzej obejmowałyby także podmioty komercyjne, świadczące usługi na rzecz sektora MŚP (wówczas do IOB zaliczałyby się na przykład banki, firmy konsultingowe, kancelarie prawne, biura księgowe).

¹⁰ Sformułowaną w Zaleceniu Komisji z dnia 6 maja 2003 r. dotyczącym definicji mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw.

¹¹ Tj. podmioty gospodarki narodowej, które GUS obejmuje badaniami dotyczącymi przedsiębiorstw niefinansowych. Porównaj np. GUS 2010: 10-11.

- badania jakościowe:
 - indywidualne wywiady pogłębione z pracownikami instytucji otoczenia biznesu, instytucji B+R, jednostek samorządu terytorialnego i właścicielami lub członkami kadry zarządzającej przedsiębiorstw zaliczanych do sektora MŚP,
 - zogniskowane wywiady grupowe z przedstawicielami IOB oraz instytucji B+R,
 - studia przypadku z przedsiębiorstwem współpracującym z publiczną instytucją B+R w ramach klastra oraz z przedsiębiorstwem współpracującym z publiczną instytucją B+R,
- badania ankietowe:
 - sondaż telefoniczny z przedsiębiorcami,
 - sondaż bezpośredni z instytucjami otoczenia biznesu i publicznymi instytucjami B+R,
 - sondaż e-mailowy z jednostkami samorządu terytorialnego
- panel ekspertów z udziałem przedstawicieli instytucji odgrywających w województwie kluczową rolę w zakresie wspierania innowacyjności i przedsiębiorczości: IOB, uczelni prowadzącej prace B+R oraz Urzędu Marszałkowskiego (5 osób) oraz badaczy „Dyspersji”.

2.2.2 Dobór prób do badań jakościowych

Próba do badania jakościowego została dobrana w sposób celowy.

Najliczniejszą grupą respondentów objętą badaniem jakościowym byli przedstawiciele małych i średnich przedsiębiorstw. W celu uwzględnienia różnych perspektyw w badaniu wzięli udział przedstawiciele firm zróżnicowanych ze względu na następujące kryteria:

- wielkość firmy (firmy małe i średnie),
- lokalizację (firmy zlokalizowane w dużych ośrodkach miejskich oraz poza nimi),
- okres, jaki upłynął od momentu rejestracji firmy (firmy z wieloletnim doświadczeniem, jak i firmy założone w ciągu ostatnich trzech lat),
- kondycję firmy (firmy w szczególnie dobrej kondycji, zaliczane do gazeli biznesu, oraz firmy w złej kondycji),
- branżę (firmy produkcyjne, budowlane, handlowe i usługowe).

W przypadku części przedstawicieli sektora MŚP wzięto również pod uwagę kryterium współpracy z uczelniami wyższymi i jednostkami badawczo-rozwojowymi.

Do udziału w badaniu jakościowym zostali zaproszeni również przedstawiciele instytucji, których działania mają (lub mogą mieć) kluczowy wpływ na rozwój przedsiębiorczości oraz innowacyjności w województwie kujawsko-pomorskim. Podstawą doboru instytucji była analiza publicznie dostępnych informacji na temat działalności poszczególnych instytucji. W badaniu jakościowym uczestniczyli przedstawiciele następujących typów instytucji:

- akademickich inkubatorów przedsiębiorczości,
- izb, zrzeszeń, związków pracodawców,
- funduszy pożyczkowych, funduszy poręczeniowych, aniołów biznesu,
- parków przemysłowych,
- jednostek badawczo-rozwojowych i uczelni wyższych, mających dorobek w zakresie komercjalizacji wyników prac badawczych,

- przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego na szczeblu lokalnym,
- Naczelnej Organizacji Technicznej,
- Departamentu Rozwoju Przedsiębiorczości Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Departamentu Planowania Strategicznego i Gospodarczego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Toruńskiej Agencji Rozwoju Regionalnego.

Część przeprowadzonych wywiadów jakościowych złożyło się na 2 studia przypadków, które dotyczyły:

- współpracy pomiędzy przedsiębiorstwem a instytucją B+R (wywiady z członkiem kadry zarządzającej MŚP oraz pracownikiem JBR),
- współpracy pomiędzy urzędem gminy a działającą w tej gminie IOB.

Tabela 2: Dobór respondentów do badań jakościowych

Typy badanych instytucji	Liczba wywiadów	Liczba respondentów
Zogniskowane wywiady grupowe		
fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeniowe, parki przemysłowe, anioły biznesu, izby zrzeszające przedsiębiorców, inkubatory przedsiębiorczości, instytucje otoczenia biznesu	1	7
publiczne uczelnie wyższe, publiczne jednostki badawczo-rozwojowe, instytucje otoczenia biznesu, organizacje pracodawców	1	7
Indywidualne wywiady pogłębione		
jednostki samorządu terytorialnego	5	6
jednostki badawczo-rozwojowe	1	1
instytucje otoczenia biznesu	1	1
fundusze pożyczkowe	1	1
MŚP	16	20
Studia przypadku		
urząd gminy i działająca w gminie instytucja otoczenia biznesu	2	2
przedsiębiorstwo wdrażające innowacje i publiczna jednostka B+R współpracująca z przedsiębiorstwem	2	2
Ogółem		
	30	47

Źródło: opracowanie własne

2.2.3 Dobór prób do badań ankietowych

2.2.3.1 Sondaż telefoniczny z przedstawicielami MŚP

Próbę przedsiębiorstw do sondażu telefonicznego wylosowano na podstawie dostarczonej przez Urząd Marszałkowski bazy REGON. Populacja badanych przedsiębiorstw określona została na podstawie kryteriów, które były stosowane przez Główny Urząd Statystyczny w badaniu „Roczne badanie działalności gospodarczej przedsiębiorstw – wyniki przedsiębiorstw niefinansowych”¹² oraz kilku dodatkowych kryteriów wprowadzonych przez zespół badawczy w celu dostosowania charakterystyk badanej grupy do celów projektu

¹² Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2010, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bip/BIP_PBSSP2010.rtf, badanie nr 1.61.05 (GUS 2009: 368).

– przede wszystkim, do badania zakwalifikowano wyłącznie przedsiębiorstwa małe (tj., zgodnie z ujęciem GUS, zatrudniające średniorocznie od 10 do 49 pracowników) oraz średnie (zatrudniające od 50 do 249 pracowników).

Z populacji wylosowano 600 elementową próbę przedsiębiorstw. Zastosowano dobór próby losowy prosty w wyodrębnionych warstwach. Warstwy określono ze względu na trzy następujące kryteria:

- wielkość firmy („małe”, tj. zatrudniające od 10 do 49 pracowników oraz „średnie”, tj. zatrudniające od 50 do 249 pracowników),
- lokalizacja („aglomeracje” – tj. powiaty grodzkie: toruński, bydgoski, włocławski i grudziądzki oraz „mniejsze miejscowości” – pozostały obszar województwa),
- podregion na podstawie klasyfikacji NUTS3 (bydgosko-toruński, grudziądzki i włocławski).

Uwzględniając powyższe kryteria otrzymano 12 warstw. Tabela 3 poniżej przedstawia zakładaną strukturę próby.

Tabela 3: Rozkład próby w warstwach

Lokalizacja:	Podregion	Wielkość firmy:		Ogółem
		małe	średnie	
mniejsze miejscowości	bydgosko-toruński	43	20	63
	grudziądzki	60	33	93
	włocławski	97	47	144
aglomeracje	bydgosko-toruński	152	74	226
	grudziądzki	19	10	29
	włocławski	29	16	45
Ogółem		400	200	600

Źródło: opracowanie własne

W obrębie grupy przedsiębiorstw małych oraz w obrębie grupy przedsiębiorstw średnich rozkład próby pomiędzy warstwy był proporcjonalny do rozkładu w populacji badanych przedsiębiorstw. W próbie celowo nadreprezentowano przedsiębiorstwa średnie kosztem małych, aby możliwe były analizy w grupie średnich przedsiębiorstw (gdyby przedsiębiorstwa małe były reprezentowane w próbie w proporcji równej ich udziałowi w populacji, wówczas próba byłaby przez nie zdominowana). W tej sytuacji nie byłoby możliwe dokonywanie na podstawie badania uogólnień dotyczących średnich przedsiębiorstw. W prowadzonych analizach nadreprezentacja przedsiębiorstw średnich została zniwelowana za pomocą wagi analitycznej, która dostosowała proporcję małych i średnich przedsiębiorstw w próbie, do proporcji w populacji. Wagę zastosowano do analiz dotyczących całego sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim.

W procedurze doboru próby stworzono próbę podstawową oraz próby rezerwowe, które realizator badania mógł wykorzystać, tylko wtedy gdy nie było możliwe zrealizowanie wywiadów z przedsiębiorstwami z próby podstawowej. Liczba faktycznie zrealizowanych wywiadów jest nieznacznie wyższa od założonej i wynosi 608.

Losowy dobór próby pozwolił uogólnić uzyskane wyniki na badaną populację. Dla całej próby, liczącej 600 podmiotów, maksymalny błąd oszacowania proporcji (frakcji) wynosi w przybliżeniu $\pm 3,8\%$ ¹³, dla małych przedsiębiorstw $\pm 4,7\%$, a w przypadku średnich przedsiębiorstw $\pm 6,2\%$.

¹³ Na poziomie ufności 0,95 – co oznacza, że można przyjąć z 95% prawdopodobieństwem, że wyniki uzyskane w próbie nie odbiegają od wyników, jakie uzyskano by badając całą populację, o więcej, niż podany margines błędu oszacowania.

2.2.3.2 Sondaż bezpośredni z przedstawicielami IOB, uczelni wyższych, instytutów naukowych oraz Urzędu Marszałkowskiego

Próba do bezpośredniego badania ankietowego instytucji otoczenia biznesu, jednostek badawczo-rozwojowych, uczelni wyższych oraz samorządu terytorialnego województwa miała charakter celowy. Ankiety zostały przeprowadzone z grupą 49 instytucji, których działania mają (lub mogą mieć) kluczowy wpływ na rozwój przedsiębiorczości oraz innowacyjności w regionie, wybranych na podstawie następujących kryteriów:

- prowadzenie w 2009 r. działalności polegającej na wspieraniu przedsiębiorczości, skierowanej do sektora MŚP lub działalności badawczej w obszarze nauk techniczno-przyrodniczych, której beneficjentem były MŚP,
- prowadzenie działalności na zasadach niekomercyjnych,
- prowadzenie działalności w skali regionu.

Ostatecznie w badaniu wzięli udział przedstawiciele następujących typów instytucji:

- urząd marszałkowski,
- instytucje otoczenia biznesu:
 - agencja rozwoju regionalnego,
 - izby, zrzeszenia, związki pracodawców,
 - fundusze pożyczkowe i poręczeniowe,
 - centra transferu technologii i parki przemysłowe,
 - specjalna strefa ekonomiczna,
 - akademickie inkubatory przedsiębiorczości,
 - inne IOB,
- instytucje naukowe i badawczo-rozwojowe.

2.2.3.3 Sondaż z przedstawicielami urzędów gmin oraz starostw powiatowych, przeprowadzony za pośrednictwem poczty elektronicznej

Badanie sondażowe za pośrednictwem poczty elektronicznej miało charakter badania pełnego, którym zostały objęte wszystkie jednostki samorządu terytorialnego województwa powiatowego i gminnego. W sumie w badaniu wzięło udział:

- 19 starostw powiatowych (w tym urzędów miast na prawach powiatu),
- 144 urzędów gmin.

2.2.4 Ograniczona dostępność danych ze statystyki publicznej

Do barier, które ograniczają możliwości skutecznego planowania i realizowania na rzecz MŚP na poziomie regionalnym działań zalicza się niedostateczną dostępność danych na temat przedsiębiorczości (OECD 2009: 46-47, 72-73)¹⁴. Z perspektywy badania kluczowe znaczenie miały dane ze statystyki publicznej spełniające łącznie następujące warunki:

- dotyczące przedsiębiorstw (a nie ogółu podmiotów gospodarki narodowej),

¹⁴Niepowodzenie autorów *Regional Innovation Scoreboard* (wiodącego badania na temat innowacyjności europejskich regionów) w uzyskaniu danych ze wszystkich regionów wskazują, że problem niedostępności danych nie dotyczy wyłącznie Polski.

- prezentowane w podziale według klasy wielkości zatrudnienia (aby możliwe było wyodrębnienie małych i średnich przedsiębiorstw),
- prezentowane na poziomie NUTS-3, czyli regionu (ponieważ badanie dotyczyło województwa kujawsko-pomorskiego) lub na jeszcze niższym poziomie agregacji (w celu uchwycenia różnic występujących w obrębie regionu oraz zależności pomiędzy lokalnymi uwarunkowaniami a kondycją sektora MŚP),
- stosunkowo aktualne.

Fakt, że zasób takich danych – publicznie dostępnych, lub możliwych do uzyskania w wystarczająco krótkim czasie – jest ograniczony, zawęził zakres przeprowadzonych analiz a w niektórych przypadkach sprawił, że konieczne było wykorzystanie danych sprzed kilku lat.

2.3 Koncepcja badania i struktura raportu

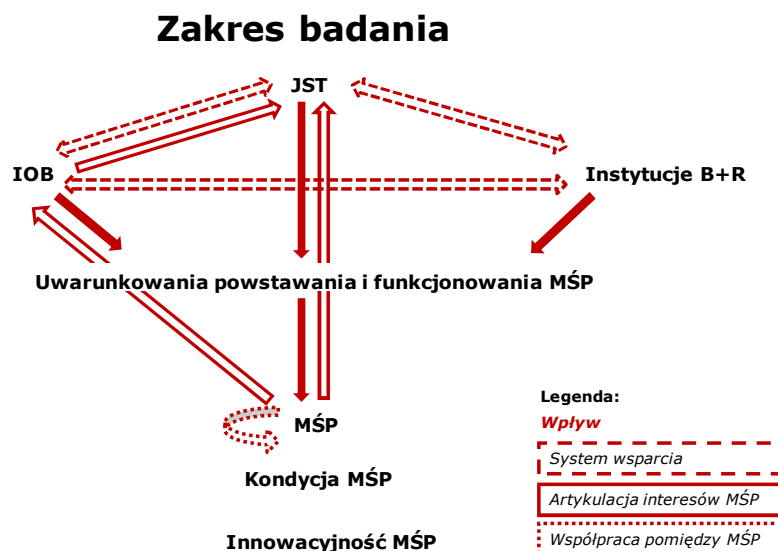
Podstawowe znaczenie w projekcie badawczym nadano zagadnieniu kondycji sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim oraz kwestii innowacyjności podmiotów należących do tego sektora. Równie istotnym zagadnieniem są uwarunkowania wpływające na powstawanie i funkcjonowanie MŚP. Poza przedsiębiorstwami należącymi do sektora MŚP w badaniu uwzględniono trzy inne typy podmiotów: JST (szczebla wojewódzkiego, powiatowego i gminnego), IOB oraz uczelnie i JBR (w raporcie nazywane łącznie „instytucjami B+R”). Wymienione podmioty zostały objęte badaniem ze względu na rolę jaką faktycznie odgrywają lub jaką mogłyby odgrywać w kształtowaniu uwarunkowań wpływających na MŚP.

Kolejny wątek badania dotyczył relacji łączących niekomercyjne podmioty należące do otoczenia sektora MŚP. Powiązania zachodzące pomiędzy JST, IOB oraz instytucjami B+R uznano za istotne ze względu na założenie, że koordynacja działalności tych podmiotów umożliwia bardziej skuteczne i efektywne zaspokojenie potrzeb MŚP. Utrwalanie relacji łączących JST, IOB oraz instytucje B+R, a także pogłębianie zakresu koordynacji prowadzonych działań prowadzi do przekształcenia sieci podmiotów należących do otoczenia sektora MŚP w system wsparcia tego sektora. Dla sektora MŚP istotne są także relacje pomiędzy przedsiębiorstwami, które do niego należą. Połączenie potencjału przedsiębiorstw uczestniczących we wspólnym przedsięwzięciu stwarza szansę uzyskania efektów, które nie byłyby osiągalne, gdyby partnerzy działali w pojedynkę.

Zgodnie z przyjętą perspektywą w centrum zainteresowania znalazły się uwarunkowania, które wpływają na kondycję oraz innowacyjność sektora MŚP. Sektor MŚP nie występuje jednak wyłącznie w roli obiektu będącego przedmiotem oddziaływania zewnętrznych uwarunkowań. MŚP mogą podejmować działania, które służą kształtowaniu ich otoczenia. Stąd w badaniu podjęto również zagadnienie artykułowania interesów MŚP, bezpośrednio lub za pośrednictwem organizacji reprezentujących przedsiębiorców.

Opisywane zagadnienia oraz zachodzące pomiędzy nimi relacje uporządkowano w formie *ram pojęciowych*¹⁵, które w formie graficznej przedstawia Schemat 1.

¹⁵ Zgodnie z definicją przyjmowaną przez metodologów badań społecznych „Rama pojęciowa tłumaczy, graficznie lub w formie narracji, podstawowe sprawy, które zostaną zbadane – główne czynniki, pojęcia, konstrukty czy zmienne – oraz zakładane relacje między nimi” (Miles M.B., Huberman A. M. 2000: 19).

Schemat 1: Ramy pojęciowe badania

Źródło: opracowanie własne

Koncepcja badania, oparta na założeniach dotyczących rozwoju sektora MŚP, znajduje odzwierciedlenie w strukturze raportu. Rozdziały 3 i 4 prezentują kondycję oraz poziom innowacyjności sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim. Rozdział 5 poświęcono uwarunkowaniom wpływającym na powstawanie i funkcjonowanie MŚP, w tym także na ich innowacyjność. Rozdział 6 przedstawia działalność oraz potencjał niekomercyjnych instytucji należących do otoczenia sektora MŚP, a także występujące pomiędzy nimi relacje. W rozdziale 7 omówiona została kwestia wyrażania interesów MŚP wobec władz samorządowych różnych szczebli, natomiast w rozdziale 8 podjęto kwestię współpracy pomiędzy podmiotami z sektora MŚP. Rozdział 9 zawiera sformułowane na podstawie wyników badania rekomendacje.

3 Kondycja MŚP¹⁶

3.1 Wprowadzenie: znaczenie MŚP

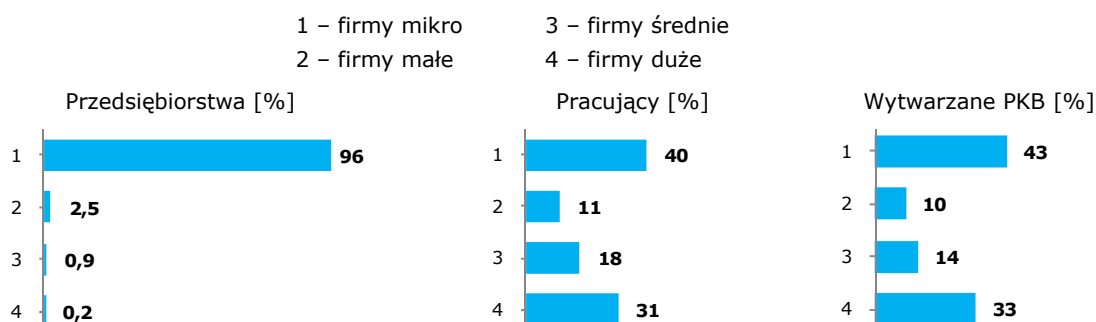
Uzasadnieniem wspierania sektora przedsiębiorstw ze środków publicznych są pozytywne efekty, jakie ich działalność przynosi społeczeństwu. W tym kontekście istotna jest przede wszystkim rola, jaką przedsiębiorstwa odgrywają na rynku pracy oraz wkład, jaki wnoszą w rozwój gospodarczy. Podkreśla się również, że konkurencja pomiędzy przedsiębiorstwami stanowi impuls zwiększający ich efektywność, a tym samym w szczególny sposób sprzyja rozwojowi gospodarki. Rozwój przedsiębiorstw, postrzegany jako czynnik sprzyjający osiągnięciu celów określonych w *Strategii lizbońskiej*, stał się jednym z celów polityk publicznych prowadzonych przez Unię Europejską (European Commission 2003: 5–7).

Za skoncentrowaniem uwagi na MŚP przemawia relatywny wzrost ich znaczenia w UE w porównaniu z firmami dużymi, obserwowany w Europie od lat 80-tych ubiegłego wieku

¹⁶ W rozdziale „Kondycja MŚP” wykorzystano dane GUS pochodzące z corocznych raportów GUS „Działalność przedsiębiorstw niefinansowych” oraz z wydawanych przez PARP „Raportów o stanie MŚP” za lata 2004 – 2008 (raporty PARP opierają się na danych GUS, natomiast część wyników prezentują bardziej szczegółowo). Zakres podmiotowy badania GUS przedstawiono m.in. w GUS 2009: 10–11. Przywołane raporty zostały opublikowane na stronach: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_826_PLK_HTML.htm?action=show_archive oraz <http://www.parp.gov.pl/index/index/106> (odsłona 28. czerwca 2010). Dane dotyczące liczby mieszkańców, wykorzystane przy niektórych obliczeniach, zostały zaczerpnięte z BDR GUS.

(European Commission 2003: 4)¹⁷. W Polsce, według danych za rok 2007, małe i średnie przedsiębiorstwa (tj. przedsiębiorstwa zatrudniające, odpowiednio od 10 do 49 oraz od 50 do 249 pracowników) stanowią łącznie 3,4% wszystkich przedsiębiorstw. Ich udział w zatrudnianiu pracowników oraz wytwarzaniu PKB jest zdecydowanie większy: małe i średnie firmy zatrudniają trzech na dziesięciu (29%) pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach i wytwarzają jedną czwartą (24%) PKB wytwarzanego łącznie przez wszystkie przedsiębiorstwa (porównaj: Wykres 1).

Wykres 1: Porównanie przedsiębiorstw mikro, małych, średnich i dużych: liczba aktywnych przedsiębiorstw, liczba osób pracujących w przedsiębiorstwach oraz udział w PKB wytwarzanym przez sektor przedsiębiorstw w 2007 roku

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (Żołnierski 2009: 24 -27)

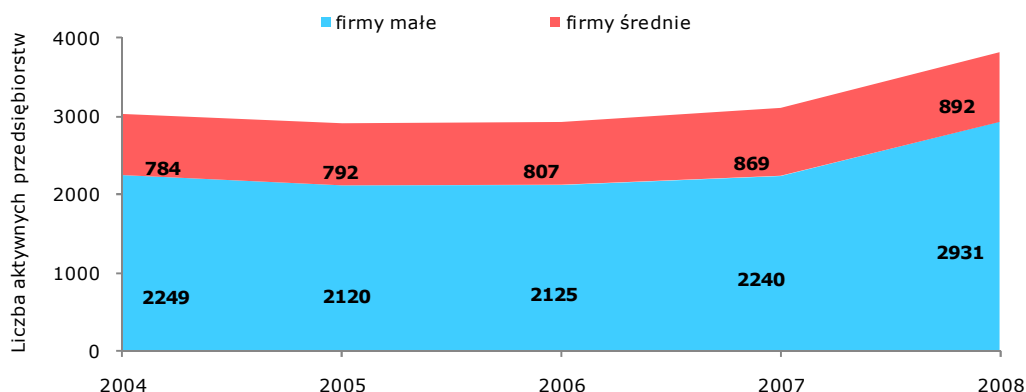
W niniejszym rozdziale przedstawiona zostanie wielkość sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim, finansowe wskaźniki jego kondycji oraz dane dotyczące zatrudnienia w podmiotach należących do tego sektora, a także informacje o tym, jak sami przedsiębiorcy oceniają sytuację gospodarczą swoich firm oraz rysujące się przed nimi perspektywy. W miarę dostępności danych, wartości wskaźników obrazujących kondycję MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego zostaną porównane z analogicznymi wskaźnikami dla ogółu MŚP zarejestrowanych w Polsce.

3.2 Wielkość sektora MŚP

Populacja aktywnych MŚP w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 roku¹⁸ liczyła przeszło 3800 podmiotów, z czego 77% stanowiły przedsiębiorstwa małe (zatrudniające od 10 do 49 pracowników), a 23% przedsiębiorstwa średnie (zatrudniające od 50 do 249 osób). Prześledzenie danych z pięcioletniego okresu pozwala zauważyć, że liczba małych przedsiębiorstw zmniejszyła się nieznacznie (o około 6%) w 2005 roku, w 2007 roku nieomal powróciła do poziomu z roku 2004, by w 2008 roku dynamicznie wzrosnąć (o ponad 30%). Liczba średnich przedsiębiorstw w latach 2004-2008 ani razu nie spadła, przeważnie utrzymywała się na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego, natomiast jej nieco większy wzrost (o 8%) odnotowano w roku 2007 (porównaj: Wykres 2).

¹⁷ Ponadto polskie przedsiębiorstwa są generalnie znacząco mniejsze, niż przedsiębiorstwa w dawnych krajach członkowskich UE (OECD 2009: 11).

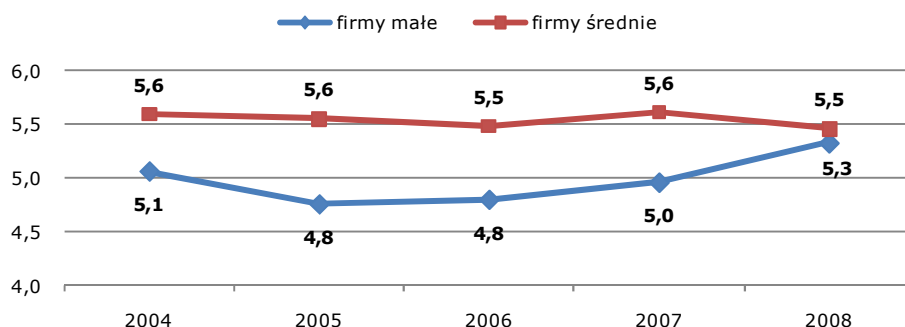
¹⁸ Rok 2008 jest najpóźniejszym, dla którego dostępne są dane. Należy zaznaczyć, że liczba aktywnych przedsiębiorstw (niefinansowych) jest mniejsza zarówno od liczby aktywnych podmiotów gospodarki, jak i od liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON.

Wykres 2: Liczba aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2004-2008

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b, GUS 2010 a)

Przedstawione dane pozwalają zauważyć, że liczba MŚP w województwie kujawsko-pomorskim zwiększyła się znacząco w okresie dobrej koniunktury gospodarczej (w latach 2006-2008 PKB Polski rósł w tempie co najmniej 5% rocznie¹⁹). Z kolei wcześniejszy nieznaczny spadek liczby małych przedsiębiorstw z regionu koresponduje z przejściowym obniżeniem się tempa rozwoju gospodarczego kraju (roczne tempo wzrostu PKB Polski zmniejszyło się z 5,3% w roku 2004 do 3,6% w roku 2005). Dane na temat zmian liczby MŚP w województwie kujawsko-pomorskim w okresie spowolnienia gospodarczego, które nastąpiło w roku 2009 (spadek rocznego tempa wzrostu gospodarczego do 1,8%), nie są jeszcze dostępne.

W latach 2004-2008 udział małych przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego w ogólnej liczbie małych przedsiębiorstw w kraju zawierał się w przedziale od 4,8% do 5,3%. Analogiczny odsetek dla średnich przedsiębiorstw oscylował wokół 5,5% (porównaj: Wykres 3).

Wykres 3: Procentowy udział aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych w województwie kujawsko-pomorskim wśród aktywnych MŚP w całej Polsce w latach 2004-2008

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b, GUS 2010 a)

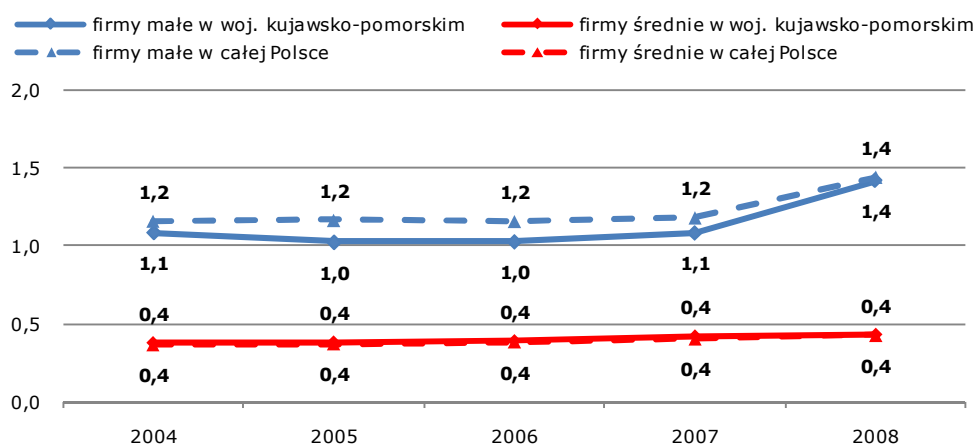
Przez większość omawianego okresu liczba przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim była nieco niższa, niż w całej Polsce. Różnica pogłębiła się pomiędzy rokiem 2004 a 2005, natomiast począwszy od roku 2006 zaczęła maleć, co wiązało się z bardziej dynamicznym wzrostem

¹⁹ Porównaj: GUS: „NSRO – podstawowe wskaźniki realizacji”, stan na kwiecień 2010 – zestawienie dostępne 28. czerwca 2010 na stronie www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/POZ_NSRO_300410.xls. Przywołując tempo wzrostu PKB jako wskaźnik opisujący kondycję gospodarki, w której działają MŚP, należy zarazem pamiętać, że wartość tego wskaźnika zależy między innymi od wyników działalności przedsiębiorstw należących do sektora MŚP.

wartości wskaźnika w regionie, niż w skali kraju. W 2008 roku zarówno w województwie, jak i w kraju na 1000 mieszkańców przypadało 1,4 przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 osób. Odnosząc informacje o liczbie przedsiębiorstw do tempa rozwoju gospodarczego można zauważyć, że w województwie kujawsko-pomorskim większe, niż w całej Polsce, były zarówno zmiany wielkości populacji przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 osób, jak i zmiany tempa wzrostu PKB: zarówno spowolnienie gospodarcze w 2005 roku, jak i przyśpieszenie w roku 2006 wystąpiły w regionie z większą siłą, niż w całym kraju²⁰.

Pod względem liczby przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 pracowników, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, nie występowały większe różnice ani pomiędzy kolejnymi latami (jedynie niewielki wzrost), ani pomiędzy regionem a krajem (porównaj: Wykres 4). W 2008 roku wartość wskaźnika dla średnich przedsiębiorstw zarówno w województwie, jak i w kraju wynosiła 0,4.

Wykres 4: Liczba aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych na 1000 mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b, GUS 2010 a, BDR)

Wielkość sektora MŚP jest wypadkową dwóch procesów: zakładania oraz likwidowania przedsiębiorstw zaliczanych do kategorii MŚP. Dane na temat liczby przedsiębiorstw w kolejnych latach stanowią dogodny punkt wyjścia do śledzenia przemian sektora MŚP, jednak nie obrazują skali obu wspomnianych procesów²¹. Z tego względu do wnioskowania o warunkach powstawania i funkcjonowania przedsiębiorstw szczególnie przydatne są badania nad *demografią przedsiębiorstw*. Podejście to jest od kilku lat rozwijane w europejskiej statystyce publicznej²². Do podstawowych wskaźników z zakresu demografii przedsiębiorstw należą: wskaźnik urodzeń (*birth rate*), wskaźnik

²⁰ Pomiedzy rokiem 2004 a 2005 roczne tempo wzrostu PKB Polski zmniejszyło się z 5,3% do 3,6%, natomiast roczne tempo wzrostu PKB województwa kujawsko-pomorskiego spadło z poziomu 6,9% do poziomu 2,4%. Z kolei w roku 2006 nastąpił wzrost wartości wskaźnika do 6,2% w Polsce oraz do 7,1% w regionie. Jednak o ile w kolejnym roku w Polsce tempo wzrostu PKB w dalszym ciągu przyśpieszało (do 6,8% w roku 2007), o tyle w województwie kujawsko-pomorskim w 2007 roku wzrost PKB już nieco wyhamował (do 6,5%). Dane dotyczące rocznego tempa wzrostu PKB zaczerpnięto z BDR GUS.

²¹ Na przykład liczba przedsiębiorstw może pozostać na poziomie sprzed roku zarówno w sytuacji, gdy nie pojawiło się i nie zniknęło żadne nowe przedsiębiorstwo, jak i w sytuacji, gdy powstało wiele przedsiębiorstw i równie wiele zniknęło.

²² Podczas konferencji OECD na temat MŚP, która odbyła się w 2004 roku, stwierdzono, że zasób danych statystycznych umożliwiających badania nad przedsiębiorczością jest niewystarczający i podjęto decyzje o rozwinięciu systemu gromadzenia takich danych, które mogłyby stanowić podstawę polityki publicznych wobec sektora MŚP. Wdrażając zalecenia sformułowane podczas konferencji, OECD od roku 2006 prowadzi *Entrepreneurship Indicators Programme*. Od 2007 roku w przedsięwzięciu uczestniczy również Eurostat. (Porównaj: OECD i Eurostat 2009: 8). Wskaźniki międzynarodowych badań demografii przedsiębiorstw są dostępne na stronach Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/european_business/-special_topics/business_demography#data, odsłona 25. czerwca 2010), jednak nie obejmują Polski, która nie przystąpiła do pierwszej edycji projektu.

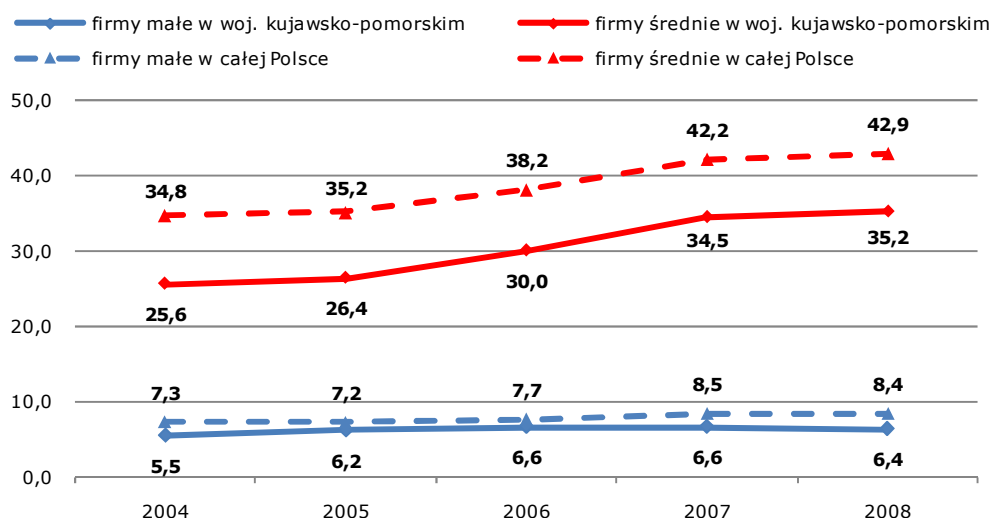
zgonów (*death rate*), wskaźnik przetrwania (*survival rate*), udział przedsiębiorstw szybko się rozwijających (*share of high-growth firms*) oraz udział gazeli biznesu (*share of gazelles*)²³. Badania z zakresu *demografii przedsiębiorstw* są stopniowo wdrażane również przez urzędy statystyczne w Polsce, jednak dane dotyczące wartości wskaźników w poszczególnych regionach nie były dotychczas publikowane.

3.3 Przychody, koszty, nakłady i zatrudnienie

W 2004 roku przychody małych przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego, w przeliczeniu na jeden podmiot, wynosiły 5,5 mln zł, następnie wzrosły osiągając poziom 6,6 mln zł w latach 2006 i 2007, po czym nieznacznie spadły do 6,4 mln zł w 2008 roku. Większe zmiany wystąpiły w przypadku przedsiębiorstw średnich, których przychody w przeliczeniu na jeden podmiot w omawianym okresie wzrosły z 25,6 mln zł do 35,2 mln zł, przy czym najszybszy wzrost (znacznie przekraczający inflację²⁴) odnotowano w 2006 oraz w 2007 roku (odpowiednio: o 14% oraz o 15% w porównaniu z rokiem poprzednim).

Trendy, które występowały w województwie kujawsko-pomorskim, odpowiadały trendom krajowym, przy czym wartość omawianego wskaźnika dla przedsiębiorstw z regionu w ciągu całego omawianego okresu była niższa, niż dla podmiotów z całego kraju: wynosiła od 74% do 86%, w zależności od roku oraz klasy wielkości zatrudnienia (porównaj: Wykres 5).

Wykres 5: Przychody małych i średnich przedsiębiorstw w przeliczeniu na jeden podmiot, w mln złotych (w cenach bieżących), w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce, w latach 2004-2008

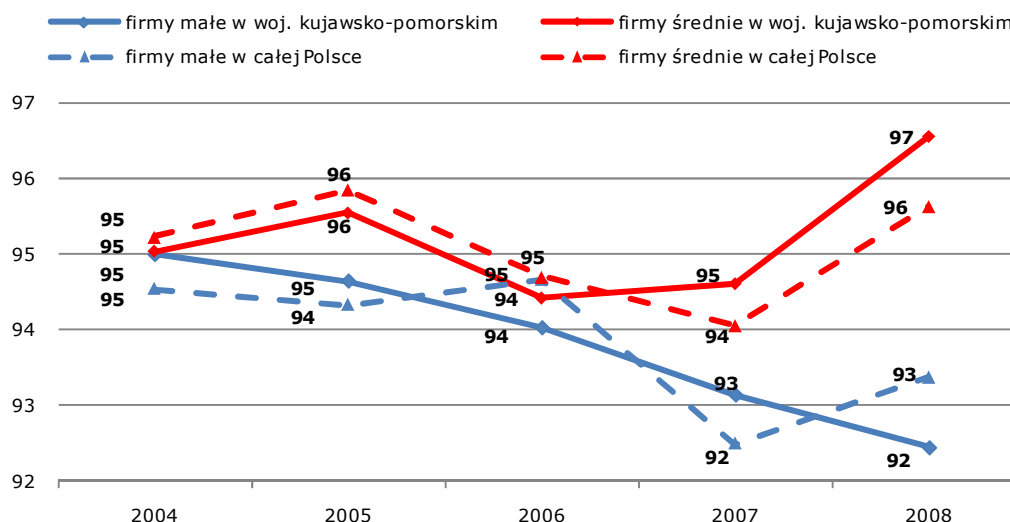
Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b)

W rozpatrywanym okresie udział kosztów w przychodach małych przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego stale spadał, zmniejszając się z 95% w 2004 roku do 92,5% w 2008 roku. W przypadku średnich przedsiębiorstw z regionu nie zaobserwowano równie wyraźnego pozytywnego trendu: udział poniesionych przez nie kosztów w przychodach wahał się w wąskim przedziale od 94,4% do 96,6%. Wartość omawianego wskaźnika dla MŚP z regionu nie odbiegała od wartości dla MŚP z całej Polski o więcej niż jeden punkt procentowy (porównaj: Wykres 6).

²³ Porównaj: OECD i Eurostat 2007, zwłaszcza rozdziały 5-8 oraz słowniczek (*glossary*).

²⁴ Inflacja w Polsce w latach 2004-2008 nie przekraczała 5% rocznie - szczegółowe dane dostępne 25. czerwca 2010 na stronie: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1634_PLK_HTML.htm.

Wykres 6: Procentowy udział kosztów w przychodach małych i średnich przedsiębiorstw, w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008

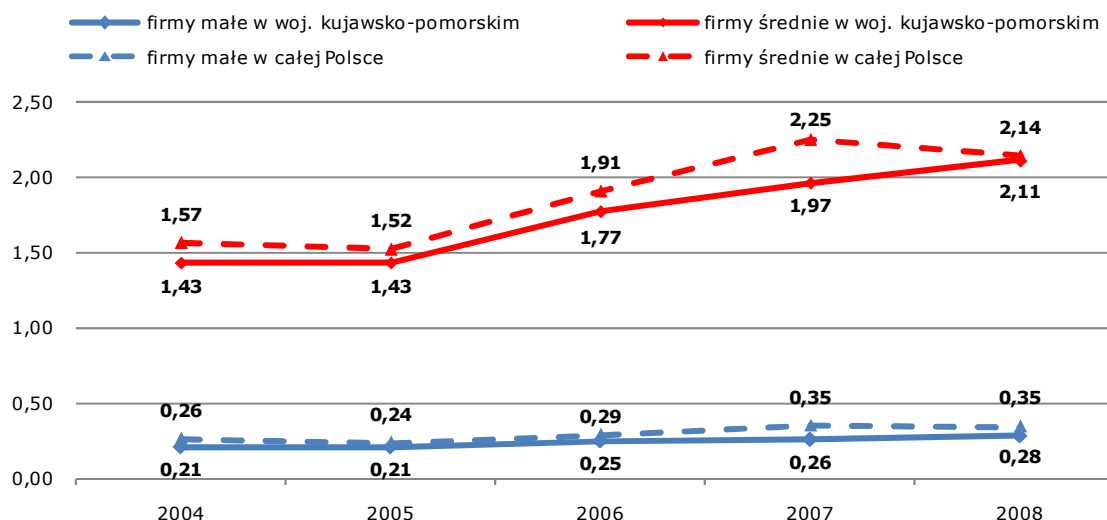

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b)

Nakłady inwestycyjne małych przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego, w przeliczeniu na jeden podmiot, wzrosły od 0,21 mln zł w roku 2004 do 0,28 mln zł w roku 2008. Wzrost nakładów inwestycyjnych odnotowały również średnie przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego. W 2004 nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na jeden podmiot zaliczany do tej kategorii wyniosły 1,43 mln zł, a w roku 2008 osiągnęły poziom 2,11 mln zł. Podobnie jak w przypadku małych przedsiębiorstw z regionu, największy wzrost nakładów inwestycyjnych miał miejsce w 2006 roku.

Wartość wskaźnika dla małych przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła, w zależności od roku, od 74% do 88% wartości wskaźnika dla małych przedsiębiorstw z całej Polski. W przypadku średnich przedsiębiorstw różnica pomiędzy regionem a krajem była mniejsza: w rozpatrywanym okresie wartość wskaźnika dla województwa nie spadła poniżej 87% wartości wskaźnika dla całego kraju Polski, a w 2008 roku nieomal się z nią zrównała (porównaj: Wykres 7).

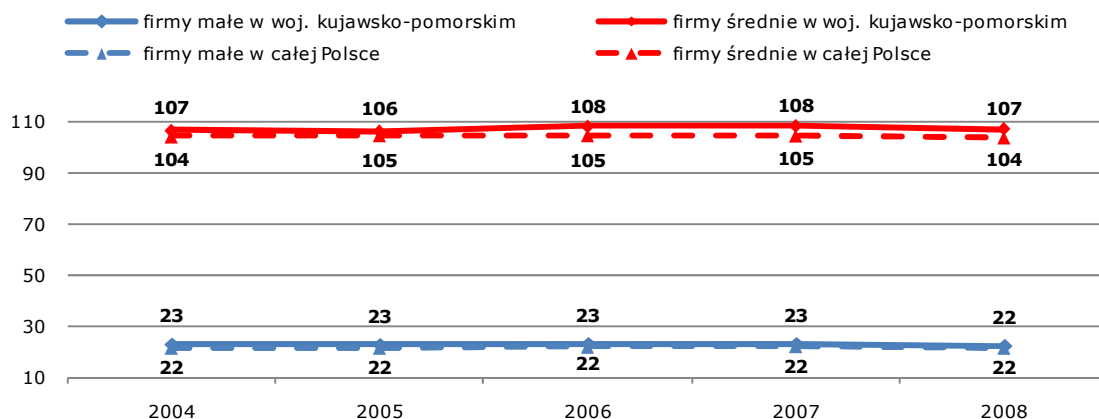
Wykres 7: Nakłady inwestycyjne MŚP w przeliczeniu na jeden podmiot, w mln złotych (w cenach bieżących), w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b)

Liczba pracujących w przeliczeniu na jeden podmiot w badanym okresie nieomal nie ulegała zmianom i w poszczególnych latach była identyczna lub bardzo zbliżona w skali regionu oraz w skali całego kraju. Małe przedsiębiorstwo zatrudniało przeciętnie 22 lub 23 pracowników, natomiast średnie – nieznacznie ponad stu.

Wykres 8: Liczba zatrudnionych w MŚP w przeliczeniu na jeden podmiot, w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (GUS 2006, GUS 2007, GUS 2008 a, GUS 2008 b)

3.4 Samoocena kondycji MŚP

Wśród przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, ankietowanych w maju 2010 roku, pozytywne oceny aktualnej sytuacji gospodarczej własnego przedsiębiorstwa zdecydowanie przeważały nad ocenami negatywnymi, natomiast najczęściej wybierano odpowiedź pośrednią. Blisko dwie piąte przedstawicieli MŚP oceniło kondycję swoich firm jako dobrą, tylko co dziesiąty jako złą a połowa jako zadowalającą. Saldo obliczone jako różnica pomiędzy odsetkami wskazań ocen pozytywnych oraz ocen negatywnych było nieco korzystniejsze wśród firm średnich, niż wśród małych – wynosiło odpowiednio 35 i 28 punktów (porównaj: Wykres 9).

Różnice pomiędzy kondycją przedsiębiorstw zlokalizowanych w różnego typu gminach okazały się umiarkowane: wielkość salda wynosiła od 23 punktów w gminach wiejskich do 35 punktów w gminach miejskich (z wyłączeniem miast na prawach powiatu)²⁵. Nie wystąpiły także dysproporcje pomiędzy podregionami²⁶. Oceny aktualnej sytuacji gospodarczej przedsiębiorstw różnicował natomiast ich wiek. Saldo dla firm działających do 5 lat było o 24 punkty wyższe, niż saldo obrazujące kondycję kolejnej grupy, wyodrębnionej ze względu na rok założenia przedsiębiorstwa.

²⁵ Różnica pomiędzy gminami wiejskimi a miejskimi (z wyłączeniem miast na prawach powiatu) była jedyną, która okazała się istotna statystycznie.

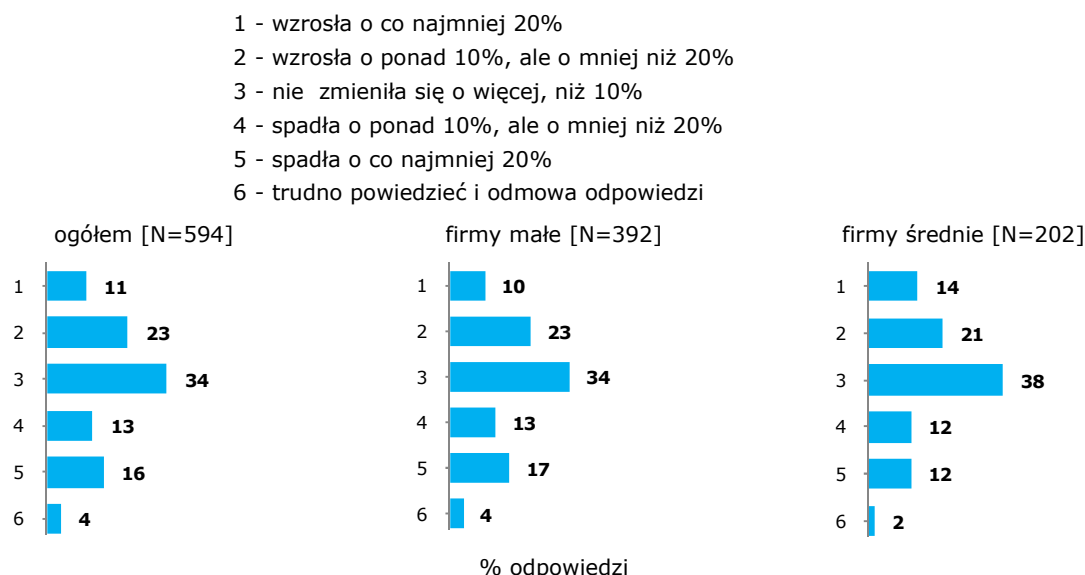
²⁶ Różnice nie były istotne statystycznie.

3.5 Zmiana wielkości obrotu

Pod względem obrotu osiągniętego w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2008, wśród MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego można wyróżnić trzy grupy, nieznacznie różniące się liczebnością. Około jedna trzecia przedsiębiorstw uzyskała co najmniej dziesięcioprocentowy wzrost obrotów, podobnie liczne przedsiębiorstwa nie odnotowały zmiany przekraczającej 10% a nieznacznie mniejsza grupa odczuła co najmniej dziesięcioprocentowy spadek obrotów (porównaj: Wykres 11).

Lokalizacja różnicowała zmianę obrotów MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego w umiarkowany sposób – korzystnie wyróżniały się gminy miejskie (z wyłączeniem miast na prawach powiatu) oraz podregion grudziądzki. Uwagę zwraca jednak przede wszystkim powszechny ponad dziesięcioprocentowy wzrost obrotów przedsiębiorstw założonych w latach 2005–2007: odnotowało go aż 55% przedstawicieli tej grupy. Optymizm wykazywany przez przedstawicieli młodych firm w ocenie ich kondycji opiera się zatem na realnych podstawach.

Wykres 11: Zmiana wielkości obrotu MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2008 – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia²⁹

Źródło: badanie ankietowe MŚP

²⁹ Pytanie było zadawane wyłącznie przedstawicielom MŚP założonych przed 2008 rokiem. W przypadku małych przedsiębiorstw oraz przedsiębiorstw ogółem przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

4 Innowacyjność MŚP

4.1 Wprowadzenie: znaczenie działalności innowacyjnej

Innowacyjność jest motorem gospodarki opartej na wiedzy. Jak stwierdził w wywiadzie jeden z uczestniczących w badaniu przedsiębiorców:

Proste metody uzyskiwania przewagi rynkowej już się skończyły. Stąd mój dalszy nacisk na innowacyjność. Też w skali Europy. [Przedsiębiorca]

Wypowiedź ta dobrze ilustruje zjawisko obserwowane we współczesnej gospodarce. Właśnie dzięki nowym technologiom, produktom, rozwiązaniom organizacyjnym i strategiom marketingowym współczesne przedsiębiorstwa mogą się rozwijać i zyskują przewagę nad konkurencją. Mechanizmy te łatwo zaobserwować na przykładzie potęgi gospodarczej USA, które obok Japonii, są światowym liderem w dziedzinie nowych technologii, produktów i rozwiązań. Chęć dorównania potędze gospodarczej USA przyświecała autorom, ogłoszonej w marcu 2000 roku, Strategii Lizbońskiej. Innowacyjność uznano za jeden z filarów budowania konkurencyjności gospodarki UE wobec gospodarek światowych – zwłaszcza USA i rozwijających się dynamicznie Chin. Władze UE, poprzez wsparcie działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej, postanowiły kreować nowe oblicze wspólnotowej gospodarki, która dzięki innowacjom miała stać się najbardziej dynamiczną i konkurencyjną gospodarką na świecie. Wsparcie innowacyjności przedsiębiorstw stało się jednym z kluczowych obszarów interwencji publicznych finansowanych ze środków UE (Janasz 2005: 10). Po dziesięciu latach nacisk kładziony na rozwój innowacji nie zmalał. Autorzy strategii ogłoszonej w maju 2010 roku przez OECD właśnie w innowacjach pokładają nadzieję powrotu na ścieżkę wzrostu. Z tego względu argumentują, że po okresie kryzysu gospodarczego, który miał miejsce w latach 2008-2009, potrzeba wprowadzania innowacji jeszcze wzrosła (OECD 2010 a: 9 oraz OECD 2010 b: 1).

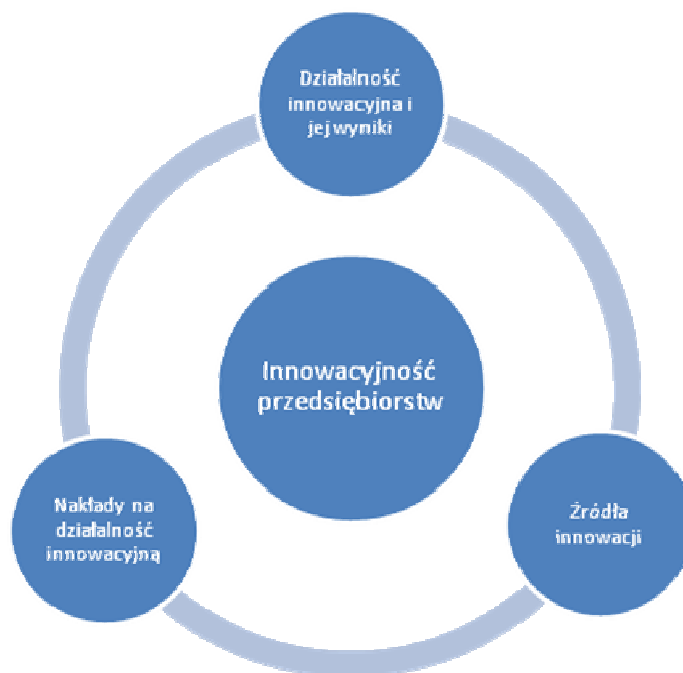
Działalność innowacyjna jest dość szerokim pojęciem, niemniej dobrze zdefiniowanym na potrzeby statystyki publicznej. Główny Urząd Statystyczny definiuje działalność innowacyjną zgodnie z Podręcznikiem Oslo³⁰.

Działalność innowacyjna: całokształt działań naukowych, technicznych, organizacyjnych, finansowych, komercyjnych, które rzeczywiście prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji. Niektóre z tych działań same z siebie mają charakter innowacyjny, natomiast inne nie są nowością, lecz są konieczne do wdrażania innowacji. Działalność innowacyjna obejmuje także działalność badawczo-rozwojową (B+R), która nie jest bezpośrednio związana z tworzeniem konkretnej innowacji³¹.

Wymiernym wskaźnikiem intensywności działalności innowacyjnej jest ponoszenie na ten cel nakładów. Źródła wprowadzanych nowości lub udoskonaleń określają charakter działalności innowacyjnej. Wreszcie istotne są również wyniki działalności innowacyjnej – do tej kategorii zaliczamy wdrożenia innowacji produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych, a także przychody ze sprzedaży nowych produktów. Omówionej strukturze (porównaj: Schemat 2) podporządkowano dalszą część niniejszego rozdziału.

³⁰ Podręcznik Oslo jest poświęcony metodologii badań nad innowacjami. Definicje zawarte w podręczniku są stosowane w europejskiej statystyce publicznej, stanowią podstawę koordynowanych przez Eurostat międzynarodowych badań Community Innovation Survey. Wedle tych samych standardów badanie innowacyjności realizuje GUS korzystając z formularza PNT 02. Najnowsza edycja podręcznika jest dostępna na stronie: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/43/46/43464/20081117_OSLO.pdf (odsłona 25. czerwca 2010).

³¹ Definicja ze strony: http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-1477.htm (odsłona 25. czerwca 2010).

Schemat 2: Główne wymiary działalności innowacyjnej przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne

Dane na temat innowacyjności przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego warto odnieść do danych dla kraju oraz dla sąsiedniego województwa pomorskiego. Porównania z województwem pomorskim są uzasadnione z przynajmniej dwóch powodów. Po pierwsze województwo pomorskie jest najbliższym sąsiadem województwa kujawsko-pomorskiego – oba należą do tego samego subregionu Polski, bliskość w wymiarze terytorialnym sprzyja współpracy zarówno w wymiarze regionalnej polityki wsparcia innowacyjności, jak i współpracy biznesowej. Jednocześnie województwo pomorskie jest liderem innowacyjności w subregionie, a także jednym z liderów, obok województwa mazowieckiego i dolnośląskiego, innowacyjności w Polsce³².

Głównym źródłem informacji na temat innowacyjności w polskiej statystyce publicznej są badania realizowane przez GUS z wykorzystaniem formularzy PNT. Na szczególną uwagę zasługują formularze PNT 02 kierowane do przedsiębiorstw działających w przemyśle oraz PNT 02/u kierowane do przedsiębiorstw usługowych. Oba badania są realizowane w cyklu dwuletnim (po raz pierwszy w 2007 za lata 2004-2006, obecnie za lata 2006-2008) i stanowią część międzynarodowego programu badawczego *Community Innovation Survey* (CIS 2008). Metodologię CIS w dużej mierze oparto o opracowany przez ekspertów OECD Podręcznik Oslo. Dotychczas nie ukazał się pełen raport GUS *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2006-2008*. W niniejszym raporcie wykorzystano natomiast podsumowanie wyników działalności innowacyjnej przedsiębiorstw za ten okres (GUS, 2009).

Dane pochodzące ze statystyki publicznej zostały uzupełnione nieco aktualniejszymi wynikami badania ankietowego przeprowadzonego z przedstawicielami MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego. Jako ilustrację innowacji wprowadzonych przez przedsiębiorców z regionu wykorzystano fragmenty przeprowadzonych z nimi wywiadów jakościowych.

³² Porównanie do województwa mazowieckiego będącego liderem innowacyjności w Polsce byłoby nieuzasadnione ponieważ jego potencjał B+R oraz biznesowy daleko przekraczają możliwości innych regionów.

4.2 Działalność innowacyjna i jej wyniki

4.2.1 Rodzaje innowacji

Innowacja to *wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem* (OECD/Eurostat: 2008: 48). W badaniach nad innowacyjnością przyjmuje się, że minimalnym warunkiem wystąpienia innowacji jest to aby produkt, proces, metoda marketingowa lub organizacyjna były nowe w skali badanego przedsiębiorstwa. Mimo, iż definicja innowacji wydaje się bardzo szeroka, w praktyce jest to pojęcie dobrze zdefiniowane. Zgodnie z metodologią Oslo (OECD/Eurostat: 2008: 50-55) rozróżnia się obecnie cztery rodzaje innowacji.

Innowacja produktowa: *wprowadzenie wyrobu lub usługi, które są nowe lub znacząco udoskonalone w zakresie swoich cech lub zastosowań. Zalicza się tu znaczące udoskonalenia pod względem specyfikacji technicznych, komponentów i materiałów, wbudowanego oprogramowania, łatwości obsługi lub innych cech funkcjonalnych.*

Innowacja procesowa: *innowacja w obrębie procesu to wdrożenie nowej lub znacząco udoskonalonej metody produkcji lub dostawy. Do tej kategorii zalicza się znaczące zmiany w zakresie technologii, urządzeń lub oprogramowania.*

Innowacja marketingowa: *wdrożenie nowej metody marketingowej wiążącej się ze znaczącymi zmianami w projekcie/konstrukcji produktu lub w opakowaniu, dystrybucji, promocji lub strategii cenowej.*

Innowacja organizacyjna: *wdrożenie nowej metody organizacyjnej w przyjętych przez firmę zasadach działania, w organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem.*

Podstawowymi rodzajami innowacji są innowacje produktowe i procesowe, nazywa się je również innowacjami technologicznymi lub w skrócie innowacjami TPP (ang. *technological product and process*). Długo stanowiły one jedyny obszar działalności innowacyjnej firm podlegający systematycznym badaniom europejskich urzędów statystycznych. Dopiero w 2005 roku³³, wraz z trzecim wydaniem Podręcznika Oslo do metodologii pomiaru innowacyjności wprowadzono dwa kolejne typy, tzw. miękkich innowacji, czyli innowacji marketingowych i organizacyjnych (OECD/Eurostat, 2008: 14).

Za włączeniem innowacji organizacyjnych i marketingowych przemawiała konieczność uwzględnienia w badaniach innowacyjności sektora usługowego, dla którego innowacje TPP są rzadsze ze względu na odmienny profil działalności. Jednocześnie specjaliści podkreślają, iż innowacje organizacyjne są często wstępnym warunkiem koniecznym dla wprowadzenia innowacji typu TPP. Wywierają również duży wpływ na efektywność działania przedsiębiorstw oraz jakość efektów ich pracy. Z kolei nowe rozwiązania w obszarze metod marketingowych mogą znacząco podnieść konkurencyjność firmy, wyznaczyć kierunki dla przyszłych modyfikacji oferty i produktów przedsiębiorstwa czy też stanowić bodziec dla wprowadzania nowych procesów technologicznych (OECD/Eurostat 2008: 14-16).

W przypadku innowacji produktowych w statystyce publicznej stosuje się rozróżnienie na innowacje produktowe w skali przedsiębiorstwa, czyli wprowadzenie nowego lub znacząco ulepszanego produktu, którego dana firma wcześniej nie wytwarzała oraz innowacje produktowe w skali rynku. Te ostatnie są bardzo wymagającym wskaźnikiem

³³ W praktyce próby włączenia innowacji organizacyjnych pojawiły się już wraz z drugim wydaniem Podręcznika Oslo.

innowacyjności firm – przedsiębiorstwo, które wprowadza na rynek produkt bądź rozwiązanie technologiczne, którego wcześniej żadna inna firma nie posiadała, uznaje się za wysoko innowacyjne.

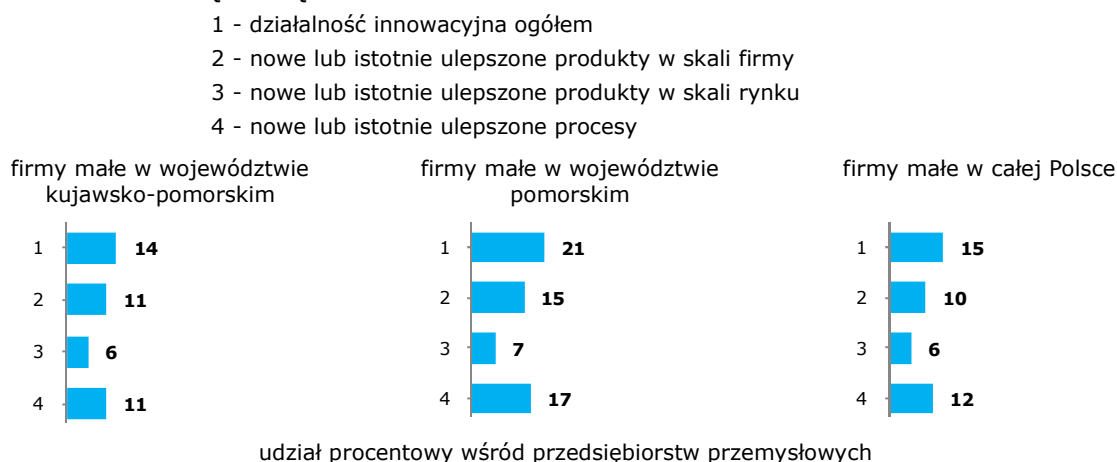
4.2.2 Innowacje technologiczne

W województwie kujawsko-pomorskim w 2008 roku działalność innowacyjną w zakresie wdrażania innowacji produktowych lub procesowych prowadziło 14% małych oraz 32% średnich przedsiębiorstw przemysłowych³⁴.

Stosunkowo najrzadziej wdrażane były innowacje produktowe na skalę rynku – takie innowacje wprowadziło około 6% małych i około 9% średnich przedsiębiorstw przemysłowych z regionu. Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych z województwa kujawsko-pomorskiego, które wprowadziły produkty nowe lub istotnie ulepszone w skali przedsiębiorstwa, był nieco wyższy i wynosił 11% wśród firm małych oraz 24% wśród średnich. Równie często, co innowacje produktowe w skali firmy, małe i średnie przedsiębiorstwa z regionu wprowadzały nowe lub istotnie ulepszone procesy (porównaj: Wykres 12 i Wykres 13).

Poziom innowacyjności MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, mierzony działalnością innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych oraz przeprowadzonymi przez nie wdrożeniami innowacji produktowych i procesowych, nie odbiega od poziomu innowacyjności takich przedsiębiorstw w skali całej Polski. Różnice pomiędzy wartościami, jakie omawiane wskaźniki przyjęły dla przedsiębiorstw z regionu oraz dla przedsiębiorstw z całego kraju (należących do tej samej klasy wielkości zatrudnienia) nie przekraczają jednego punktu procentowego. Znaczący dystans pod względem aktywności w dziedzinie wprowadzania innowacji występuje natomiast pomiędzy małymi przedsiębiorstwami przemysłowymi z województw: kujawsko-pomorskiego oraz pomorskiego, na korzyść drugiego z nich (porównaj: Wykres 12 i Wykres 13).

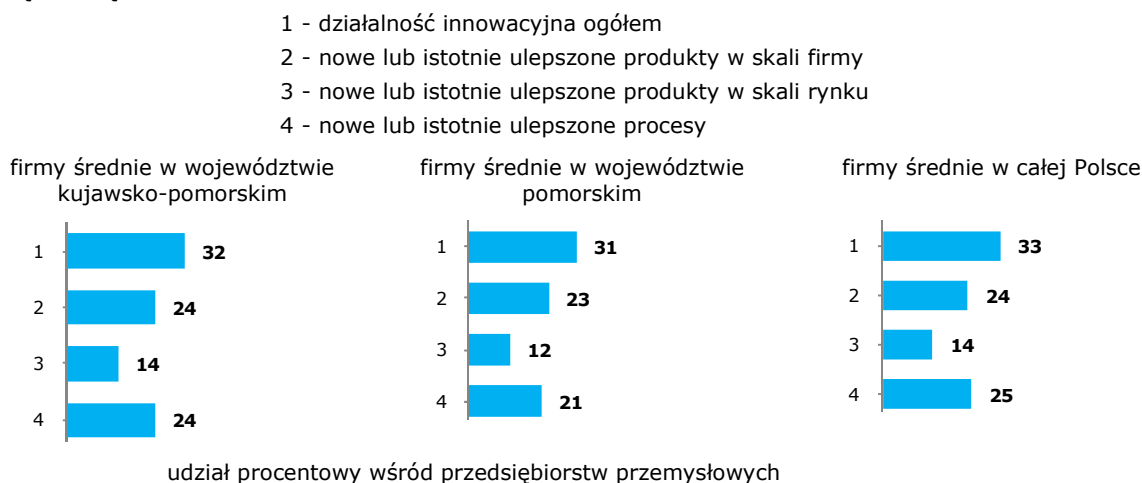
Wykres 12: Wprowadzanie poszczególnych rodzajów innowacji przez małe przedsiębiorstwa przemysłowe w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

Źródło: dane GUS BDR

³⁴ Dane za inne lata oraz dla MŚP działających w innych branżach nie zostały opublikowane przez GUS.

Wykres 13: Wprowadzanie poszczególnych rodzajów innowacji przez średnie przedsiębiorstwa przemysłowe – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

Źródło: dane GUS BDR

Przykładów innowacji wdrażanych przez przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego dostarczają przeprowadzone wywiady. Oto opisy dwóch innowacji procesowych, związanych z informatyzacją:

Rozbudowa produkcyjnej części zakładu i magazynu surowców. Tam zamierzamy też wszystko połączyć z naszą bazą danych w biurze, co umożliwi nam sprawdzanie przyływu surowców, czyli takie zinformalizowanie działu produkcyjno-surowcowego, bo tego nie mieliśmy cały czas. [Przedsiębiorca]

Na pewno mocnym krokiem było wprowadzenie typowego systemu księgowego i magazynowego. Takie zautomatyzowanie trochę. Każda faktura jest wklepywana do systemu, mamy czytniki, po prostu wszystko jest wrzucane do komputera. To po [pewnym] czasie przynosi efekty, można bardzo łatwo posortować parametry sprzedaży do każdej firmy, zmiany produktów, uzyskać zestawienie ile się przeterminuje produktów, ile jest uszkodzonych, co w danej chwili na stanie magazynu mamy. To była taka kosztowna, ale teraz widzę, że nieodzowna innowacja. Wprowadzenie takiego porządnego systemu. [Przedsiębiorca]

Przedsiębiorcy opowiadali również o innowacjach procesowych polegających na rozwijaniu nowych technologii produkcji:

Generalnie rozwijamy nowsze technologie. Czyli są to takie technologie bardziej zaawansowane, bo nie robimy tego w jakiś sposób prymitywny, poprzez naklejanie na przykład, tylko staramy się to zrobić już w trakcie procesu tworzenia wtrysku. (...) W momencie kiedy przejęliśmy technologię z Anglii, było to bardzo prymitywne, czyli przyklejało się coś do wyprodukowanego [produktu], to jest zawodne. [Wprowadziliśmy] nowy sposób wykonywania tego, nowa technologia i de facto zupełnie inna jakość tego połączenia. Można powiedzieć od zera. [Przedsiębiorca]

Powodem do dumy przedsiębiorców z regionu mogą być również niektóre innowacje produktowe:

Musiałbym się mocno chwalić, a tego nie lubię. Po prostu dla części wyrobów, które produkujemy, jesteśmy w zasadzie jedynym producentem w Polsce. Jednym z nielicznych w Europie. Pytała pani o perspektywy, rozwój. Z tym tematem związana jest nowa inwestycja, którą w tej chwili realizujemy. Dwudziestego pierwszego przyjeżdżają Anglicy nam montować [nazwa linii produkcyjnej],

uruchamiamy produkcję [nazwa produktu]. W Polsce na dzień dzisiejszy nikt tego nie robi. My będziemy znowu pierwsi. [Przedsiębiorca]

4.2.3 Innowacje marketingowe i organizacyjne

Innowacje marketingowe i organizacyjne nie muszą wiązać się z wysokim zaawansowaniem technologicznym wdrażających je przedsiębiorstw. Dlatego też są bardziej adekwatną miarą innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw oraz przedsiębiorstw sektora usługowego, które z natury rzadziej wprowadzają innowacje produktowe i procesowe. Jednocześnie innowacje organizacyjne i marketingowe – jak już wspomniano – stanowią nierzadko bodziec lub nawet warunek konieczny wprowadzenia innowacji technologicznych. Jako że zazwyczaj przekładają się na wzrost efektywności działań firmy lub podniesienia jakości świadczonych przez nią usług, są również istotnym czynnikiem budowania konkurencyjnej pozycji przedsiębiorstwa.

Wedle zaleceń Podręcznika Oslo innowację marketingową spośród innych rodzajów innowacji wyróżnia cel, którym jest lepsze zaspokojenie potrzeb klientów, otwarcie nowych rynków zbytu lub nowe pozycjonowanie produktu firmy na rynku dla zwiększenia sprzedaży. Może być nią wprowadzenie nowego kanału sprzedaży (nie należy tu włączać logistyki), systemu franchisingu, sprzedaży bezpośredniej, ekskluzywnej sprzedaży detalicznej, licencjonowania produktów, nowej metody promocji, plasowania produktów (*merchandising*), marki produktu lub nowej metody kształtowania cen produktów (np. poprzez uzależnienie ich od popytu). Do innowacji marketingowych zalicza się również znaczące zmiany w projekcie/konstrukcji produktów (*product design*) stanowiące element nowej koncepcji marketingowej, o ile polegają na zmianie formy i wyglądu produktów nie prowadzącej do zmiany ich cech funkcjonalnych ani użytkowych (OECD/Eurostat, 2008: 52).

Z kolei innowacje organizacyjne to najczęściej nowe metody organizowania rutynowych działań i procedur regulujących pracę firmy, podziału zadań i uprawnień decyzyjnych wśród pracowników. Inne przykłady tej kategorii innowacji to nawiązanie nowego typu współpracy z placówkami badawczymi lub z klientami, nowe metody integracji z dostawcami, a także pierwsze zlecenie firmie zewnętrznej (*outsourcing*) lub podzlecenie takich elementów działalności jak produkcja, zaopatrzenie, dystrybucja, rekrutacja czy usługi pomocnicze (OECD/Eurostat, 2008: 53-55).

Przykładem innowacji organizacyjnych, wprowadzonych przez uczestniczących w badaniu przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego, są między innymi:

Wdrażanie nowych procedur w postępowaniu z klientem, które usprawniają obsługę. [Przedsiębiorca]

Procedury odnośnie windykacji należności. W przypadkach większości [kontrahentów] skutkują, ale są też takie przypadki, że nie można sobie poradzić z odzyskaniem pieniędzy. Korzystamy już z firm windykacyjnych, z Krajowego Rejestru Długów. Dopiero dwa miesiące temu wprowadziliśmy ostre reguły: odsetki, kary. Już nie mogliśmy sobie poradzić z odzyskaniem swoich pieniędzy. [Przedsiębiorca]

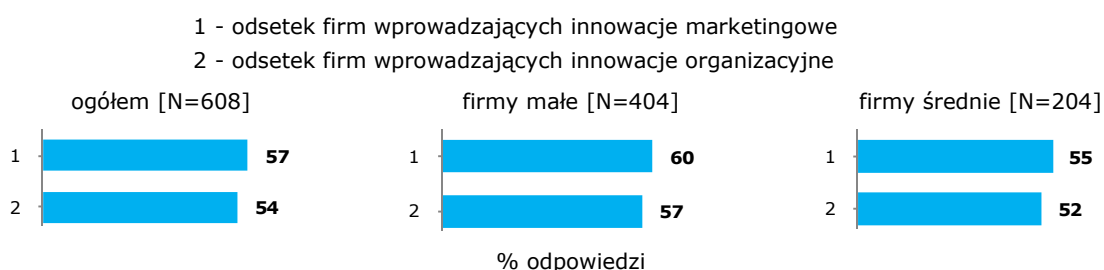
Przykłady te pokazują, iż innowacje organizacyjne nie muszą wymagać dużych środków finansowych, opierają się często na wprowadzeniu nowych procedur lub standardów pracy, które zwiększają jej efektywność. Innowacje marketingowe wymagają już niekiedy większych nakładów, związanych na przykład z kampanią reklamową czy wprowadzeniem zmian w wyglądzie produktów. Jednak zarówno innowacje organizacyjne, jak i marketingowe, ze względu na swój charakter mogą dotyczyć praktycznie każdej firmy. Podczas badań jakościowych respondenci zwracali uwagę na innowacje, które są wprawdzie mało spektakularne, lecz bardzo istotne dla przedsiębiorstw, które zdecydowały się je wdrożyć:

W takim sklepie, które my głównie zrzeszamy, ktoś zmienia ładę na sprzedaż internetową czy nawet samoobsługową – jest to innowacyjność. (...) Mała innowacyjność też jest ważna. [FGI przedsiębiorczość]

Stąd wyniki dotyczące wdrażania innowacji marketingowych lub organizacyjnych przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego zostaną przedstawione dla wszystkich przedsiębiorstw objętych badaniem, niezależnie od branży.

Wdrożenie w ubiegłym (2009) roku innowacji organizacyjnych zadeklarowało 52% małych oraz 57% średnich przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego. W tym samym okresie innowacje marketingowe wdrożyło 55% małych oraz 60% średnich przedsiębiorstw (porównaj: Wykres 14).

Wykres 14: Odsetek przedsiębiorstw wprowadzających innowacje marketingowe oraz organizacyjne w województwie kujawsko-pomorskim w 2009 roku – uwaga: ze względu na odmienny zakres podmiotowy badań dane nie są porównywalne z prezentowanymi w raportach GUS (np. GUS 2008) oraz PARP (np. Żołnierski 2008)³⁵

Źródło: badanie ankietowe MŚP

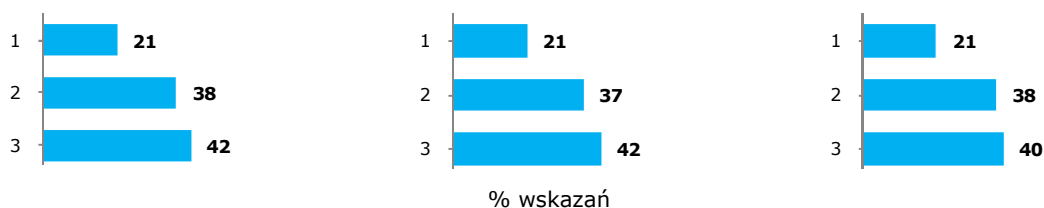
Zarówno małe, jak i średnie przedsiębiorstwa spośród innowacji organizacyjnych najczęściej wprowadzały nowe metody w zakresie rutynowych działań lub procedur regulujących pracę przedsiębiorstwa (porównaj: Wykres 15). Tego rodzaju innowacje, które stanowiły około dwie piąte innowacji organizacyjnych wprowadzonych w 2009 roku przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, mogły się wiązać ze wskazywanymi niewiele rzadziej zmianami w podziale zadań i uprawnień decyzyjnych pomiędzy pracownikami. Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw w wymiarze organizacyjnym skupia się na działaniach ukierunkowanych na procesy wewnątrz firmy – jest to innowacyjność „dośrodkowa”. Małe i średnie, które zdecydowały się na wprowadzenie innowacji organizacyjnych rzadziej natomiast podejmowały działania, które miałyby charakter „odśrodkowy” (jak np. nowe metody zarządzania relacjami z innymi firmami i instytucjami) i mogłyby promować innowacyjne rozwiązania organizacyjne na zewnątrz organizacji (porównaj: Wykres 15).

Wykres 15: Najczęściej wskazywane rodzaje innowacji organizacyjnych wprowadzanych przez przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku³⁶

- 1 - nowe metody zarządzania relacjami z innymi firmami lub instytucjami
2 - nowe metody w zakresie podziału zadań i uprawnień decyzyjnych pracowników
3 - nowe metody w zakresie rutynowych działań lub procedur regulujących pracę przedsiębiorstwa
- ogółem [N=608] firmy małe [N=404] firmy średnie [N=204]

³⁵ Wyniki badań innowacyjności prezentowane przez GUS odnoszą się do wybranych branż sektora przemysłowego oraz sektora usług, z pominięciem – między innymi – handlu detalicznego (GUS 2008 c: 2). Raporty na temat innowacyjności polskich MŚP publikowane przez PARP (np. Żołnierski 2008) w zakresie danych na temat działalności innowacyjnej przedsiębiorstw opierają się na wynikach wspomnianych badań GUS.

³⁶ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

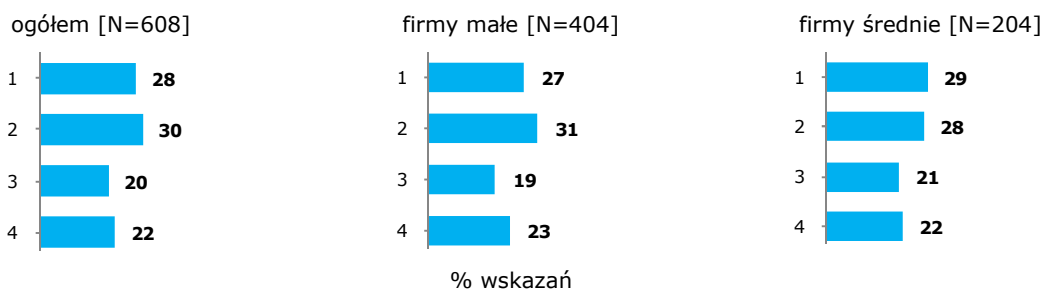

Źródło: badanie ankietowe MŚP

Najbardziej powszechne innowacje marketingowe dotyczyły promocji produktów oraz kanałów sprzedaży lub metod kształtowania cen (porównaj: Wykres 16). Wymienione innowacje zarówno wśród małych, jak i wśród średnich przedsiębiorstw uzyskały po około 30% wskazań. Nieco rzadziej wprowadzane były zmiany w wyglądzie produktów lub ich nowe marki, a zatem działania wymagające większych nakładów finansowych. Wyniki przeprowadzonego badania sugerują, że firmy z regionu koncentrowały swoją aktywność głównie na zwiększaniu sprzedaży produktów, które już znajdowały się w ich ofercie – stąd ukierunkowanie na działania związane z poszukiwaniem nowych klientów.

Wykres 16: Najczęściej wskazywane rodzaje innowacji marketingowych wprowadzanych przez przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku

- 1 - nowe kanały sprzedaży lub metody kształtowania cen
- 2 - nowe techniki reklamy, promocji lub pozycjonowania produktów
- 3 - nowa marka produktu
- 4 - znaczące zmiany w wyglądzie produktów nie wpływające na ich funkcjonalność

Źródło: badanie ankietowe MŚP

4.2.4 Przychody ze sprzedaży produktów innowacyjnych

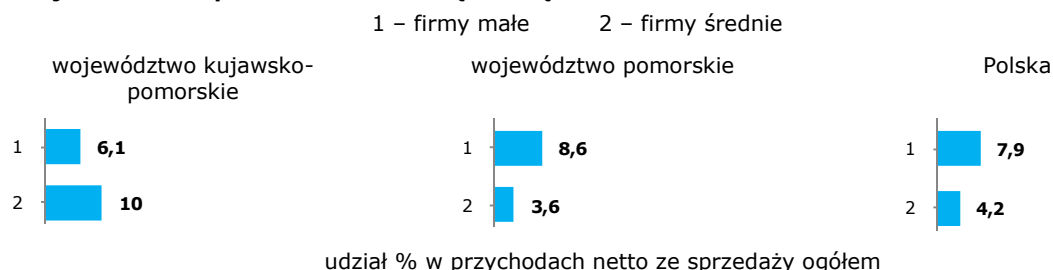
Z biznesowego punktu widzenia pozytywnym wynikiem działalności innowacyjnej jest nie tyle wprowadzenie innowacyjnych produktów, co ich zyskowna sprzedaż. Udział sprzedaży produktów innowacyjnych w całkowitej sprzedaży firm przemysłowych pokazuje efektywność prowadzonej przez nie działalności innowacyjnej³⁷. Słabą stroną wskaźnika *udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych* jest jego zależność od cyklu koniunkturalnego oraz od cyklu życia wyrobu (ponieważ uzyskanie przychodów w wyniku wprowadzenia innowacji wymaga czasu).

Udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych wskazuje, że małe przedsiębiorstwa przemysłowe z województwa kujawsko-pomorskiego (dla których wynosi 6%) pozostają w tyle za małymi firmami z województwa pomorskiego (9%), choć w tym przypadku dystans jest stosunkowo niewielki. Wskaźnik dla małych firm z województwa kujawsko-pomorskiego jest również nieco niższy, niż dla małych firm z całego kraju rozpatrywanych łącznie (8%). Optymistyczne, z perspektywy województwa kujawsko-pomorskiego, są natomiast wyniki dotyczące udziału przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych osiągniętego przez przedsiębiorstwa przemysłowe zatrudniające od 50 do 249 osób. Wartość wskaźnika dla tego regionu

³⁷ W ramach statystyki publicznej analogiczne wskaźniki nie są obliczane dla innych rodzajów innowacji ani dla sektora usług, ze względu na trudności jakich przysparzałoby ich oszacowanie. Porównaj: http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3087.htm, odsłona 25. czerwca 2010.

(10%) jest dwuipółkrotnie wyższa, niż dla województwa pomorskiego (4%) oraz niż dla Polski (4%).

Wykres 17: Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, w MŚP przemysłowych – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

Źródło: dane GUS

4.2.5 Efekty działalności innowacyjnej

Działalność innowacyjna, zwłaszcza w obszarze wprowadzania nowych produktów bądź procesów, jest przedsięwzięciem wymagającym nakładów, które w przypadku innowacji produktowych bądź procesowych są znaczne. Z drugiej strony, niewprowadzanie innowacji grozi ponoszeniem kosztów utrzymywania zasobów i procesów służących do wytwarzania produktów o niskiej wartości rynkowej. Przedsiębiorcy decydują się na wdrożenie innowacji zakładając, że korzyści z ich wprowadzenia dalece przewyższą poniesione koszty. Zdecydowana większość, zarówno małych, jak i średnich przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego zapytanych czy dostrzegają pozytywne efekty jakichkolwiek innowacji wprowadzonych w 2009 roku, już odczuła korzyści (42%) albo się ich spodziewa (43%).

Wykres 18: Odsetek przedsiębiorstw wskazujących na korzyści wynikające z wprowadzenia innowacji w 2009 roku³⁸

Źródło: badanie ankietowe MŚP

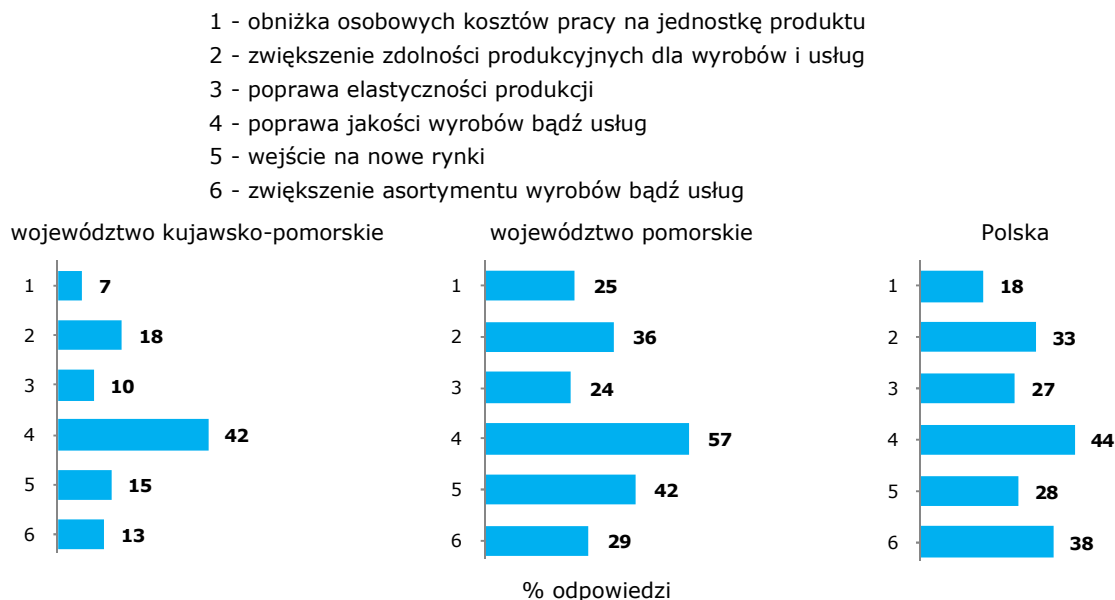
Dla małych, firm z województwa kujawsko-pomorskiego, które wprowadzały innowacje produktowe lub procesowe w latach 2004-2006³⁹, najważniejsza była poprawa jakości produktów bądź usług (42%), choć częściej na ten cel wskazywały firmy z sąsiedniego województwa pomorskiego (57%). Małe przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego znacznie rzadziej niż przedsiębiorstwa z całej Polski lub województwa pomorskiego prowadziły działalność innowacyjną w innych celach, takich jak: obniżenie

³⁸ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

³⁹ Prezentowane dane ze statystyki publicznej nie dotyczą organizacji marketingowych i organizacyjnych. Najaktualniejsze dostępne dane dotyczą lat 2004-2006 (Żołnierski 2008: 28-29).

kosztów pracy (7%), poprawa elastyczności produkcji (10%), zwiększenie asortymentu wyrobów bądź usług (13%). Ów ostatni wynik sugeruje, iż innowacje technologiczne wprowadzane przez małych przedsiębiorców z regionu kujawsko-pomorskiego rzadziej niż w przypadku firm z innych regionów służą wprowadzaniu nowych produktów – częściej natomiast polegają na ulepszaniu produktów, które już istnieją.

Wykres 19: Wybrane cele działalności innowacyjnej małych przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską, opracowanie własne na podstawie⁴⁰

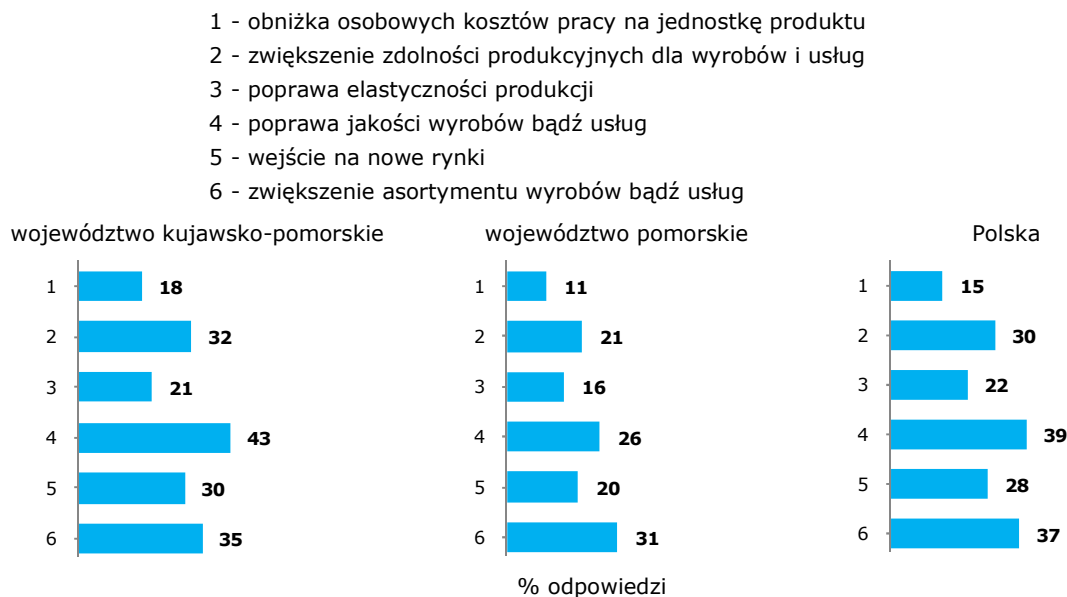
Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (Żołnierski 2009: 24 - 27)

Ponad dwie piąte średnich przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego, które w latach 2004-2006 wdrażały innowacje produktowe lub procesowe, dążyło do poprawy jakości wyrobów bądź usług (43%), w przybliżeniu trzy na dziesięć pragnęło zwiększyć zdolności produkcyjne (32%) lub chciało tym sposobem podbić nowe rynki (30%) a niespełna jedna piąta liczyła na obniżenie kosztów pracy (18%).

Każdy z wymienionych celów średnie przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego wskazywały częściej, niż ich innowacyjni konkurenci z kraju lub województwa pomorskiego. Może to świadczyć o wyraźnym ukierunkowaniu działalności innowacyjnej średnich przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego – firmy te prowadząc działalność innowacyjną są świadome jej potencjalnych korzyści. Na tle kraju działalność innowacyjna średnich firm z kujawsko-pomorskiego jest nieco bardziej ukierunkowana na podnoszenie efektywności działania niż poszerzanie oferty – jedynie w tym przypadku odsetek wskazań w województwie kujawsko-pomorskim okazał się niższy niż w całym kraju.

⁴⁰ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Wykres 20: Wybrane cele działalności innowacyjnej średnich przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (Żołnierski 2009: 24 - 27)

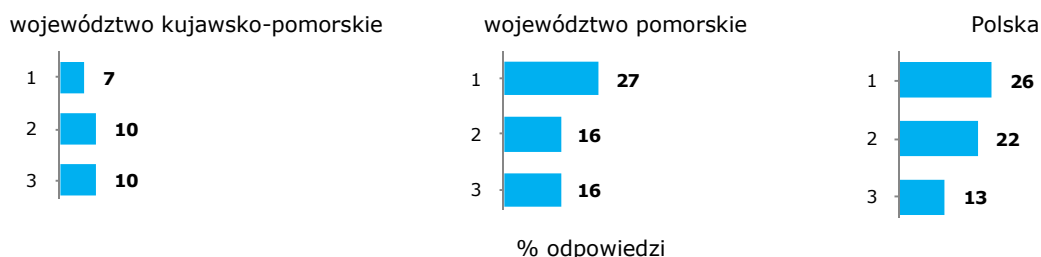
4.2.6 Eko – innowacje

W badaniach innowacyjności GUS pyta o efekty działalności innowacyjnej, które przyniosły korzyści dla środowiska. Tak zwanymi „eko-innowacjami” mogą być zarówno innowacje technologiczne, jak i marketingowe lub organizacyjne. W tym przypadku od samego typu innowacji ważniejsze są jej pozytywne efekty dla środowiska naturalnego.

Małe firmy z województwa kujawsko-pomorskiego nie są liderami eko-innowacyjności. Zaledwie 10% aktywnych innowacyjnie, małych firm z regionu wprowadziło innowacje, które przyniosły korzyści dla środowiska naturalnego w postaci zmniejszenia szkodliwości lub obniżenia energochłonności prowadzonej działalności. Może to sugerować, że działalność innowacyjna małych firm z województwa kujawsko-pomorskiego nie była ukierunkowana na wprowadzanie rozwiązań ekologicznych. Ewentualne pozytywne efekty dla środowiska mogły być raczej efektem ubocznym innowacji wprowadzanych w innych celach. Małe firmy z kujawsko-pomorskiego dużo rzadziej niż podobnej wielkości przedsiębiorstwa z kraju i województwa pomorskiego wprowadzały eko-innowacje aby sprostać wymogom prawnym z zakresu ochrony środowiska –taki cel zadeklarowało tylko 7% firm z kujawsko-pomorskiego wobec aż 27% w sąsiednim województwie pomorskim.

Wykres 21: Eko-innowacyjność małych przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

- 1 - wypełnienie przepisów, norm lub standardów
 2 - zmniejszenie szkodliwości dla środowiska
 3 - obniżka materiałochłonności/energochłonności

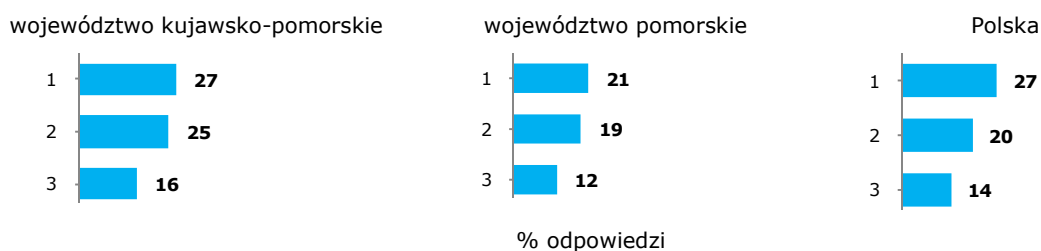

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (Żołnierski 2009: 24 - 27)

Średnie przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego (w odróżnieniu od małych) nie pozostają w tyle za firmami z całej Polski i z regionu pomorskiego. Około 16% średnich firm z Kujaw i Pomorza wprowadziło innowacje, które miały na celu oszczędności energetyczne lub materiałowe – w sąsiednim województwie pomorskim wprowadziło je tylko 12% firm. Jednak największa przewaga w dziedzinie innowacyjności ekologicznej rysuje się w przypadku działań, które miały wprost służyć zmniejszeniu szkodliwości działalności firmy dla środowiska. Aż jedna czwarta średnich przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego wprowadziła takie rozwiązania – jest to odsetek wyższy niż w przypadku Polski oraz województwa pomorskiego (około 20%). Średnie przedsiębiorstwa z regionu wyraźnie doświadczają konieczności dostosowywania się do wymogów prawnych w zakresie ochrony środowiska i to na tym samym poziomie, co firmy w całym kraju (27%).

Wykres 22: Eko-innowacyjność średnich przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

- 1 - wypełnienie przepisów, norm lub standardów
 2 - zmniejszenie szkodliwości dla środowiska
 3 - obniżka materiałochłonności/energochłonności

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS (Żołnierski 2009: 24 - 27)

4.3 Nakłady na innowacje

W Polsce, ale również i w regionach, można zaobserwować wyraźną prawidłowość – im większe przedsiębiorstwo, tym większa szansa na to, iż ponosi nakłady na działalność innowacyjną⁴¹ i naturalnie wyższy poziom tych nakładów. W 2008 roku w przemyśle na działalność innowacyjną przeznaczało środki 11% firm małych, 27% średnich i niemal 55% firm dużych, zatrudniających powyżej 249 pracowników. Nakłady na działalność innowacyjną⁴² wyniosły 434,1 tys. PLN w małych firmach, prawie sześciokrotnie więcej w średnich (2409 tys. PLN) i 20 999 tys. PLN w firmach dużych. Firmy usługowe nieco

⁴¹ W zakresie wprowadzania innowacji produktowych i procesowych.

⁴² W cenach bieżących, w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną, w tys. zł.

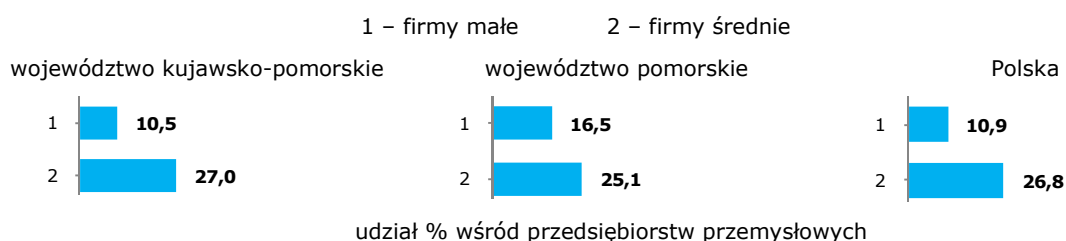
rzadziej ponosiły nakłady na działalność innowacyjną, ale za to ich nakłady były wyższe niż firm przemysłowych. W sektorze usług nakłady na działalność innowacyjną w zakresie innowacji produktowych i procesowych poniosło 10% firm małych (wydając 478,9 tys. PLN w przeliczeniu na jedną firmę), 21% firm średnich (4469 tys. PLN) oraz 40% dużych firm (32 490 tys. PLN).

W województwie kujawsko-pomorskim nakłady związane z wprowadzeniem innowacji produktowych i procesowych w przemyśle poniosło w 2008 roku niemal 17% firm, czyli mniej więcej tyle samo ile w skali całego kraju. Ponadto poziom nakładów w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo okazał się wyższy niż w całym kraju (4613 tys. PLN) i wyniósł 5949 tys. PLN, więcej niż w województwie pomorskim (5770,4 tys. PLN). Wynik ten świadczy o intensywnej działalności innowacyjnej firm przemysłowych z regionu.

Odwrotnie ma się sytuacja w przypadku firm sektora usługowego – w Polsce nakłady na działalność innowacyjną w usługach ponosiło 12,6% firm, w województwie kujawsko-pomorskim tylko 9,5% przedsiębiorstw. Jednocześnie nakłady na działalność innowacyjną w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo w województwie kujawsko-pomorskim okazały się niemal czterokrotnie niższe niż w Polsce - wyniosły zaledwie 1221,6 tys. PLN (GUS, 2010: 172-176).

Nakłady na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim ponosiło w przybliżeniu co dziesiąte małe przedsiębiorstwo przemysłowe (11%) oraz co czwarte średnie (27%) – podobnie jak w całej Polsce. Odsetek małych firm przemysłowych przeznaczających środki na działalność innowacyjną zarówno w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w całej Polsce jest natomiast niższy, niż w województwie pomorskim. Analogiczne dane dotyczące przedsiębiorstw usługowych nie są niestety dostępne.

Wykres 23: Ponoszenie nakładów na działalność innowacyjną przez małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłowe w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską

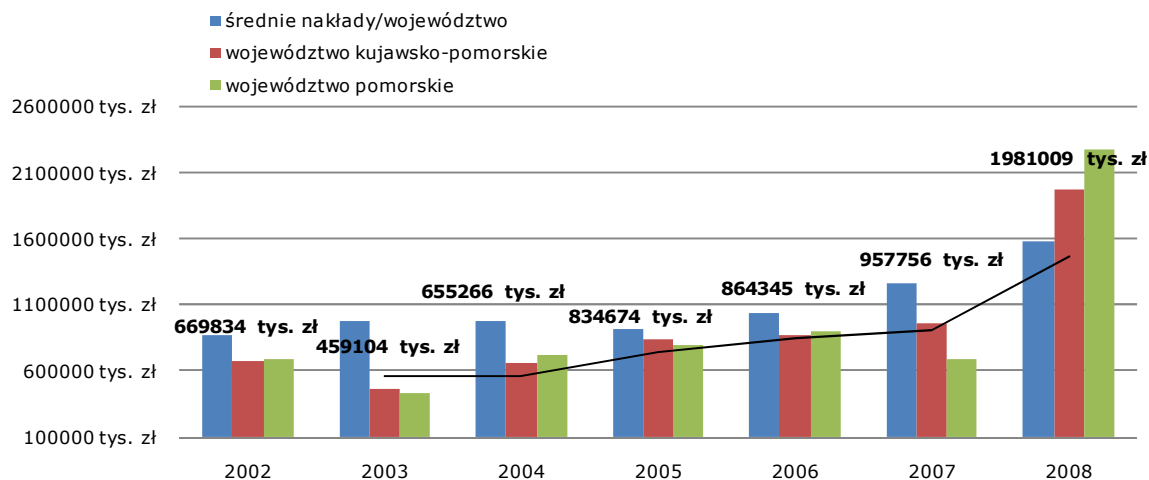

Źródło: dane GUS BDR

W województwie kujawsko-pomorskim można zaobserwować pozytywny trend dotyczący wielkości nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle: nakłady te od pięciu lat sukcesywnie rosną (dane te dotyczą przedsiębiorstw przemysłowych niezależnie od wielkości⁴³). Do 2006 roku różnica między nakładami na działalność innowacyjną w kujawsko-pomorskim a pomorskim była praktycznie niezauważalna. W 2007 r. nakłady na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim znacznie przekroczyły te w województwie pomorskim, w kolejnym roku różnica ta wzrosła jeszcze bardziej – tym razem na prowadzenie wysunęło się jednak województwo pomorskie. W 2008 roku po raz pierwszy od kilku lat poziom nakładów na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim przekroczył średni poziom nakładów w kraju.

⁴³ Dane wyłącznie dla sektora MŚP nie są obecnie dostępne.

Wykres 24: Poziom nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłowym w poszczególnych latach (kwoty przedstawione na wykresie dotyczą województwa kujawsko-pomorskiego), stan na 2008 r.

Źródło: Dane GUS BDR

Kategoria nakładów na działalność innowacyjną jest w statystyce publicznej dość szeroka – obejmuje zarówno wydatki na szkolenia, marketing, zakup maszyn i urządzeń, jak i nakłady na działalność badawczo-rozwojową czy zakup patentów i licencji. Informacje na temat przeznaczenia nakładów na działalność innowacyjną ponoszonych przez przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego przedstawia Wykres 25 (dane te dotyczą przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych niezależnie od wielkości⁴⁴).

Struktura nakładów na działalność innowacyjną w sektorze usługowym naturalnie różni się od struktury tychże nakładów w przemyśle. W sektorze usługowym nakłady na środki trwałe, maszyny i urządzenia są relatywnie niższe wobec pozostałych kategorii, takich jak marketing, badania i rozwój, zakup oprogramowania czy zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych. To na co należy zwrócić uwagę to fakt, iż przedsiębiorstwa usługowe w województwie kujawsko-pomorskim praktycznie nie wydają środków na prace badawczo-rozwojowe – wobec województwa pomorskiego, gdzie udział nakładów na B+R w całkowitych nakładach na działalność innowacyjną wynosi aż 19% i wobec średniej dla Polski wynoszącej 5% – ten wynik można uznać za niepokojący. Niższy udział wydatków na działalność B+R świadczy o tym, iż rozwijanie nowych produktów i technologii nie stanowi priorytetu dla sektora usługowego w województwie kujawsko-pomorskim. To z kolei będzie przekładać się na niższy poziom innowacyjności całego regionu.

Struktura nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłowym jest bardzo podobna dla województwa kujawsko-pomorskiego i pomorskiego – przedsiębiorstwa przemysłowe wydają środki głównie na zakup środków trwałych (59%) oraz maszyn i urządzeń technicznych (37%). Ten fakt nie dziwi – wobec wysokości nakładów jakie ponoszą firmy przemysłowe na zakup gruntów, budowę hal produkcyjnych oraz ich wyposażenie, pozostałe wydatki okazują się ledwo widoczne.

⁴⁴ Dane wyłącznie dla sektora MŚP nie są obecnie dostępne.

Wykres 25: Struktura nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych według kategorii działalności innowacyjnej, stan na 2008 r.⁴⁵

- 1 - działalność badawczo rozwojowa (B+R)
- 2 - zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych
- 3 - zakup oprogramowania
- 4 - nakłady inwestycyjne na środki trwałe ogółem
- 5 - maszyny i urządzenia techniczne ogółem
- 6 - szkolenia personelu związane bezpośrednio z wprowadzaniem innowacji produktowych lub procesowych
- 7 - marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów

- 1 - działalność badawczo rozwojowa (B+R)
- 2 - zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych
- 3 - zakup oprogramowania
- 4 - nakłady inwestycyjne na środki trwałe ogółem
- 5 - maszyny i urządzenia techniczne ogółem
- 6 - szkolenia personelu związane bezpośrednio z wprowadzaniem innowacji produktowych lub procesowych
- 7 - marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów

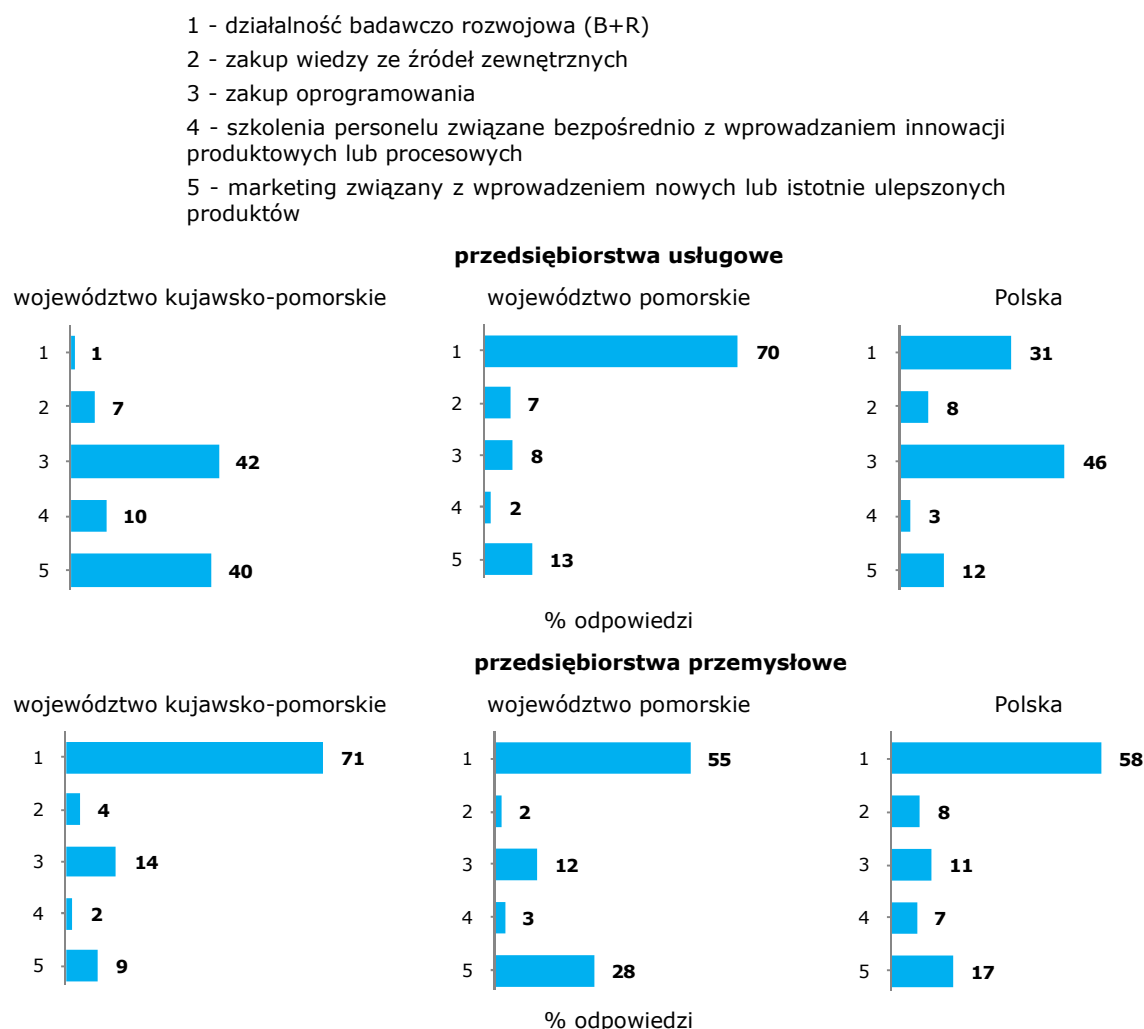
Źródło: dane GUS BDR

⁴⁵ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Aby lepiej zrozumieć różnice w poziomie nakładów na działalność innowacyjną między województwem kujawsko-pomorskim a pozostałymi przyjmijmy, że nakłady na środki trwałe, maszyny i urządzenia techniczne wyniosły zero. Okazuje się wówczas, że przedsiębiorstwa przemysłowe w województwie kujawsko-pomorskim są liderem wydatków na działalność badawczo-rozwojową – udział tych wydatków wśród nakładów na działalność innowacyjną z wyłączeniem nakładów na środki trwałe, maszyny i urządzenia sięga aż 71%. Świadczy to o dużym potencjale innowacyjnym przemysłu województwa kujawsko-pomorskiego.

Z kolei przedsiębiorstwa usługowe w województwie kujawsko-pomorskim relatywnie najwięcej (40% nakładów na działalność innowacyjną z wyłączeniem nakładów na środki trwałe, maszyny i urządzenia) wydają na marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnych ulepszonych produktów – biorąc pod uwagę marginalny udział wydatków na B+R w tych firmach – nie są to niestety ich produkty.

Wykres 26: Struktura nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych według kategorii działalności innowacyjnej, po wyłączeniu nakładów na środki trwałe, maszyny i urządzenia techniczne, stan na 2008 r.⁴⁶

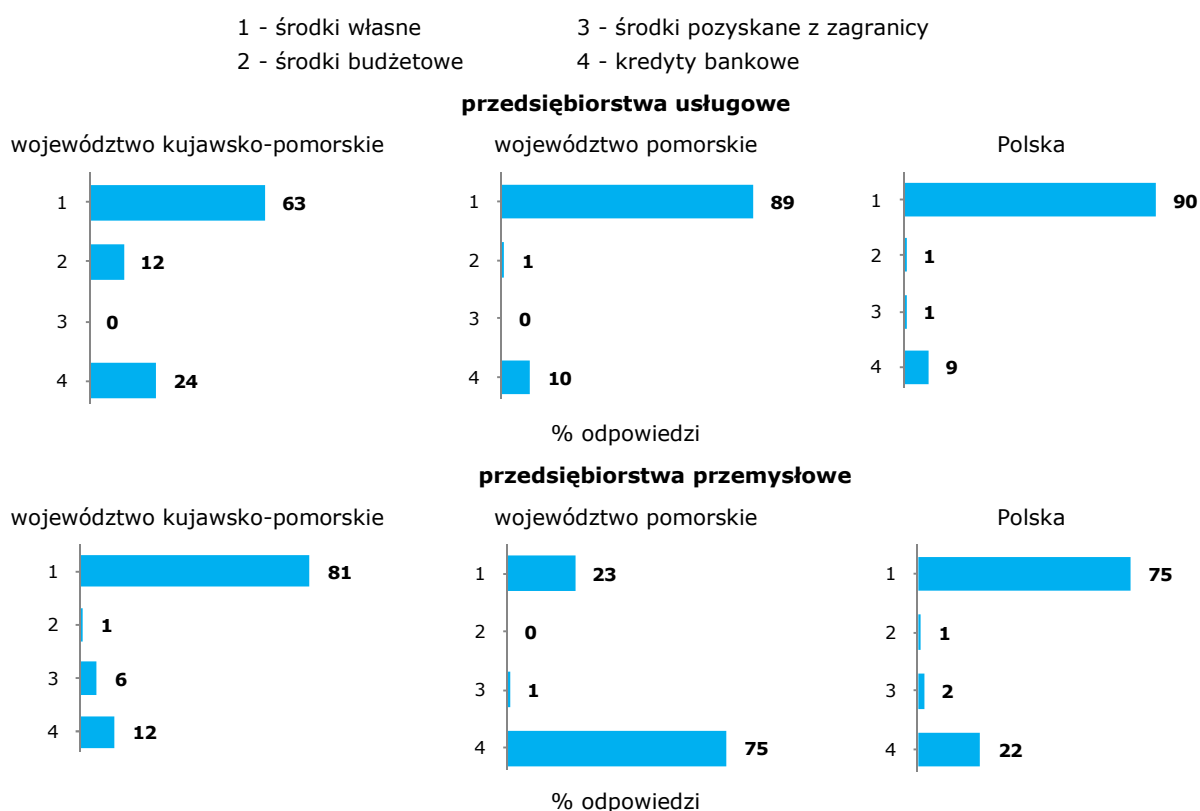
Źródło: dane GUS BDR

Sposób, w jaki przedsiębiorstwa finansują swoją działalność innowacyjną, wynika z ich strategii, ale świadczy również o możliwościach finansowania działalności innowacyjnej w regionie. Przedsiębiorstwa usługowe finansują działalność innowacyjną głównie ze

⁴⁶ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

środków własnych. Od tego wzoru nieco odbiega sektor usług w województwie kujawsko-pomorskim, gdzie prawie jedną czwartą nakładów na działalność innowacyjną sfinansowano z kredytów bankowych. Świadczyć to może o niezłej dostępności komercyjnych form finansowania podobnych przedsięwzięć w regionie. Należy jednak zastrzec, że dostępność finansowania zewnętrznego dla małych i średnich przedsiębiorstw jest generalnie niższa, niż dla dużych (Klonowski 2009: 20), dlatego wnioski odnoszące się do ogółu przedsiębiorstw nie musi odzwierciedlać sytuacji MŚP. Z drugiej strony, duży udział środków pochodzących z kredytów może także świadczyć o problemach z dostępnością kapitału własnego przedsiębiorstw z regionu. Zastanawia również stosunkowo duży udział środków budżetowych w finansowaniu działalności innowacyjnej kujawsko-pomorskiego sektora usług.

Wykres 27: Struktura źródeł finansowania działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych, po wyłączeniu nakładów na środki trwałe, maszyny i urządzenia techniczne stan na 2008 r.⁴⁷

Źródło: dane GUS BDR

Odmienne przedstawia się struktura finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych. Tu z kolei występuje bardzo duży, bo aż 75 procentowy, udział finansowania działalności innowacyjnej na zasadach kredytów bankowych w województwie pomorskim. Mogłoby to wynikać z lepiej rozwiniętego sektora usług finansowych, który potrafił dostosować swoją ofertę do potrzeb przedsiębiorstw z regionu – jednak zakres danych zebranych podczas badania (które nie obejmowało województwa pomorskiego) nie upoważnia do sformułowania takiego wniosku.

Tymczasem w województwie kujawsko-pomorskiego zauważalny jest udział finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw finansowych ze źródeł zagranicznych, zbliżający się do 6% (w przypadku przedsiębiorstw usługowych był marginalny). Najprawdopodobniej wynika to z faktu, iż w województwie działa kilka międzynarodowych korporacji (m.in. SHARP Corporation, ORION Electric, Sumitomo Chemical Co. Ltd,

⁴⁷ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Tenscho Electric Industries, Tokai Pressing Co. Ltd i Okaya & Co Ltd, . Sohbi Kohgei Co. Ltd i Hanwa Co. Ltd, Kimoto Co. Ltd, NYK Logistics, U-Tec Corporation czy Nissin Logistics), które inwestują w działalność swoich polskich oddziałów i fabryk. Niezależnie od źródeł, napływ kapitału zagranicznego przeznaczonego na finansowanie działalności innowacyjnej w regionie można z pewnością uznać za pozytywne zjawisko.

W kontekście finansowania działalności innowacyjnej nie sposób pominąć rolę pomocy publicznej, w tym przede wszystkim dotacji w ramach programów unijnych. W latach 2007-2013 Polska jest największym beneficjentem pomocy unijnej, duża część środków przyznanych Polsce ma trafić do małych i średnich przedsiębiorstw. Celem udzielanego wsparcia jest wspieranie innowacyjności MŚP, co ma z kolei służyć budowaniu konkurencyjności europejskiej gospodarki. W związku z tym oferta wsparcia dla przedsiębiorstw jest wyjątkowo bogata, w ramach programów regionalnych oraz krajowych. Tylko w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka) przedsiębiorcy mogą m.in.:

- dofinansować zakup aparatury, prowadzenie prac badawczo-rozwojowych, opracowywanie nowych produktów i wsparcie wdrożeń (Działania 1.4-4.1, Działanie 4.2 POIG),
- uzyskać środki na opracowanie i wdrożenie rozwiązań informatycznych służących automatyzacji współpracy z partnerami biznesowymi (Działanie 8.2 POIG),
- finansować inwestycje o charakterze innowacyjnym (Działanie 4.4),
- finansować projekty e-usługowe (Działanie 8.1 POIG),
- refundować koszty procedur ochrony przedmiotów własności przemysłowej (wynalazków, wzorów użytkowych, przemysłowych),
- pokryć koszty wejścia na nowe, zagraniczne rynki (Działanie 6.1 POIG).

Warto jednocześnie zauważyć, iż dotacje unijne są dostępne dla polskich przedsiębiorców już od kilku lat – programy pomocowe pojawiły się już przed 2004 rokiem w formie pomocy przedakcesyjnej. Dla przedsiębiorców był to przede wszystkim program Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza, który od 2001 był dostępny również dla firm z województwa kujawsko-pomorskiego.

Z sondażu przeprowadzonego z przedstawicielami MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego wynika, że z możliwości uzyskania dotacji na projekt związany z wprowadzaniem innowacji skorzystało 11% przedsiębiorstw – w przybliżeniu co dziesiąte małe (10%) i co piąte średnie (22%).

4.4 Źródła innowacji

W sondażu z przedsiębiorcami z województwa kujawsko-pomorskiego zadano pytanie o sposoby wprowadzania innowacji, tj. nowych lub znacząco udoskonalonych wyrobów, usług, procesów, rozwiązań marketingowych lub organizacyjnych, wprowadzonych w 2009 roku (porównaj: Wykres 28). Uzyskane wyniki wskazują, że przedsiębiorcy najczęściej wprowadzają innowacje korzystając z własnych doświadczeń. Własne doświadczenie jako źródło pomysłu na innowację zostało wymienione przez 95% respondentów i uzyskało 26% wszystkich wskazań. Przykładową innowację wprowadzoną na podstawie własnego doświadczenia omówiono w jednym z wywiadów:

R: Jeszcze jedna rzecz, którą wymyśliłmy sami, i która nam się bardzo przydaje, to jest system identyfikacji surowców, tzn. że każdy towar, który do nas przychodzi, zostaje zaewidencjonowany co do kartonu czy co do worka. (...) Oprócz księgowości zwykłej mamy jeszcze księgowość certyfikacji ekologicznej. (...) To nas motywowało, że musieliśmy zrobić jakiś system identyfikacji, jakkolwiek. Ale zrobiliśmy taki już szczegółowy, bo to nam ułatwia sprawę w przypadku jakichś robaków, kamienia – wiemy już do kogo zwrócić daną partię.

B: Ale skąd pomysł w ogóle na ten system?

R: No myśleliśmy i wymyśliliśmy jak by to mogło wyglądać. I wdrożyliśmy.

B: Ale system został zakupiony, to jest jakaś [zakupiona] technologia?

R: Nie, to z głowy jest. [Przedsiębiorca]

Kolejnym ważnym źródłem innowacji jest zakup maszyn, urządzeń lub oprogramowania, czyli innowacje oparte o transfer technologii. Na to źródło przypadło 19% wskazań; zostało wykorzystane przez 70% MŚP, które wprowadziły innowacje. Innowacje wdrażane przez małe i średnie firmy często polegają na kreatywnym wykorzystaniu innowacyjnych rozwiązań opracowanych przez światowych producentów:

Na świecie są producenci, opon, obręczy, szprych, siodełek i należy się ustawić do nich w kolejkę i z takich nutek stworzyć utwór. Jeśli chodzi o nowości technologiczne, to np. najnowocześniejsze maszyny do produkcji kół zamówiliśmy, ale to w dalszym ciągu oznacza korzystanie z nowinek technologicznych przygotowanych przez innych producentów. [Przedsiębiorca]

Również analizowanie rozwiązań wprowadzanych przez inne firmy stanowiło istotne źródło innowacji wskazywane w sondażu z przedsiębiorcami (15% wskazań, 47% przedsiębiorstw). Przypadki wprowadzania w sektorze MŚP innowacji opartych o rozwiązania stosowane przez konkurencję były często przywoływane podczas wywiadów jakościowych, zwłaszcza przez przedstawicieli instytucji B+R, ale również przez samych przedsiębiorców (nie napotkano natomiast przypadków prowadzenia *benchmarkingu* innowacyjnego). Zaadaptowanie rozwiązań stosowanych przez konkurencję wymaga często przeprowadzenia lub zlecenia badań, na przykład dotyczących składu chemicznego produktu:

Źródłem innowacji jest dla nas z jednej strony śledzenie konkurencji, z drugiej strony pomysły pochodzą z laboratorium. [Przedsiębiorca]

W kontekście korzystania z rozwiązań stosowanych przez inne przedsiębiorstwa ważnym czynnikiem sprzyjającym innowacyjności firm jest możliwość brania udziału w krajowych i międzynarodowych targach, uczestnictwo w misjach gospodarczych lub konferencjach branżowych:

Targi związane z naszą branżą. Spawalnictwo, gięcie rur. Wszystko co ma z tym coś wspólnego (...). Obserwacja pewnych rozwiązań na targach pomaga nam we wdrażaniu ich później we własnym zakresie w nasz proces produkcyjny. Dzięki targom jesteśmy bogatsi w jakąś wiedzę i przez to w możliwości [wprowadzania] nowych rozwiązań. [Przedsiębiorca]

Szczególnie dogodna (choć jak się wydaje – niezbyt częsta) jest sytuacja, gdy z rozwiązania, którym jest zainteresowany przedsiębiorca, korzystał już właściciel zaprzyjaźnionej firmy. Kluczowy w tym przypadku jest element zaufania oraz prywatna sieć kontaktów. Niekiedy nie ma lepszej rekomendacji dla wdrożenia nowego rozwiązania, niż opinia zaprzyjaźnionego przedsiębiorcy:

Duży wpływ mają znajomi, którzy mają firmy. To jest takie źródło, że można pojechać, zobaczyć i kolega powie: ty, słuchaj, to fajnie działa. Pomyślcie o tym, czy nie warto kupić. To jest znaczącym elementem w doborze zakupów i modernizacji, czy w ogóle dowiedzenia się, że coś istnieje. [Przedsiębiorca]

Ważnym źródłem innowacyjności jest także oparta na zasadach komercyjnych współpraca z firmami (13% wskazań, 47% przedsiębiorstw), które – dysponując odpowiednim zapleczem technologicznym – opracowują rozwiązania dostosowane do potrzeb zlecającego. Oto na czym taka współpraca może polegać:

Mamy kooperantów, narzędziownie czy firmy konstruktorskie, które komercyjnie z nami współpracują, na zasadzie zleceń (...). To są firmy prywatne. Jeżeli jest jakaś narzędziownia, która wykonuje dla nas jakieś zlecenie, to ona musi mieć dział konstruktorski, żeby opracować całą konstrukcję tego narzędzia, sposób realizacji danego produktu. To są tego typu firmy. [Przedsiębiorca]

Korzystanie z własnych prac badawczo-rozwojowych zadeklarowało 27% spośród MŚP, które wprowadziły innowacje (8% wskazań). Odsetek ten wydaje się zaskakująco wysoki, biorąc pod uwagę, że koszty wyposażenia i obsługi laboratoriów prawdopodobnie przeważnie przekraczają możliwości finansowe MŚP. Przeprowadzone wywiady jakościowe z przedsiębiorcami sugerują jednak, że prace, do których odnosili się respondenci, obejmowały również badania nie wymagające zaawansowanego sprzętu. Oto fragment wywiadu z producentem żywności:

My pracujemy z produktem, który jest dosyć jednorodny. Więc innowacyjność w naszym wypadku polega na tym, aby ptak był zdrowy, aby jak najmniej jadł i żeby urósł jak największy, żeby był smaczny. W tym obszarze jest bardzo dużo pracy. Ja zatrudniam załogę o bardzo wysokim poziomie intelektualnym. Jesteśmy na tyle dużą firmą, że prowadzimy własne doświadczenia. Co dwa tygodnie, wstawiamy nowe stado, raz w miesiącu prowadzimy doświadczenia. Mamy kadrę, która jest w stanie to poprowadzić. Potrafimy wyciągnąć wnioski. [Przedsiębiorca]

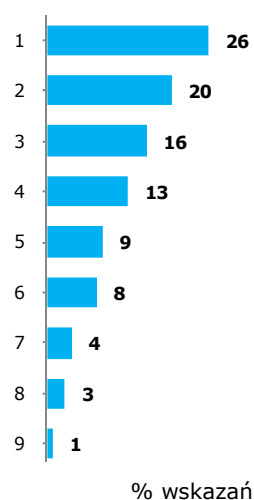
W przywołanym cytacie warto zwrócić również uwagę na kwestię kapitału intelektualnego pracowników. Dla 32% przedsiębiorstw sposobem uzyskania wiedzy potrzebnej do wprowadzania innowacji było zatrudnianie pracowników, którzy taką wiedzę posiadają.

Współpraca z instytutami lub uczelniami (4% wskazań, źródło innowacji wymienione przez 15% przedstawicieli MŚP) oraz zakup technologii, patentów lub licencji (3% wskazań, źródło innowacji wymienione przez 11% przedstawicieli MŚP) znalazły się wśród najmniej powszechnych sposobów wprowadzania innowacji. Fakt, iż mali i średni przedsiębiorcy tak rzadko wskazywali na współpracę z instytucjami naukowymi jako źródło innowacyjności może wskazywać na niski stopień upowszechnienia kultury współpracy firm i instytucji naukowych w zakresie prowadzenia działalności innowacyjnej. Może również świadczyć o niedostosowaniu oferty tych jednostek do potrzeb przedsiębiorców z regionu. Rzadkie przypadki zakupu technologii, patentów lub licencji mogą z kolei świadczyć o niewystarczającym potencjale finansowym przedsiębiorstw z regionu, braku informacji na temat możliwości zakupu nowych technologii lub trudnościach w organizacji procesu transferu technologii.

Wykres 28: Źródła innowacji wykorzystywane przez przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego, którzy wprowadzali innowacje w 2009 r.

- 1 - korzystanie z własnego doświadczenia
- 2 - zakup maszyn, urządzeń lub oprogramowania
- 3 - analizowanie rozwiązań wprowadzanych z powodzeniem przez inne firmy
- 4 - współpraca z innymi przedsiębiorstwami (nie polegająca wyłącznie na zakupie)
- 5 - zatrudnianie pracowników posiadających wiedzę o nowych rozwiązaniach
- 6 - korzystanie z własnych prac badawczych
- 7 - współpraca z instytutami badawczymi lub uczelniami (nie polegająca wyłącznie na zakupie)
- 8 - zakup technologii, patentów lub licencji
- 9 - inny sposób

ogółem [N wskazań=1820]

Źródło: badanie ankietowe MŚP

5 Warunki funkcjonowania MŚP w regionie

5.1 Wprowadzenie: wybór uwarunkowań do badania

Ze względu na rolę, jaką MŚP odgrywają w gospodarce, stworzenie korzystnych uwarunkowań dla ich działalności sprzyja rozwojowi gospodarczemu. Oddziaływanie na te uwarunkowania wymaga wiedzy o potrzebach MŚP, możliwej do uzyskania poprzez badania empiryczne. Zadaniem projektu „Identyfikacja kierunków rozwoju sektora MŚP w województwie kujawsko-pomorskim” jest dostarczenie informacji, które będą przydatne jako podstawa działań prowadzonych przez władze samorządowe. Z tego względu spośród szerokiego spektrum czynników wpływających na sektor MŚP wybrano te, na które władze samorządowe mogą – przynajmniej w pewnym stopniu – wywierać wpływ, bezpośrednio lub za pośrednictwem założonych przez siebie IOB⁴⁸. Pominęto natomiast czynniki istotne dla prowadzenia działalności gospodarczej, lecz niezależne od władz samorządowych⁴⁹.

Rozdział rozpoczyna się omówieniem barier utrudniających rozpoczynanie działalności gospodarczej, w drugiej kolejności przedstawione zostały trudności napotymane w ciągu pierwszego roku funkcjonowania firmy. Ze względu na znaczenie innowacji, kolejny podrozdział poświęcono barierom działalności innowacyjnej. Po omówieniu problemów doświadczanych przez firmy nowopowstałe oraz te, które podjęły próby wprowadzania innowacji, przedstawiono opinie przedstawicieli reprezentatywnej próby MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, dotyczące ważności oraz stanu poszczególnych uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej, z perspektywy reprezentowanych przez nich firm. Przyjmując, że przedsiębiorcy mają niejednakowe kompetencje w ocenie uwarunkowań wpływających na ich działalność, a także, że szczególną uwagę warto poświęcić potrzebom lepiej rokujących firm, prezentację opinii przedstawicieli ogółu MŚP uzupełniono wskazaniem uwarunkowań ocenianych jako bardziej istotne przez przedsiębiorców kierujących firmami, które posiadają aktualną strategię.

W kolejnych rozdziałach szerzej omówiono wybrane uwarunkowania. Znalazły się wśród nich wszystkie uwarunkowania, których poprawy oczekuje ponad dwie piąte przedstawicieli sektora MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, tj.: infrastrukturę drogową, stawki i przewidywalność podatków lokalnych, możliwości uzyskiwania dotacji z funduszy UE, dostępność pracowników, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz infrastrukturę komunalną.

Dodatkowo omówiono kwestię dostępności kapitału zewnętrznego – ponieważ problemy z pozyskaniem środków finansowych znalazły się na pierwszych miejscach listy barier utrudniających rozpoczynanie działalności oraz prowadzenie działalności innowacyjnej, a także szkolenia i doradztwo – ze względu na to, że stanowi istotną część oferty IOB (oferta w zakresie szkoleń i doradztwa była częściej wskazywana jako istotna przez przedstawicieli przedsiębiorstw posiadających strategię, niż przez pozostałych przedsiębiorców).

5.2 Warunki rozpoczynania działalności

Przedstawiciele IOB prowadzących działalność w skali regionu, wskazywali, że odsetek osób zdecydowanych na założenie działalności gospodarczej jest niewielki:

Działalność gospodarcza to kreatywność, ciężka praca, systematyczność i niepewność tego co się dzieje. Ludzie mają strach przed podejmowaniem ryzyka w sferze gospodarczej. Nawet ci, którzy mają dobre pomysły, wolą mniej, wolą

⁴⁸ Pominęto czynniki istotne dla prowadzenia działalności gospodarczej, lecz całkowicie niezależne od władz samorządowych – takie jak przepisy prawa na poziomie krajowym lub kursy walut.

⁴⁹ Przykładem takiego czynnika jest na przykład kurs walut, szczególnie istotny dla eksporterów.

*zaczekać, wolą popatrzeć jak ktoś inny coś tam robi, niż samemu się za to wziąć.
[FGI przedsiębiorczość]*

W wypowiedziach przedstawicieli organizacji zrzeszających przedsiębiorców często brzmiała nieskrywana duma, że zaliczają się do tej wyjątkowej grupy. Zarazem respondenci zwracali uwagę, że czynnikiem przeciwdziałającym upowszechnianiu się postaw przedsiębiorczych jest niekorzystny wizerunek przedsiębiorców w niektórych środowiskach:

Inna jest mentalność w małych ośrodkach, inna w dużych. Co jest ważne w małym środowisku? Osoba na urzędzie. Jej ranga jest wyższa niż przedsiębiorcy, który ciągle jest „prywaciarzem”, „badylarzem”. Kuleje wizerunek przedsiębiorcy. W tej sytuacji ludzie wolą mieć etat za te 1500 czy 2000 złotych niż zmagać się z rzeczywistością przedsiębiorcy. [FGI przedsiębiorczość]

Zdaniem przedstawicieli IOB z województwa kujawsko-pomorskiego podstawową barierą w zakładaniu przedsiębiorstw jest niewielki stopień upowszechnienia wiedzy na temat przedsiębiorczości. Formalna edukacja w tym zakresie jest mało powszechna, z wyjątkiem działań przygotowujących osoby bezrobotne do założenia firmy, realizowanych w ramach programów współfinansowanych ze środków UE. W efekcie osoby, które nie mają doświadczeń w prowadzeniu działalności gospodarczej ani nie mogą skorzystać z doświadczeń członków rodziny przeważnie nie posiadają wiedzy w tym zakresie:

Co do kwestii wiedzy, ogólnej orientacji w temacie przedsiębiorczości, na przykładzie szkolenia 20-osobowej grupy. Jedna, dwie osoby mają orientację, bo wcześniej prowadziły działalność. Kolejna jedna lub dwie – ktoś w rodzinie miał firmę, więc coś słyszeli. Ale reszta, czyli około 80%, nie wie kompletnie nic. [FGI przedsiębiorczość]

Zajęcia dotyczące działalności gospodarczej zarówno w szkołach, jak i na uczelniach rzadko są elementem programu kształcenia (przy czym z badania ankietowego z przedstawicielami urzędów miast i gmin wynika, że w miastach na prawach powiatu sytuacja pod tym względem jest znacząco lepsza, niż w pozostałych gminach). Tymczasem na podstawie zainteresowania, z jakim spotykają się nieliczne inicjatywy służące upowszechnieniu wiedzy na ten temat można wnioskować, że zapotrzebowanie na zajęcia z zakresu przedsiębiorczości jest znaczne. Świadczą o tym relacje przedstawicieli IOB:

R1: Realizowaliśmy wspólnie z NBP taki grant w ostatnich klasach szkół gimnazjalnych i średnich „Ekonomia drogą do sukcesu”. Odzew był ogromny – ponad 90 szkół w województwie. Okazało się jak wielką potrzebą jest edukowanie wręcz od przedszkola.

R2: Jeśli chodzi o środowisko akademickie, to rzecz również nie wygląda najlepiej. Znajomość zasad prowadzenia działalności gospodarczej jest żadna, bo nie ma tego w programie studiów. (...) Przekonałem się o tym w ramach kursu [współfinansowanego ze środków UE]. Zgłosiło się około 60 osób: studenci, doktoranci. I po prostu wszystko trzeba było wyjaśniać od początku. Mimo że mają ciekawe pomysły, to nie są w stanie nic z tym zrobić, dopóki nie nabędą tej wiedzy o specyfice rynku. [FGI przedsiębiorczość]

Z obserwacji przedstawicieli IOB wynika, że trudnością napotykaną często przez osoby zainteresowane podjęciem działalności gospodarczej jest brak środków finansowych na jej rozpoczęcie. Bariera ta jest szczególnie trudna do przezwyciężenia, gdy idzie w parze z nieznaną potencjalnych źródeł finansowania zewnętrznego lub z brakiem zdolności kredytowej. Działalność funduszy pożyczkowych i poręczeniowych służy wprawdzie zwiększeniu dostępności kapitału, jednak nie zwalnia całkowicie przedsiębiorcy ubiegającego się o dofinansowanie od wymogu przedstawienia zabezpieczeń. Zgodnie z objaśnieniami przedstawiciela jednego z funduszy poręczeniowych:

Odmawiamy współpracy, jeżeli rzeczywiście przedsiębiorca jest kompletnie „goły”. (...) Jeżeli przyjdzie ktoś i powie „nie mam rodziny, nie mam mieszkania, nie mam pieniędzy, ale mam pomysł”. Za sam pomysł, no nie ma takiej możliwości, żeby powierzyć komuś środki. [FGI przedsiębiorczość]

Bardziej skłonne do finansowania przedsięwzięć, których kapitałem jest „sam pomysł” (a także przeważnie lepiej przygotowane do oceny potencjału zgłaszanych pomysłów) są *anioły biznesu*, jednak skala działalności tego typu instytucji w województwie wydaje się niewielka. Bezpłatnym źródłem finansowania działalności gospodarczej skierowanym do osób, które ją rozpoczynają, są dotacje przyznawane w ramach projektów współfinansowanych ze środków UE. Zagadnienie efektywności tego rodzaju projektów nie było przedmiotem badania, warto jednak odnotować zgłaszane przez niektórych przedstawicieli IOB spostrzeżenie, że znaczna część założonych firm kończy działalność wkrótce po zakończeniu udziału w projekcie, w ramach którego otrzymały wsparcie.

Należy zaznaczyć, że omówione czynniki, których brak uniemożliwia rozpoczęcie i skuteczne prowadzenie działalności gospodarczej, muszą wystąpić łącznie – jak to ujął jeden z respondentów:

Pieniądz, wiedza, pomysł. To musi się zazębiać. [FGI przedsiębiorczość]

Z badania ankietowego wynika, że problemy w ciągu pierwszego roku działalności napotkała ponad połowa MŚP założonych w regionie po 2004 roku. Około jedna trzecia (34%) założonych w tym okresie MŚP miała trudności z pozyskaniem kapitału a ponad jedna czwarta (27%) – z zatrudnieniem odpowiednich pracowników. Pozostałe bariery były wskazywane rzadziej, przez kilkanaście procent respondentów (Porównaj: Wykres 29). Na trzecim miejscu, pod względem odsetka wskazań, znalazły się trudności z wypromowaniem przedsiębiorstwa. Zaraz za nimi uplasowały się problemy z uzyskaniem wiedzy z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem, obsługą prawną oraz księgową – a zatem zagadnienia z zakresu działalności IOB.

W przybliżeniu co dziesiąte nowozałożone małe lub średnie przedsiębiorstwo skarżyło się na trudności z dopełnieniem formalności w urzędzie miasta lub gminy. Przedsiębiorcy z którymi przeprowadzono wywiady jakościowe, jako brak przychylności ze strony urzędników odbierali załatwianie ich spraw dopiero pod koniec terminów, w których urząd jest zobowiązany je rozpatrzyć. (Problem ten dotyczył również bardziej doświadczonych przedsiębiorstw: wśród przedstawicieli wszystkich MŚP ponad połowa uznała, że obsługa w urzędzie miasta lub gminy jest zadowalająca a w przybliżeniu trzech na dziesięciu stwierdziło, że wymaga poprawy – porównaj: Wykres 33). W opisywanych przypadkach urzędnicy nie byli w stanie zrozumieć lub przejąć się perspektywą klienta prowadzącego działalność gospodarczą:

To wszystko zajmowało bardzo dużo czasu. (...) czasami trzeba było ponaglać, że już się termin zbliża, że już jest koniec i [urzędnicy] muszą nam odpowiedzieć. Nie ma czegoś takiego, że jeżeli urzędy mają termin do 30 dni, to pani dostanie po 10 dniach, czy po 5 dniach odpowiedź. A jeżeli pani dzwoni i przyspiesza, to usłyszysz pani: „no ale mamy na to 30 dni, więc jeszcze mamy czas”. Czyli nie jest to nastawienie na współpracę. [Przedsiębiorca]

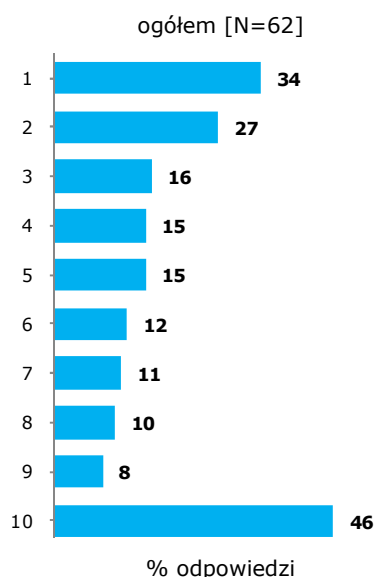
Ważne, żeby pozwolenia były wydawane od razu, a nie w terminie ustawowym. To przy pewnych inwestycjach może mieć kluczowe znaczenie. [Przedsiębiorca]

Przedsiębiorcy wyrażali również przypuszczenie, że unikanie przez urzędników przyjmowania bardziej przychylnej postawy może być spowodowane obawą przed podejrzeniami o brak bezinteresowności.

Problemy z uzyskaniem gruntu lub lokalu na prowadzenie działalności gospodarczej były wskazywane najrzadziej – wymieniło je, odpowiednio 10% oraz 8% badanych.

Wykres 29: Bariery napotkane w ciągu pierwszego roku działalności przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego założone w latach 2004-2010

- 1 - pozyskanie kapitału
- 2 - zatrudnienie odpowiednich pracowników
- 3- wypromowanie przedsiębiorstwa
- 4 - uzyskanie wiedzy z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem
- 5 - obsługa pod względem prawnym
- 6 - obsługa pod względem księgowym
- 7 - dopełnienie formalności w urzędzie miasta lub gminy
- 8 - pozyskanie gruntu
- 9 - pozyskanie lokalu
- 10 - nie wystąpiły żadne z wymienionych trudności

Źródło: badanie ankietowe MŚP

Większość problemów (oprócz kwestii związanych z finansowaniem oraz zatrudnieniem pracowników) została wskazana przez stosunkowo niewielki odsetek respondentów. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że odpowiedzi udzielali przedstawiciele tych przedsiębiorstw założonych po roku 2004, które nie tylko przetrwały do momentu badania, lecz również zdążyły zatrudnić co najmniej dziesięciu pracowników – a zatem prawdopodobnie nie należały do grupy firm, które odczuły przeszkody w największym stopniu. Dlatego uzyskane wyniki dają podstawę do sformułowania jedynie umiarkowanie pozytywnej oceny uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej w regionie przez nowozałożone firmy.

5.3 Warunki prowadzenia działalności innowacyjnej

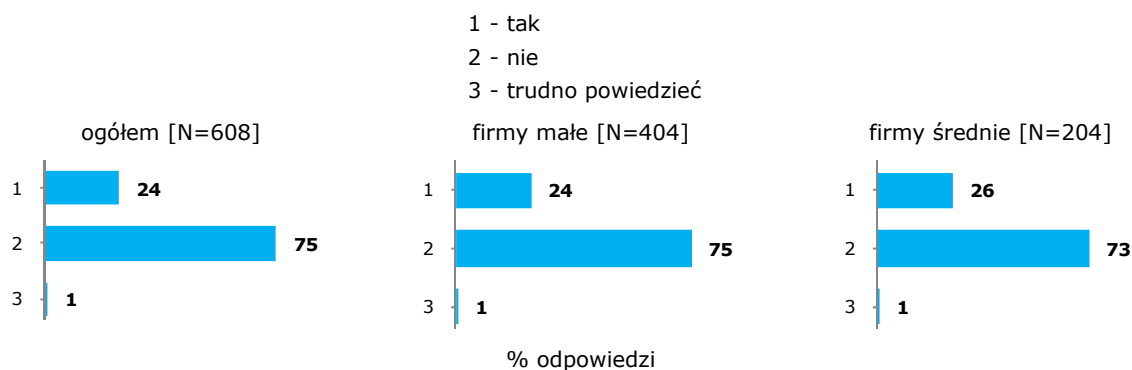
5.3.1 Opinie przedstawicieli MŚP na temat napotykaných barier

Działalność innowacyjna w obszarze nowych produktów lub procesów technologicznych w województwie wydaje się głównie domeną dużych firm. Obserwacja ta dotyczy nie tylko województwa kujawsko-pomorskiego, ale również innych regionów Polski. Odsetek małych lub średnich innowacyjnych firm przemysłowych wprowadzających produkty nowe w skali całego rynku ani w kraju, ani w województwach pomorskim lub kujawsko-pomorskim nie przekracza 10% (porównaj: Wykres 12 i Wykres 13).

Małe i średnie przedsiębiorstwa, choć nierzadko bardziej wyspecjalizowane i elastyczne niż duże firmy częściej cierpią na brak kapitału finansowego na wprowadzanie innowacyjnych produktów. Ryzyko poniesienia dużych nakładów na innowacyjny produkt, który nie odniesie sukcesu rynkowego jest dla nich zbyt duże. Tendencje te są widoczne w działalności małych i średnich firm z regionu kujawsko-pomorskiego. Firmy te znacznie częściej niż innowacje produktowe wdrażają innowacje marketingowe lub organizacyjne, których wprowadzenie pociąga za sobą mniejsze ryzyko a jednocześnie może przełożyć się na szybsze osiągnięcie przewagi konkurencyjnej. Zdaniem autorów Podręcznika Oslo głównym czynnikiem warunkującym działalność innowacyjną małych i średnich firm jest dostępność środków finansowych – zarówno środków własnych, jak i możliwości pozyskania kapitału zewnętrznego (OECD/Eurostat 2008: 41).

W badaniu sondażowym przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego zapytano, czy w 2009 roku odczuli jakieś ograniczenia utrudniające wprowadzanie innowacji w ich przedsiębiorstwach (porównaj: Wykres 30). Zaledwie jedna czwarta badanych małych i średnich przedsiębiorstw doświadczyła trudności we wprowadzaniu innowacji. Pytanie to zadano we wszystkich badanych przedsiębiorstwach – uzyskany wynik może zatem oznaczać, iż albo skala barier we wprowadzaniu innowacji nie jest duża, albo bariery we wprowadzaniu innowacji nie dotyczą większości badanych firm, gdyż rzadko decydują się one na wprowadzanie innowacji. Dane GUS na temat innowacyjności małych i średnich firm z regionu przemawiają za przyjęciem drugiej hipotezy. Jeżeli w 2009 roku 25% małych i średnich przedsiębiorstw doświadczyło trudności we wprowadzeniu innowacji, a jednocześnie odsetek innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych wprowadzających innowacje produktowe w 2008 roku wahał się 10% do 16% (porównaj: Wykres 12 i Wykres 13), to można przypuszczać, że wiele przedsiębiorstw nie napotkało barier dlatego, że nie były zdolne do podjęcia próby wprowadzenia takich innowacji.

Wykres 30: Napotykanie trudności we wprowadzaniu innowacji przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku

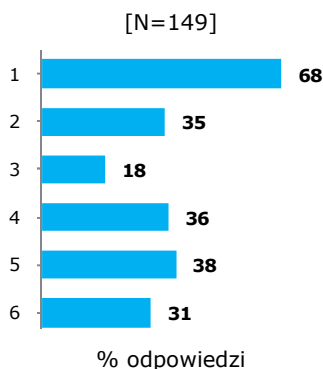

Źródło: badanie ankietowe MŚP

Wyniki uzyskane w odpowiedzi na pytanie o rodzaj napotkanych barier stanowią empiryczne potwierdzenie występowania problemów opisywanych w literaturze poświęconej innowacyjności MŚP. Problemem około dwóch trzecich (68%) firm, które miały trudności z wprowadzaniem innowacji, był brak wystarczających środków finansowych. Dla niemal dwóch piątych (39%) badanych, którzy napotkali problemy we wprowadzaniu innowacji, problematyczne okazało się zbyt duże ryzyko rynkowego niepowodzenia innowacji. Przedstawiciele niewiele mniejszego odsetka firm (36%) za barierę działalności innowacyjnej uznali brak odpowiednich partnerów do jej prowadzenia lub brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (35%). Rzadziej wskazywano inne problemy, takie jak brak informacji o innowacyjnych rozwiązaniach [18%].

Wykres 31: Rodzaje barier napotkanych przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego wprowadzających jakiekolwiek innowacje w 2009 r.

- 1 - brak wystarczających środków finansowych
- 2 - brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników
- 3 - brak informacji o innowacyjnych rozwiązaniach
- 4 - brak odpowiednich partnerów do działalności innowacyjnej
- 5 - zbyt duże ryzyko, że wprowadzenie innowacji okaże się nieopłacalne
- 6 - inne ograniczenie

Źródło: badanie ankietowe MŚP

5.3.2 Poziom innowacyjności województwa

Waga przywiązywana przez Unię Europejską do innowacyjności wyraża się między innymi w badaniach dotyczących tego zagadnienia. Podstawowym narzędziem oceny poziomu innowacyjności państw członkowskich jest oparty o 29 wskaźników, bazujących na statystyce publicznej, indeks SII (*Summary Innovation Index*). Wedle najnowszego raportu *European Innovation Scoreboard* (EIS) z 2010 roku⁵⁰, omawiającego wyniki SII dla państw członkowskich, Polska wciąż znajduje się na końcu stawki⁵¹, poniżej średniego wyniku SII dla 27 państw UE (EIS, 2010: 6-7).

W celu pomiaru innowacyjności regionów stworzono analogiczny indeks, RII (*Regional Innovation Index*). Najświeższe obliczenia RII pochodzą z badania *Regional Innovation Scoreboard* (RIS 2009) i opierają się na danych za lata 2004–2006. Pomimo ograniczenia liczby wskaźników w stosunku do SII (z 29 do 16), autorzy RIS nie byli w stanie pozyskać wszystkich danych niezbędnych do przeprowadzenia analiz – dla niektórych regionów okazały się niedostępne. Dlatego dane dla regionów zaprezentowali w innym ujęciu, dzieląc regiony na pięć podgrup, ze względu na poziom ich innowacyjności (Hollanders, 2009: 26-27).

Województwo kujawsko-pomorskie zaliczono do regionów o najniższym poziomie innowacyjności (*low innovators*). Tylko pięć polskich regionów przyporządkowano do wyższej kategorii (*medium low-innovators*)⁵². Słaby wynik polskich regionów nie dziwi w kontekście omawianych wcześniej wyników dla Polski – innowacyjność regionów przeważnie odpowiada poziomowi innowacyjności państw, do których te regiony należą.

⁵⁰ W rzeczywistości dane prezentowane w raporcie (EIS, 2010) pochodzą z lat 2007-2008, co wynika z opóźnień w pozyskiwaniu danych dla wszystkich państw uwzględnianych w zestawieniu.

⁵¹ Polska wraz z Czechami, Grecją, Węgrami, Włochami, Litwą, Portugalią, Słowacją i Hiszpanią znajduje się w grupie państw zwanych umiarkowanymi innowatorami (ang. *moderate innovators*). Niestety w tej grupie niższą wartość indeksu SII niż Polska osiągnęła jedynie Litwa, dalej znajdują się jeszcze trzy państwa: Rumunia, Łotwa i Bułgaria – zaliczane już do tzw. krajów doganiających (ang. *catching up*).

⁵² Były to województwa: dolnośląskie, mazowieckie, małopolskie, pomorskie i śląskie.

Ze względu na niską pozycję Polski w rankingach innowacyjności odnoszenie polskich województw do pozostałych regionów UE ma niską wartość eksplanacyjną. W związku z tym w celu porównania województwa kujawsko-pomorskiego z pozostałymi polskimi regionami obliczyliśmy uproszczony RII dla polskich województw, wykorzystując wskaźniki cząstkowe RII, przedstawione w RIS 2009⁵³.

Każdy ze wskaźników cząstkowych, składających się na indeks SII lub RII, autorzy EIS oraz RIS przyporządkowują do jednej z trzech grup: czynników umożliwiających prowadzenie działalności innowacyjnej (ang. *enablers*)⁵⁴, wskaźników charakteryzujących działalność firm w obszarze innowacyjności (ang. *firm activities*)⁵⁵ oraz wyników działalności innowacyjnej (ang. *outputs*)⁵⁶. Rozpatrując indeks jako wskaźnik warunków prowadzenia działalności innowacyjnej należy zatem pamiętać, że jego wartość jest zarazem pochodną działalności innowacyjnej. Takie ujęcie wydaje się zgodne z założeniem, że w przypadku działalności innowacyjnej występuje sprzężenie zwrotne: wysoki poziom innowacyjności w danym regionie wpływa korzystnie na innowacyjność zlokalizowanych w nim przedsiębiorstw, natomiast niski może ją ograniczać. Przyporządkowanie niektórych wskaźników cząstkowych do jednej z trzech grup wydaje się umowne – na przykład wskaźniki „zatrudnienie w usługach opartych o wiedzę” oraz „zatrudnienie w przemyśle średnich i wysokich technologii”, zaliczone do kategorii wyników działalności innowacyjnej, można rozpatrywać również jako jej uwarunkowania.

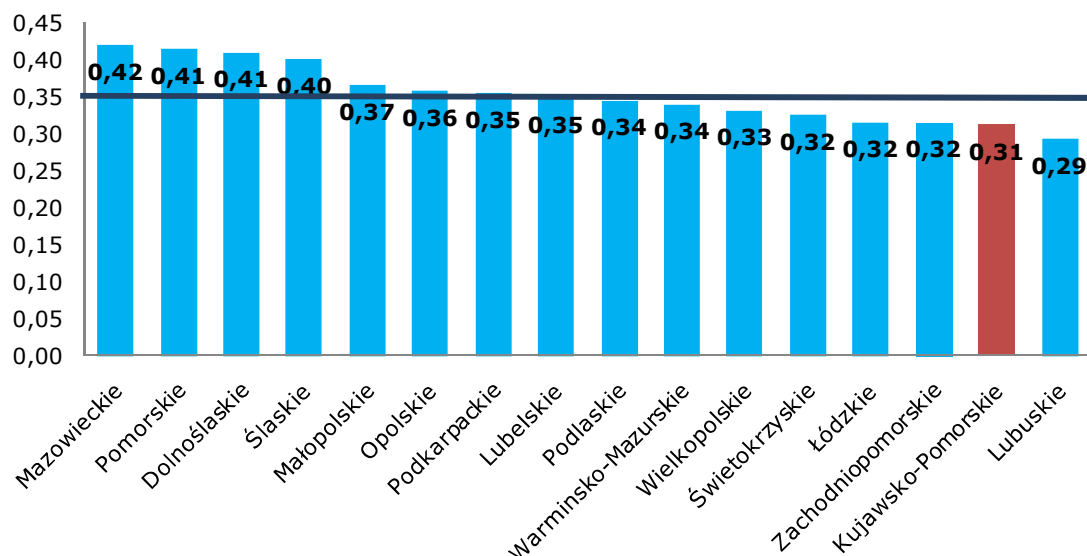
Wartości regionalnego indeksu innowacyjności dla polskich województw przedstawiono na Wykresie 32). Należy przede wszystkim zwrócić uwagę na uporządkowanie regionów ze względu na prezentowane wartości. Średnią wartość uproszczonego RII (0,35) dla szesnastu województw oznaczono na wykresie czerwoną linią – powyżej niej znalazło się 6 regionów. Wśród nich znajdziemy cztery najbardziej innowacyjne polskie regiony – województwa mazowieckie, pomorskie, dolnośląskie i śląskie. Mimo, iż prezentowane wskaźniki opierają się o dane pochodzące z 2006 roku można zaryzykować tezę, iż wspomniane województwa wciąż utrzymują wiodącą rolę w dziedzinie innowacyjności. Województwo kujawsko-pomorskie znalazło się na przedostatnim miejscu rankingu. Warto jednak zwrócić uwagę, iż różnica między nim a trzema innymi plasującymi się wyżej w rankingu województwami (zachodniopomorskim, łódzkim i świętokrzyskim) jest w zasadzie marginalna (wynosi zaledwie 0,01). Wynik województwa kujawsko-pomorskiego, mimo jego przedostatniego miejsca w rankingu innowacyjności, w rzeczywistości sytuuje się tylko nieco poniżej średniej krajowej. Zatem, jeśli wziąć pod uwagę europejskie wskaźniki innowacyjności, sytuacja województwa kujawsko-pomorskiego nie jest najlepsza, ale jednocześnie nie różni się dramatycznie od sytuacji większości pozostałych regionów w Polsce.

⁵³ Regionalne indeksy innowacyjności dla województw obliczyliśmy jako średnie arytmetyczne wskaźników cząstkowych, a więc dokładnie w ten sam sposób w jaki oblicza się SII dla krajów członkowskich (Hollanders Hugo, 2008). W ten sposób uzyskano przybliżenie wartości RII dla polskich województw (uproszczony RII). Przybliżenie – ponieważ autorzy RIS dzięki procedurze standaryzacji, nadają RII wartości od 0 (najniższy wynik wśród 201 regionów) do 1 (najwyższy wynik wśród 201 regionów). Nie zastosowaliśmy analogicznej procedury wobec wskaźników dla Polski, biorąc pod uwagę, że: po pierwsze – nie zmieniłoby to ich uszeregowania (tymczasem to właśnie pozycja w rankingu dostarcza informacji na temat relatywnego poziomu innowacyjności badanego województwa), po drugie – przedstawione wartości wskaźników zawierają dodatkową informację, dotyczącą poziomu innowacyjności województwa w relacji do regionów UE (wartość wskaźnika bliska 0 oznaczałaby, że dane województwo jest daleko w tyle za pozostałymi regionami UE, wartość wskaźnika bliska 1 oznaczałaby natomiast, że należy do regionów będących liderami innowacyjności w Europie).

⁵⁴ Należą do nich: wydatki publiczne na B+R, dostęp do Internetu szerokopasmowego, kształcenie ustawiczne oraz wyższa edukacja.

⁵⁵ Należą do nich: patenty zgłaszane do Europejskiego Urzędu Patentowego, liczba innowacyjnych MŚP współpracujących z innymi podmiotami, liczba MŚP prowadzących wewnętrzną działalność rozwojową, wydatki na innowacje poza B+R, wydatki na B+R.

⁵⁶ Należą do nich: sprzedaż produktów nowych lub istotnie ulepszonych w skali firmy, sprzedaż produktów nowych lub istotnie ulepszonych w skali rynku, zatrudnienie w usługach opartych o wiedzę, zatrudnienie w przemyśle typu *medium-tech* i *high-tech*, liczba firm wprowadzających innowacje energooszczędne, liczba firm wprowadzających innowacje zwieszające efektywność pracy, liczba firm wprowadzających innowacje marketingowe lub organizacyjne, liczba firm wprowadzających innowacje produktowe lub procesowe.

Wykres 32: Ranking polskich województw według uproszczonego RII w 2006 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie RIS 2009

Spośród czynników umożliwiających prowadzenie działalności innowacyjnej, w przypadku dwóch: wydatków publicznych na B+R oraz wyższej edukacji województwo kujawsko-pomorskie uzyskało noty zdecydowanie niższe zarówno od województwa pomorskiego, jak i od średniej dla wszystkich 16 polskich województw.

5.4 Warunki prowadzenia działalności gospodarczej w opinii przedstawicieli MŚP

5.4.1 Opinie przedstawicieli ogółu MŚP

W trakcie badania ankietowego przedsiębiorcy zostali poproszeni o wyrażenie opinii na temat warunków funkcjonowania firm w województwie kujawsko-pomorskim. Ocenie poddano 22 uwarunkowania. Zdecydowanie najbardziej palącą potrzebą przedsiębiorców okazała się poprawa infrastruktury drogowej (porównaj: Wykres 33). Infrastruktura drogowa wysuwa się na pierwsze miejsce zarówno ze względu na najwyższy odsetek respondentów, którzy uznali, że wymaga poprawy (82%), jak i ze względu na najniższy odsetek badanych, dla których nie jest istotna (zaledwie 6%). Na kolejnych miejscach listy uwarunkowań, uszeregowanej według odsetka przedsiębiorców, którzy wyrazili opinię, że sytuacja pod danym względem wymaga poprawy, znalazły się: stawki podatków lokalnych (62%), możliwości uzyskania dotacji ze środków UE (59%) oraz przewidywalność podatków lokalnych (50%). Wymienione uwarunkowania, których poprawy oczekuje co najmniej połowa przedstawicieli MŚP, są także przez przedsiębiorców powszechnie uznawane za istotne (suma wskazań odpowiedzi „sytuacja zadowalająca” oraz „wymaga poprawy” w przypadku każdego z tych uwarunkowań przekroczyła 75%).

Wśród uwarunkowań, których poprawy oczekiwała ponad jedna trzecia badanych przedstawicieli sektora MŚP, znalazły się ponadto: dostępność wysoko wykwalifikowanych (44%) oraz nisko lub średnio wykwalifikowanych pracowników (43%), miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (44%), infrastruktura komunalna⁵⁷ (42%) oraz dostępność kapitału (36%).

⁵⁷ W badaniu przyjęto, że infrastruktura komunalna obejmuje wodociągi, kanalizację, wywóz odpadów, dystrybucję energii elektrycznej, ciepłej i gazu. Przyjmując założenie, że infrastruktura komunalna jest

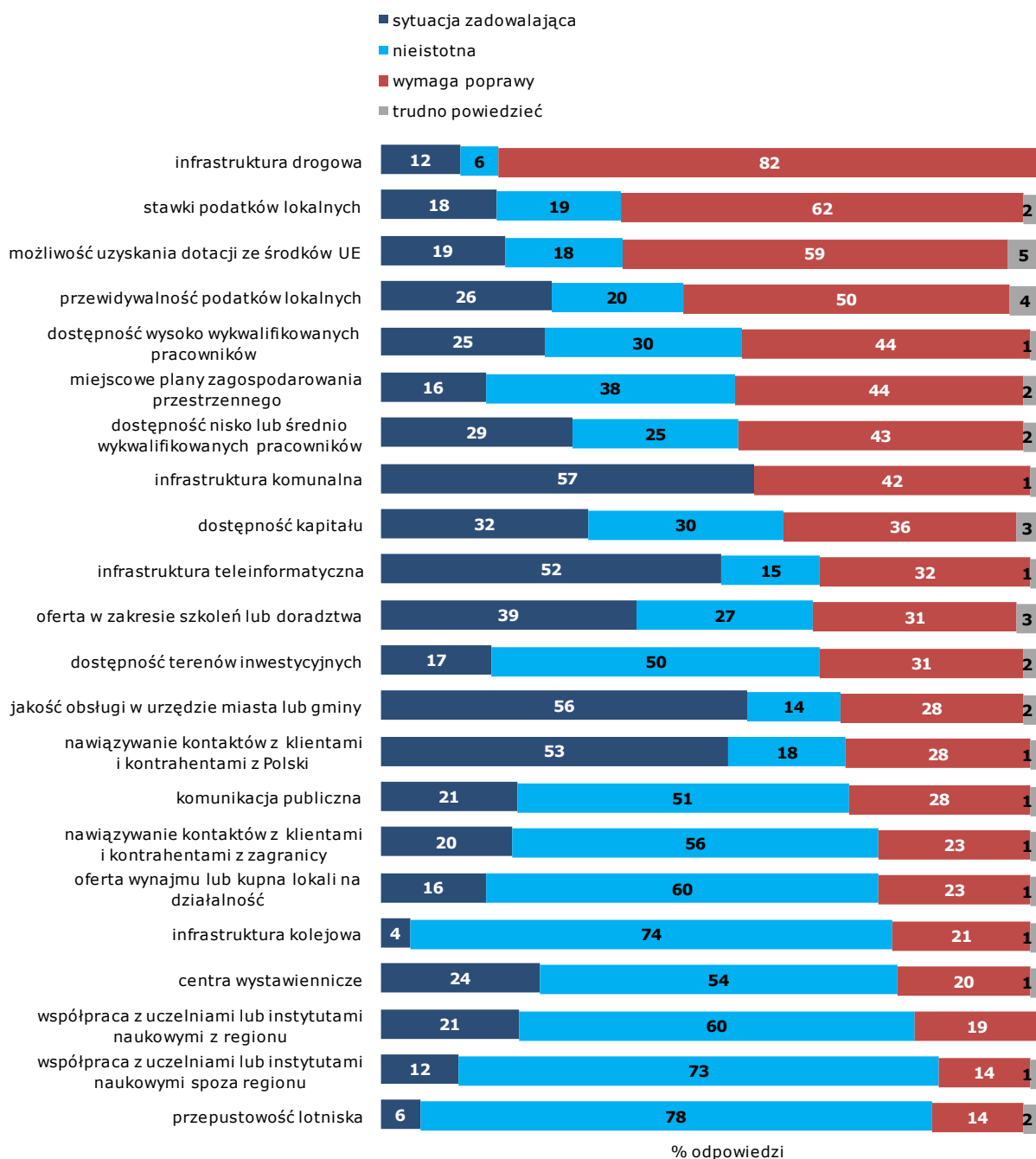
Cele badania, które ma przyczynić się do poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej w regionie, przemawiają za skoncentrowaniem uwagi na tych uwarunkowaniach, które w największym stopniu wymagają poprawy. Warto jednak wymienić także uwarunkowania, których stan ponad połowa przedstawicieli MŚP uznała za zadowalający. Znalazły się wśród nich: infrastruktura komunalna⁵⁸ (57% ocen pozytywnych – przy czym infrastruktura znalazła się stosunkowo wysoko również na liście uwarunkowań wymagających poprawy, w jej przypadku odpowiedzi były najbardziej spolaryzowane), jakość obsługi w urzędzie miasta lub gminy (56%), możliwości nawiązywania kontaktów z klientami i kontrahentami z Polski (53%) oraz infrastruktura teleinformatyczna (52%). Uwarunkowania te zostały zarazem uznane za istotne przez co najmniej trzy czwarte ankietowanych przedsiębiorców⁵⁹.

W kontekście rozważań nad innowacyjnością MŚP z regionu należy zwrócić uwagę na odpowiedzi dotyczące współpracy z uczelniami oraz instytutami badawczymi. Różnice pomiędzy odsetkami odpowiedzi „sytuacja zadowalająca” oraz „wymaga poprawy” były niewielkie, natomiast zdecydowana większość przedstawicieli MŚP uznała, że kwestia współpracy z uczelniami oraz instytutami w ogóle nie jest istotna dla ich firmy. Brak zainteresowania współpracą dotyczył nieco rzadziej uczelni oraz instytutów z województwa kujawsko-pomorskiego, niż spoza regionu. Być może zainteresowanie współpracą z uczelniami z regionu zwiększają trudności związane z pozyskaniem wysoko wykwalifikowanych pracowników.

potrzebna każdej firmie, w ankiecie nie przewidziano odpowiedzi „nieistotna” w odniesieniu do infrastruktury komunalnej.

⁵⁸ Przyjmując założenie, że infrastruktura komunalna jest potrzebna każdej firmie, w ankiecie nie przewidziano odpowiedzi „nieistotna” w odniesieniu do tego uwarunkowania.

⁵⁹ Tj. suma odpowiedzi „sytuacja zadowalająca” oraz „wymaga poprawy” przekracza 75%.

Wykres 33: Istotność i stan uwarunkowań prowadzenia firmy w województwie kujawsko-pomorskim w ocenie przedstawicieli MŚP⁶⁰

Źródło: badanie ankietowe MŚP

W przypadku większości uwarunkowań opinie przedstawicieli przedsiębiorstw małych oraz średnich okazały się podobne. Największa różnica wystąpiła w przypadku szkoleń i doradztwa oraz możliwości nawiązywania kontaktów zagranicznych. Oferta w zakresie szkoleń i doradztwa została uznana za zadowalającą przez przedstawicieli ponad jednej trzeciej (35%) małych przedsiębiorstw oraz ponad połowy (54%) średnich. Respondenci z przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 pracowników częściej, niż przedstawiciele małych firm, jako zadowalającą oceniali sytuację pod względem możliwości nawiązywania

⁶⁰ W przypadku części uwarunkowań przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

kontaktów z klientami i kontrahentami z zagranicy (odsetek ocen „zadowolająca” wyniósł 18% wśród przedstawicieli firm małych oraz 29% wśród przedstawicieli firm średnich). W przypadku kontaktów zagranicznych największa różnica dotyczyła jednak nie stanu, lecz istotności omawianego uwarunkowania: za nieistotny uznali go około trzy piąte badanych reprezentujących małe firmy (59%) i tylko dwie piąte respondentów ze średnich przedsiębiorstw (40%). Wynik ten łatwo wytłumaczyć większą skalą działalności firm zatrudniających co najmniej 50 pracowników, które potrzebują szerszych rynków.

Istotne różnice między małymi i średnimi przedsiębiorstwami odnotować można także w ocenie współpracy z instytucjami naukowymi z regionu oraz spoza regionu. Współpraca taka znacznie częściej jest „nieistotna” dla małych niż dla średnich przedsiębiorstw – współpraca z instytucjami z regionu jest „nieistotna” dla 62% małych i 48% średnich przedsiębiorstw, w przypadku instytucji spoza regionu wartości te wynoszą odpowiednio 76% i 63%⁶¹.

Interesujące różnice w ocenie różnego rodzaju uwarunkowań zaobserwować można między podregionami. Szczególnie zwracają uwagę różnice między podregionem bydgosko-toruńskim, w którym zlokalizowane są dwie największe metropolie regionu, a dwoma pozostałymi podregionami: grudziądzkim i włocławskim. Takie kwestie jak jakość obsługi w urzędzie miasta lub gminy, przewidywalność lokalnych podatków, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz dostępność terenów inwestycyjnych są bardziej istotne w podregionach grudziądzkim i włocławskim niż w bydgosko-toruńskim – w podregionach grudziądzkim i włocławskim odpowiedź „nie jest istotna dla P. firmy” wskazywano rzadziej niż w bydgosko-toruńskim. Dodatkowo dostępność terenów inwestycyjnych bardziej krytycznie oceniana jest w podregionach grudziądzkim i włocławskim (od 34% do 39% odpowiedzi „wymaga poprawy”, podczas gdy w podregionie bydgosko-toruńskim odpowiedzi takich odnotowano 26%).

Z kolei uwarunkowania związane z przepustowością lotniska, nawiązywaniem kontaktów z klientami i kontrahentami z zagranicy oraz komunikacją publiczną największe znaczenie mają dla przedsiębiorstw funkcjonujących w podregionie bydgosko-toruńskim – w podregionie tym przedsiębiorstwa rzadziej niż w innych regionach wskazywały te kwestie jako „nieistotne” dla przedsiębiorstwa. Ponadto przepustowość lotniska najczęściej krytycznie oceniana była w przez przedsiębiorstwa właśnie z podregionu bydgosko-toruńskiego (19% odpowiedzi „wymaga poprawy” w podregionie bydgosko-toruńskim, od 10% do 13% w pozostałych podregionach).

Pod względem oceny uwarunkowań wyróżnia się podregion grudziądzki. W podregionie tym lepiej niż w innych oceniana jest dostępność kapitału (40% ocen pozytywnych podczas gdy w dwóch pozostałych regionach odsetek ten wynosi 30%) oraz wysokość stawek podatków lokalnych (27% ocen pozytywnych podczas gdy w pozostałych podregionach odsetek ten wynosi 16%). Z drugiej strony najgorzej oceniana jest tam infrastruktura komunalna (50% wskazań odpowiedzi „wymaga poprawy”, 38% do 42% w pozostałych podregionach).

Uwarunkowaniami, które uzyskały odmienne oceny w zależności od rodzaju gminy, w której zlokalizowane było przedsiębiorstwo, okazały się: dostępność kapitału w formie kredytów, pożyczek albo środków od inwestorów oraz dostępność terenów inwestycyjnych. Zainteresowanie zewnętrznym kapitałem było mniejsze wśród przedstawicieli przedsiębiorstw ulokowanych w gminach miejskich (kwestię dostępności kredytów, pożyczek oraz środków od inwestorów za „nieistotną” uznało 35% respondentów z miast na prawach powiatu oraz 32% respondentów z innych gmin miejskich), niż wśród respondentów reprezentujących przedsiębiorstwa z gmin miejsko-wiejskich lub wiejskich (odpowiednio: 22% i 21%). Sytuację pod względem dostępności terenów inwestycyjnych za satysfakcjonującą uznawali najczęściej przedstawiciele przedsiębiorstw z gmin miejsko-wiejskich (29% ocen „zadowolających”), którzy zarazem najrzadziej uważali tę kwestię za „nieistotną” (odsetek odpowiedzi „nieistotna” wyniósł wśród nich 35%).

⁶¹ Z analiz wyłączono kategorię „trudno powiedzieć”.

5.4.2 Opinie przedstawicieli „awangardy” MŚP

Opinie przedstawicieli ogółu MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego na temat warunków prowadzenia działalności gospodarczej w tym województwie (omówione w poprzednim rozdziale) pozwalają zidentyfikować uwarunkowania, których poprawa może wpłynąć korzystnie na szczególnie dużą grupę przedsiębiorców. Można jednak zakładać, że aktualna charakterystyka sektora MŚP będzie ulegała stosunkowo szybkim zmianom (na przykład pod względem struktury branżowej, wykorzystywanych zasobów), a wraz z nią będą się zmieniały potrzeby przedsiębiorców. Część osób kierujących MŚP zapewne nie uświadamia sobie jeszcze w pełni wagi uwarunkowań, których wpływ na działalność gospodarczą w ostatnim czasie szybko wzrasta⁶². Według międzynarodowych badań do zagadnień często niedocenianych przez przedsiębiorców należy między innymi innowacyjność oraz kapitał ludzki (OECD 2009: 67). Oparcie strategii wspierania przedsiębiorczości wyłącznie na opiniach ogółu przedstawicieli MŚP groziłoby zatem przyjęciem nazbyt konserwatywnej strategii.

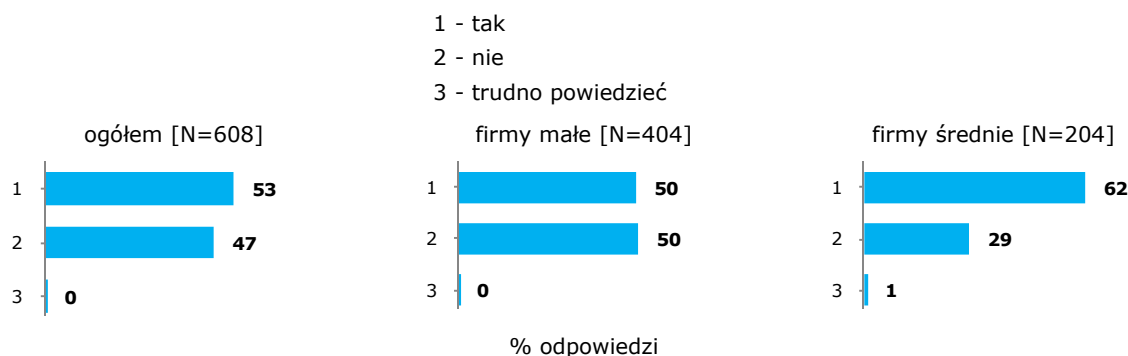
Warto w tym kontekście przywołać tezę autorów raportu OECD dotyczącego wspierania MŚP w Polsce, zgodnie z którą „Stosunkowo wczesny etap rozwoju ekonomicznego kraju oraz stosunkowo szybki wzrost usług oraz pracochłonnej produkcji (*labour-intensive manufacturing*) skłania część regionów do koncentrowania się na podstawowej infrastrukturze działalności gospodarczej, takiej jak drogi oraz, w niektórych przypadkach, sieci szerokopasmowe. W średnim okresie dla takich regionów istotne będzie (...) położenie nacisku na rozwój bardziej zaawansowanych, zrównoważonych produktów i usług (...)” (OECD 2009: 71).

Dlatego dążąc do wspierania rozwoju gospodarczego regionu należy zwrócić uwagę także na uwarunkowania istotne dla firm, które mają największy potencjał rozwojowy, nawet jeżeli kwestie wskazywane przez ich przedstawicieli są mniej istotne w opinii pozostałych przedsiębiorców. Pierwszym uzasadnieniem takiego podejścia jest ponadprzeciętny wkład, jaki firmy z większym potencjałem mogą wnieść w rozwój gospodarczy. Drugim – założenie, że takie przedsiębiorstwa, stanowiące w pewnym sensie awangardę sektora MŚP, mogą wcześniej niż inne rozpoznawać potrzeby, które w przyszłości będą odczuwane bardziej powszechnie (wraz z rozpowszechnianiem wiedzy, ale także zmianami wynikającymi z gorszych zdolności przetrwania przedsiębiorstw, które gorzej rozpoznają otoczenie, w którym działają).

Jako kryterium wyłonienia MŚP z ponadprzeciętnym potencjałem rozwojowym przyjęto posiadanie przez nie aktualnej strategii, czyli spisanego planu kolejnych etapów rozwoju przedsiębiorstwa. Za założeniem, że posiadanie strategii jest związane z potencjałem rozwojowym firmy przemawia fakt, że firmy posiadające strategię zdecydowanie częściej, niż pozostałe, odnotowywały wzrost obrotów w 2009 roku (odpowiednio: 40% i 26%). Stwierdzono również pozytywną zależność pomiędzy posiadaniem przez firmę strategii a uzyskiwaniem pozytywnych efektów działalności innowacyjnej (wśród firm posiadających strategię uzyskanie takich efektów zadeklarowało 48% przedsiębiorstw, które wdrażały innowacje, podczas gdy wśród firm nieposiadających strategii 35%).

Kryterium posiadania strategii jest znacznie uproszczone, ma jednak trzy zalety. Po pierwsze – nie wymaga zebrania szczegółowych i wrażliwych danych na temat poszczególnych przedsiębiorstw, których uzyskanie w badaniu ankietowym nie byłoby możliwe. Po drugie – pozwala wyłonić grupę obejmującą przedsiębiorstwa z różnych branż, a zatem taką, której wachlarz potrzeb jest stosunkowo szeroki. Po trzecie – wyodrębniona w ten sposób grupa przedsiębiorstw objętych badaniem jest stosunkowo liczna, dzięki czemu margines błędu statystycznego dla uzyskanych wyników jest akceptowalny. Strategię posiadała przeszło połowa (53%) badanych MŚP: w przybliżeniu co drugie małe przedsiębiorstwo oraz sześć na dziesięć średnich (porównaj: Wykres 34).

⁶² Zgodnie z tym założeniem w strategiach rozwoju usług kierowanych do sektora MŚP podkreśla się potrzebę oddziaływania zarówno na stronę podażową, jak i popytową (OECD 2009: 67).

Wykres 34: Posiadanie strategii przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia

Źródło: badanie ankietowe MŚP

Porównanie opinii przedstawicieli MŚP posiadających strategię oraz takich, które strategii nie mają, na temat ważności uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej w regionie pozwala stwierdzić, że MŚP z pierwszej grupy częściej uważają za istotne: współpracę z uczelniami lub instytutami naukowymi z regionu oraz spoza regionu, możliwości nawiązywania kontaktów z klientami i kontrahentami z zagranicy, ofertę w zakresie szkoleń i doradztwa, przepustowość lotniska oraz dostępność centrów wystawienniczych.

Tabela 4: Różnice w ocenie ważności uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej pomiędzy przedstawicielami MŚP posiadających strategię oraz MŚP nieposiadających strategii

	Odsetek respondentów, którzy dane uwarunkowanie uważają za istotne (suma odpowiedzi „sytuacja wymaga poprawy” oraz „sytuacja jest zadowalająca”)		
	MŚP posiadające strategię	MŚP nieposiadające strategii	Różnica (w punktach procentowych)
Współpraca z uczelniami lub instytutami naukowymi z regionu	51%	28%	23
Współpraca z uczelniami lub instytutami naukowymi spoza regionu	35%	16%	19
Możliwości nawiązywania kontaktów z klientami i kontrahentami z zagranicy	51%	33%	18
Oferta w zakresie szkoleń lub doradztwa	77%	62%	15
Przepustowość lotniska	27%	13%	14
Dostępność centrów wystawienniczych	50%	39%	11

Źródło: badanie ankietowe MŚP

5.4.3 Opinie przedsiębiorców jako punkt wyjścia do opracowania strategii

Opinie przedsiębiorców stanowią istotną przesłankę przy nadawaniu priorytetów poszczególnym działaniom zmierzającym do poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej w regionie. Należy przy tym zaznaczyć, że zagregowane opinie poszczególnych przedsiębiorców mogą stanowić wyłącznie punkt wyjścia przy opracowywaniu strategii rozwoju przedsiębiorczości. To na autorach strategii spoczywa zadanie zaplanowania działań w sposób kompleksowy, w tym także konieczność wyboru pomiędzy konkurencyjnymi postulatami formułowanymi przez przedsiębiorców – na poziomie gminy wybór może zachodzić na przykład pomiędzy stosowaniem dochodowych instrumentów wspierania przedsiębiorczości a prowadzeniem większych inwestycji infrastrukturalnych (por. Dziemianowicz 2000: 49). Niemożność zrealizowania

wszystkich istotnych postulatów sprawia, że tym większego znaczenia nabiera konsultowanie strategii rozwoju przedsiębiorczości ze środowiskiem przedsiębiorców.

Realizacja zwłaszcza tych działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, które zostaną uznane za priorytetowe, powinna zostać objęta monitoringiem pozwalającym stwierdzić w jaki sposób oraz w jakim stopniu wyjściowa sytuacja uległa zmianie. Opinie przedsiębiorców nie dają jednak dostatecznej podstawy do oceny postępów osiąganych w poszczególnych obszarach (wynika to choćby z faktu, że potrzeby mogą rosnać szybciej, niż tempo ich zaspokajania – w takim przypadku postęp nie zostałby w ogóle odnotowany). Stąd potrzeba oparcia opisu sytuacji wyjściowej, a następnie osiągniętych zmian, także na danych pochodzących z innych źródeł, niż badania opinii przedsiębiorców – szczególnie użyteczne mogą być w tym zakresie dane ze statystyki publicznej. W kolejnym rozdziale takie podejście zaproponowano w odniesieniu do uwarunkowań, których poprawę postulował szczególnie wysoki odsetek przedstawicieli MŚP (ponad dwie piąte).

5.5 Stan wybranych uwarunkowań

5.5.1 Infrastruktura drogowa

Spośród wszystkich uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej w regionie stan infrastruktury drogowej przedstawiciele MŚP ocenili najbardziej krytycznie (odsetek odpowiedzi „wymaga poprawy” był o 20 punktów procentowych wyższy, niż w przypadku uwarunkowania, które znalazło się na drugim miejscu).

W dużych miastach trudności wzmagają rosnące natężenie ruchu drogowego, powodującego problemy z przepustowością dróg oraz ich niszczenie. Z kolei przedsiębiorcy z terenów wiejskich podkreślają, że stan dróg, z których zmuszeni są korzystać, uniemożliwia im normalne, całoroczne użytkowanie:

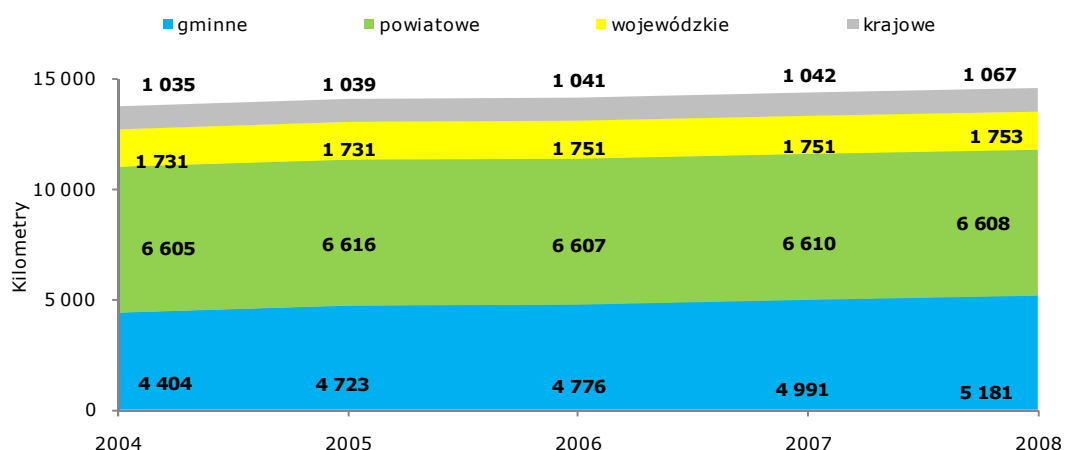
Droga, którą pani tu jeździ to nie jest droga, która jest pomocna w prowadzeniu biznesu. To jest jedna wąska ścieżka. Prosimy już od lat żeby zrobić tu dojazd. To jest nie tylko nasza firma, tu jest cały szereg właśnie [firm], w takiej dzielnicy a’ la przemysłowej. Podatki wszyscy tutaj płacimy, natomiast dziury są wielkie, wiosną, lato to już jest tragedia (...). Niby są plany, miała być w tym roku budowa już w kwietniu rozpoczęta, póki co nie widać nikogo ani ruchu. Także nie wiem czy to jest tylko na papierze czy rzeczywiście. [Przedsiębiorca]

Teraz akurat już tu mamy drogę zrobioną w zeszłym roku i finansowaną właśnie częściowo z województwa, no ale do czasu zanim ta droga była, to tonęliśmy w błocie. Wiosną i jesienią było bardzo ciężko. Trzeba było traktorami wyciągać samochody dojeżdżające. Już nie mówię o spedycyjnych firmach, które miały duży problem z dojazdem tutaj (...). Zimą firmy spedycyjne nie dojeżdżają. (...) Przyjeżdżają na drugi dzień albo na trzeci. My to musimy z dostawami wyjeżdżać codziennie, no i wtedy też traktorek odpalamy... [Przedsiębiorca]

Według badania atrakcyjności inwestycyjnej województw, prowadzonego corocznie przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, pod względem dostępności transportowej⁶³ województwo kujawsko-pomorskie w latach 2006-2009 zajmowało niezmiennie dziesiątą pozycję, przy czym w ciągu dwóch ostatnich lat tego okresu wartość wskaźnika dostępności transportowej regionu nieznacznie wzrosła.

Dane ze statystyki publicznej wskazują, że pomiędzy rokiem 2004 a 2008 znaczący przyrost długości dróg o nawierzchni twardej, o przeszło 750 kilometrów, osiągnięto wyłącznie w przypadku dróg gminnych (porównaj: Wykres 35). Należy zaznaczyć, że dane te nie obejmują całokształtu prac związanych z infrastrukturą drogową, nie uwzględniają np. remontów dróg.

⁶³ Należy zaznaczyć, że transport drogowy jest tylko jedną ze składowych dostępności transportowej, której wskaźnik oblicza Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

Wykres 35: Długość dróg o nawierzchni twardej w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2004-2008

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS

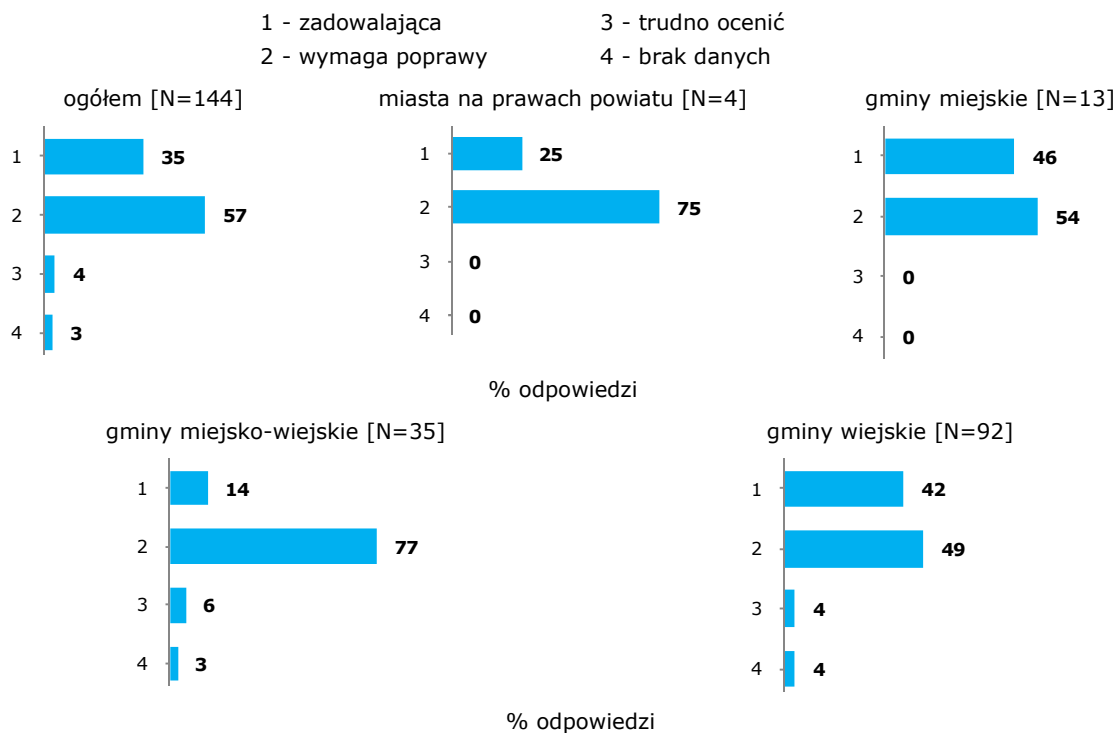
Gęstość sieci dróg o nawierzchni twardej w regionie nie odbiega zasadniczo od średniej gęstości takich dróg w kraju: w 2008 roku w województwie kujawsko-pomorskim przypadało 81,3 km dróg o nawierzchni twardej na 100 km kw. powierzchni oraz 70,6 km na 10 tys. ludności, podczas gdy w całej Polsce analogiczne wskaźniki wynosiły, odpowiednio, 83,5 km oraz 68,5 km⁶⁴.

Województwo jest natomiast zapóźnione jeżeli chodzi o budowę autostrad oraz dróg ekspresowych (RPO WKP 2007: 9). Powstanie dróg tej klasy jest warunkiem wykorzystania atutu regionu, którym jest jego położenie na osi potencjalnych korytarzy transportowych o znaczeniu nie tylko międzyregionalnym, lecz również międzynarodowym (Strategia rozwoju transportu 2006: 26). Istotnym problemem jest także zły stan techniczny znacznej części dróg w regionie (RPO WKP: 59 oraz Strategia rozwoju transportu 2006: 19).

Z informacji uzyskanych od przedstawicieli wszystkich urzędów gmin i miast z regionu wynika, że obecnie sytuacja pod względem infrastruktury drogowej wymaga poprawy w około trzech czwartych miast na prawach powiatu i gmin miejsko-wiejskich oraz w mniej więcej co drugiej spośród gmin miejskich i wiejskich.

⁶⁴ Według danych GUS BDR.

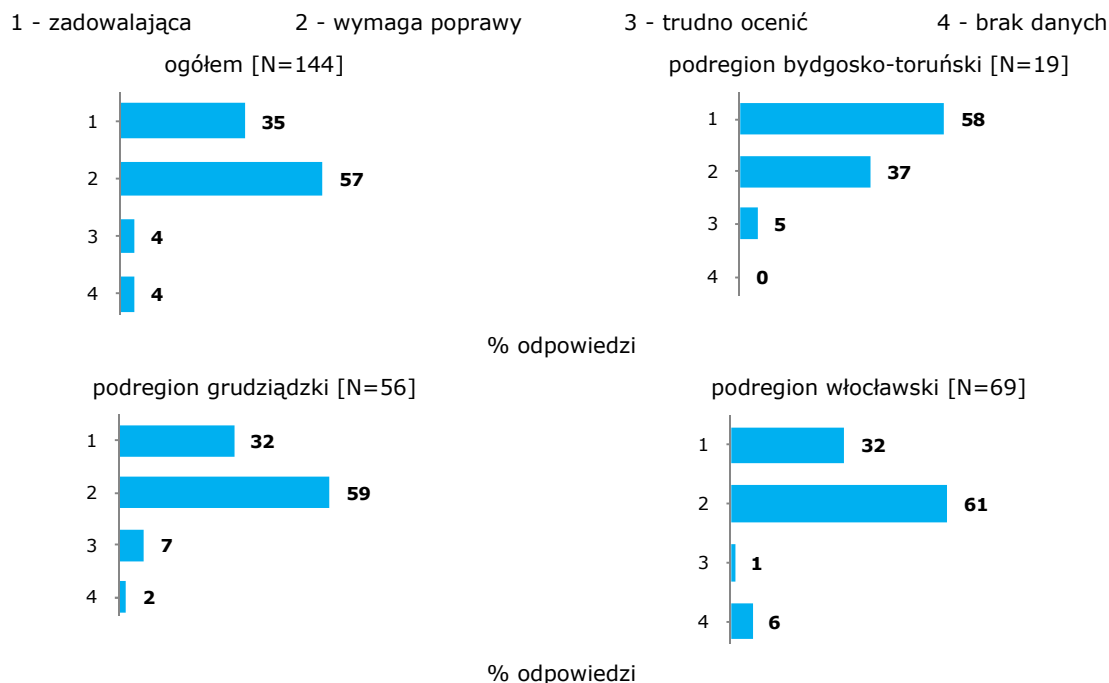
Wykres 36: Ocena infrastruktury drogowej w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe średnie przedsiębiorstwa

Źródło: badanie ankietowe JST

Infrastruktura drogowa zdecydowanie lepiej oceniana jest przez przedstawicieli JST z podregionu bydgosko-toruńskiego niż z dwóch pozostałych podregionów. 58% JST z podregionu bydgosko-toruńskiego ocenia infrastrukturę drogową jako zadowalającą, a 37% jest zdania, że wymaga ona poprawy. Odwrotne proporcje obserwujemy w podregionach grudziądzkim i włocławskim – 32% JST w obydwu podregionach jest zadowolonych ze stanu infrastruktury drogowej, natomiast odsetek JST wyrażających niezadowolony z jej stanu waha się od 59% do 61%.

Wykres 37: Ocena infrastruktury drogowej w poszczególnych podregionach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa

Źródło: badanie ankietowe JST

Realne szanse postępu w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej stwarza wsparcie dostępne w ramach programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, na poziomie regionalnym – przede wszystkim w ramach I osi priorytetowej RPO WKP „Rozwój infrastruktury technicznej”, na poziomie krajowym – w ramach PO IŚ.

5.5.2 Podatki lokalne

Kolejne pozycje na liście uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej w regionie, uszeregowanych według odsetka respondentów którzy stwierdzili, że sytuacja pod danym względem wymaga poprawy, zajęły stawki podatków lokalnych (62%), ustalone przez władze gmin⁶⁵. Nie kwestionując korzyści płynących z obniżania stawek podatków lokalnych warto zwrócić uwagę, że realizacja tego postulatu może utrudnić spełnienie oczekiwań dotyczących poprawy infrastruktury. Ustalanie przez władze gmin stawek podatków lokalnych na poziomie niższym od maksymalnego, a także stosowanie innych dochodowych instrumentów wspierania przedsiębiorczości, takich jak ulgi podatkowe, prowadzi bowiem (przynajmniej w krótkim okresie) do uszczuplenia środków na inwestycje.

Wyniki wywiadów jakościowych wskazują, że nieobniżanie podatków lokalnych lub niestosowanie ulg ma szanse spotkać się ze zrozumieniem przedsiębiorców, jeżeli władze samorządowe zadbają o przedstawienie im uzasadnienia takiej polityki. Przedstawiciel lokalnej IOB relacjonował sytuację w gminie w następujący sposób:

⁶⁵ Zgodnie z ustawą z 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 121, poz. 844, z późn. zm.) górne granice stawek podatków i opłat lokalnych ogłasza corocznie minister właściwy do spraw finansów publicznych. Obwieszczenie dotyczące podatków i opłat lokalnych obowiązujących w 2009 r. ogłoszono w obwieszczeniu z 29. lipca 2008 r.

W związku z tym, że na niespotykaną skalę w gminie rozpoczęły się inwestycje właśnie strukturalne, burmistrz opowiedział się za tym i przekonał do tego przedsiębiorców, (...) że nie udzielamy ulg i zwolnień z podatków od nieruchomości i innych dlatego, że mamy tak duże zaległości w zakresie infrastruktury, że gmina tak naprawdę podcinałaby gałąź na której sama siedzi. (...) Odcinałaby się od potencjalnych wpływów z podatków, które ze względu na koniunkturę, na kryzys są i tak dużo mniejsze. (...) Przedsiębiorcy wydaje się, że zrozumieli, że to jest ważniejsze dla nich i to może im przynieść dużo większe korzyści jeżeli będą mieli dobrą drogę, dobre media, niż to, że dzisiaj albo za rok dostaną jakąś tam ulgę w podatku i tak dalej. No mówię, najpierw musimy uporządkować infrastrukturę żeby móc później rzeczywiście poszukiwać inwestorów w sensie udzielania ulg. (...) Na dzień dzisiejszy takie mechanizmy świadomie nie są wprowadzane ze względu na bardzo wysokie koszty, które ponosimy. Ponad czterdzieści procent budżetu przeznaczamy na inwestycje. [IOB]

Istotnym argumentem przemawiającym za przedkładaniem inwestycji w infrastrukturę ponad obniżanie stawek podatków jest wspomniana już w poprzednim podrozdziale możliwość uzyskania znacznego wsparcia na realizowanie inwestycji z funduszy UE.

Przedsiębiorcy, z którymi przeprowadzono wywiady, bardzo negatywnie oceniali natomiast nieprzyznawanie ulg w sytuacji, gdy firma działająca w danej gminie miała trudności z opłacaniem podatków wynikające z pogorszenia się jej kondycji:

Jeśli jest kryzys, to [oczekiwana jest] zmiana (...) w podejściu do tych podatków lokalowych i innych. Są firmy, które mają olbrzymi teren, nie jest on wykorzystany i muszą płacić. I po prostu te firmy często padają dlatego, że nikt do nich ręki nie wyciągnie, nie przyjdzie, nie pofatyguje się, nie zapyta dlaczego na przykład ta firma pada. A nawet jeśli się przedsiębiorcy zgłaszają z takimi uwagami to też nie są brane pod uwagę. (...) Jeśli jest koniunktura, to nawet jest w stanie przedsiębiorca zapłacić więcej, ale jeśli jest kryzys, to należałoby jednak elastycznie do tego podchodzić. [Przedsiębiorca]

Niezadowolone budziły także sytuacje, w których władze gminy odmawiały zrekompensowania ulgami podatkowymi trudności doświadczane przez firmy w związku z prowadzonymi w gminie pracami drogowymi:

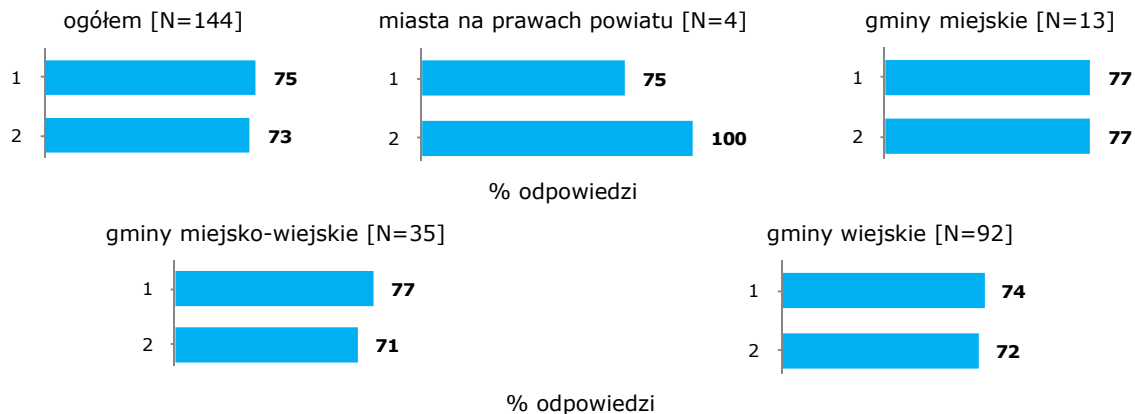
Kilka lat temu na pobliskiej ulicy był budowany wiadukt, w związku z czym przez praktycznie 3 lata byliśmy odcięci od świata. Próbowaliśmy wtedy prosić miasto o ulgi lub zniesienie choć jednej z opłat związanych z podatkiem gruntowym. Nie było odzewu. Więc pomoc ze strony gminy, to bajki. Być może w gminie istnieje klimat do pomocy MŚP, ale ja nie miałem możliwości skorzystania z tego. [Przedsiębiorca]

Przedsiębiorcy zwracali uwagę, że poprawy wymaga również przewidywalność podatków lokalnych – taką opinię wyraziła połowa ankietowanych. Wynik ten potwierdza tezę, że z perspektywy przedsiębiorstw istotna jest nie tylko wysokość podatków, lecz również stabilność polityki podatkowej (Dziemianowicz 2000: 9).

Według informacji uzyskanych w sondażu z przedstawicielami wszystkich gmin województwa kujawsko-pomorskiego stawki podatku od nieruchomości na poziomie niższym od maksymalnego obowiązywały w 2009 roku w trzech czwartych (75%) gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Odsetek ten był podobny niezależnie od typu gminy. Niższe od maksymalnych stawki podatku od środków transportowych obowiązywały również w około trzech czwartych (73%) gmin regionu, przy czym takie rozwiązanie zastosowały wszystkie miasta na prawach powiatu oraz od 71% do 77% gmin innego typu.

Wykres 38: Stosowanie obniżonych stawek podatków lokalnych w 2009 roku przez gminy z województwa kujawsko-pomorskiego

- 1 - ustalenie stawek podatków od nieruchomości na poziomie niższym od maksymalnego
 2 - ustalenie stawek podatków od środków transportowych na poziomie niższym od maksymalnego

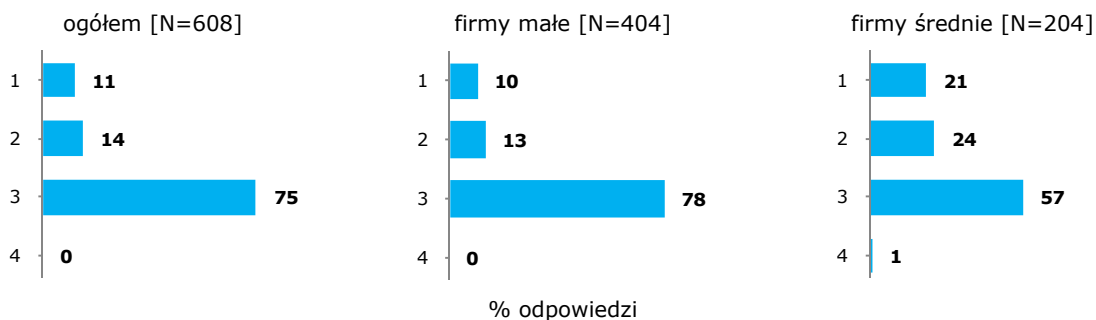
Źródło: badanie ankietowe JST

5.5.3 Środki z funduszy UE

Na trzecim miejscu listy uwarunkowań, które zdaniem przedstawicieli MŚP wymagają poprawy, znalazły się możliwości uzyskania dotacji ze środków unijnych (59%). Zarazem znaczny odsetek przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego takie środki uzyskał: w przybliżeniu co dziesiąte (10%) małe i co piąte (21%) średnie przedsiębiorstwo na projekt związany z wprowadzaniem innowacji oraz – odpowiednio – co ósme (14%) i co czwarte (24%) na projekt innego typu.

Wykres 39: Korzystanie przez MŚP z funduszy UE na projekty związane z wprowadzaniem innowacji oraz na inne projekty – w podziale według klasy wielkości zatrudnienia

- 1 - firma otrzymała środki UE na projekt związany z wprowadzaniem innowacji
 2 - firma otrzymała środki UE na projekt nie związany z wprowadzaniem innowacji
 3 - firma nie korzystała ze środków UE
 4 - trudno powiedzieć

Źródło: badanie ankietowe MŚP

Przedstawiciele MŚP, które dotychczas nie uzyskały dotacji z funduszy UE, rzadziej niż przedsiębiorcy, którzy skorzystali z dofinansowania, oceniali dostępność funduszy jako zadowalającą (odpowiednio: 13% i 37%). Wynikało to jednak z faktu, że przedsiębiorcy z pierwszej grupy częściej uważali tę kwestię za nieistotną dla swojej firmy (odpowiednio: 22% i 5%) lub nie mieli na ten temat zdania (odpowiednio: 6% i 1%). Przekonanie, że dostępność funduszy wymaga poprawy, było nieomal równie powszechne wśród przedsiębiorców, którzy nie otrzymali dotacji (59%) oraz wśród tych, którzy

ją uzyskali (57%). Wynik ten może świadczyć o występowaniu problemów na różnych etapach procesu wdrażania programów skierowanych do przedsiębiorców.

W badaniach jakościowych przedsiębiorcy wskazywali przede wszystkim, że proces przyznawania środków trwa zbyt długo oraz skarżyli się na brak wiarygodnych informacji na temat istotnych dla projektodawców terminów. Tego rodzaju zastrzeżenia dotyczyły wszystkich etapów przyznawania i rozliczania środków, począwszy od przygotowania konkursu, poprzez ocenę wniosków o dofinansowanie, aż po akceptację wniosków o płatność:

Jeżeli nam się zapowiada realizację programu, który nie wiadomo dlaczego przesuwają się o pół roku, a później od momentu złożenia [wniosku] mija rok do podpisania umowy... to całe podejście, to całe działanie jest chore. (...) Przeszliśmy to wszystko. Miało trwać trzy miesiące – trwało rok. Skończyliśmy realizację [projektu] na początku roku. Mamy maj. My nic nie wiemy co dalej. [Przedsiębiorca]

Projekt zakończony, złożony w urzędzie marszałkowskim na początku roku. (...) Teraz powinniśmy zgodnie z podpisaną umową otrzymać pięćdziesiąt procent dotacji. (...) No i to by było tyle: wiemy, że mamy otrzymać. (...) Oni muszą przyjechać, skontrolować. Tylko, że tu już nie ma określonych żadnych terminów, nic. Kiedyś przyjadą, kiedyś skontrolują, kiedyś przekażą. [Przedsiębiorca]

Właściciel średniej firmy, zatrudniającej około 160 pracowników, prowadzący produkcję w oparciu o innowacyjne technologie i eksportujący własne produkty na rynki zagraniczne wyjaśniał, że odległe, a co gorsza niepewne terminy przyznawania dotacji poważnie ograniczają przydatność oferowanych środków, zwłaszcza jeżeli miałyby zostać przeznaczone na działalność innowacyjną:

Żeby w sensowny sposób móc korzystać z tych środków unijnych, to ja dziś powinienem zaplanować, że może za trzy lata, może za pięć lat chciałbym zastosować jakąś technologię, która dziś jest nowoczesna. Za pięć lat to ona będzie przestarzała. Ale ja dziś nie wiem kiedy [środki będą dostępne]. To że dziś ogłaszają, że w drugim kwartale czy w trzecim kwartale jest planowane ogłoszenie jakiegoś naboru, to wcale nie oznacza, że tak będzie. Może będzie, a może nie będzie. A może będzie w przyszłym roku. (...) Ale ja dziś potrzebuję, nie za pięć lat. Sytuację na rynku mamy bardzo szczególną, nie mamy stabilnej sytuacji. [Przedsiębiorca]

Krytyczne uwagi części przedsiębiorców, wynikające z ich własnych doświadczeń, warto uzupełnić wnioskami opartymi na szerszej i bardziej systematycznej ocenie zagadnień związanych z wdrażaniem w regionie programów współfinansowanych ze środków UE. Autorzy zakończonych w ciągu ostatniego roku badań ewaluacyjnych, dotyczących wdrażania RPO WKP oraz regionalnego komponentu PO KL, sformułowali między innymi następujące konkluzje, których uwzględnienie wydaje się istotne w celu polepszenia możliwości uzyskiwania dotacji (również) przez podmioty z sektora MŚP:

- działania informacyjne i promocyjne prowadzone przez IZ RPO WKP zapewniają odpowiednie komunikowanie się ze wszystkimi grupami docelowymi RPO WKP; wskazane jest poszerzenie wiedzy IZ na temat grup docelowych uwzględnionych w Planie Komunikacji oraz rozszerzenie katalogu tych grup o firmy konsultingowe, ze względu na ich zaangażowanie w przygotowywanie projektów oraz rolę, jaką odgrywają w przekazywaniu informacji potencjalnym projektodawcom); należy skoncentrować starania na dostarczaniu pogłębionych i zróżnicowanych informacji na temat Programu, natomiast potrzeba dalszego motywowania potencjalnych odbiorców do ubiegania się o wsparcie jest obecnie ograniczona (Agrotec 2009: 5-6),
- przedsiębiorcy są często zagubieni wśród niewystarczająco zrozumiałych informacji na temat wsparcia dostępnego w ramach programów unijnych, dlatego istotne jest prezentowanie informacji w taki sposób, by ułatwić im zorientowanie się, jakiego rodzaju wsparcie byłoby możliwe do uzyskania dla ich firmy;

do przedsiębiorców należy dotrzeć z przystępną wykładnią zapisów programów współfinansowanych ze środków unijnych, a także ze wskazówkami i przykładami prezentującymi możliwości wykorzystania dostępnych form pomocy; komercyjny system wsparcia doradczego dla przedsiębiorstw tylko w ograniczonym zakresie może być traktowany jako remedium na niedoskonałości działań informacyjnych prowadzonych przez instytucje publiczne (Dyspersja 2009: 92-98),

- najpoważniejsze bariery w skutecznym aplikowaniu o środki z RPO WKP mają charakter proceduralny, dotyczą przygotowywania dokumentów aplikacyjnych (przeszkodą jest skomplikowana forma wniosku oraz konieczność poniesienia kosztów na etapie jego przygotowywania) oraz uzyskiwania wiedzy potrzebnej do skutecznego aplikowania o środki; do istotnych barier zaliczono także długi (około półroczny) czas oczekiwania na dotację (PSDB 2009: 7-9).

Należy zaznaczyć, że przywołane wnioski odnoszą się do sytuacji występującej w okresie realizacji poszczególnych badań, a zatem przed wdrożeniem wynikających z nich rekomendacji.

5.5.4 Uwaga na temat ewaluacji wsparcia udzielanego MŚP

Zarówno możliwości uzyskiwania przez MŚP dotacji ze środków UE, jak i efekty udzielonego im wsparcia, powinny być przedmiotem dalszych badań ewaluacyjnych. Należy natomiast wystrzegać się interpretowania prostych miar postępu realizacji poszczególnych programów jako wskaźników powodzenia ich wdrażania. Takiej błędnej interpretacji może sprzyjać przykładanie niewspółmiernie większej wagi do kwestii postępu w wydatkowaniu środków, niż do uzyskiwanych rezultatów. Podejście takie byłoby szczególnie nieadekwatne w odniesieniu do działań, w przypadku których wykorzystanie środków nie jest zagrożone. Należy zaznaczyć, że powyższe uwagi mają charakter ogólny i nie wynikają z oceny działań Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego jako instytucji zaangażowanej w zarządzanie i wdrażanie programów współfinansowanych ze środków UE. Podane przez przedstawicieli IOB z województwa kujawsko-pomorskiego przykłady przesadnego koncentrowania się na tempie wydatkowania funduszy, kosztem uwagi, którą należałoby poświęcić efektom realizowanych programów, dotyczyły poziomu centralnego.

Warto rozważyć przeprowadzanie (również) ewaluacji, których zakres byłby wyznaczany ze względu na typ beneficjentów, a nie – jak ma to miejsce zazwyczaj – ze względu na Program, w ramach którego udzielane jest wsparcie. Zamawianie tego typu ewaluacji, dotyczących na przykład łącznie 5. osi priorytetowej RPO WKP oraz Priorytetu VIII PO KL, wymagałoby wieloetapowej współpracy różnych komórek Urzędu Marszałkowskiego (począwszy od ustalenia sposobu finansowania zamówienia, poprzez sprecyzowanie zakresu oraz koordynację badania, aż po przyjęcie raportu i organizację procesu wdrażania rekomendacji). Zalety takich ewaluacji mogłyby wynikać z co najmniej dwóch okoliczności. Po pierwsze – z przyjęcia perspektywy bliższej uczestnikom badania. Można bowiem zakładać, że dla przedsiębiorców kwestia podziału dostępnego wsparcia pomiędzy poszczególne Programy, realizowane na poziomie regionalnym, jest często wtórna. Po drugie – z faktu, że badana grupa byłaby bardziej homogeniczna, niż w przypadku ewaluacji dotyczącej programu skierowanego do różnych grup projektodawców: w tego typu badaniach, prowadzonych w ramach ograniczonego budżetu, często trudno uzyskać miarodajne wyniki dotyczące poszczególnych typów podmiotów uprawnionych do aplikowania (na przykład MŚP).

5.5.5 Dostępność pracowników

Na podstawie badania przeprowadzonego z przedstawicielami MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego stwierdzono, że problemy z dostępnością pracowników są istotne zarówno w początkowym, jak i późniejszym etapie prowadzenia działalności gospodarczej, stosunkowo często okazują się także barierą utrudniającą wprowadzanie innowacji. Na powszechny problem przedsiębiorców z województwa kujawsko-

pomorskiego z pozyskaniem specjalistów, zwłaszcza w zawodach technicznych, zwrócono uwagę również we wcześniejszych badaniach, przeprowadzonych w ramach projektu KUJPOMRIS (Haffer M. i Haffer R. 2007: 99).

Wyniki badania atrakcyjności inwestycyjnej województw, prowadzonego corocznie przez IBnGR, wskazują jednak, że sytuacja w regionie i tak jest relatywnie dobra. Stosowany przez IBnGR wskaźnik zasobów i kosztów pracy opiera się na kilku parametrach: rośnie wraz z liczbą wysoko wykwalifikowanych pracowników, absolwentów, a także osób bezrobotnych, natomiast jest odwrotnie zależny od poziomu wynagrodzeń. W 2009 roku województwo kujawsko-pomorskie pod względem zasobów i kosztów pracy zajmowało piąte miejsce. Od roku 2006 sytuacja regionu rokrocznie ulegała niewielkiej poprawie; w roku 2008 województwo awansowało z miejsca szóstego na piąte.

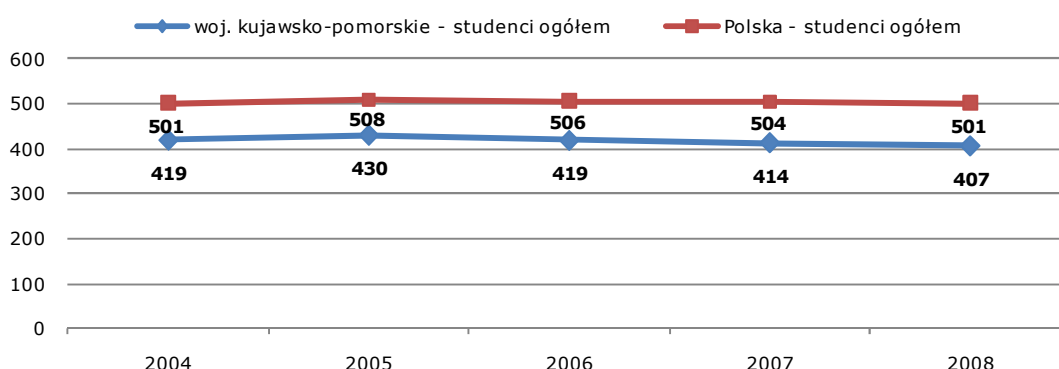
W wywiadach jakościowych podkreślano niedostosowanie do potrzeb gospodarki kierunków kształcenia zarówno na poziomie szkolnictwa wyższego, jak i ponadgimnazjalnego. W tym drugim obszarze jako problem wskazywano przede wszystkim niewystarczającą liczbę absolwentów techników, a także niezadowalające przygotowanie ich absolwentów do wykonywania zawodu:

Czasami przychodzą do nas osoby, które przychodzą prosto ze szkoły i nie potrafią rysunku technicznego czytać. Ja przez jakiś czas szukałam pracownika do działu księgowości, to była tragedia. Szkoła nie przygotowuje kompletnie.
[Przedsiębiorca]

Z badania przeprowadzonego przez PSDB wraz z Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego wynika, że pracodawcy mają zastrzeżenia zwłaszcza wobec oferty szkół i placówek edukacyjnych (w mniejszym stopniu natomiast wobec liczby uczniów kształconych w poszczególnych zawodach), najbardziej krytycznie oceniając poziom nauczania języków obcych oraz praktyczne przygotowanie zawodowe absolwentów (PSDB i Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego 2010).

Dane pochodzące ze statystyki publicznej pozwalają na dokładniejsze porównanie województwa z całym krajem pod względem liczby studentów. W 2008 roku na 10 tys. mieszkańców województwa przypadało 419 studentów (uczelni publicznych oraz niepublicznych łącznie), podczas gdy na 10 tys. mieszkańców Polski – 501 studentów. Pomiędzy 2004 a 2008 rokiem zarówno w kraju, jak i w regionie sytuacja ulegała niewielkim zmianom a wartość wskaźnika dla regionu wynosiła od 81% do 85% wartości, jaką w danym roku przybierał wskaźnik dla całego kraju.

Wykres 40: Studenci wszystkich kierunków szkół publicznych oraz niepublicznych w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008 – liczba studentów na 10 tys. mieszkańców

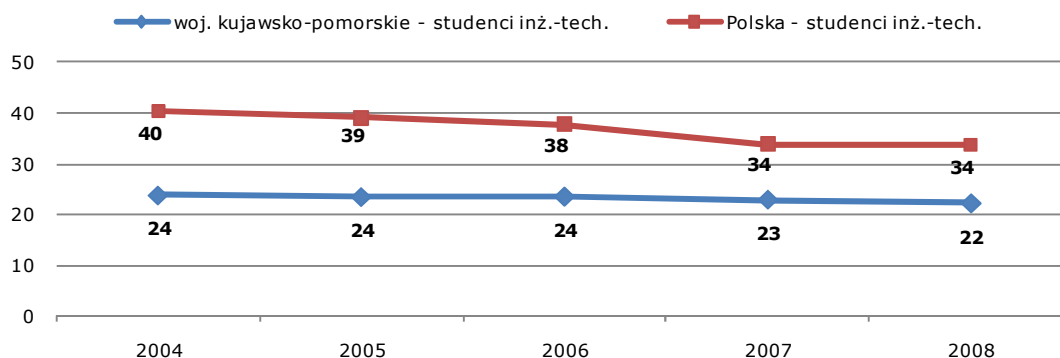

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS

Z perspektywy wprowadzania innowacji technologicznych szczególnie istotnymi kandydatami do pracy są absolwenci (a nawet studenci ostatnich lat) kierunków inżynierijno-technicznych. W 2008 roku na 10 tys. mieszkańców województwa przypadało 22 studentów takich kierunków, podczas gdy na 10 tys. mieszkańców Polski – 34. Wartość wskaźnika dla regionu w relacji do wartości wskaźnika dla całego kraju

systematycznie rosła od 59% w roku 2004 do 68% w roku 2007 (w roku 2008 wynosiła 65%), jednak nie wynikało to z poprawy sytuacji w regionie, lecz ze spadku liczby studentów kierunków inżynieryjno-technicznych (w odniesieniu do liczby mieszkańców) w kraju.

Wykres 41: Studenci kierunków inżynieryjno-technicznych szkół publicznych oraz niepublicznych w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008 – liczba studentów na 10 tys. mieszkańców

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS

Należy podkreślić różnice pod względem zasobów pracy zachodzące pomiędzy poszczególnymi podregionami województwa: podregion bydgosko-toruński zdecydowanie odróżnia się od podregionów włocławskiego oraz grudziądzkiego. Według danych za rok 2008 w przybliżeniu dziewięciu na dziesięciu studentów z województwa kujawsko-pomorskiego studiowało w podregionie bydgosko-toruńskim, którego główne miasta są znaczącymi ośrodkami akademickimi. W raporcie IBnGR za rok 2009 zasoby pracy zostały uznane za atut tego podregionu, między innymi ze względu na dużą liczbę wykwalifikowanych pracowników oraz znaczną podaż absolwentów i studentów (IBnGR 2009: 25, 31). Zarazem wśród słabych stron podregionu bydgosko-toruńskiego, z perspektywy przedsiębiorstw prowadzących działalność przemysłową wskazano ponadprzeciętny poziom wynagrodzeń (IBnGR 2009: 25). Wynik ten sugeruje, że problemy części ankietowanych przedsiębiorców z zatrudnieniem odpowiednich pracowników mogą wynikać nie tyle z ograniczonej podaży wykwalifikowanych kandydatów, co z niemożności spełnienia zgłaszanych przez nich oczekiwań płacowych.

Warto także zauważyć, że do polepszania dostępności pracowników na terenie całego województwa pośrednio może się przyczynić udoskonalanie systemu komunikacji publicznej, która należy do uwarunkowań, na które przedsiębiorcy zwracają mniejszą uwagę (połowa uważa tę kwestię za nieistotną, poprawy oczekuje w przybliżeniu trzech na dziesięciu).

Można zakładać, że konsekwencje słabości systemu edukacji są odczuwane przez MŚP w większym stopniu, niż przez duże firmy, które proponując lepsze warunki zwiększają swoje szanse pozyskania pracowników spoza miejscowości, w której są zlokalizowane. MŚP zazwyczaj mają również mniejsze możliwości kształcenia pracowników we własnym zakresie, lub poprzez aktywne włączanie się we współpracę ze szkołami lub uczelniami. Tymczasem, zgodnie ze słowami jednego z respondentów:

Jak w przemyśle dostaną absolwenta, który nie zna się na niczym, albo jakiś tam przypadkowy kierunek kończył to oni co najmniej trzy lata potrzebują żeby go nauczyć, tyle co studia inżynierskie trwają. Natomiast jak dostaną już inżyniera, który kończył na przykład dyplom z tego obszaru, a [jeszcze lepiej] współpracował z tą firmą i dla nich robił dyplom, to on się praktycznie w ciągu roku układa bardzo ładnie. [Naukowiec współpracujący z gospodarką]

5.5.6 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Zdaniem przeszło dwóch piątych (44%) przedsiębiorców z perspektywy ich firmy istotna jest poprawa sytuacji pod względem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. O trudnościach wynikających z nieprowadzenia przez gminy odpowiedniej polityki przestrzennej przedsiębiorcy opowiadali bardziej szczegółowo podczas wywiadów jakościowych:

Nie ma planu zagospodarowania, więc jeśli go nie ma a ja przychodzę z projektem inwestycji, to urzędnik może mi odpowiedzieć „nie”, bo takie ma widzimisię. Brak przepisów, które by to czyniły czytelnym i jednoznacznym. Przepisy są nie dość precyzyjne i pozostawiają dużą swobodę manipulowania nimi przez wszystkich. Oto przykład. Jest jakaś fabryka, która nawet nieźle funkcjonuje. I nagle wokół tej fabryki zaczynają wyrastać domy. W tym momencie gmina powinna pomyśleć, że wokół tej fabryki, trzeba stworzyć jakąś strefę ochronną. A tak te domy powstają aż do samej granicy fabryki, po czym zawiązuje się komitet głosujący za jej zamknięciem. Coraz więcej jest takich przykładów. [Przedsiębiorca]

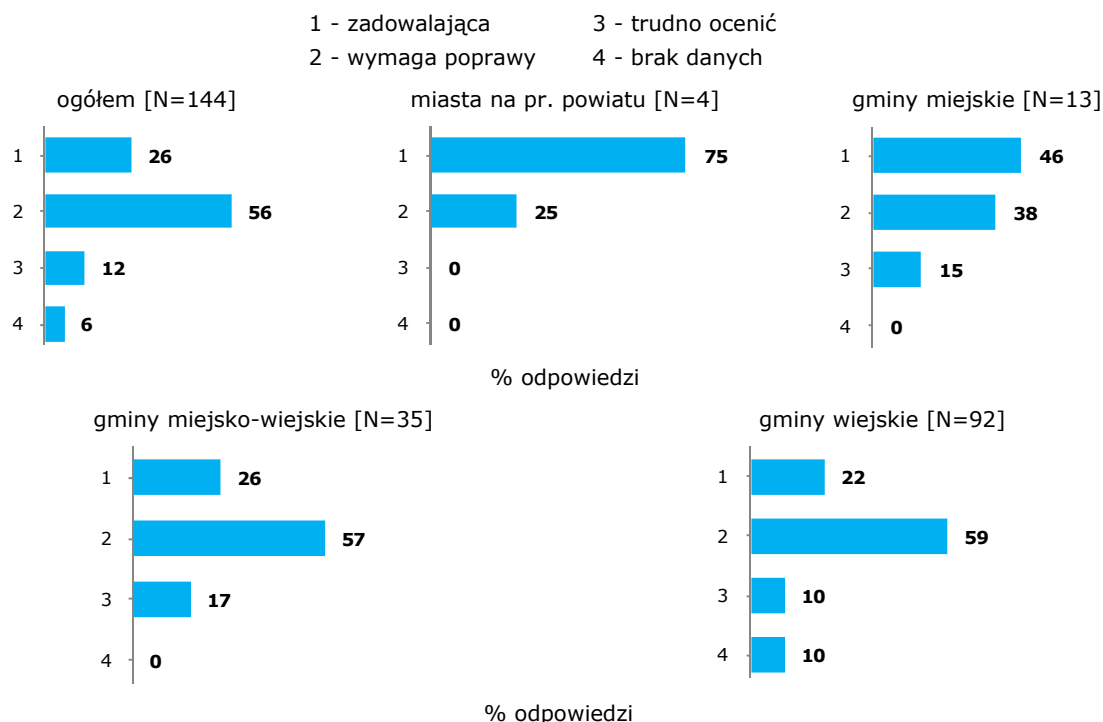
GUS prezentuje obszerne dane dotyczące polityki przestrzennej⁶⁶. Wynika z nich między innymi, że – przynajmniej w 2008 roku – gminy z województwa kujawsko-pomorskiego wykazywały stosunkowo dużą aktywność w zakresie planowania przestrzennego: liczba obowiązujących planów w regionie wzrosła z 2531 w 2007 roku do 2732 w 2008 roku⁶⁷.

Interpretacja prezentowanych przez GUS danych na temat planowania przestrzennego w oderwaniu od specyfiki poszczególnych obszarów jest trudna. Z informacji zebranych przez przedstawicieli samorządów lokalnych wynika natomiast, że sytuacja pod względem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wymaga poprawy w ponad połowie (56%) gmin województwa kujawsko-pomorskiego – rzadziej w miastach na prawach powiatu i pozostałych gminach miejskich, częściej natomiast w gminach miejsko-wiejskich oraz wiejskich.

⁶⁶ Dane z grupy „planowanie przestrzenne”, należącej do kategorii „samorząd terytorialny” – dostępne w BDR GUS na stronie: http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/dane_podgrup.katgrupg?p_dane=0&p_kate=2 (odsłona 25. czerwca 2010). Dostępne obecnie dane obejmują lata 2007 – 2008.

⁶⁷ Zsumowano liczbę planów sporządzonych na podstawie ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z 7 lipca 1994 r. oraz liczbę planów sporządzonych na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.

Wykres 42: Ocena sytuacji pod względem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa

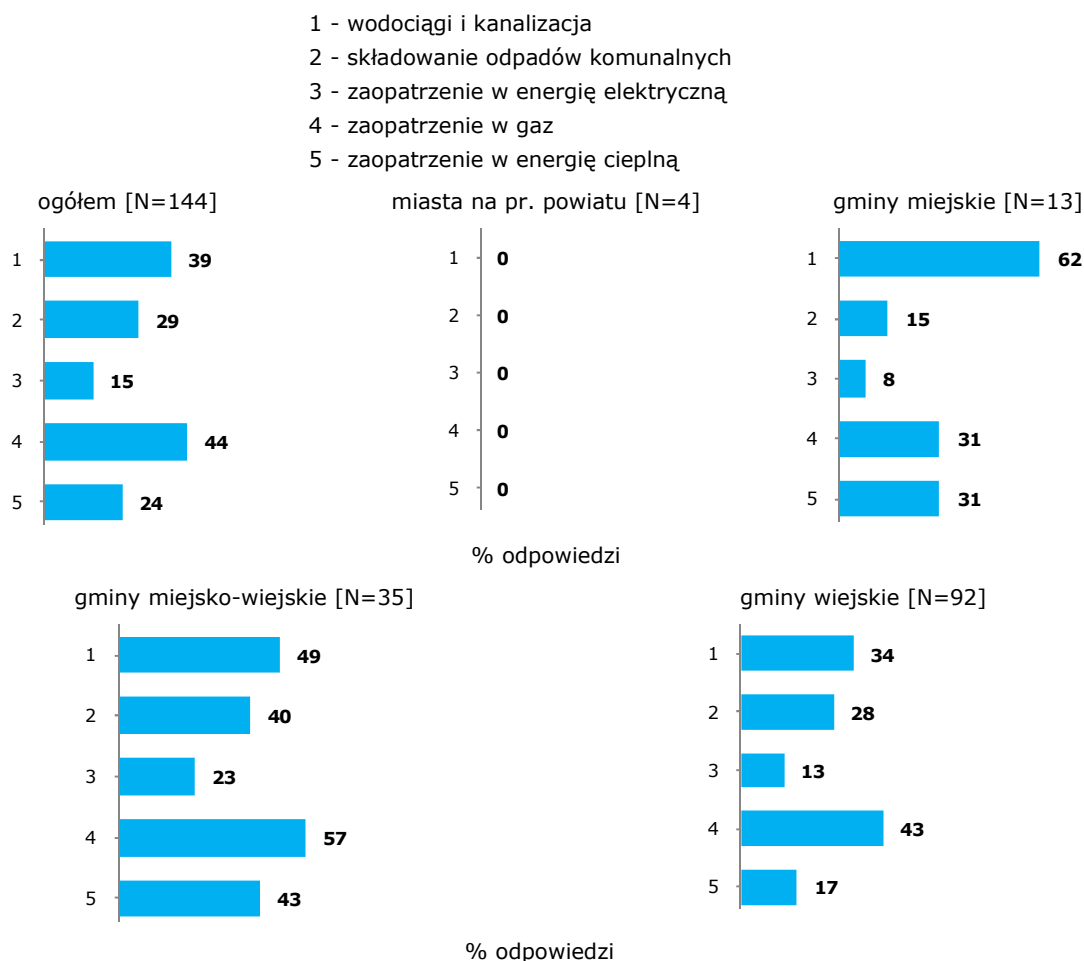

Źródło: badanie ankietowe JST

5.5.7 Infrastruktura komunalna

Grupę uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej, których poprawy oczekiwało co najmniej dwie piąte ankietowanych przedsiębiorców, zamyka infrastruktura komunalna. Kwestię infrastruktury komunalnej, która w badaniu z przedsiębiorcami została ujęta w sposób ogólny, poruszono bardziej szczegółowo w badaniu z udziałem przedstawicieli gmin z regionu. Uzyskane wyniki wskazują, że w gminach należących do województwa kujawsko-pomorskiego poprawy wymaga najczęściej zaopatrzenie w gaz (44%) oraz wodociągi i kanalizację (39%), nieco rzadziej problemem wymagającym rozwiązania jest składowanie odpadów komunalnych (29%), a najrzadziej – zaopatrzenie w energię elektryczną (porównaj: Wykres 43). Diagnoza zamieszczona w RPO WKP podkreśla zróżnicowanie stanu infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na obszarze województwa oraz wskazuje jako najslabiej wyposażone jego południowo-wschodnią część oraz powiat nakielski i grudziądzki ziemski (RPO WKP 2007: 14).

Wykres 43: Ocena sytuacji pod względem infrastruktury komunalnej w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe średnie przedsiębiorstwa: odsetek odpowiedzi „wymaga poprawy”

Źródło: badanie ankietowe JST

Dane GUS pozwalają porównać województwo kujawsko-pomorskie z całym krajem pod względem wyposażenia w te rodzaje infrastruktury, które – w ocenie przedstawicieli samorządów lokalnych – wymagają poprawy w największej liczbie gmin. Według danych GUS za rok 2008⁶⁸ z sieci gazowej korzystało 44,7% mieszkańców województwa (71,9% w miastach oraz 2,3% na wsi) oraz 51,7% mieszkańców Polski (72,7% w miastach oraz 18,8% na wsi). Pod tym względem sytuacja w regionie jest zatem gorsza niż w kraju, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Natomiast pod względem dostępu do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej sytuacja w województwie nie odbiega zasadniczo od sytuacji w całej Polsce, wskaźniki dla regionu są wręcz nieznacznie wyższe. Odsetek mieszkańców województwa korzystających z sieci wodociągowej wynosił 90,5% (96% w miastach oraz 81,8% na wsi), podczas gdy odsetek użytkowników sieci wodociągowej wśród mieszkańców Polski wynosił 87% (95,2% w miastach oraz 74,2% na wsi). Z sieci kanalizacyjnej korzystało 63,1% mieszkańców regionu (86,9% w miastach, 25,9% na wsi) oraz 61% mieszkańców Polski (85,5% w miastach, 22,6% na wsi).

Należy zaznaczyć, że przedstawione dane ze statystyki publicznej nie odnoszą się bezpośrednio do zaspokojenia potrzeb przedsiębiorstw, których wymagania w zakresie

⁶⁸ Dane z grupy „urządzenia sieciowe”, należące do kategorii „gospodarka komunalna”. Dane są publikowane między innymi w GUS BDR, na stronie (odsłona 25. czerwca 2010): http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/dane_podgrup.katgrupg?p_dane=0&p_kate=8.

dostępu do infrastruktury komunalnej mogą – zwłaszcza w przypadku przedsiębiorstw przemysłowych – odbiegać od potrzeb ludności.

5.5.8 Dostępność kredytów, pożyczek oraz środków od inwestorów

Problemy z pozyskaniem środków finansowych znalazły się na pierwszych miejscach listy barier utrudniających rozpoczynanie działalności oraz prowadzenie działalności innowacyjnej. Wśród ogółu przedstawicieli MŚP podobnie liczne okazały się trzy grupy respondentów: sądzących, że sytuacja pod względem dostępności kredytów, pożyczek oraz środków od inwestorów „jest zadowalająca” (32%), uważających, że „nie jest istotna” dla ich firmy (30%) oraz uznających, że „wymaga poprawy” (36%). Do ostatniej grupy skierowano pytanie o wielkość kapitału którego większej dostępności oczekiwali. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że niezaspokojone zapotrzebowanie małych przedsiębiorstw na kapitał zewnętrzny koncentruje się w przedziale od 150 tys. do 1 mln złotych (52%), jedna piąta potrzebuje kapitału do 150 tys. złotych a jedna czwarta środków w przedziale pomiędzy 1 mln a 10 mln złotych. Z kolei średnie przedsiębiorstwa, których przedstawiciele postulowali poprawę dostępności kapitału, dzielą się nieomal po równo na firmy potrzebujące finansowania wynoszącego od 150 tys. złotych do 1 mln złotych (47%) oraz na firmy, które są zainteresowane środkami o wartości pomiędzy 1 mln a 10 mln złotych (45%).

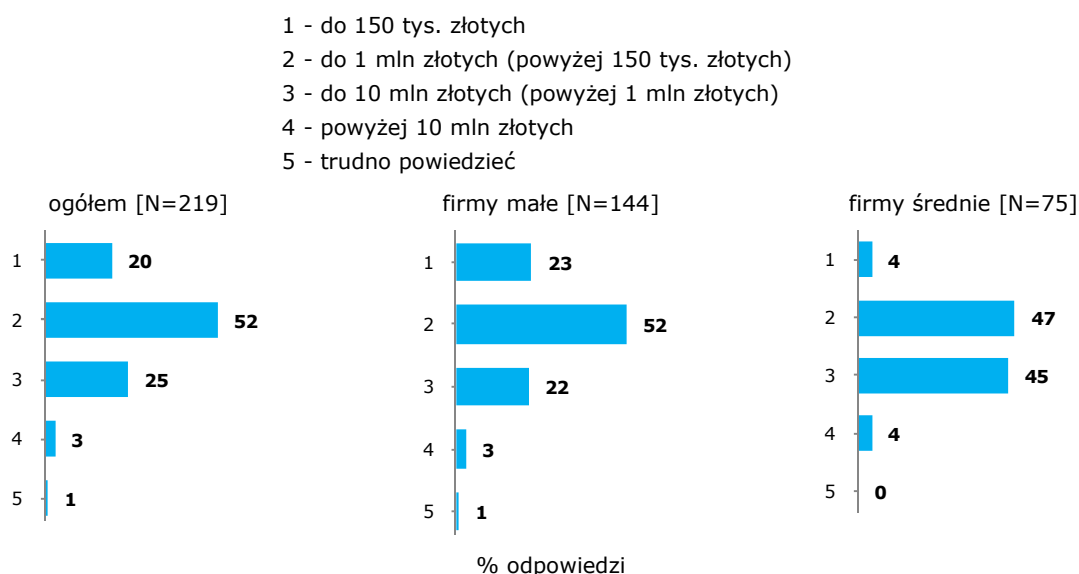
Odnosząc te dane do kwot pożyczek udzielanych zazwyczaj przez fundusze pożyczkowe, które zasadniczo nie przekraczają 70 tys. złotych (PARP 2009: 289), można stwierdzić, że niezaspokojone potrzeby przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 249 osób lokują się przeważnie (w przypadku przedsiębiorstw średnich – nieomal całkowicie) poza zasięgiem wsparcia, jakiego są w stanie udzielić tego typu fundusze.

Wyższe kwoty dofinansowania oferują banki komercyjne. MŚP zazwyczaj nie są jednak postrzegane przez banki jako szczególnie atrakcyjny klient. Ocena wiarygodności małych i średnich przedsiębiorstw jako potencjalnych kredytobiorców wypada często na tyle niekorzystnie, że banki uzależniają udzielenie kredytu od przedstawienia wysokich zabezpieczeń (Ernst & Young: 2009, 19-20).

Tym większą rolę w zwiększaniu dostępności kredytów bankowych dla MŚP mają do odegrania fundusze poręczeniowe. Pomędzy działającymi w Polsce funduszami poręczeniowymi zachodzą znaczne różnice pod względem maksymalnej kwoty udzielanych poręczeń. W przypadku funduszy z województwa kujawsko-pomorskiego, przedstawionych w publikacji PARP „Ośrodki przedsiębiorczości i innowacyjności w Polsce”, maksymalna wartość poręczenia wynosiła w 2009 roku od 50 tys. do 685 tys. złotych (PARP 2009: 351-400). Biorąc pod uwagę, że wartość poręczeń udzielanych przez fundusze stanowi około 50-80% środków (PARP 2009: 348), o które ubiega się przedsiębiorca, można przyjąć, że przynajmniej część funduszy poręczeniowych jest w stanie pomóc przedsiębiorcom w uzyskaniu finansowania mieszczącego się w przedziale do 1 mln złotych. Wartość ta odpowiada wysokości zapotrzebowania na finansowanie zewnętrzne zgłaszanej przez około trzy czwarte małych i około połowę średnich przedsiębiorstw, których potrzeby w tym zakresie pozostają niezaspokojone.

Omówione wyniki sugerują, że znaczący rozdzźwięk pomiędzy potrzebami przedsiębiorców a dostępną dla nich ofertą instytucji finansowych rozpoczyna się od kwoty około 1 mln złotych. Kwota ta odpowiada w przybliżeniu dolnej granicy pierwszej z luk finansowych wskazanych w opracowaniu Ernst & Young, rozciągającej się w przedziale od 0,3 mln do 2 mln dolarów; kolejna zidentyfikowana luka występowała na poziomie około 3,5 mln dolarów (Ernst & Young 2009: 50).

Wykres 44: Zapotrzebowanie na kapitał ze strony przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, według których dostęp do kapitału wymaga poprawy – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia⁶⁹

Źródło: badanie CATI MŚP

5.5.9 Szkolenia i doradztwo

Szkolenia i doradztwo, stanowiące istotną część oferty IOB, są uważane za istotne przez przedstawicieli siedmiu na dziesięć MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, w tym przez przeszło trzy czwarte (77%) przedstawicieli MŚP, które posiadają strategię. Poprawę sytuacji pod względem szkoleń i doradztwa postulowało w przybliżeniu trzech na dziesięciu (31%) ankietowanych przedsiębiorców. Przedsiębiorcy oczekiwali najczęściej lepszego dostosowania tematyki szkoleń i doradztwa do potrzeb przedsiębiorstw – taką odpowiedź zarówno wśród przedstawicieli firm małych, jak i średnich, wybrało ponad trzy czwarte respondentów, którzy dostrzegali potrzebę poprawy (porównaj: Wykres 45).

Ważnym mankamentem oferty szkoleniowej wskazywanym kilkakrotnie przez przedsiębiorców w trakcie badań jakościowych jest brak szkoleń na średnim poziomie zaawansowania:

Chciałoby się więcej, ale jak tak przeglądam pakiety szkoleniowe w naszym województwie, to wszystko jest albo dla menedżerów dużych firm i poszczególnych działów albo dla początkujących z małymi firmami, a nie ma szkoleń dla takich osób prowadzących już od dłuższego czasu działalność. Szkoleń, które pomogłyby mi ogarnąć te wszystkie tematy z innego punktu widzenia. (...) Jeśli szkolenia są organizowane, to albo są dla tych którzy już wszystko wiedzą albo dla początkujących. Te pierwsze są zbyt trudne, dla fachowców wielkich firm, te drugie zbyt banalne i szkoda na nie czasu. [Przedsiębiorca]

Na ograniczenia oferty szkoleniowo-doradczej kierowanej do przedsiębiorców zwracali uwagę również pracownicy IOB. Do tematów, którym ich zdaniem poświęca się zbyt mało uwagi, należą: prawne regulacje dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, ochrona własności intelektualnej, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, lobbing, oraz prowadzenie działalności eksportowej.

Wypowiedzi przedsiębiorców wskazują, że niezgodność oferty doradczej z ich potrzebami może polegać nie tylko na niedopasowaniu tematycznym, ale także na przedstawianiu

⁶⁹ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

wyłącznie podstawowych informacji, zamiast udzielania porad wystarczająco szczegółowych, żeby pozwoliły rozwiązać napotkany problem:

Jeżeli mam problem i się zwracam do kogoś z tym problemem to w tej chwili jest tak, że któraś tam z pań mi przedstawi kilka linijek jakichś tam porad prawnych, czy jakiejś ustawy, ale to nic poza tym. A my byśmy chcieli, żeby istniała taka komórka, żeby taką sprawą się zajęła od początku do końca. Jeżeli ja wychodzę z jakimś tematem, żeby ten temat pomogli mi wdrożyć dalej. Nawet gdybym ja poniósł tego jakieś finansowe koszty, to wchodzi w grę. Chodzi mi właśnie o taką pomoc. Miałem taki temat wysyłając pracowników za granicę do pracy. Wie pani, że nawet dzwonił się po ministerstwach? Nikt nie wiedział jak to ugryźć żeby ten pracownik mógł być zatrudniony oficjalnie. [Przedsiębiorca]

W badaniu jakościowym poruszony został także problem niestarannej rekrutacji uczestników do udziału w szkoleniach. Jeden z pracowników urzędu gminy opisał przypadek szkolenia organizowanego w tej gminie przez jedną z większych działających w województwie IOB:

Zorganizowaliśmy to szkolenie, przyjechała osoba z [nazwa IOB], powiedziała, że mamy sprowadzić ludzi na to [szkolenie], zawiadomić w naszym interesie tych przedsiębiorców. No im chyba zależało żeby była po prostu frekwencja. A przecież dobrze wiemy, że te projekty, które [nazwa IOB] proponuje ludziom to nie są dla jakiegoś sklepikarza, kioskarza czy kogoś. No to po co ja miałem tych ludzi zawiadamiać. Później ci ludzie przyszli na to szkolenie i później do nas przyszli i były teksty „a nie mówiłem, a nie mówiłem?” No nie kwalifikowali się. Powinna być jakaś wstępna selekcja. [Żeby] dali nam informację kogo zaprosić, jakie firmy. A nie wszystkich do jednego worka, byle zrobić szkolenie i byle grupa ludzi się zebrała i oni mają satysfakcję, że się powiedzmy sto ludzi przewinęło. [Pracownik urzędu gminy]

Przedstawiony opis nie daje pełnej jasności, w jakim stopniu za niewłaściwą rekrutację faktycznie odpowiada IOB, w jakim natomiast organizatorzy na poziomie gminy, ważniejsza jest jednak obserwacja, że niedostosowanie szkolenia do profilu uczestników prowadziło do rozczarowania zaproszonych przedsiębiorców, dla których okazało się nieprzydatne.

Ponad połowa przedstawicieli małych przedsiębiorstw i ponad dwie piąte respondentów z firm średnich postulowało obniżenie cen usług szkoleniowych i doradczych. Odpowiedź ta wskazuje na istnienie zapotrzebowania na usługi świadczone po cenach niższych, niż rynkowe. Około dwie piąte respondentów oczekiwało natomiast podniesienia jakości. Również ta opinia współbrzmiała z krytycznymi uwagami przedstawicieli IOB działających na poziomie ponadlokalnym, którzy wskazywali, że powszechna praktyka wyłaniania wykonawców usług szkoleniowych w przetargach, w których jedynym lub dominującym kryterium jest cena, prowadzi często do realizowania szkoleń na niskim poziomie merytorycznym. Problemem wskazywanym podczas wywiadów była nieodpowiednia metodyka prowadzenia szkoleń, w których brakowało elementów warsztatowych. Podkreślano, że w przypadku wielu tematów istotnych dla przedsiębiorców przekazanie wiedzy w formie wykładu jest mało wartościowe i nie skutkuje nabyciem praktycznych umiejętności:

Przedstawienie kilku prezentacji jest po pierwsze nudne, po drugie nie angażuje tych uczestników, po trzecie nic nie zostaje w głowie. Na zachodzie i już także w Polsce robi się takie szkolenia w sposób warsztatowy, że pracuje się z ludźmi w małych grupach. Jeśli tego nie ma, to po takim szkoleniu nic nie zostaje i nie chce się jechać na następne. Przyjmując, że to jest szkolenie dotyczące pozyskiwania funduszy dla małych czy tam średnich firm, to powinna to być praca nad konkretnym wnioskiem, na konkretnym przykładzie, żeby każdy mógł wtedy dopasować sobie swoje potrzeby. (...) Wtedy można w domu na podstawie tych materiałów, które się wypracowało samemu na szkoleniu, analogicznie zrobić swoje i wtedy to ma jakiś sens. [FGI nt. przedsiębiorczości]

Respondenci sugerowali, że jedną z przyczyn niskiej jakości szkoleń jest nieposiadanie wystarczających kwalifikacji przez prowadzących. Podobne zastrzeżenie sformułowano także w odniesieniu do działalności doradczej, prowadzonej w niektórych gminach przez oddelegowanych do tego zadania pracowników:

Krzywdę się robi tym ludziom, gdy się tworzy „okienka przedsiębiorczości” w gminach, gdzie się sadza panią na stażu, która sama nie prowadziła działalności gospodarczej. Nie do końca zna realia i przepisy prawne, i ona ma wprowadzać takiego człowieka w przedsiębiorczość. To jest wielkie nieporozumienie. [FGI nt. przedsiębiorczości]

Pomimo omówionych uwag krytycznych nie należy zapominać, że odsetek przedstawicieli MŚP, którzy sytuację pod względem szkoleń i doradztwa uznali za zadowalającą, był wyższy niż odsetek przedsiębiorców, którzy postulowali poprawę w tym zakresie.

Przykładu pozytywnej opinii dotyczącej szkoleń organizowanych przez IOB działającej na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego dostarcza wypowiedź przedsiębiorcy działającego w branży wykorzystującej najnowocześniejsze technologie i eksportującego swoje produkty:

Faktycznie współpracujemy z [nazwa IOB], gdzie skorzystaliśmy już z kilku szkoleń, które były dofinansowane z UE. W celu podnoszenia kwalifikacji naszego personelu. (...) Na podstawie szkoleń, w których ja uczestniczyłem oraz analizy sprawozdań innych uczestników, oceniam, [że były] na bardzo dobrym poziomie. [Przedsiębiorca]

Biorąc pod uwagę profil przedsiębiorstwa, które prowadził respondent, przytoczona wypowiedź wskazuje, że przynajmniej niektóre IOB są w stanie zaspokoić oczekiwania przedsiębiorstw prowadzących zaawansowaną działalność. Wreszcie – ponad jedna trzecia przedsiębiorców, którzy dostrzegali poprawę sytuacji pod względem szkoleń i doradztwa, postulowała zwiększenie liczby tego rodzaju usług.

Wykres 45: Sugestie przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego dotyczące poprawy sytuacji pod względem szkoleń i doradztwa⁷⁰ – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia

Źródło: badanie ankietowe MŚP

⁷⁰ Pytanie zadawano wyłącznie respondentom, którzy stwierdzili, że sytuacja pod tym względem wymaga poprawy.

6 Działalność JST, IOB oraz instytucji B+R

6.1 Instytucje należące do otoczenia MŚP w województwie

6.1.1 Rola władz samorządowych

Władze samorządowe odpowiadają za formułowanie strategii rozwoju województwa, której cele obejmują między innymi „pobudzanie aktywności gospodarczej” oraz „podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa”⁷¹ oraz za realizację polityki rozwoju województwa, na którą składa się, między innymi „tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy” oraz „wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji”. Polityka rozwoju województwa obejmuje także inne działania, które – pośrednio – przyczyniają się do tworzenia dobrego klimatu gospodarczego, na przykład rozwój infrastruktury, działania na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców.

Instrumenty wspierania przedsiębiorczości, którymi dysponują urzędy marszałkowskie, są jednak ograniczone w porównaniu z prerogatywami rządu. Obowiązujący w Polsce podział zadań oraz kompetencji pomiędzy władzami centralnymi a regionalnymi skłonił wręcz autorów raportu OECD do sformułowania konkluzji, zgodnie z którą „Wydaje się, że reformy administracyjne przypisały województwom strategiczną rolę w [procesie] rozwoju ekonomicznego, jednak nie wyposażyły ich w budżet ani uprawnienia w zakresie ustalania regulacji służących wdrażaniu [odpowiednich] polityk, zamiast których muszą polegać na przepisach formułowanych na szczeblu krajowym. Każdy instrument musiałby zostać określony przepisami, a do ich formułowania jest obecnie uprawniony jedynie rząd. Obecnie fundusze urzędów marszałkowskich przeznaczone na rozwój ekonomiczny pochodzą z RPO. Brak alokacji z budżetów regionalnych poważnie ogranicza możliwości urzędów marszałkowskich w zakresie promowania przedsiębiorczości.”⁷² (OECD 2009: 44).

Pomimo ograniczeń systemowych władze samorządowe województwa mogą odgrywać istotną rolę we wspieraniu MŚP, ukierunkowując i koordynując działania prowadzone na rzecz rozwoju przedsiębiorczości przez instytucje z regionu, a także powołując wyspecjalizowane podmioty, którym powierzą realizację takich zadań. Pełnienie tej roli przez władze samorządowe województwa wiąże się z jednej strony z prowadzeniem odpowiednich działań komunikacyjnych (konsultacji, promocji, tworzenia warunków umożliwiających debatę pomiędzy interesariuszami), z drugiej natomiast – z kierowaniem dystrybucją środków finansowych (przede wszystkim w ramach RPO, ale także w ramach komponentu regionalnego PO KL). Zarówno przekazywanie dotacji konkretnym instytucjom, jak i ustalanie warunków przyznawania środków podmiotom, które ubiegają się o nie na zasadach konkursowych, w istotny sposób zwiększa możliwości władz samorządowych województwa w zakresie realizowania polityki rozwoju przedsiębiorczości, a także odpowiedzialność za jej efekty.

⁷¹ Zgodnie z Ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 1998r. nr 91, poz. 576 z późn. zm.).

⁷² “The administrative reforms appear to have allocated the voivodships a strategic role in economic development but without either a budget or the powers to establish regulations to implement policy measures, which means they must rely instead on national regulations. It would appear that each instrument must be specified as a regulation and only national government is currently able to propose new regulations. Currently funds for MOs for economic development come from the ROPs. There is no allocation from regional budgets, which seriously limits the ability of MOs to promote entrepreneurship.”

Znaczenie samorządów powiatowych z perspektywy funkcjonowania MŚP wydaje się mniejsze, niż znaczenie samorządu województwa oraz samorządów gminnych. Działania samorządów powiatowych dotyczące MŚP wiążą się przede wszystkim z odpowiedzialnością powiatów za przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizację lokalnego rynku pracy. Jednak wśród zadań publicznych, za których realizację odpowiadają samorządy powiatowe, można wskazać również inne, których realizacja wpływa na funkcjonowanie zlokalizowanych w danej gminie przedsiębiorstw – w tym zadania w zakresie: edukacji publicznej, transportu zbiorowego i dróg publicznych, administracji architektoniczno-budowlanej, promocji powiatu⁷³. Władze powiatów, podobnie jak władze województwa, mogą uczestniczyć w tworzeniu IOB oraz udzielać wsparcia tego typu instytucjom. Województwo kujawsko-pomorskie obejmuje 19 powiatów oraz 4 miasta na prawach powiatu.

Instrumenty wspierania przedsiębiorczości, które mogą stosować władze gmin, przywykło się dzielić na dochodowe oraz wydatkowe (Dziemianowicz 2004: 9-16). Instrumenty dochodowe obejmują ustalanie stawek podatków lokalnych (od nieruchomości oraz od środków transportu) oraz opłat lokalnych (w tym opłaty targowej), a także stosowanie ulg lub umarzanie tych obciążeń. Do instrumentów wydatkowych można zaliczyć inwestycje związane z utrzymaniem i rozbudową infrastruktury (w tym: drogowej i komunalnej), promocję gminy oraz wspieranie działalności IOB lub udział w powoływaniu tego typu instytucji. Ponadto urzędy miast i gmin wykonują zadania związane z rejestrowaniem działalności gospodarczej oraz wydawaniem pozwoleń i koncesji⁷⁴. Województwo kujawsko-pomorskie składa się ze 144 gmin: 17 gmin miejskich (spośród których cztery mają status miast na prawach powiatu), 35 gmin miejsko-wiejskich oraz 92 gmin wiejskich.

Powinności władz samorządowych wszystkich szczebli w zakresie wspierania działalności gospodarczej określa także ustawa Prawo działalności gospodarczej, która czyni organy jednostek samorządu terytorialnego współodpowiedzialnymi (wraz z organami administracji rządowej) za „1) promowanie przedsiębiorczości na terenie gminy, powiatu i województwa, 2) prowadzenie działalności informacyjnej i oświatowej, w tym organizowanie szkoleń w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, 3) współdziałanie z samorządem gospodarczym, organizacjami pracodawców oraz innymi organizacjami przedsiębiorców”⁷⁵.

6.1.2 IOB

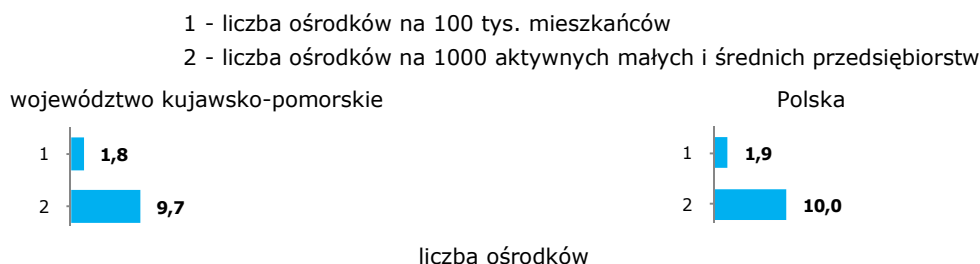
Pod względem liczby ośrodków innowacji i przedsiębiorczości województwo kujawsko-pomorskie zajmowało w 2009 roku 12 miejsce spośród 16 polskich regionów (Matusiak 2009: 26).

Liczba ośrodków w regionie w stosunku do liczby mieszkańców, a także w stosunku do liczby aktywnych MŚP, jest nieco niższa, niż w kraju. W województwie kujawsko-pomorskim liczba ośrodków przypadających na 100 tys. mieszkańców wynosi 1,8, natomiast w kraju 1,9. W regionie na 1000 aktywnych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 249 osób przypada 9,7 ośrodków, podczas gdy w całej Polsce 10. Należy jednak pamiętać, że tego rodzaju porównania są niedoskonałe, ponieważ poszczególne IOB w różnym stopniu adresują swoją ofertę do małych i średnich przedsiębiorstw (wiele koncentruje się na wspieraniu firm mikro).

⁷³ Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2001 r. nr 142, poz. 1592 z późn. zm.).

⁷⁴ Porównaj: ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2006 r. nr 121, poz. 844, z późn. zm.), ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. *Prawo działalności gospodarczej* (Dz. U. 1999 r. nr 101, poz. 1178 z późn. zm.).

⁷⁵ Ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. *Prawo działalności gospodarczej* (Dz. U. 1999 r. nr 101, poz. 1178 z późn. zm.).

Wykres 46: Nasycenie ośrodkami innowacji i przedsiębiorczości w 2009 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego i Polski⁷⁶

Źródło: obliczenia na podstawie: PARP 2009, s. 26 (liczba ośrodków), BDR GUS (liczba mieszkańców), GUS 2010 a (liczba aktywnych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 249 osób)

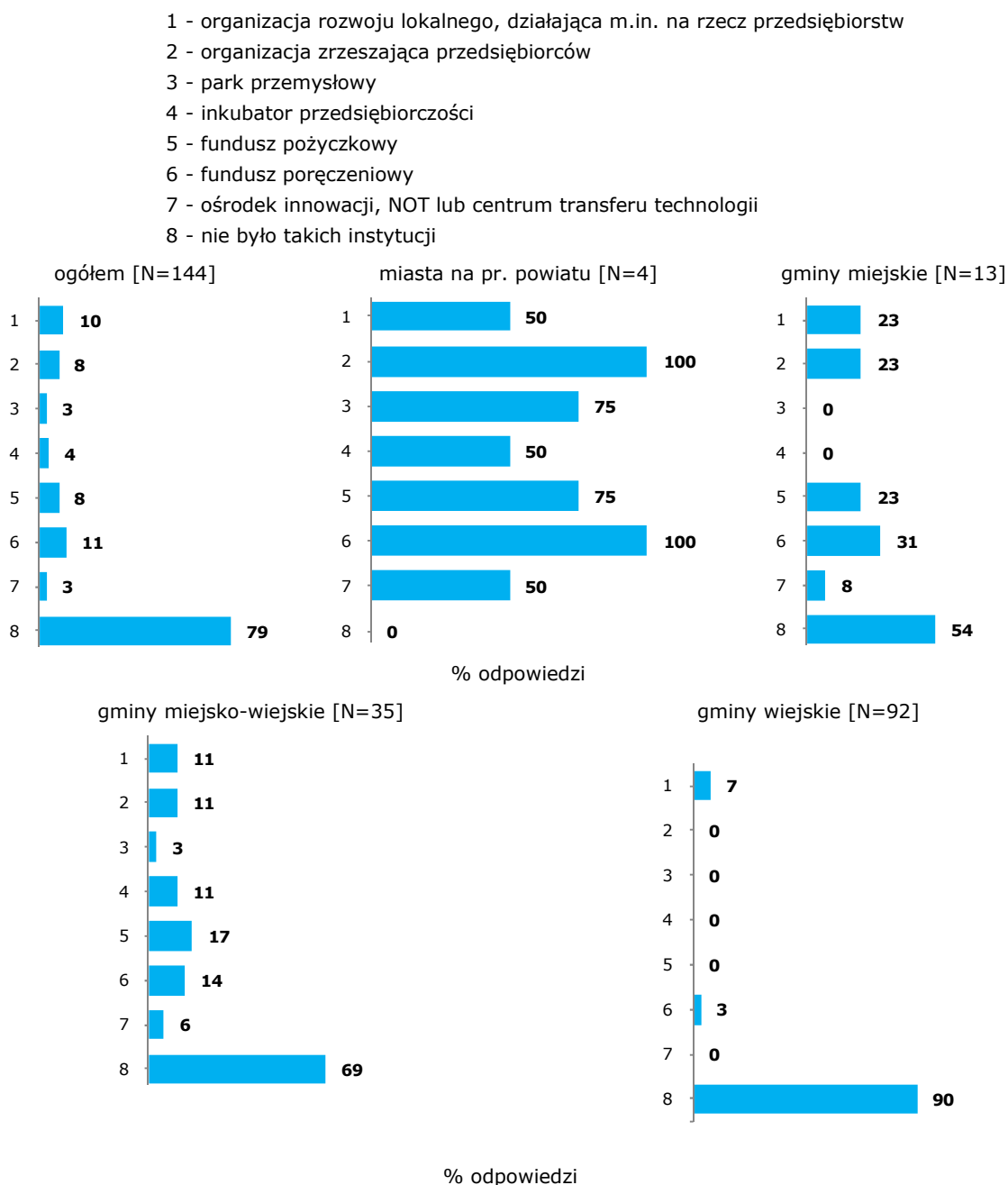
Informacje na temat zakresu terytorialnego działalności IOB w województwie kujawsko-pomorskim ustalono na podstawie badania ankietowego z przedstawicielami urzędów miast i gmin. W ankiecie zapytano, czy w roku 2009 na obszarze gminy stałą działalność⁷⁷ prowadziły poszczególne rodzaje IOB. W blisko czterech piątych gmin (79%) nie prowadziły stałej działalności żadne instytucje, o które pytano. W przeszło co dziesiątej gminie stałą działalność prowadził (co najmniej jeden) fundusz poręczeniowy (11%), zbliżony odsetek gmin był miejscem stałej działalności organizacji rozwoju lokalnego działającej m.in. na rzecz przedsiębiorstw (10%), funduszu pożyczkowego (8%) lub organizacji zrzeszającej pracodawców (8%). Mniej liczne były gminy, w których stałą działalność prowadziły inkubatory przedsiębiorczości (4%), parki przemysłowe (3%) oraz ośrodki innowacji, ośrodki NOT lub centra transferu technologii (3%).

IOB zdecydowanie najrzadziej lokowały swoje siedziby lub punkty w gminach wiejskich – w dziewięciu na dziesięć (90%) gmin wiejskich stałej działalności nie prowadziła żadna IOB, analogiczny odsetek w gminach miejsko-wiejskich przekroczył dwie trzecie (69%) a w gminach miejskich – połowę (54%). W każdym z miast na prawach powiatu działały przynajmniej niektóre IOB, przy czym organizacje zrzeszające przedsiębiorców oraz fundusze poręczeniowe – we wszystkich czterech.

⁷⁶ Dane dotyczące liczby ośrodków i liczby mieszkańców za rok 2009, dane dotyczące liczby aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw według stanu na koniec roku 2008.

⁷⁷ Przyjęto, że prowadzenie stałej działalności oznacza ulokowanie na terenie gminy IOB, filii IOB albo co najmniej punktu, w którym pracownicy IOB prowadzą stałe dyżury.

Wykres 47: Gminy z woj. kujawsko-pomorskiego w których IOB prowadziły stałą działalność w 2009 roku – według typu gminy oraz rodzaju IOB

Źródło: badanie ankietowe JST

Badaniem ankietowym objęto IOB działające na poziomie ponadlokalnym, tj. świadczące usługi dla klientów z obszaru przekraczającego powiat, które w 2009 roku udzielały wsparcia MŚP na zasadach niekomercyjnych. Zidentyfikowano 45 takich instytucji⁷⁸. Ich listę przedstawiono w Załączniku 1.

⁷⁸ Ponadto w przypadku kilku instytucji nie udało się zweryfikować, czy spełniają kryteria doboru. Badaniem objęto 34 instytucje, przy czym w jednej z nich w badaniu uczestniczyli oddzielnie przedstawiciele czterech komórek organizacyjnych, różniących się zakresem zadań. Badanie objęło zatem w sumie 37 podmiotów (instytucji lub ich komórek organizacyjnych). Większość wyników badania analizowano traktując każdy z tych podmiotów jako oddzielną jednostkę. Jedynie przy analizie sieci rozpatrywano je jako 34 jednostki.

6.1.3 Instytucje B+R

Działalność badawczo-rozwojową⁷⁹ w województwie kujawsko-pomorskim prowadziło, oprócz przedsiębiorstw, 9 instytucji⁸⁰ – do instytucji B+R innych niż przedsiębiorstwa zaliczają się podmioty z sektora szkół wyższych oraz z sektora rządowego, obejmującego przede wszystkim⁸¹ placówki naukowe PAN oraz JBR, których prace B+R są finansowane w większości ze środków budżetowych (pozostałe JBR są kwalifikowane do sektora przedsiębiorstw). Liczbę tę należy uznać za niską: w województwie pomorskim instytucji prowadzących działalność badawczo-rozwojową, innych niż przedsiębiorstwa, było 20, natomiast średnia dla kraju wynosiła 29 takich jednostek na województwo.

Ponadto, jak wynika z wcześniejszych badań, instytucje B+R z województwa są mało konkurencyjne w skali ponadregionalnej (Chmara i in.: 17). W badaniu zrealizowanym przez inny zespół, zatytułowanym „Ocena zdolności instytutów badawczych do kreowania innowacji” ustalono, że w 2009 roku w województwie kujawsko-pomorskim nie działało żadne ze 154 funkcjonujących w Polsce centrów doskonałości. Stwierdzono także, że co najmniej jedna uczelnia oraz co najmniej jedna JBR z województwa dysponują atutami, które mogłyby wykorzystać w celu powołania takich placówek; do atutów tych instytucji zaliczono przede wszystkim kadrę naukową (Karaszewski R. i in. 2009: 51-52)⁸².

Podczas rozpoznania poprzedzającego badanie ankietowe niekomercyjnych instytucji B+R z województwa kujawsko-pomorskiego prowadzących działalność w obszarze nauk techniczno-przyrodniczych, które w 2009 roku współpracowały – choćby w niewielkim zakresie – z sektorem MŚP – spełnianie wymienionych kryteriów udziału w badaniu zadeklarowało 8 instytucji: sześć uczelni oraz dwie JBR⁸³ (porównaj: Załącznik 1).

Instytucje prowadzące w regionie działalność badawczo-rozwojową mają duże znaczenie ze względu na innowacyjność MŚP, zwłaszcza związaną z wprowadzaniem innowacji technologicznych. Z badania ankietowego z przedstawicielami MŚP wynika, że według większości (60%) współpraca z uczelniami oraz instytutami naukowymi z regionu nie jest istotna. Jednak spośród przedstawicieli firm posiadających strategię⁸⁴ odsetek respondentów, którzy współpracę z tego typu instytucjami uznali za istotną, przekroczył połowę (wyniósł 51%).

Pod względem liczby uczelni oraz instytutów prowadzących działalność badawczo-rozwojową, w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, sytuacja w województwie kujawsko-

⁷⁹ Według definicji GUS działalność badawczo-rozwojowa oznacza „Systematycznie prowadzone prace twórcze, podjęte dla zwiększenia zasobu wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie, jak również dla znalezienia nowych zastosowań dla tej wiedzy. Obejmuje ona trzy rodzaje badań, a mianowicie badania podstawowe i stosowane oraz prace rozwojowe. Działalność B+R odróżnia od innych rodzajów działalności dostrzegalny element nowości i eliminacja niepewności naukowej i/lub technicznej, czyli rozwiązanie problemu nie wpływające w sposób oczywisty z dotychczasowego stanu wiedzy” – definicja dostępna na stronie: http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-125.htm, odsłona 25. czerwca 2010.

⁸⁰ Według danych dostępnych w BDR GUS.

⁸¹ Wyróżnia się także sektor tzw. prywatnych instytucji niedochodowych, obejmujący fundacje i stowarzyszenia prowadzące działalność B+R (GUS 2008 b: 69).

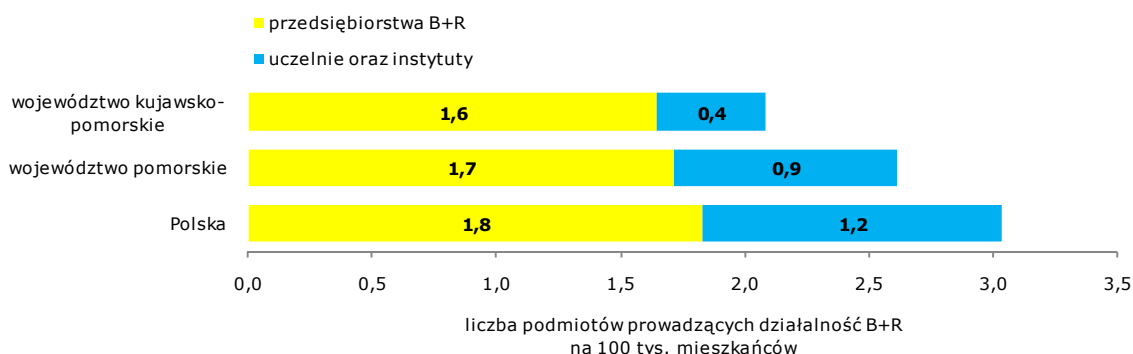
⁸² Zgodnie z informacjami przedstawionymi na stronie Krajowego Punktu Kontaktowego Programów Badawczych UE (http://www.kpk.gov.pl/centra_doskonosci/index.html, odsłona 25. czerwca 2010) Centra Doskonałości „(...) to jednostki naukowe bądź struktury organizacyjne prowadzące badania naukowe i rozwijające nowoczesne technologie na najwyższym światowym poziomie. Skupiają zespoły uczonych o wybitnych osiągnięciach badawczych, którzy współpracują w zakresie wspólnych tematów, prowadzą wspólne projekty badawcze i technologiczne, podejmują bliską współpracę z przemysłem oraz prowadzą działalność szkoleniową i edukacyjną.”

⁸³ Ponadto w przypadku 2 instytucji nie udało się zweryfikować, czy spełniają kryteria doboru. Badaniem objęto 8 instytucji, przy czym w jednej z nich w badaniu uczestniczyli oddzielnie przedstawiciele dwóch wydziałów, i również w jednej – przedstawiciele trzech wydziałów (były to uczelnie, w których współpraca poszczególnych wydziałów z sektorem przedsiębiorstw nie była koordynowana na szczeblu uczelni). W badaniu w sumie wzięło zatem udział 11 podmiotów (instytucji lub wydziałów). Większość wyników badania analizowano traktując każdy z tych podmiotów jako oddzielną jednostkę. Jedynie przy analizie sieci rozpatrywano je jako 8 jednostek.

⁸⁴ Posiadanie strategii uznano za wskaźnik wyższego potencjału rozwojowego firmy – porównaj: rozdział 5.4.2 *Opinie przedstawicieli „awangardy” MŚP.*

pomorskim jest zdecydowanie odbiega na niekorzyść od sytuacji w województwie pomorskim, a jeszcze bardziej – od sytuacji w skali całego kraju. Wartość wskaźnika dla województwa kujawsko-pomorskiego (0,4) jest ponad dwukrotnie niższa, niż dla województwa pomorskiego (0,9) oraz trzykrotnie niższa, niż dla całej Polski (1,2). Pomiedzy województwem kujawsko-pomorskim, pomorskim oraz całym krajem nie występuje natomiast dysproporcja pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność badawczo-rozwojową – na 100 tys. mieszkańców przypadało ich odpowiednio: 1,6, 1,7 oraz 1,8. W województwie kujawsko-pomorskim w 2008 roku działalność badawczo-rozwojową prowadziły 34 przedsiębiorstwa (łącznie z 9 instytucjami publicznymi w regionie działalność badawczo-rozwojową prowadziły zatem 43 podmioty).

Wykres 48: Podmioty prowadzące działalność badawczo-rozwojową według typu na 100 tys. mieszkańców w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim i całą Polską

Źródło: dane GUS

Biorąc pod uwagę, że w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa stanowią około cztery piąte instytucji prowadzących działalność badawczo-rozwojową, warto poświęcić im nieco więcej uwagi (pomimo, że według przyjętych początkowo założeń badanie nie obejmowało takich podmiotów).

Małe i średnie firmy prowadzą działalność B+R znacznie rzadziej niż firmy duże. Wynika to przede wszystkim z dużych kosztów działalności B+R, która wymaga dostępu do zaawansowanej aparatury i wysoko wykwalifikowanych kadr. Ponadto badania i rozwój wymagają planowania wydatków perspektywie długoterminowej, i w takiej perspektywie można spodziewać się ich wymiernych efektów. Te uwarunkowania sprawiają, że prowadzenie działalności B+R wiąże się z ryzykiem, którego większość małych i średnich firm nie potrafi udźwignąć. Potwierdzają to dane GUS dotyczące działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – wówczas w działalność B+R inwestowało 5,6% małych oraz 13,3% średnich przedsiębiorstw, natomiast wśród dużych przedsiębiorstw odsetek ten wyniósł 31,3%. Naturalnie również wysokość nakładów na B+R wyraźnie różniła się w zależności od wielkości firmy – podczas gdy w przeliczeniu na małe przedsiębiorstwo było to około 73 tys. zł a w przeliczeniu na średnią firmę około 235 tys. zł, to na duży podmiot przypadały już niemal 3 mln zł. Duże przedsiębiorstwa są również częściej w stanie prowadzić ciągłą działalność B+R (19% prowadzących ciągłą działalność B+R wobec około 12% prowadzących taką działalność dorywczo), podczas gdy firmy małe i średnie, częściej prowadzą działalność B+R w sposób dorywczy.

Ponieważ GUS, związany tajemnicą statyczną, nie udostępnia danych podmiotów biorących udział w badaniach innowacyjności nie jesteśmy w stanie przedstawić wyczerpującej listy wszystkich 34 przedsiębiorstw prowadzących działalność B+R w regionie. Można jednak przyjąć, że grupa kilkudziesięciu przedsiębiorstw prowadzących działalność B+R w województwie kujawsko-pomorskim i przeznaczających na nią największe środki składa się głównie z dużych zakładów przemysłowych. W celu przybliżenia czytelnikowi profilu tych firm odwołaliśmy się do listy szczególnie prężnych przedsiębiorstw z regionu publikowanej przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji

Zagranicznych. Są to firmy dwóch kluczowych sektorów gospodarki regionu kujawsko-pomorskiego – branży chemicznej i elektromaszynowej, znane nie tylko w regionie, ale i w całej Polsce. Wybór branż był podyktowany strukturą sektora przemysłowego w województwie kujawsko-pomorskim, które może się poszczycić właśnie dobrze rozwiniętym przemysłem chemicznym (województwo jest jednym z regionalnych liderów produkcji nawozów azotowych w kraju) i elektromaszynowym (znaczny udział tej gałęzi produkcji w sprzedaży na eksport).

Wśród firm z branży chemicznej można wskazać:

- należące do Grupy Orlen Zakłady Azotowe ANWIL S.A. – jedyny w Polsce producent suspensyjnego polichlorku winylu oraz jeden z największych producentów nawozów azotowych w kraju⁸⁵
- bydgoskie Zakłady Chemiczne ZACHEM S.A., które mają doświadczenie w dziedzinie pianek poliuretanowych w Polsce⁸⁶
- znanego producenta farb (Nobiles, Dulux i Hammerite) – Akzo Nobel Coatings sp. z o.o. z Włocławka
- firmę ELANA S.A. z Torunia, która jest jedynym polskim producentem włókien poliestrowych i polimeru butelkowego⁸⁷
- bydgoskie Zakłady NITRO-CHEM S.A., które od ponad 60 lat produkują materiały wybuchowe i produkty chemiczne dla przemysłu obronnego, górniczego i chemicznego
- Janikowskie Zakłady Sodowe JANI-KOSODA S.A. oraz Inowrocławskie Zakłady Chemiczne SODA MATWY S.A. – udziałowcy spółki Soda Polska CIECH, która jest jedynym producentem sody kalcyonowanej ciężkiej i lekkiej w Polsce⁸⁸
- Inowrocławskie Kopalnie Soli SOLINO S.A. Inowrocław – największego producenta solanki w kraju (roczne wydobycie – około 9 mln m³), który jednocześnie wyrobiska otworowej Kopalni Soli w Górze koło Inowrocławia wykorzystał do stworzenia spełniającego najwyższe standardy technologiczne Podziemnego Magazynu Ropy i Paliw⁸⁹
- Mondi Świecie S.A. – wiodącego producenta papierów do produkcji tektury falistej oraz papieru workowego (roczna produkcja rzędu 800 tys. ton)⁹⁰.

Z kolei w branży elektromaszynowej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego działają takie firmy jak:

- toruńskie Zakłady Apator S.A – lider w Europie Środkowo-Wschodniej w zakresie systemów i aparatury pomiarowej oraz aparatury łącznikowej⁹¹
- tucholskie Przedsiębiorstwo Hydrauliki Siłowej HYDROTOR S.A. Tuchola – producent pomp, zaworów, rozdzielaczy, zasilaczy, cylindrów i siłowników⁹²
- bydgoski holding PESA Bydgoszcz S.A. – producent pojazdów szynowych, dostawca m.in. pojazdów Warszawskiej Kolei Dojazdowej oraz spółki Przewozy Regionalne; firma jako pierwsza w kraju wyprodukowała autobus szynowy do przewozów regionalnych i aglomeracyjnych⁹³

⁸⁵ http://www.anwil.pl/informacje_o_firmie.php, 2010-06-19.

⁸⁶ <http://www.zachem.com.pl/onas/onas.shtml>, 2010-06-19.

⁸⁷ <http://www.elana.pl/index.php?strona=2>, 2010-06-19.

⁸⁸ <http://www.sodapolskaciech.pl/PL/Spolka/Strony/default1.aspx>, 2010-06-19

⁸⁹ http://www.solino.pl/o_firmie.php, 2010-06-19

⁹⁰ <http://www.mondigroup.pl/strona.aspx?g=544&sg=548&a=304&lng=1045>, 2010-06-19

⁹¹ http://grupa.apator.eu/o_grupie/strategia, 2010-06-19

⁹² <http://www.hydrotor.com.pl/>, 2010-06-19

⁹³ http://www.pesa.pl/php/index_pl.php?id_dzial=162&%20id_sesja=0, 2010-06-19

- Toruńskie Zakłady Urządzeń Okrętowych TOWIMOR S.A. – projektuje i wytwarza okrętowe urządzenia cumowniczo-kotwiczne, okrętowe żurawie pokładowe i urządzenia *offshore*, stosuje przede wszystkim własne rozwiązania konstrukcyjne⁹⁴
- Bydgoskie Zakłady Elektromechaniczne BELMA S.A. w Bydgoszczy – jeden z najstarszych zakładów przemysłowych w województwie, obecnie producent wyrobów dla wojska – min, zapalników, miotaczy oraz urządzeń przeciwwybuchowych dla górnictwa⁹⁵
- bydgoska Fabryka Obrabiarek do Drewna FOD sp. z o.o. – najstarszy tego typu zakład w Polsce, zakład posiada własne zaplecze techniczne prowadzące stały rozwój i modernizację produkowanych wyrobów, w 2010 roku otrzymały prestiżową nagrodę Diamenty Forbesa 2010 przyznawaną przedsiębiorstwom najszybciej zwiększającym swoją wartość⁹⁶
- WIKA Polska S.A., czyli dawna Kujawska Fabryka Manometrów KFM S.A. we Włocławku – obecnie największe przedsiębiorstwo należące do światowego koncernu będącego liderem w dziedzinie pomiarów ciśnienia i temperatury - firmy WIKA⁹⁷
- HYDRO-VACUUM S.A. z Grudziądza – jeden z największych polskich producentów pomp i systemów pompowych, obsługuje m.in. 70% polskich firm wodociągowych wszystkie kopalnie węgla brunatnego w Polsce oraz 95% firm polskich zajmujących się wykorzystaniem gazu płynnego propan – butan⁹⁸
- inowrocławska INOFAMA S.A. – wykonuje konstrukcja stalowe i świadczy usługi cynkownicze, posiada nowoczesne biuro konstrukcyjne oraz nowoczesną i wydajną cynkownię ogniową.

Powyższe firmy wybrano na podstawie informacji Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych o województwie kujawsko-pomorskim. Do ich grona można zaliczyć jeszcze kilka przedsiębiorstw branży spożywczej oraz firmy sektora elektronicznego, które są polskimi oddziałami międzynarodowych korporacji (m.in. SHARP Corporation, ORION Electric, Sumitomo Chemical Co. Ltd, Tenscho Electric Industries, Tokai Pressing Co. Ltd i Okaya & Co Ltd, Sohbi Kohgei Co. Ltd i Hanwa Co. Ltd, Kimoto Co. Ltd, NYK Logistics, U-Tec Corporation czy Nissin Logistics). Wymienione przedsiębiorstwa łączy kilka cech – zatrudniają przeciętnie po kilkuset pracowników, często należą do krajowych lub międzynarodowych holdingów, większość z nich to spółki akcyjne, osiągają duże przychody, konkurują przede wszystkim na rynku krajowym, ale nie tylko, bo wiele produktów eksportują za granicę.

Potencjał instytucji B+R z sektora budżetowego oraz z sektora przedsiębiorstw można mierzyć nie tylko liczbą instytucji, lecz także poziomem wydatków ponoszonych na własną działalność badawczo-rozwojową przez podmioty z poszczególnych sektorów, które taką działalność prowadzą (tj. nakładów wewnętrznych na działalność B+R). Nakłady wewnętrzne poniesione na działalność badawczo-rozwojową w województwie kujawsko-pomorskim w 2008 roku okazały się największe w sektorze szkolnictwa wyższego (77 mln zł), natomiast w sektorze przedsiębiorstw – relatywnie niskie (37 mln zł). W 2008 roku w województwie kujawsko-pomorskim 34 prowadzące działalność badawczo-rozwojową podmioty zaliczane do sektora przedsiębiorstw wydały na nią w sumie przeszło dwukrotnie mniej (około 37 mln zł), niż 9 pozostałych instytucji prowadzących taką działalność (93 mln zł). Należy również zwrócić uwagę na niepokojące zjawisko, jakim jest znaczne zmniejszenie nakładów wewnętrznych na działalność

⁹⁴ <http://www.towimor.com.pl/?lang=polish>, 2010-06-19

⁹⁵ http://www.belma.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=48&lang=pl, 2010-06-19

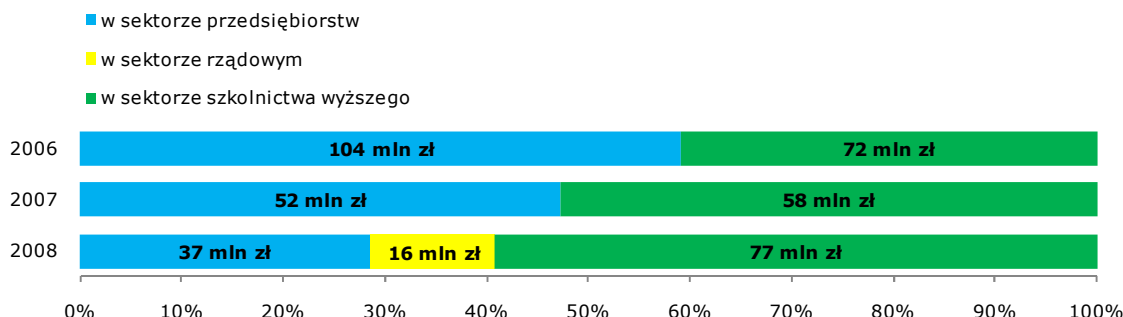
⁹⁶ http://www.fod.com.pl/html/index.php?id=of&action_f=subject&id_temat=1, 2010-06-19

⁹⁷ http://www.manometry.com.pl/company_poland_pl_pl.WIKA?ActiveID=7521, 2010-06-19

⁹⁸ <http://www.hydro-vacuum.com.pl/index.php?modul=referencje>, 2010-06-19

badawczo-rozwojową w sektorze przedsiębiorstw w ciągu ostatnich kilku lat: nakłady te spadły ze 104 mln zł w 2006 roku do 52 mln zł w 2007 roku oraz 37 mln zł w 2008 roku.

Wykres 49: Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w poszczególnych sektorach w latach 2006–2008 w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: dane GUS BDR

Podsumowując dotychczasowe rozważania na temat instytucji B+R w regionie można stwierdzić, iż województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje niewielka liczba instytucji publicznych prowadzących działalność badawczo-rozwojową oraz stosunkowo duża liczba prowadzących taką działalność przedsiębiorstw. Zarazem jednak według najaktualniejszych dostępnych danych (za rok 2008) nakłady na prowadzenie działalności badawczo-rozwojowej w sektorze przedsiębiorstw są w województwie kujawsko-pomorskim znacznie mniejsze, niż nakłady ponoszone przez instytucje z sektora szkolnictwa wyższego.

Nakłady z budżetu państwa na działalność badawczo-rozwojową prowadzoną w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2008 wyniosły około 40 mln złotych⁹⁹, natomiast w województwie pomorskim przeszło 141 mln zł. Dysproporcja jest jeszcze większa, jeżeli wziąć pod uwagę wyłącznie nakłady budżetowe na działalność B+R w dziedzinie nauk technicznych, które w województwie kujawsko-pomorskim były prawie dziesięciokrotnie niższe, niż w województwie pomorskim (10 649 tys. zł wobec 93 317 tys. zł). Dla porównania można dodać, że poziom nakładów na nauki społeczno-humanistyczne był w obu województwach bardzo zbliżony (8 235 tys. zł w województwie kujawsko-pomorskim wobec 8 423 tys. zł na Pomorzu). Różnice w bezwzględnych poziomie nakładów łatwo wyjaśnić biorąc pod uwagę, że liczba jednostek B+R spoza sektora przedsiębiorstw jest w województwie kujawsko-pomorskim przeszło dwukrotnie mniejsza, niż w województwie pomorskim. Jednak różnica w strukturze finansowania działalności B+R ze środków budżetowych budzi zastrzeżenia w kontekście struktury branżowej regionu, którego mocną stroną są twarde gałęzie przemysłu, zwłaszcza chemicznego i elektromaszynowego.

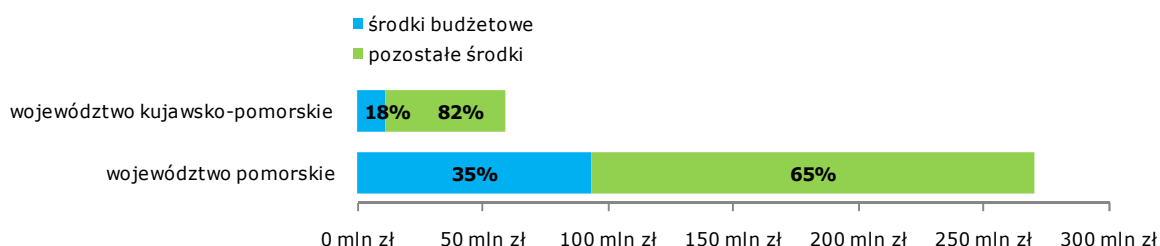
Nie tylko środki z budżetu państwa, lecz również łączne (tj. zarówno budżetowe, jak i pozabudżetowe) nakłady na działalność B+R prowadzoną w województwie kujawsko-pomorskim są przeszło trzykrotnie niższe, niż na działalność prowadzoną w województwie pomorskim (wynoszą około 129 mln w województwie kujawsko-pomorskim i około 398 mln w województwie pomorskim).

Po uwzględnieniu nakładów pozabudżetowych zmniejsza się jednak dysproporcja środków przeznaczanych na działalność B+R, które wynoszą 58 672 tys. zł w województwie kujawsko-pomorskim oraz 270 437 tys. w województwie pomorskim – różnica nie jest już

⁹⁹ Wielkość wydatków ustalono na podstawie GUS BDR. GUS przyjmuje, że „(...) jako środki pochodzące z wymienionych rodzajów instytucji klasyfikowane są tylko te środki otrzymane na prace B+R od tych instytucji, które były ich środkami własnymi. Np. środki, które jednostka sprawozdawcza uzyskuje za prace B+R jako podwykonawca, lecz które to środki instytucja zamawiająca otrzymała z budżetu państwa (przykładowo na realizację określonego projektu badawczego), wykazywane są jako środki budżetowe” (GUS 2010 b: 38).

zatem blisko dziewięciokrotna, lecz w przybliżeniu 4,5 krotna¹⁰⁰. Porównanie obu województw pod względem nakładów budżetowych i pozabudżetowych na działalność B+R w dziedzinie nauk technicznych przedstawia Wykres 50. Wykres prezentuje zarówno omówioną dysproporcję pod względem wielkości środków, jak i różnicę pod względem udziału środków budżetowych w nakładach ogółem: w województwie pomorskim udział nakładów budżetowych przekracza jedną trzecią, podczas gdy w województwie kujawsko-pomorskim zbliża się zaledwie do jednej piątej.

Wykres 50: Nakłady ze środków budżetowych i pozabudżetowych na działalność B+R w dziedzinie nauk technicznych, prowadzoną w województwach kujawsko-pomorskim i pomorskim

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS BDR

Sam fakt prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej oraz ponoszenia na nią nakładów przez daną instytucję nie oznacza jeszcze, że z wyników tej działalności korzystają inne podmioty (w tym MŚP) z regionu. Stąd zasadne jest pytanie, w jakim stopniu oferta różnego typu instytucji prowadzących działalność badawczo-rozwojową jest źródłem pozyskiwania wyników prac B+R przez instytucje zewnętrzne.

Do udzielenia odpowiedzi przybliża analiza dostępnych danych dotyczących struktury nakładów ponoszonych w województwie kujawsko-pomorskim na zakup prac badawczo-rozwojowych od innych podmiotów (tzw. nakładów zewnętrznych na B+R). Należy zaznaczyć, że dane te mają charakter regionalny tylko jeżeli chodzi o stronę popytową – tzn. dotyczą wydatków poniesionych przez podmioty z województwa kujawsko-pomorskiego. Natomiast instytucje, którym zostały przekazane środki, są zlokalizowane zarówno w regionie, jak i poza jego granicami. Okazuje się, że w 2008 roku w województwie kujawsko-pomorskim wyniki prac badawczo-rozwojowych kupowano przede wszystkim od przedsiębiorstw (do przedsiębiorstw trafiło aż 74% nakładów zewnętrznych). Środki przekazane jednostkom badawczo-rozwojowym stanowiły 21% nakładów zewnętrznych na B+R w regionie, natomiast na uczelnie wyższe przypadło zaledwie 4%. Dla porównania w sąsiednim województwie pomorskim najwięcej wydano na prace B+R zlecone placówkom naukowym PAN. Uczelniom przekazano środki ponad trzykrotnie wyższe, niż w województwie kujawsko-pomorskim. Nieco niższe, niż w województwie kujawsko-pomorskim, były natomiast środki przekazane jednostkom badawczo-rozwojowym. Struktura nakładów zewnętrznych na działalność B+R w województwie kujawsko-pomorskim odbiega również od obserwowanej w kraju. W Polsce w 2008 roku 47% zewnętrznych nakładów na B+R stanowiły środki przekazane jednostkom badawczo-rozwojowym, kolejne 10% szkołom wyższym a 8% placówkom naukowym PAN. Środki przekazane przedsiębiorstwom stanowiły mniej niż jedną trzecią ogółu nakładów zewnętrznych na B+R w kraju.

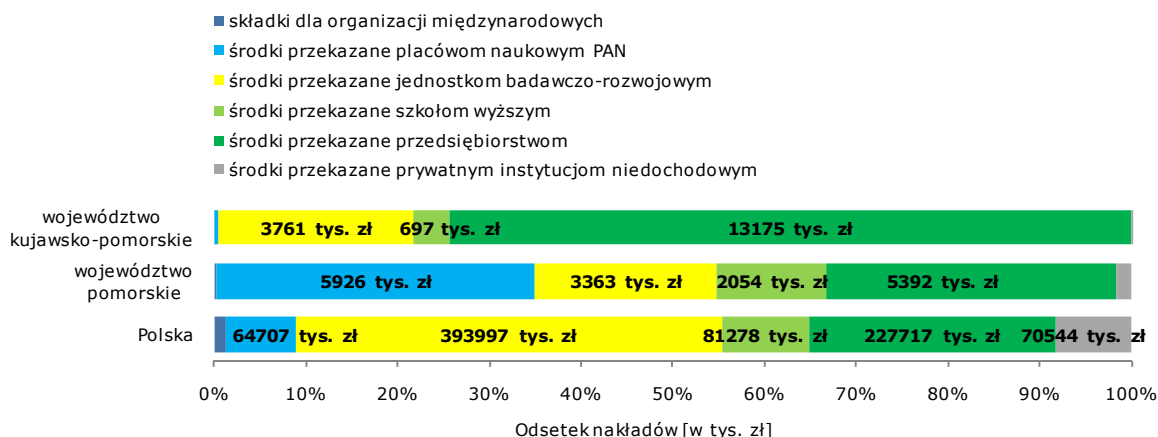
Fakt, iż w województwie kujawsko-pomorskim prawie trzy czwarte nakładów zewnętrznych na B+R stanowią środki przekazane przedsiębiorstwom, natomiast zaledwie 4% – przekazane uczelniom może wskazywać, że oferta sektora uczelni z województwa kujawsko-pomorskiego w zakresie prac B+R nie była adekwatna wobec potrzeb potencjalnych nabywców (przynajmniej w 2008 roku, dla którego dostępne są dane).

Wniosek ten należy opatrzyć trzema zastrzeżeniami. Po pierwsze, zakres dostępnych danych sprawia, że wnioskowanie na ich podstawie o ofercie instytucji prowadzących

¹⁰⁰ Dane nt. nakładów na działalność B+R zaczerpnięto z BDR GUS.

działalność badawczo-rozwojową w województwie kujawsko-pomorskim wymaga przyjęcia założenia, że zlokalizowanie potencjalnego klienta i potencjalnego wykonawcy prac badawczo-rozwojowych w tym samym województwie sprzyja prowadzeniu przez nich współpracy (tylko wówczas dane na temat tego, jakiego rodzaju wykonawcom przekazali środki klienci z danego regionu, można wykorzystać do wnioskowania – pośrednio – na temat oferty instytucji z tego właśnie regionu). Założenie to jest – jak się wydaje – przyjmowane powszechnie: gdyby przy podejmowaniu współpracy w dziedzinie B+R kwestia lokalizacji nie miała znaczenia, trudno byłoby uzasadnić tworzenie powiązań pomiędzy sektorem przedsiębiorstw a instytucjami badawczo-rozwojowymi w ramach regionu. Po drugie, wniosek o nieadekwatności oferty uczelni z województwa kujawsko-pomorskiego w zakresie prac badawczo-rozwojowych wobec potrzeb potencjalnych klientów z regionu (w roku 2008) ma charakter ogólny, to znaczy odnosi się do sektora szkolnictwa wyższego w regionie, tymczasem z przeprowadzonego badania wynika, że poszczególne instytucje znacząco różnią się poziomem zaangażowania we współpracę z gospodarką. Po trzecie, dane na temat struktury wydatków zewnętrznych na B+R dotyczą wydatków ponoszonych przez wszystkich nabywców, nie zaś wyłącznie MŚP. Uprawnione wydaje się jednak założenie, że zdolności instytucji badawczo-rozwojowych do zaspokojenia potrzeb MŚP oraz potrzeb innych podmiotów gospodarczych przeważnie idą ze sobą w parze. Za sformułowaną tezę przemawiają natomiast wyniki badań jakościowych, w których przedsiębiorcy – a także sami naukowcy – wskazywali na generalnie niewielkie dostosowanie uczelni w regionie do potrzeb MŚP.

Wykres 51: Struktura nakładów zewnętrznych poniesionych przez przedsiębiorstwa na B+R w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim i całą Polską

Źródło: dane GUS BDR

6.2 Wsparcie dla MŚP

6.2.1 Wsparcie otrzymywane przez MŚP

Z badania ankietowego z przedsiębiorcami wynika, że w 2009 roku wśród MŚP stosunkowo najbardziej powszechne było korzystanie ze wsparcia¹⁰¹ udzielanego przez jednostki samorządu terytorialnego: w przybliżeniu co czwarte przedsiębiorstwo uzyskało pomoc od urzędu miasta lub gminy (24%), niespełna co piąte od starostwa powiatowego (18%) i niewiele mniej – od Urzędu Marszałkowskiego (16%). Zajęcie przez JST trzech pierwszych miejsc wśród instytucji, które udzieliły wsparcia MŚP, wiąże się niewątpliwie z dużą liczbą urzędów gmin oraz starostw powiatowych (w porównaniu z innego typu niekomercyjnymi instytucjami wspierającymi MŚP) w województwie oraz z rolą pełnioną przez Urząd Marszałkowski we wdrażaniu programów współfinansowanych ze środków

¹⁰¹ Respondenci byli proszeni o uwzględnienie wsparcia w jakiegokolwiek formie. Wśród przykładowych form wymieniono: „szkolenia lub doradztwo, przekazywanie środków finansowych, udostępnianie nieruchomości, wsparcie technologiczne, pomoc w nawiązywaniu kontaktów z kontrahentami lub innymi instytucjami”.

Unii Europejskiej. W przybliżeniu co dziesiąte MŚP skorzystało ze wsparcia organizacji zrzeszającej pracodawców z województwa (11%) lub ze wsparcia udzielonego przez TARR (10%), co świadczy o dużej skali działalności prowadzonej przez tą instytucję.

Na kolejnych miejscach znalazły się uczelnie lub jednostki badawczo-rozwojowe z województwa (8%) lub spoza województwa (7%), przy czym omówione wcześniej dane ze statystyki publicznej, a także przeprowadzone wywiady jakościowe oraz badanie ankietowe z przedstawicielami uczelni oraz JBR sugerują, że współpraca ta stosunkowo rzadko polegała na zakupie wyników prac badawczo-rozwojowych. Niewiele mniejszy odsetek przedsiębiorstw współpracował z ośrodkami innowacji lub centrami transferu technologii z województwa (6%). Można przypuszczać, że na skalę współpracy z uczelniami, jednostkami badawczo-rozwojowymi oraz stowarzyszeniami naukowo-technicznymi w 2009 roku wpływał wymóg przedstawiania opinii o innowacyjności (do której wydawania są uprawnione m.in. tego typu instytucje) przy aplikowaniu o środki z funduszy unijnych na wprowadzanie innowacji.

Co dwudziesty przedsiębiorca korzystał w 2009 roku ze wsparcia udzielonego przez fundusz poręczeniowy (5%) a co dwudziesty piąty – z pomocy funduszu pożyczkowego (4%). Na ostatnich miejscach znalazły się: park przemysłowy oraz inkubator przedsiębiorczości (po 3% wskazań).

Wykres 52: Otrzymanie wsparcia przez MŚP od JST oraz IOB w 2009 roku

Źródło: badanie ankietowe MŚP

Średnie przedsiębiorstwa ze wsparcia niektórych instytucji korzystały częściej, niż małe. Taka sytuacja miała miejsce w przypadku korzystania ze wsparcia Urzędu Marszałkowskiego (14% wśród małych firm i 28% wśród średnich), TARR (odpowiednio: 8% oraz 18%), uczelni lub JBR z województwa (6% i 16%) oraz spoza regionu (5% i 15%).

Różnice ze względu na typ gminy, w której zlokalizowane jest przedsiębiorstwo, wystąpiły w przypadku korzystania z pomocy starostwa powiatowego (najczęściej korzystały z niej firmy zlokalizowane w miastach nie będących miastami na prawach powiatu – 31%) oraz TARR (odsetek korzystających wynosił od 6% wśród firm z gmin miejsko-wiejskich do 11% wśród przedsiębiorstw z miast na prawach powiatu oraz gmin wiejskich).

6.2.2 Działania urzędów gmin na rzecz MŚP

W badaniu z przedstawicielami gmin z województwa kujawsko-pomorskiego ustalono, że ich najczęstszymi działaniami na rzecz rozwoju przedsiębiorczości jest ustalanie stawek podatków i opłat lokalnych na poziomie niższym od maksymalnego. W 2009 roku około trzy czwarte gmin stosowało obniżone stawki podatków od nieruchomości (75%) oraz podatków od środków transportowych (73%), a blisko dwie trzecie – obniżone

stawki opłat lokalnych (63%). Mniej powszechne, choć również stosunkowo częste, było stosowanie innego instrumentu dochodowego, tj. zwolnień i ulg podatkowych. W czterech na dziesięć gmin udzielano ulg lub zwolnień stanowiących wsparcie dla konkretnych przedsiębiorstw (40%) a w trzech na dziesięć (30%) – zwolnień lub ulg o charakterze przedmiotowym, czyli skierowanych do wszystkich przedsiębiorstw spełniających określone warunki (najczęstszym kryterium, stosowanym przez ponad połowę – 53% – gmin stosujących ten instrument było zatrudnienie przez przedsiębiorcę określonej liczby mieszkańców gminy).

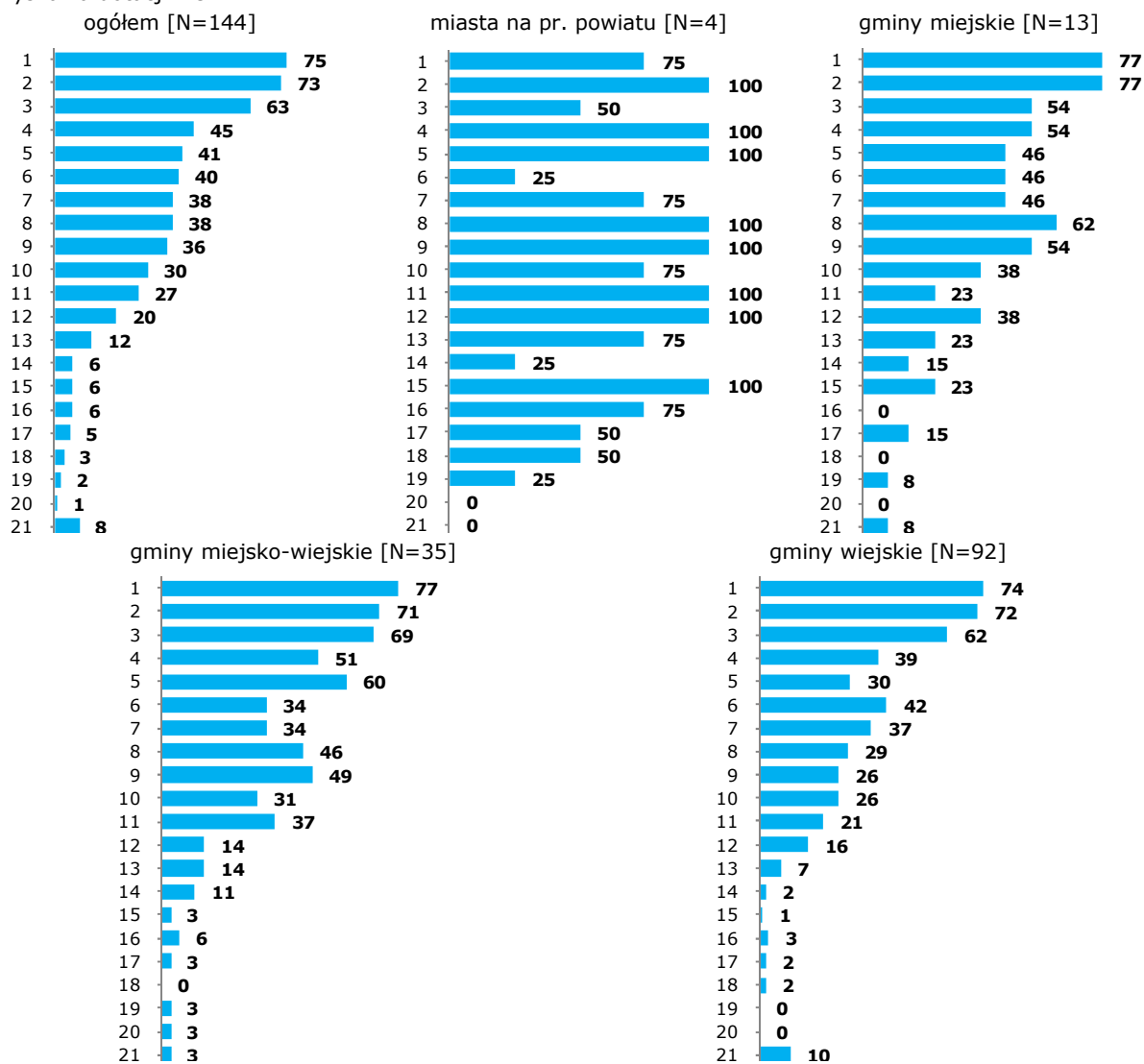
Wśród instrumentów wspierania przedsiębiorczości przez gminy lub przez powołane przy udziale gmin IOB, stosowanych w co najmniej jednej piątej gmin, znalazły się również:

- promowanie gminy wobec inwestorów, poprzez zamieszczanie materiałów na jej temat na stronach internetowych gmin lub w wydawanych przez gminy materiałach (41%) oraz udział władz gminy w spotkaniach z potencjalnymi inwestorami (36%)
- promowanie przedsiębiorstw, które już działają w gminie, na jej stronach internetowych lub w publikowanych przez gminę materiałach (38%)
- prowadzenie szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych (40%) – instrument ten pośrednio stanowi wsparcie dla przedsiębiorstw, ponieważ służy (przynajmniej w założeniu) dostosowaniu kwalifikacji mieszkańców do zapotrzebowania na pracowników ze strony lokalnych przedsiębiorców
- prowadzenie szkoleń lub konsultacji dotyczących dostępnych środków z funduszy UE (38%) oraz publikowanie na stronach internetowych gmin informacji na temat możliwości pozyskania dotacji (27%)
- prowadzenie szkoleń lub konsultacji na temat prowadzenia przedsiębiorstwa (20%).

Częstość stosowania większości instrumentów (wszystkich z wyjątkiem stosowania obniżonych stawek podatków lokalnych i podatków od nieruchomości oraz szkolenia osób bezrobotnych) jest wyraźnie wyższa w miastach na prawach powiatu, niż w pozostałych gminach. Co najmniej dwa na cztery miasta na prawach powiatu stosują instrumenty mało powszechne w innych gminach (należy pamiętać, że uwzględniono również działania IOB, w których powołaniu miały udział lokalne władze samorządowe): wspieranie przedsiębiorców w nawiązywaniu kontaktów z klientami krajowymi i zagranicznymi, organizowanie wydarzeń promujących przedsiębiorczość, udzielanie poręczeń oraz prowadzenie szkoleń zawodowych dla pracowników przedsiębiorstw.

Wykres 53: Stosowanie instrumentów wspierania przedsiębiorczości przez JST

1 - ustalenie niższych stawek podatków od nieruchomości	12 - prowadzenie szkoleń lub konsultacji na temat prowadzenia przedsiębiorstwa
2 - ustalenie niższych stawek podatków od środków transportowych	13 - wspieranie nawiązywania przez kontaktów z klientami krajowymi
3 - ustalenie stawek opłat lokalnych	14 - udostępnianie na preferencyjnych warunkach mienia komunalnego
4 - udzielanie zwolnień i ulg podatkowych stanowiących pomoc dla określonych podmiotów	15 - udzielanie poręczeń
5 - zamieszczanie oferty dla inwestorów na www lub w materiałach promocyjnych	16 - prowadzenie szkoleń zawodowych dla pracowników przedsiębiorstw
6 - prowadzenie szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych	17 - organizowanie wydarzeń promujących przedsiębiorczość
7 - prowadzenie szkoleń lub konsultacji nt pozyskiwania dotacji z UE	18 - wspieranie nawiązywania kontaktów z klientami zagranicznymi
8 - promowanie przedsiębiorstw na www lub w materiałach promocyjnych	19 - udzielanie pożyczek na warunkach korzystniejszych od rynkowych
9 - udział przedstawicieli gminy w spotkaniach z potencjalnymi inwestorami	20 - dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorstwa
10 - udzielanie zwolnień i ulg podatkowych o charakterze przedmiotowym	21 - nie były stosowane żadne z wymienionych instrumentów wspierania przedsiębiorstw
11 - publikowanie na www informacji o możliwościach uzyskania dotacji z UE	

% odpowiedzi

Źródło: badanie ankietowe JST

Pamiętając o znaczeniu, jakie przedsiębiorcy przywiązali do infrastruktury drogowej i komunalnej, a także do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, warto także przyjrzeć się aktywności gmin w zakresie inwestycji infrastrukturalnych oraz planowania przestrzennego.

W przypadku infrastruktury drogowej aktywność gmin jest wysoka. W około trzech czwartych gmin realizowana jest obecnie co najmniej jedna inwestycja z tego zakresu (76%) a w blisko jednej piątej wprawdzie nie jest jeszcze realizowana, ale już podjęto decyzję o jej realizacji (18%). W zaledwie 6% gmin taka inwestycja nie jest jeszcze ani realizowana, ani zaplanowana.

Tabela 5: Inwestycje JST z woj. kujawsko-pomorskiego w infrastrukturę drogową – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę stanu infrastruktury drogowej

	zadowolająca [N=51]	wymaga poprawy [N=82]	trudno ocenić [N=11]	Ogółem [N=144]
tak, inwestycja jest obecnie realizowana	78	73	91	76
inwestycja nie jest obecnie realizowana, ale podjęto decyzję o jej realizacji	14	22	9	18
inwestycja nie jest realizowana i nie podjęto decyzji o jej realizacji	8	5	0	6

Źródło: badanie ankietowe JST

Zbliżone wyniki uzyskano w odniesieniu do infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej: takie inwestycje są obecnie realizowane w prawie czterech piątych gmin (79%), w 15% podjęto decyzję o ich realizacji a w 6% ani nie są realizowane, ani nie podjęto decyzji o ich realizacji.

Tabela 6: Inwestycje JST z woj. kujawsko-pomorskiego w infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę stanu infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej

	zadowolająca [N=82]	wymaga poprawy [N=56]	trudno ocenić [N=6]	Ogółem [N=144]
tak, inwestycja jest obecnie realizowana	82	75	83	79
inwestycja nie jest obecnie realizowana, ale podjęto decyzję o jej realizacji	12	21	0	15
inwestycja nie jest realizowana i nie podjęto decyzji o jej realizacji	6	4	17	6

Źródło: badanie ankietowe JST

Gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie planowania przestrzennego. Wprawdzie w około dwóch trzecich (65%) gmin jest obecnie przygotowywany co najmniej jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, jednak w jednej trzeciej nie są prowadzone tego typu prace. Co więcej, wyraźnie bardziej aktywne są te gminy, w których sytuacja w zakresie planowania przestrzennego jest już zadowolająca, niż te, w których (w opinii respondentów) wymaga poprawy. W tej drugiej grupie odsetek gmin, w których prace nad miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego nie są obecnie prowadzone, sięga dwóch piątych.

Tabela 7: Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę planów zagospodarowania przestrzennego

	zadowolająca [N=38]	wymaga poprawy [N=80]	trudno ocenić [N=26]	Ogółem [N=144]
tak	82	60	58	65
nie	16	39	38	33
brak danych	3	1	4	2

Źródło: badanie ankietowe JST

Objęcie danego obszaru planem zagospodarowania miejscowego dopuszczającego prowadzenie działalności usługowej lub przemysłowej znacznie podnosi jego atrakcyjność jako terenu inwestycyjnego, ponieważ minimalizuje ryzyko, że inwestor nie będzie mógł na nim prowadzić zaplanowanej działalności. Tymczasem:

Są naprawdę dobre tereny inwestycyjne i cały czas są rolnicze (...), nikt nie pomyślał, żeby pół roku czy rok wcześniej zająć się odpowiednimi zmianami w planie czy tam w studium. Bo jak przychodzi inwestor, to on chce na przykład teren mieć za miesiąc. I podejmie finalną decyzję. A nie jest się w stanie zmienić zagospodarowania w ciągu miesiąca. [Pracownik Urzędu Marszałkowskiego]

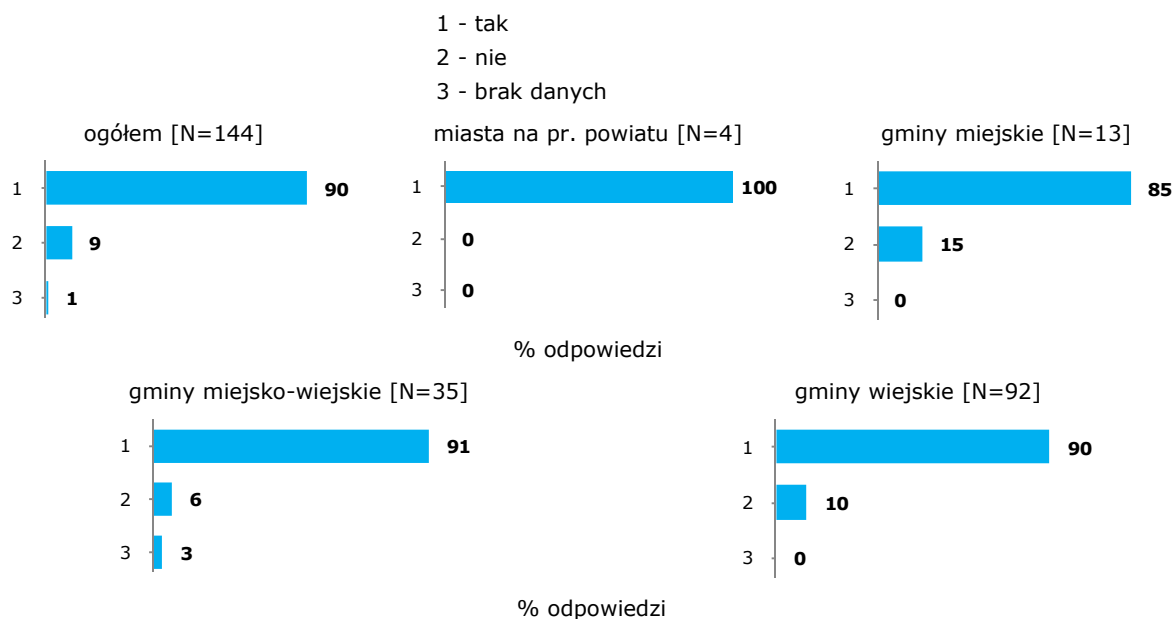
Pod względem przygotowywania terenów inwestycyjnych sytuacja jest jeszcze trudniejsza, niż w przypadku planowania przestrzennego. Prace nad przygotowaniem takich terenów są prowadzone w blisko trzech na dziesięć gmin (28%), w blisko jednej czwartej podjęto decyzję o ich realizacji (23%), ale w prawie połowie gmin prace nie tylko nie są prowadzone, lecz również nie podjęto decyzji o ich realizacji (47%) – co więcej, odsetek ten jest równie wysoki wśród gmin, których przedstawiciele przyznali, że sytuacja pod względem dostępności terenów inwestycyjnych wymaga poprawy.

Tabela 8: Inwestycje JST z woj. kujawsko-pomorskiego w przygotowanie terenów inwestycyjnych – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę stanu terenów inwestycyjnych

	zadowolająca [N=43]	wymaga poprawy [N=59]	trudno ocenić [N=42]	Ogółem [N=144]
tak, inwestycja jest obecnie realizowana	49	24	12	28
inwestycja nie jest obecnie realizowana, ale podjęto decyzję o jej realizacji	14	29	24	23
inwestycja nie jest realizowana i nie podjęto decyzji o jej realizacji	35	47	59	47
brak danych	2	0	5	2

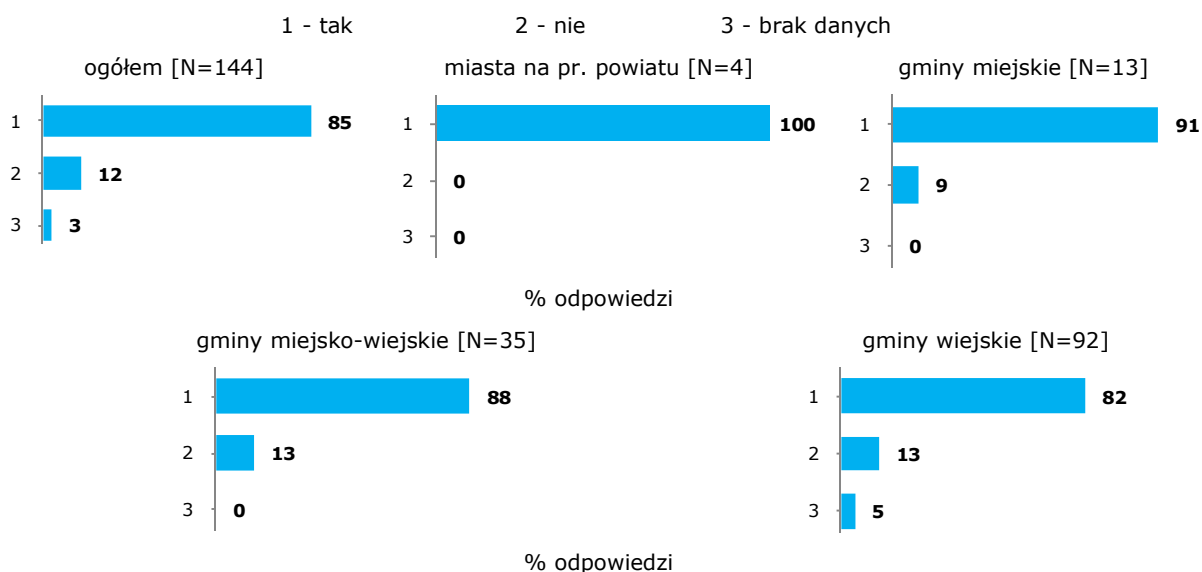
Źródło: badanie ankietowe JST

Prowadzeniu racjonalnej i długofalowej polityki inwestycyjnej w gminie sprzyja przygotowywanie wieloletnich planów. Stąd pozytywnie należy ocenić fakt, że wieloletnie plany inwestycyjne obowiązują w 90% gmin regionu.

Wykres 54: Posiadanie przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego aktualnych, wieloletnich planów inwestycyjnych – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

Źródło: badanie ankietowe JST

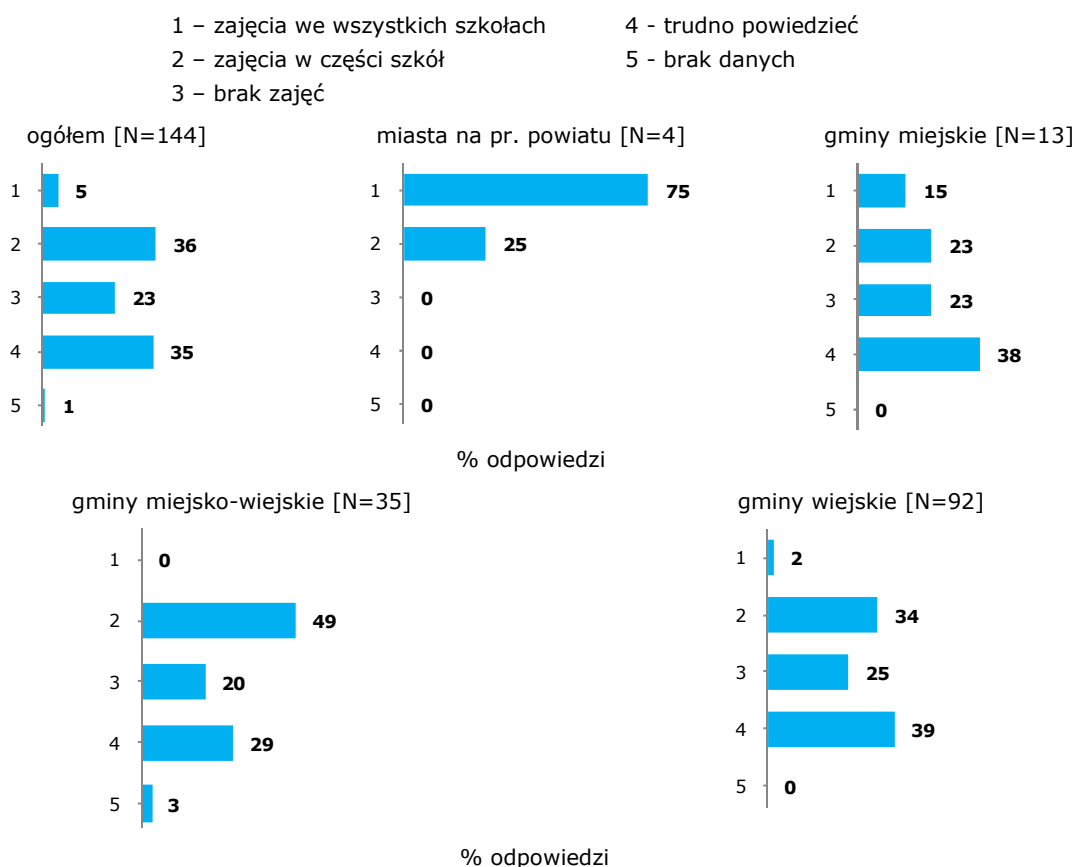
Z perspektywy przedsiębiorców aktualnie prowadzących działalność w danej gminie, a także inwestorów stojących przed decyzją o ulokowaniu swojego zakładu, istotna jest możliwość zapoznania się z planami inwestycyjnymi władz samorządowych. Stąd nie bez znaczenia jest fakt, że w 85% gmin, w których obowiązują wieloletnie plany inwestycyjne, dokumenty takie są dostępne na stronach internetowych urzędu miasta lub gminy.

Wykres 55: Dostępność wieloletnich planów inwestycyjnych na stronach internetowych gmin z woj. kujawsko-pomorskiego – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

Źródło: badanie ankietowe JST

Na rozwijanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży mogą wpływać szkoły podstawowe i gimnazjalne, dla których gminy są organami prowadzącymi. Przedstawiciele ponad dwóch piątych gmin (41%) – w tym wszystkich miast na prawach powiatu – stwierdzili, że w przynajmniej niektórych szkołach znajdujących się na terenie gminy w roku szkolnym 2008/2009 były prowadzone zajęcia na temat przedsiębiorczości. W blisko jednej czwartej gmin takie zajęcia nie były prowadzone, natomiast w przypadku ponad jednej trzeciej (35%) uczestniczący w badaniu przedstawiciele miast i gmin nie dysponowali informacjami na ten temat.

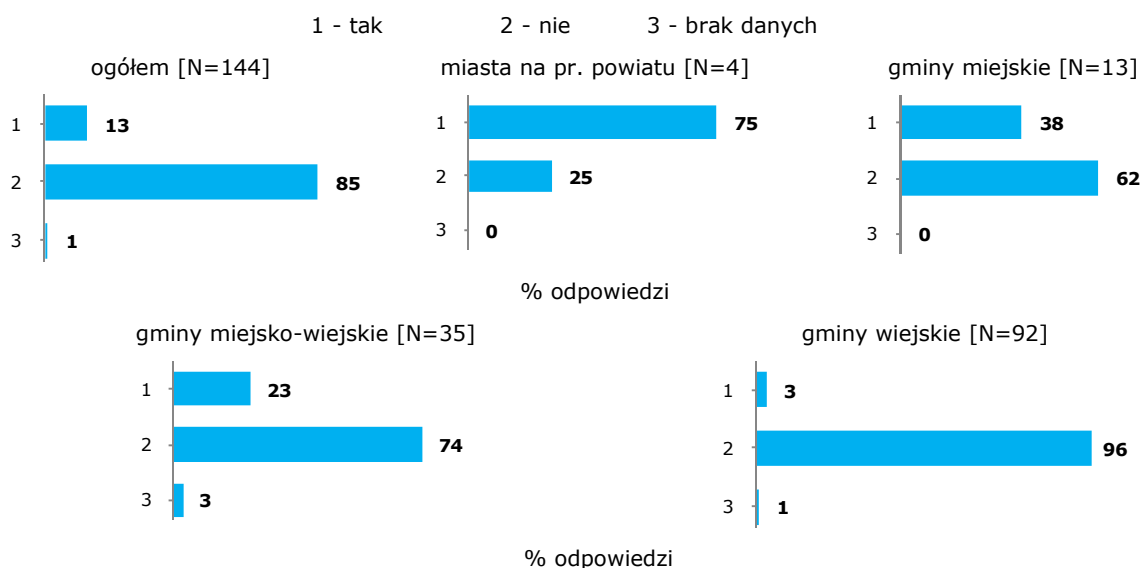
Wykres 56: Obecność zajęć na temat przedsiębiorczości w programie szkół podstawowych i gimnazjalnych w roku szkolnym 2008/09 w woj. kujawsko-pomorskim – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

Źródło: badanie ankietowe JST

Za oznakę szczególnej dbałości o jakość obsługi klientów urzędu miasta lub gminy (w tym przedsiębiorców), a także zdolności do wdrożenia procedur w tym zakresie, można uznać posiadanie certyfikatów potwierdzających jakość obsługi klientów. Posiadanie takich certyfikatów nie było powszechne: legitymowało się nimi 13% urzędów miast i gmin z regionu, przy czym odsetek ten był najwyższy w miastach na prawach powiatu i – co nie wydaje się zaskakujące – małał w kolejnych typach gmin.

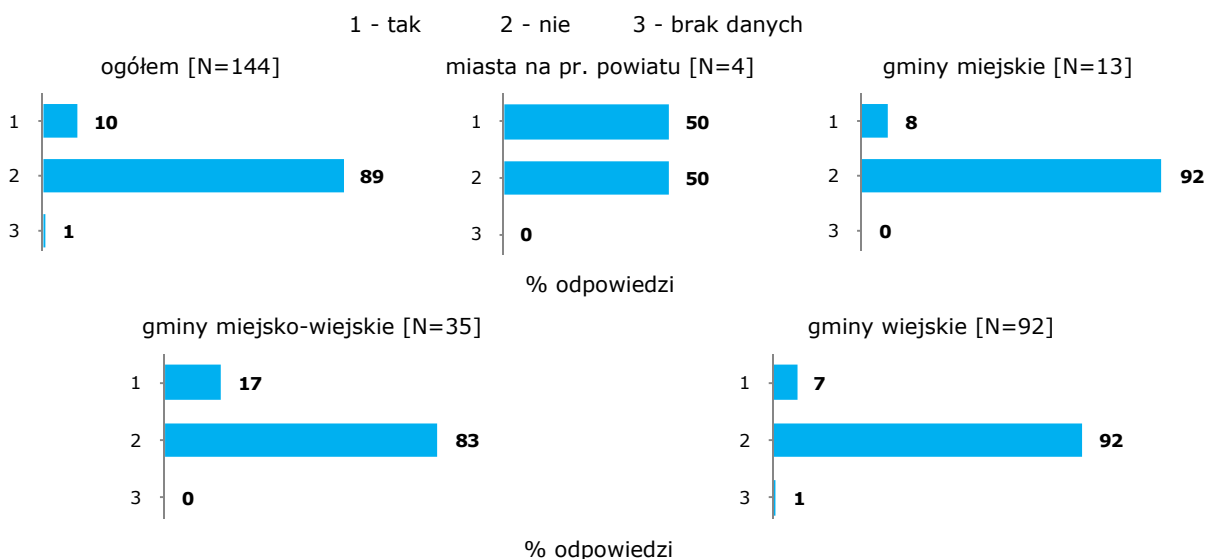
Wykres 57: Posiadanie przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego aktualnych certyfikatów potwierdzających jakość obsługi klientów, w tym przedsiębiorczości – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

Źródło: badanie ankietowe JST

Co dziesiąta gmina z regionu – w tym dwa spośród czterech miast na prawach powiatu – mogła poszczycić się zdobyciem w 2009 roku nagrody lub wyróżnienia za działalność związaną ze wspieraniem przedsiębiorczości¹⁰².

Wykres 58: Nagrody i wyróżnienia otrzymane przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego w 2009 r. za działalność związaną z wspieraniem przedsiębiorczości – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

Źródło: badanie ankietowe JST

¹⁰² Jednym z konkursów, w których przyznawane są nagrody w tym obszarze, jest konkurs „Gmina Fair Play”.

Odnosząc działania władz gmin do opinii przedsiębiorców na temat warunków prowadzenia działalności gospodarczej, można stwierdzić, że kierunki działania gmin są generalnie zgodne z oczekiwaniami wyrażonymi przez przedsiębiorców, jeżeli chodzi o podatki lokalne oraz inwestowanie w infrastrukturę drogową i komunalną. Fakt, że w kwestii infrastruktury drogowej bardzo wysoki odsetek przedsiębiorców w dalszym ciągu uważa sytuację za niezadowalającą, wiąże się zapewne z dużą skalą potrzeb w tym zakresie, a także z faktem, że realizacja wielu inwestycji nie została jeszcze ukończona.

Zastanawiający jest natomiast znaczny odsetek przedsiębiorców niezadowolonych z wysokości podatków, w sytuacji gdy gminy powszechnie stosują stawki niższe od maksymalnych. Może to wynikać z faktu, że dla przedsiębiorców limit określony przez ministra finansów nie stanowi punktu odniesienia (jest prawdopodobne, że aktualne stawki przedsiębiorcy odnoszą raczej do stawek ubiegłorocznych, niż do rozporządzenia ministra), ale również z braku przekonania, że gmina wydatkuje środki w sposób zgodny z interesem przedsiębiorców. Z tego względu ważne jest prezentowanie przedsiębiorcom planów działań na rzecz rozwoju gminy, a także dyskutowanie (między innymi) z przedsiębiorcami na temat strategii rozwoju gminy i przyjętych założeń. Brak takich działań nie tylko bywa odczytywany jako przejaw arogancji lokalnych władz, ale także może oznaczać odcięcie się przez władze od informacji, które pozwoliłyby im lepiej zaplanować inwestycję. Taką sytuację, dotyczącą inwestycji drogowej realizowanej przez gminę w ramach RPO WKP, opisał jeden z respondentów:

Nie liczy się potrzeba ludzi, czy tych przedsiębiorców, tylko liczy się ich [urzędników] własna wizja, czyli ja dzielę i rządę, czyli jestem najważniejszy, i tak wszyscy przyjdą do mnie. (...) Projekt infrastrukturalny, który tutaj będzie realizowany był tworzony przez urzędników, bez żadnej konsultacji z przedsiębiorcami. (...) Teraz często przychodzą do nas przedsiębiorcy i mówią „co oni tu wymyślili?!”. (...) Jeżeli stworzą infrastrukturę, która będzie służyła może turystom, ale nie będzie wykorzystywana przez komercję do zarabiania, to nikt tego nie utrzyma. Na świecie się tworzy tak, że się tworzy ścieżkę od jednego biznesmena do drugiego, po to żeby ludzie tam szli, żeby biznes sobie na tym zarobił i żeby utrzymał potem tę infrastrukturę. Nie sztuka wybudować, [ale] potem utrzymanie tego kosztuje często dużo więcej. [Pracownik IOB]

Inwestycje infrastrukturalne zazwyczaj służą jednocześnie przedsiębiorcom oraz ogółowi mieszkańców. Jednak w sytuacji, w której środki są ograniczone, może powstać problem z ustaleniem priorytetów. W wywiadach pojawiły się zarówno przykłady inwestycji związanych z rozwojem przedsiębiorczości, które spotkały się z powszechnym poparciem ze strony mieszkańców:

B: Czyli mieszkańcy, jak Pan wspomina, są przychylni tego typu inwestycjom [jak budowa parku przemysłowego]? Nie ma sprzeczności między interesami ogółu mieszkańców a przedsiębiorcami?

R: Nie. Mało tego, ludzie zaczynają się dopytywać, kiedy to powstanie? Tłumaczymy im, że gdybyśmy mieli pieniądze, to byśmy już inwestowali. To są miliony złotych. budżetu gminy na to nie stać. [Wywiad z pracownikiem urzędu gminy; B- badacz, R – respondent]

... jak i przykłady inwestycji, które budziły zdecydowany sprzeciw:

Sama budowa drugi na przykład na tereny przemysłowe spotyka się z bardzo dużym oporem społecznym [ze strony] osób, które mówią: „Mieszkam na osiedlu domków jednorodzinnych, mam nieutwardzoną drogę a wy robicie prywaciarzom, przedsiębiorcom robicie jakąś tam drogę. To jeżeli oni tam zatrudniają po kilkadziesiąt osób to niech sobie się złożą, niech sobie sami tą drogę zrobią a wy mi zróbcie, bo ja od trzydziestu lat mieszkam na osiedlu, które nie ma drogi utwardzonej. [Pracownik urzędu gminy]

Ostatecznie to na władzach gminy spoczywa obowiązek przyjęcia wiążących rozstrzygnięć. Sytuacje, gdy pomiędzy przedsiębiorcami a częścią mieszkańców występuje wyraźna różnica zdań na temat inwestycji, które mają być zrealizowane w pierwszej kolejności, można odczytać również jako sygnał, że potrzebne są działania służące prezentowaniu roli lokalnych przedsiębiorców w rozwoju gminy.

Powiązany ze sobą dziedzinami, w których działania gmin zdecydowanie nie nadążają za potrzebami przedsiębiorców, są planowanie przestrzenne oraz przygotowanie terenów inwestycyjnych. Niewątpliwą barierą przy przygotowywaniu terenów inwestycyjnych są koszty, związane przede wszystkim z ich uzbrojeniem. Jednak istotnym czynnikiem jest również stopień zaangażowania gminy. Część działań, które mogą mieć wpływ na zainteresowanie inwestorów daną lokalizacją – takich jak uprzątnięcie terenu lub staranne przygotowanie opisu lokalizacji – nie wymaga bowiem dużych nakładów.

6.2.3 Działania powiatów na rzecz MŚP

Kompetencje władz samorządowych szczebla powiatowego w zakresie wspierania MŚP są węższe, niż w przypadku urzędów gmin, jednak również starostwa mogą przyczyniać się w pewnym stopniu do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, działając samodzielnie lub poprzez IOB.

Przedstawiciele prawie wszystkich starostw, biorących udział w badaniu ankietowym, wśród działań prowadzonych w 2009 roku na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw wskazali prowadzenie szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych, dostosowujących ich kwalifikacje do potrzeb lokalnego rynku pracy (89%) oraz prowadzenie szkoleń lub konsultacji dla przedsiębiorstw na temat pozyskiwania dotacji ze środków Unii Europejskiej (84%). Około dwie trzecie powiatów informacje o możliwości uzyskania przez przedsiębiorców dotacji ze środków unijnych publikowało na stronach internetowych (68%). Do działań realizowanych przez co najmniej dwie piąte powiatów, lub przez powołane przy udziale powiatu IOB (na przykład fundusz pożyczkowy lub poręczeniowy), należały również: prowadzenie szkoleń lub konsultacji na temat prowadzenia przedsiębiorstwa (58%), promowanie przedsiębiorstw z powiatu (53%), promowanie powiatu jako atrakcyjnej lokalizacji działalności gospodarczej na stronach internetowych lub w materiałach informacyjnych (53%) lub poprzez udział w spotkaniach z inwestorami (47%), udzielanie przedsiębiorstwom pożyczek na warunkach korzystniejszych od rynkowych oraz udzielanie poręczeń spłaty kredytów lub poręczeń spłaty pożyczek dla przedsiębiorstw (po 42%).

Tabela 9: Wsparcie udzielane MŚP przez powiaty w 2009 roku [N=19]

prowadzenie szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych, dostosowujących ich kwalifikacje do potrzeb lokalnego rynku pracy	89%
prowadzenie szkoleń lub konsultacji dla przedsiębiorstw na temat pozyskiwania dotacji ze środków Unii Europejskiej	84%
publikowanie na stronach internetowych informacji o możliwościach uzyskania przez przedsiębiorstwa dotacji ze środków Unii Europejskiej	68%
prowadzenie szkoleń lub konsultacji dla przedsiębiorstw na temat prowadzenia przedsiębiorstwa	58%
promowanie przedsiębiorstw z powiatu poprzez zamieszczanie informacji na ich temat na stronach internetowych lub w materiałach promocyjnych	53%
promowanie powiatu jako atrakcyjnej lokalizacji działalności gospodarczej, poprzez zamieszczanie oferty dla inwestorów na stronach internetowych lub w materiałach promocyjnych	53%
promowanie powiatu jako atrakcyjnej lokalizacji działalności gospodarczej, poprzez udział przedstawicieli powiatu w spotkaniach z potencjalnymi inwestorami	47%
udzielanie przedsiębiorstwom pożyczek na warunkach korzystniejszych od rynkowych	42%
udzielanie poręczeń spłaty kredytów lub poręczeń spłaty pożyczek dla przedsiębiorstw	42%
prowadzenie szkoleń zawodowych dla pracowników przedsiębiorstw	21%
instrumenty wspierania MŚP - organizowanie wydarzeń promujących przedsiębiorczość, np. gal przedsiębiorczości, konkursów dla przedsiębiorców	21%
wspieranie nawiązywania przez przedsiębiorstwa kontaktów z klientami i kontrahentami krajowymi (np. targów)	21%
instrumenty wspierania MŚP - dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorstwa, w których powiat nie ma udziałów	16%
wspieranie nawiązywania przez przedsiębiorstwa kontaktów z klientami i kontrahentami zagranicznymi (np. misji)	11%
nie były stosowane żadne z wymienionych instrumentów wspierania przedsiębiorstw	0%

Źródło: badanie ankietowe JST

Prawie wszystkie powiaty prowadziły w 2009 roku działania na rzecz dostosowania kierunków kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych do zapotrzebowania ze strony przedsiębiorstw. Przedstawiciele władz przeszło połowy powiatów uczestniczyli w pracach powiatowej rady zatrudnienia nad koncepcją działań z tego zakresu. W ponad jednej trzeciej powiatów przeprowadzono badanie zapotrzebowania przedsiębiorców na pracowników i również w ponad jednej trzeciej – działania polegające bezpośrednio na dostosowaniu oferty szkół i przebiegu kształcenia do potrzeb rynku pracy. Do takich działań należało między innymi utworzenie techników, otwarcie nowych kierunków kształcenia, wyposażanie placówek oświatowych w materiały i pomoce dydaktyczne, organizacja praktyk zawodowych, prowadzenie doradztwa zawodowego oraz organizacja zajęć pozalekcyjnych m.in. z przedmiotów zawodowych. Część zrealizowanych przez powiaty przedsięwzięć było współfinansowanych ze środków dostępnych w ramach Działania 9.2 PO KL.

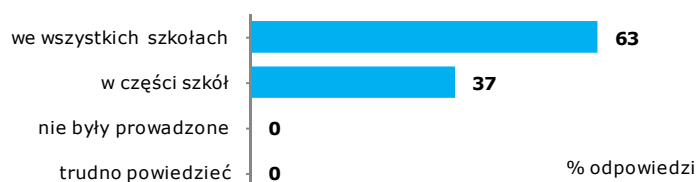
Tabela 10: Działania podejmowane przez powiaty na rzecz dostosowania kierunków kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych do potrzeb przedsiębiorstw, w podziale ze względu na ocenę sytuacji w tym zakresie

	zadowalająca [N=13]	wymaga poprawy [N=6]	ogółem [N=19]
przeprowadzenie badania zapotrzebowania przedsiębiorstw na pracowników	46%	17%	37%
udział w pracach powiatowej rady zatrudnienia nad koncepcją działań na rzecz dostosowania kierunków kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych do potrzeb lokalnego rynku pracy	46%	67%	53%
działania polegające bezpośrednio na dostosowaniu oferty szkół i przebiegu kształcenia do potrzeb rynku pracy	31%	50%	37%
nie, nie prowadzono żadnych działań	15%	0%	11%

Źródło: badanie ankietowe JST

Na terenie blisko dwóch trzecich powiatów we wszystkich szkołach, dla których powiat był organem prowadzącym, w roku szkolnym 2008/2009 prowadzone były zajęcia dotyczące przedsiębiorczości (63%). W pozostałych powiatach (37%) takie zajęcia były prowadzone przynajmniej w niektórych szkołach.

Wykres 59: Obecność zajęć na temat przedsiębiorczości w programie szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2008/09 w woj. kujawsko-pomorskim – odsetek powiatów, w których zajęcia były prowadzone [N=19]

Źródło: badanie ankietowe JST

6.2.4 Wspieranie IOB przez gminy i powiaty

Omawiając działania prowadzone przez gminy na rzecz MŚP uwzględniono nie tylko instrumenty, które gminy stosowały bezpośrednio, lecz także działania prowadzone przez IOB założone przez gminy lub takie, w których gminy miały udziały. Do działań samorządu lokalnego na rzecz MŚP należy ponadto zaliczyć wsparcie IOB – zarówno takich, w których powstaniu gmina miała udział, jak i pozostałych, działających na jej obszarze.

Na wsparcie władz gminy w 2009 roku najczęściej mogły liczyć organizacje rozwoju lokalnego (otrzymywały pomoc w czterech piątych gmin, na terenie których, według przedstawicieli urzędów gmin, prowadziły stałą działalność) – oraz parki przemysłowe (w trzech czwartych). Ośrodki innowacji i centra transferu technologii oraz fundusze poręczeniowe były wspierane w około dwóch piątych gmin, w których działały (odpowiednio: 60% i 62%), natomiast inkubatory przedsiębiorczości oraz fundusze pożyczkowe – w co drugiej. IOB najrzadziej wspieranymi przez lokalne władze samorządowe były organizacje zrzeszające przedsiębiorców – otrzymywały pomoc w około jednej czwartej gmin, w których prowadziły stałą działalność (27%).

Organizacje rozwoju lokalnego były wspierane podobnie często poprzez finansowanie ich działalności (takiego wsparcia udzielało im 67% gmin, w których działały) oraz udostępnianie lokalu lub sprzętu (60%). Najczęstszym sposobem wspierania funduszy pożyczkowych i poręczeniowych było przekazywanie im środków finansowych (odpowiednio: 42% i 44%). Z kolei pomoc udzielana inkubatorom przedsiębiorczości oraz ośrodkom innowacji i centrom transferu technologii polegała najczęściej na udostępnianiu lokalu lub sprzętu (wsparcia w tej formie inkubatorom przedsiębiorczości udzieliła połowa gmin, w których prowadziły stałą działalność, a ośrodkom innowacji i centrom transferu technologii – trzy piąte gmin, w których funkcjonowały).

Tabela 11: Wsparcie udzielane przez urzędy gmin z woj. kujawsko-pomorskiego instytucjom otoczenia biznesu różnego typu (utworzonych przy udziale gminy lub bez jej udziału) – w podziale ze względu na typ gminy: odsetek gmin, które udzielały wsparcia w poszczególnych formach wśród gmin, w których IOB prowadziły stałą działalność

organizacja rozwoju lokalnego, działająca m.in. na rzecz przedsiębiorstw	miasta na prawach powiatu [N=2]	gminy miejskie [N=3]	gminy miejsko-wiejskie [N=4]	gminy wiejskie [N=6]	ogółem [N=15]
finansowanie działalności	50	67	50	83	67
udostępnianie lokalu lub sprzętu	50	67	75	50	60
wsparcie w innej formie	0	0	0	17	7
nie udzielano wsparcia	50	33	25	0	20
organizacja zrzeszająca przedsiębiorców	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=3]	gminy miejsko-wiejskie [N=4]	gminy wiejskie [N=0]	ogółem [N=11]
finansowanie działalności	25	0	0	0	9
udostępnianie lokalu lub sprzętu	50	0	0	0	18
wsparcie w innej formie	0	0	0	0	0
nie udzielano wsparcia	25	100	100	0	73
park przemysłowy	miasta na prawach powiatu [N=3]	gminy miejskie [N=0]	gminy miejsko-wiejskie [N=1]	gminy wiejskie [N=0]	ogółem [N=4]
finansowanie działalności	33	0	0	0	25
udostępnianie lokalu lub sprzętu	33	0	0	0	25
wsparcie w innej formie	67	0	0	0	50
nie udzielano wsparcia	0	0	100	0	25
inkubator przedsiębiorczości	miasta na prawach powiatu [N=2]	gminy miejskie [N=0]	gminy miejsko-wiejskie [N=4]	gminy wiejskie [N=0]	ogółem [N=6]
finansowanie działalności	0	0	50	0	33
udostępnianie lokalu lub sprzętu	50	0	50	0	50
wsparcie w innej formie	0	0	0	0	0
nie udzielano wsparcia	50	0	50	0	50
fundusz pożyczkowy	miasta na prawach powiatu [N=3]	gminy miejskie [N=3]	gminy miejsko-wiejskie [N=6]	gminy wiejskie [N=0]	ogółem [N=12]
finansowanie działalności	33	67	33	0	42
udostępnianie lokalu lub sprzętu	0	67	17	0	25
wsparcie w innej formie	0	0	17	0	8
nie udzielano wsparcia	67	33	50	0	50

fundusz poręczeniowy	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=4]	gminy miejsko-wiejskie [N=5]	gminy wiejskie [N=3]	ogółem [N=16]
finansowanie działalności	75	25	20	67	44
udostępnianie lokalu lub sprzętu	0	25	0	0	6
wsparcie w innej formie	50	0	40	0	25
nie udzielano wsparcia	0	75	40	33	38
ośrodek innowacji, NOT lub centrum transferu technologii	miasta na prawach powiatu [N=2]	gminy miejskie [N=1]	gminy miejsko-wiejskie [N=2]	gminy wiejskie [N=0]	ogółem [N=5]
finansowanie działalności	0	0	50	0	20
udostępnianie lokalu lub sprzętu	0	100	100	0	60
wsparcie w innej formie	0	0	0	0	0
nie udzielano wsparcia	100	0	0	0	40

Źródło: badanie ankietowe JST

Instytucjami wspieranymi najczęściej przez powiaty, na terenie których prowadziły stałą działalność, były fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeniowe oraz organizacje rozwoju lokalnego (wspierane w – odpowiednio – 86%, 71% i 62% powiatów, w których prowadziły stałą działalność). Organizacje zrzeszające przedsiębiorców oraz inkubatory przedsiębiorczości otrzymywały wsparcie w co drugim powiecie, w którym prowadziły działalność znaną pracownikom powiatu. Parkom przemysłowym oraz ośrodkom innowacji powiaty nie udzielały wymiernej pomocy. Najczęstszą formą wsparcia było udostępnianie lokalu lub sprzętu, natomiast wsparcia finansowego powiaty udzielały rzadziej, wyłącznie organizacjom rozwoju lokalnego, inkubatorom przedsiębiorczości oraz funduszom poręczeniowym.

Tabela 12: Wsparcie udzielane przez starostwa powiatowe z woj. kujawsko-pomorskiego instytucjom otoczenia biznesu różnego typu (utworzonych przy udziale powiatu lub bez jego udziału): odsetek powiatów, które udzielały wsparcia w poszczególnych formach wśród powiatów, w których IOB prowadziły stałą działalność

organizacja rozwoju lokalnego, działająca m.in. na rzecz przedsiębiorstw	[N=8]
finansowanie działalności	25%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	50%
wsparcie w innej formie	13%
nie udzielano wsparcia	38%
organizacja zrzeszająca przedsiębiorców	[N=4]
finansowanie działalności	0%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	25%
wsparcie w innej formie	25%
nie udzielano wsparcia	50%
park przemysłowy	[N=4]
finansowanie działalności	0%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	0%
wsparcie w innej formie	0%
nie udzielano wsparcia	100%

inkubator przedsiębiorczości	[N=2]
finansowanie działalności	50%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	50%
wsparcie w innej formie	0%
nie udzielano wsparcia	50%
fundusz pożyczkowy	[N=7]
finansowanie działalności	0%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	57%
wsparcie w innej formie	29%
nie udzielano wsparcia	14%
fundusz poręczeniowy	[N=7]
finansowanie działalności	14%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	57%
wsparcie w innej formie	0%
nie udzielano wsparcia	29%
ośrodek innowacji, NOT lub centrum transferu technologii	[N=2]
finansowanie działalności	0%
udostępnianie lokalu lub sprzętu	0%
wsparcie w innej formie	0%
nie udzielano wsparcia	100%

Przeprowadzone wywiady (w tym wywiady zrealizowane w ramach studium przypadku współpracy pomiędzy IOB a władzami gminy) pozwalają wyróżnić dwa modele zaangażowania samorządu lokalnego we wspieranie przedsiębiorczości. Pierwszy model polega na wspieraniu przedsiębiorstw w sposób całościowy, drugi – na realizowaniu jedynie wybranych zadań, przy przekazaniu pozostałych IOB. Poniższe opisy są ilustrowane cytataми z przeprowadzonych wywiadów, jednak prezentowane modele należy traktować jako *typy idealne*, niekoniecznie w pełni realizowane w rzeczywistości.

Model 1: Całościowe wspieranie przedsiębiorczości

Działania gminy obejmują zarówno realizowanie projektów inwestycyjnych i korzystnej dla rozwoju przedsiębiorczości polityki podatkowej, jak i aktywną współpracę z IOB (polegającą na przykład na udostępnianiu lokalu lub pomocy w rekrutacji uczestników szkoleń) oraz tworzenie tego typu instytucji.

Gmina stara się pozyskiwać ze źródeł zewnętrznych środki na działania, których skala przekracza jej własne możliwości finansowe. Ponadto aktywnie zabiega o uzyskanie od odpowiednich instancji decyzji istotnych z perspektywy jej rozwoju. Poszukuje także wzorów rozwiązań, które mogłaby wprowadzić na swoim terenie.

Działania na rzecz wspierania przedsiębiorczości są prowadzone w sposób długofalowy, według przemyślanej strategii, która wiąże kolejne inicjatywy w logiczną sekwencję. Za przykład może posłużyć opis działań zmierzających do utworzenia parku przemysłowego, przeprowadzonych przez jedną z gmin z województwa kujawsko-pomorskiego:

Po wieloletnich rozmowach na wielu szczeblach udało się otrzymać zgodę na przeznaczenie tego terenu na teren inwestycyjny, pomimo, że to grunty rolne.

Opracowaliśmy w tym czasie plan zagospodarowania przestrzennego dla tego parku, (...) z docelową możliwością rozwoju. Opracowaliśmy pierwsze projekty budowlane pod infrastrukturę dla tego parku, prowadzone są rozmowy na temat doprowadzenia tam gazociągu, (...) po to żeby stworzyć dodatkowe atrakcyjne medium dla przedsiębiorców, którzy mieliby się tam osiedlać. Dysponując pierwszymi dokumentacjami technicznymi, wystartowaliśmy też o pieniądze unijne na uzbrojenie tego terenu. Właśnie niedawno został złożony wniosek. Ponieważ do tej pory było niewiele możliwości na pozyskanie finansowania zewnętrznego na tego typu projekty, wniosek został złożony dwa tygodnie temu i czekamy na rozstrzygnięcie. Są to potężne koszty i gmina ze swojego budżetu nie jest w stanie ich pokryć. Gdyby były pieniądze, to (...) można by na terenie parku uruchomić inkubator przedsiębiorczości. Lokalizacja takiego obiektu jest jak najbardziej wskazana właśnie w obrębie parku. Wzorem dla nas jest tutaj Solec Kujawski, gdzie to właśnie się stało. [Pracownik urzędu gminy]

Część działań prowadzonych przez gminę na rzecz zlokalizowanych w niej przedsiębiorstw przybiera charakter cykliczny – na przykład przed wyjazdem przedstawicieli gminy na targi w lokalnej prasie lub na stronie internetowej każdorazowo zamieszczane jest ogłoszenie informujące przedsiębiorców o możliwości przekazania materiałów promocyjnych w celu ich udostępnienia zwiedzającym.

Realizowane działania są prowadzone w porozumieniu ze środowiskiem działającym w gminie przedsiębiorców.

Model 2: Wspieranie przedsiębiorczości w podstawowym zakresie i współpraca z IOB

Gmina samodzielnie realizuje wyłącznie podstawowe i specyficzne dla samorządu lokalnego zadania związane z tworzeniem warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, w tym zadania inwestycyjne i związane z ustalaniem podatków.

Zarazem gmina wykazuje dużą otwartość i gotowość do współpracy z IOB działającymi na jej terenie:

W mieście był taki pomysł żeby założyć coś na wzór inkubatora przedsiębiorczości (...). Pojechaliśmy z ofertą i wytłumaczyliśmy władzy, właściwie nawet nie musieliśmy za dużo tłumaczyć, że zamiast wydawać mnóstwo pieniędzy na powołanie, utrzymanie czegoś takiego [IOB], to lekko nas wspierają finansowo a my robimy dla nich, czy za nich, całą robotę [związaną z usługami dla MŚP]. [Pracownik IOB]

Wsparcie udzielane IOB przez gminę oprócz dofinansowania niektórych projektów realizowanych przez IOB polega na udostępnianiu mu lokalu. Obowiązuje przy tym czytelny podział zadań pomiędzy gminą a IOB (używając terminów biznesowych można byłoby stwierdzić, że gmina zastosowała *outsourcing* zadań związanych z działaniami skierowanymi bezpośrednio do przedsiębiorców):

Ze wszystkimi sprawami, które firm dotyczą, to oni [pracownicy urzędu gminy] przysyłają do nas. Czyli jesteśmy traktowani jako jak gdyby ich [wydział]. Ja się śmieję często, bo [przedsiębiorcy] przychodzą do nas jak do urzędu, kiedy my nie jesteśmy częścią tego urzędu. Ale wie pani, dla wielu osób to jest pewne poczucie bezpieczeństwa, jak on przyjdzie do urzędu załatwić sprawę. [Pracownik IOB]

Realizację każdego z wymienionych modeli (a także wariantów pośrednich) można ocenić jako właściwą, pod warunkiem, że wybór odpowiada potencjałowi danej gminy.

Z perspektywy rozwoju przedsiębiorczości niewłaściwe są natomiast sytuacje, gdy władze gmin próbują realizować zadania IOB, na przykład w zakresie doradztwa dla przedsiębiorstw, nie posiadając do tego odpowiednich zasobów (przed wszystkim kadrowych – porównaj: fragment wywiadu dotyczący „okienek przedsiębiorczości”, cytowany w rozdziale 5.5.9 „Szkolenia i doradztwo”). Szkodliwy jest również opór

ze strony władz gminy przed podejmowaniem współpracy z IOB, podyktowany wyłącznie faktem, że nie jest to IOB założona przez daną gminę. Tendencja przeciwna, tj. nawiązywanie współpracy z już istniejącymi, sprawnie działającymi IOB, w ramach której obejmują swoimi usługami również obszar danej gminy lub powiatu, sprzyja natomiast integracji regionalnego systemu wspierania przedsiębiorczości.

Powoływanie za wszelką cenę (tzn. również przy braku potrzebnych zasobów) „własnych” IOB prowadziłyby do tworzenia słabych i rozproszonych instytucji. W praktyce takie projekty nie dochodzą do skutku, nie oznacza to jednak, że nie są zgłaszane:

Kiedy stała się sprawa podpisania umowy o współpracę [pomiędzy IOB a władzami gminy], to na radzie miasta stał jakiś radny i mówił: „A gdzie jest ten [nazwa miasta, z którego pochodziła IOB]? Czy nas na to nie stać, żeby zrobić coś takiego właśnie?”. Czyli wydać pieniądze, zamiast skorzystać z czegoś co już jest... I sami nie są w stanie tego zrobić a komuś tego nie dadzą. Oni uważają ten rejon za ich własność i chcą decydować o wszystkim. [Pracownik IOB]

6.2.5 Usługi IOB oraz instytucji B+R na rzecz MŚP: podaż i popyt

W badaniu ankietowym z przedstawicielami IOB, które prowadzą działalność na skalę ponadlokalną¹⁰³ oraz z przedstawicielami instytucji B+R zebrano informacje na temat oferty, jaką kierują do sektora MŚP¹⁰⁴. Respondentów poproszono także o określenie, na trójelementowej skali, zapotrzebowania na poszczególne usługi, w relacji do możliwości jego zaspokojenia. Na podstawie uzyskanych wyników obliczono saldo zapotrzebowania MŚP na poszczególne usługi, odczuwanego przez instytucje, które usługi te oferują. Saldo obliczono odejmując od odsetka odpowiedzi „zapotrzebowanie jest znacząco większe, niż obecne możliwości jego zaspokojenia” odsetek odpowiedzi „zapotrzebowanie jest znacząco mniejsze, niż obecne możliwości jego zaspokojenia” (odpowiedź „zapotrzebowanie odpowiada obecnym możliwościom jego zaspokojenia” pomijano)¹⁰⁵. Ponieważ oferta różnego typu IOB oraz instytucji B+R ma elementy wspólne¹⁰⁶, zostanie przedstawiona łącznie, nie zaś w podziale według typu instytucji.

Pięć kolejnych wykresów prezentuje podaż poszczególnych usług (na osi pionowej przedstawiono odsetek instytucji świadczących daną usługę) oraz odczuwany na nie popyt (na osi pionowej przedstawiono saldo odczuwanego popytu na usługę). Interpretując prezentowane dane należy wziąć pod uwagę ograniczenie wynikające z nieuwzględnienia przy obliczeniach skali działalności danej instytucji¹⁰⁷. Istnieje zatem ryzyko zakrzywienia wyników, wynikające z traktowania odpowiedzi udzielonych przez przedstawicieli instytucji działających na różną skalę jako równoważnych. W związku z tym na podstawie prezentowanych wyników nie należy formułować nazbyt kategorycznych wniosków.

Po drugie, istotne jest zwrócenie uwagi na to, że prezentowane wyniki odnoszą się do zapotrzebowania ze strony MŚP odczuwanego przez instytucje oferujące poszczególne usługi, nie zaś do zapotrzebowania faktycznego. Tymczasem w publikacjach dotyczących wspierania przedsiębiorczości podkreśla się, że jednym z problemów, które należy przezwyciężać, jest niedoskonałość strony popytowej rynku usług dla przedsiębiorstw (ang. *demand-side failure*), polegająca na tym, że część przedsiębiorców nie jest

¹⁰³ Tj. działalność, z której korzystają klienci z obszaru większego, niż powiat.

¹⁰⁴ Przy układaniu kafeterii do pytań dotyczących oferty kierowanej przez IOB oraz instytucje B+R do MŚP wykorzystano publikacje: Matusiak 2009 oraz Chmara i in. 2007.

¹⁰⁵ Minimalna wartość, jaką mogłoby przyjąć saldo, wynosi -100 (w przypadku gdyby przedstawiciele wszystkich instytucji świadczących daną usługę ocenili zapotrzebowanie na nią jako mniejsze, niż możliwości jego zaspokojenia). Maksymalna wartość salda wynosi +100 (w przypadku gdyby przedstawiciele wszystkich instytucji świadczących daną usługę ocenili zapotrzebowanie na nią jako większe, niż możliwości jego zaspokojenia).

¹⁰⁶ Na przykład: wiele różnego typu IOB prowadzi szkolenia, oferta ośrodków innowacji jest częściowo podobna do oferty publicznych instytucji B+R.

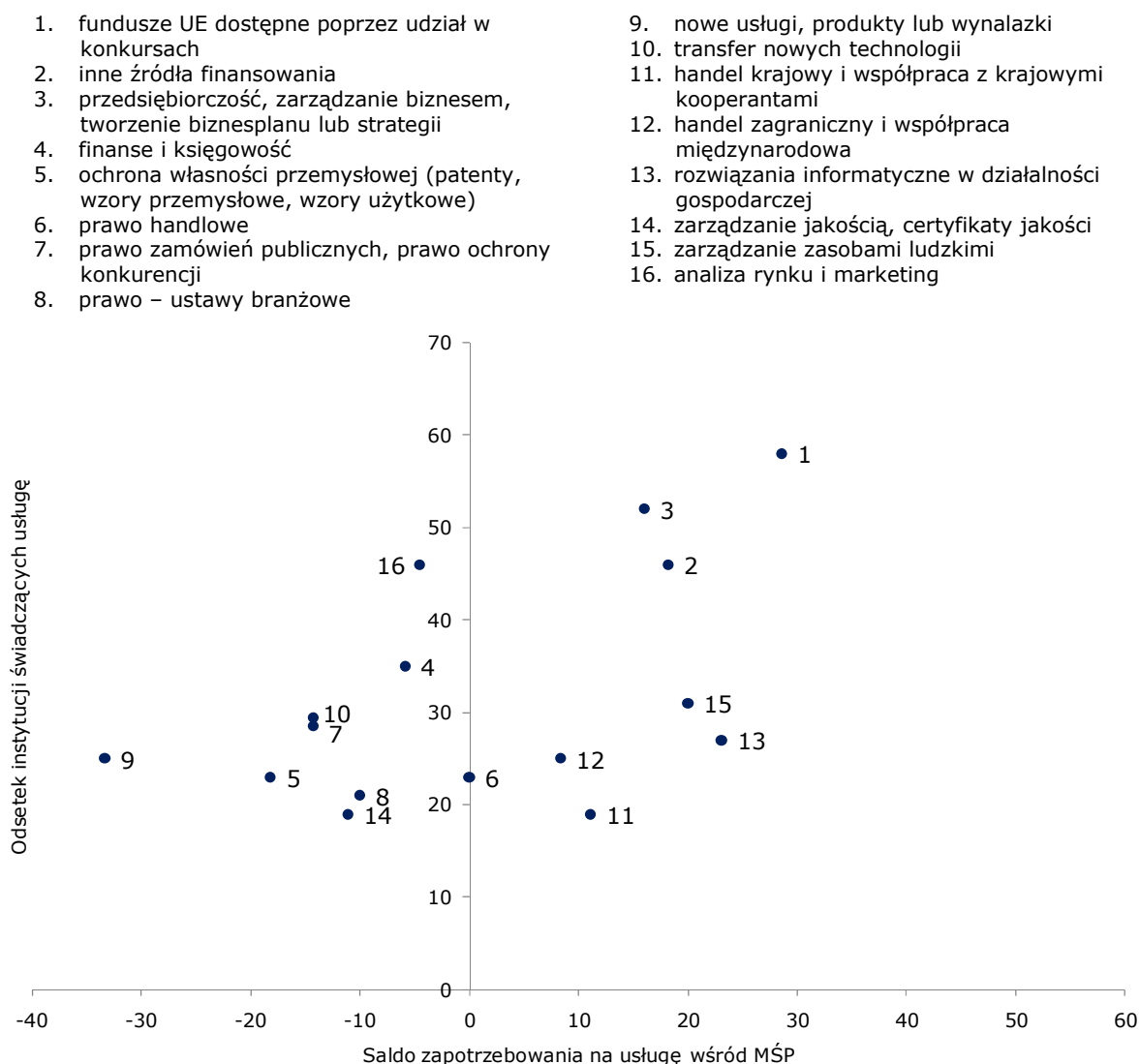
¹⁰⁷ Uzyskanie w badaniu ankietowym informacji na temat liczby klientów sektora MŚP, na rzecz których wykonano poszczególne usługi, nie było możliwe.

w stanie dotrzeć do instytucji oferujących wsparcie, którego potrzebują (OECD 2009: 20, 67) lub wręcz uświadomić sobie w pełni, jakie wsparcie mogłoby się im przydać. Opisany problem dotyczy przede wszystkim przedsiębiorców posiadających niższe kompetencje i występuje zwłaszcza bardziej zaawansowanych usług.

Wynik, zgodnie z którym IOB lub instytucje B+R silnie odczuwają popyt na daną usługę, można interpretować jako sygnał, że faktyczne zapotrzebowanie przedsiębiorców na tę usługę jest duże (a być może jeszcze większe, niż zaobserwowane – jeżeli w danym przypadku występuje problem niedoskonałości strony popytowej). Natomiast błędem byłoby wnioskowanie, że określone usługi są przedsiębiorcom zbędne, na podstawie wyniku mówiącego o tym, że usługodawcy nie odczuwają na nie popytu. Takie wyjaśnienie może być trafne, ale prawdopodobne jest także, że potrzeby przedsiębiorców nie przełożyły się na popyt, który mogliby odczuwać dostawcy usług. Mogły na to wpłynąć: brak wystarczającej informacji na temat oferty IOB lub instytucji B+R, brak środków (w przypadku usług odpłatnych), czy wreszcie – nieświadomość, że dana usługa mogłaby być przydatna. Nie można także z góry wykluczyć, że do współpracy z określoną instytucją potencjalnych klientów zniechęca nieatrakcyjność jej oferty w porównaniu z ofertą innych usługodawców. Ze względu na występowanie problemu niedoskonałości strony popytowej, interpretacja wyniku, zgodnie z którym IOB lub instytucje B+R nie odczuwają popytu na daną usługę, wymaga uwzględnienia dodatkowych informacji, pozwalających na jego interpretowanie w szerszym kontekście.

Usługą szkoleniową świadczoną na rzecz MŚP przez największy odsetek instytucji (IOB oraz publicznych instytucji B+R) z województwa kujawsko-pomorskiego, a zarazem taką, na którą odczuwany jest największy niezaspokojony popyt, są szkolenia poświęcone funduszom UE, o które MŚP mogą ubiegać się startując w konkursach (punkt nr 1 na wykresie). Do szkoleń charakteryzujących się dużą podażą i dużym niezaspokojonym popytem zaliczają się także szkolenia na temat innych źródeł finansowania oraz – w jeszcze większym stopniu – szkolenia na temat przedsiębiorczości, zarządzania biznesem, tworzenia biznesplanu lub strategii (odpowiednio: punkty nr 2 oraz punkt nr 3). Podobnie duży niezaspokojony popyt, lecz mniejsza podaż, występuje w przypadku szkoleń z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi (punkt nr 15) oraz szkoleń poświęconych rozwiązaniom informatycznym w działalności gospodarczej (punkt nr 13). Wśród usług, w przypadku których saldo odczuwanego zapotrzebowania jest dodatnie, znalazły się również handel i współpraca z kooperantami, zarówno w wymiarze krajowym (punkt nr 11), jak i międzynarodowym (punkt nr 12). W przypadku szkoleń z prawa handlowego równa liczba instytucji oceniła odczuwany popyt jako mniejszy oraz jako większy niż możliwości jego zaspokojenia (punkt nr 6).

W przypadku pozostałych zagadnień instytucje szkolące byłyby w stanie zaspokoić większe zapotrzebowanie ze strony MŚP, niż aktualnie odczuwane. W największym stopniu dotyczyło to szkoleń na temat nowych usług, produktów lub wynalazków (a więc związanych z szeroko rozumianymi innowacjami).

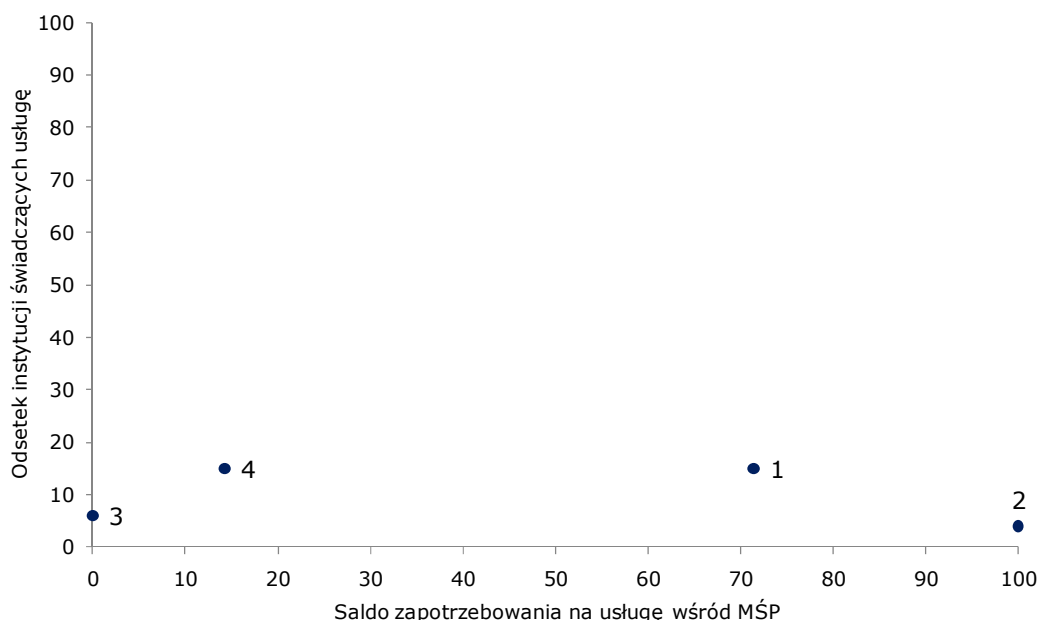
Wykres 60: Skala świadczenia usług szkoleniowych i doradczych przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

O dużym zainteresowaniu MŚP wsparciem finansowym świadczy fakt, że dla żadnej usługi z tego zakresu saldo nie przybrało wartości ujemnej. W przypadku pożyczek saldo osiągnęło wręcz maksymalną wartość (punkt nr 2) co oznacza, że wszystkie instytucje, które udzielały pożyczek, przyznały, że nie są w stanie zaspokoić zapotrzebowania ze strony MŚP). Duże niezaspokojone zapotrzebowanie stwierdzono również w zakresie wdrażania programów (finansowanych ze środków UE), z których małe i średnie przedsiębiorstwa mogą uzyskiwać środki uczestnicząc w konkursach (punkt nr 1). Skala odczuwanego, lecz niezaspokojonego zapotrzebowania na poręczenia oraz pomoc w nawiązywaniu współpracy z prywatnymi inwestorami wydaje się mniejsza (odpowiednio: punkt nr 3 oraz punkt nr 4). Warto zwrócić uwagę, że dużemu niezaspokojonemu zapotrzebowaniu na środki finansowe towarzyszy niewielka liczba instytucji, które takiego wsparcia udzielają. Sytuacja taka jest szczególnie wyraźna w przypadku wsparcia polegającego na udzielaniu pożyczek.

Wykres 61: Skala świadczenia usług finansowych przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi

1. wdrażanie programów dla MŚP finansowanych z funduszy UE	3. udzielanie poręczeń
2. udzielanie pożyczek	4. pomoc w nawiązywaniu współpracy z prywatnymi inwestorami

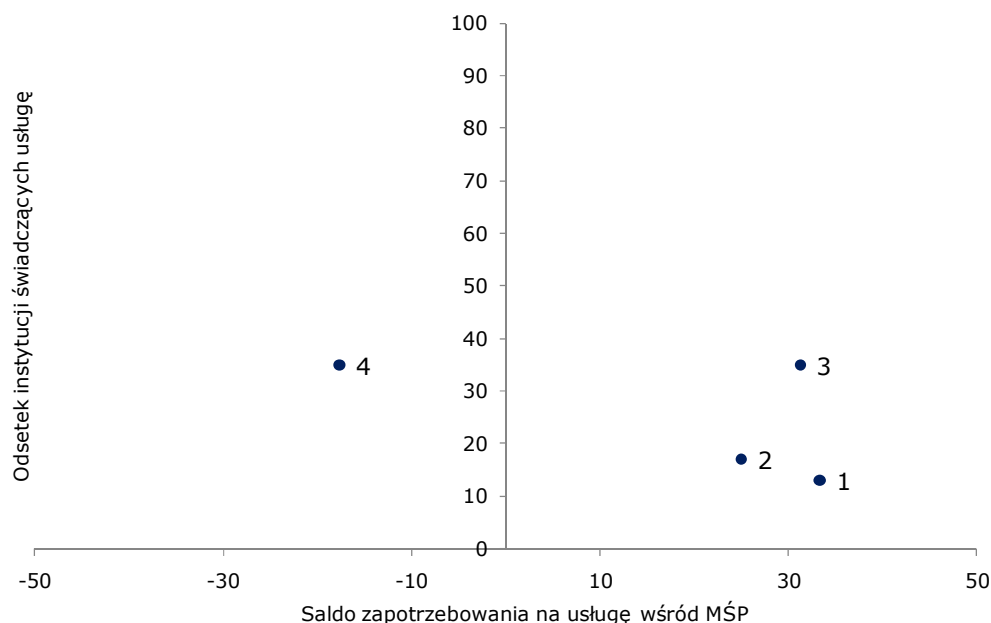

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

Ze znacznym niezaspokojonym popytem (choć zdecydowanie niższym, niż w przypadku najbardziej oczekiwanych usług finansowych) spotyka się oferta w zakresie sprzedaży lub dzierżawy terenów inwestycyjnych (punkt nr 1), wynajmu powierzchni biurowych (punkt nr 3) oraz hal (punkt nr 2). Spośród usług polegających na udostępnianiu różnego rodzaju nieruchomości saldo odczuwanego zapotrzebowania ze strony MŚP okazało się ujemne wyłącznie w przypadku wynajmu sal konferencyjnych (punkt nr 4). Usługa ta, podobnie jak wynajem powierzchni biurowych, była oferowana przez stosunkowo dużą liczbę instytucji.

Wykres 62: Skala świadczenia usług udostępniania nieruchomości przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi

1. sprzedaż lub dzierżawa terenów inwestycyjnych	3. wynajem powierzchni biurowych
2. wynajem hal	4. wynajem sal konferencyjnych

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

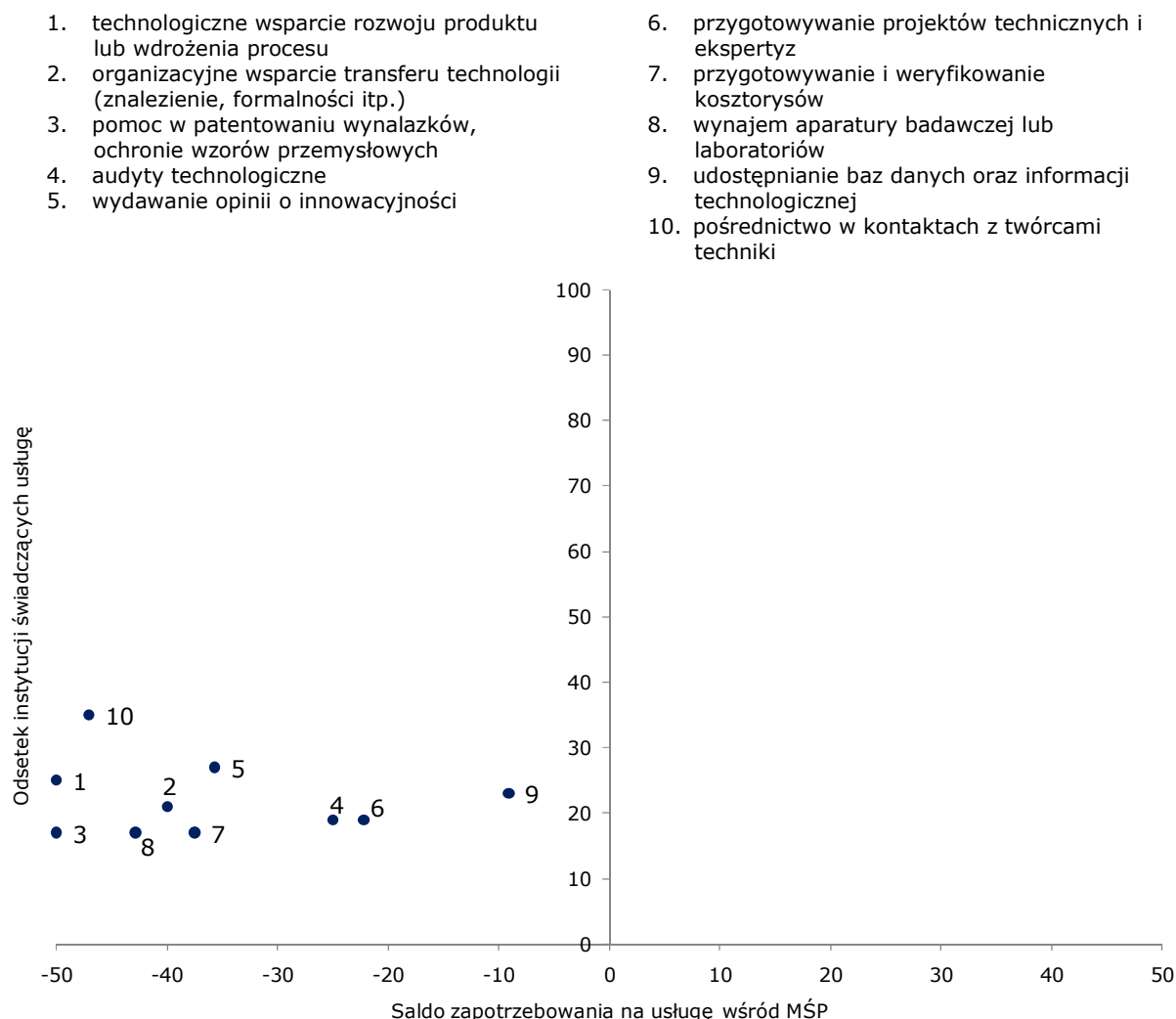
Charakterystyczną cechą wsparcia z zakresu nauk technicznych, usług związanych z wprowadzaniem innowacji oraz z ochroną własności intelektualnej było ujemne saldo odczuwanego zapotrzebowania ze strony MŚP. Sygnalizowano już wcześniej trzy możliwe interpretacje takiego wyniku:

1. oferowane usługi są MŚP niepotrzebne
2. oferowane usługi są MŚP potrzebne, ale istnieją bariery, które sprawiają, że potrzeby MŚP nie przekładają się na popyt odczuwany przez dostawców tych usług
3. badani dostawcy usług nie odczuwają na nie popytu, ponieważ MŚP zaspokajają go korzystając z usług innych instytucji, które proponują atrakcyjniejszą ofertę.

Podczas przeprowadzonego badania uzyskano wyniki przemawiające na rzecz drugiej oraz trzeciej hipotezy. Wprawdzie nie wszystkie MŚP są potencjalnymi klientami ośrodków innowacji oraz instytucji B+R, jednak zidentyfikowane w trakcie badania bariery sprawiają, że z omawianych usług nie korzysta również znaczna część MŚP, którym byłyby przydatne. Bariery te polegają przede wszystkim na braku środków oraz nieznaności oferty usługodawców. Część przedsiębiorców nie jest zainteresowana poszerzaniem swojej wiedzy na temat oferty instytucji B+R z regionu, ponieważ są przekonani o jej nieatrakcyjności. Ponadto nie widzą potrzeby weryfikowania tej opinii, zwłaszcza jeżeli zdążyli nawiązać satysfakcjonującą i długotrwałą współpracę z innymi instytucjami B+R (z województwa lub spoza regionu). Opinie przedsiębiorców na temat nieatrakcyjności oferty instytucji B+R w niektórych przypadkach nie mają mocnych podstaw (na przykład gdy opierają się na jednorazowym kontakcie z daną uczelnią, który miał miejsce przed kilkunastu laty). Przeświadczenie części przedsiębiorców, że większość uczelni z regionu nie jest nastawiona na współpracę z gospodarką i ma jej niewiele do zaoferowania, wydaje się jednak trafne. Za taką tezę przemawiają bowiem także

wywiady przeprowadzone z naukowcami oraz – pośrednio – prezentowane wcześniej dane na temat struktury nakładów zewnętrznych na prace badawczo-rozwojowe.

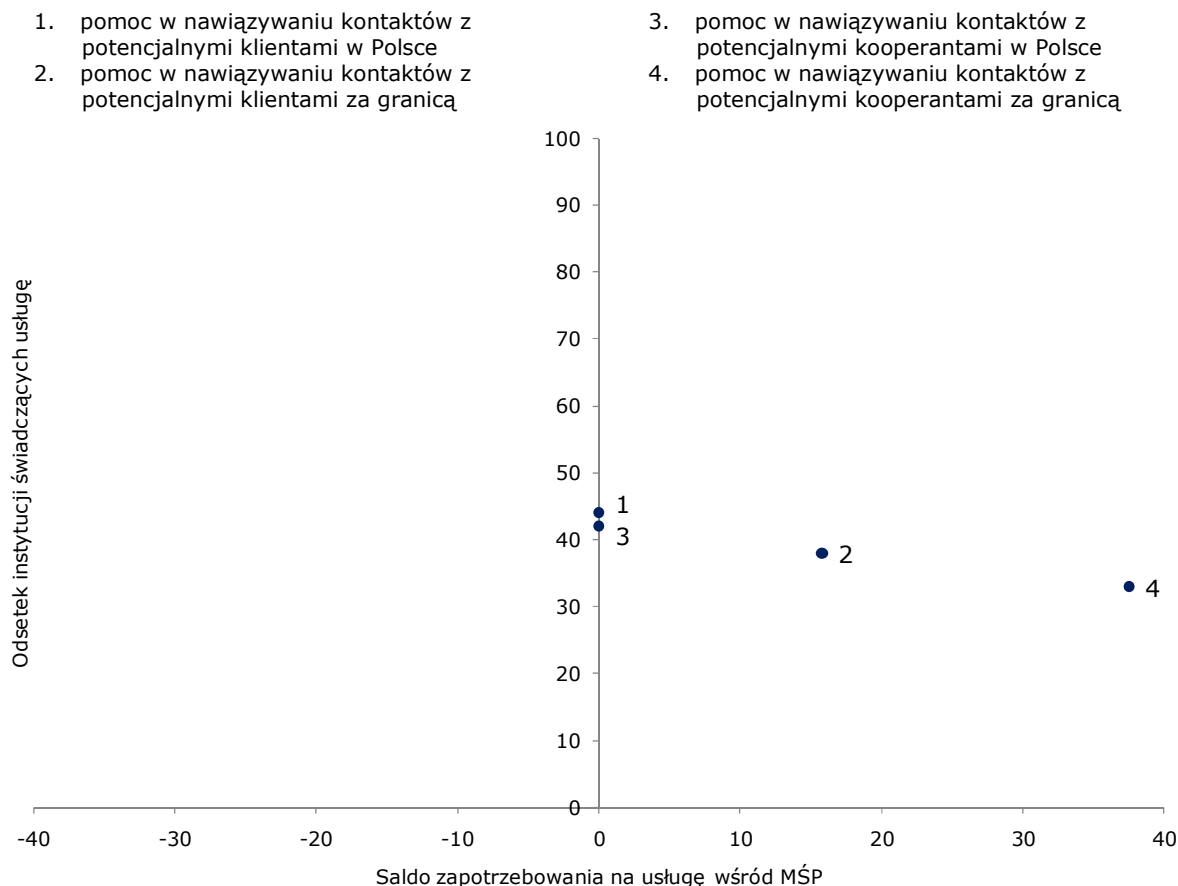
Wykres 63: Skala świadczenia usług w zakresie technologii przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

Saldo odczuwanego zapotrzebowania na usługi polegające na wspieraniu MŚP w nawiązywaniu kontaktów z krajowymi klientami i kontrahentami było zerowe (punkt nr 1 oraz punkt nr 3), natomiast w przypadku analogicznych usług dotyczących klientów i kontrahentów zagranicznych okazało się dodatnie (punkt nr 2 i punkt nr 4). Niezaspokojony popyt ze strony MŚP był najpowszechniej odczuwany przez usługodawców w przypadku pomocy w nawiązywaniu kontaktów z potencjalnymi kooperantami spoza Polski.

Wykres 64: Skala świadczenia usług polegających na pomocy w nawiązywaniu współpracy z klientami i kooperantami przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

6.3 Potencjał JST, IOB oraz B+R w kontekście wspierania MŚP

6.3.1 Potencjał JST

Przedstawiciele urzędów miast i gmin, którzy uczestniczyli w badaniu ankietowym, za ograniczenie działań na rzecz przedsiębiorczości, prowadzonych przez daną gminę, uznawali najczęściej jej budżet – taką opinię wyraziła przeszło połowa respondentów (55%). Niespełna jedna trzecia respondentów reprezentujących gminy jako ograniczenie wskazała niewystarczającą liczbę pracowników urzędu (31%). Wśród słabych stron wyraźnie rzadziej wymieniano kontakty z ekspertami zewnętrznymi (13%) oraz kompetencje pracowników (7%). Kompetencje pracowników były zarazem jedynym z czterech wymienionych zasobów, który w gminach każdego typu częściej uznawano za atut, niż za ograniczenie.

W przypadku każdego rodzaju zasobów sytuacja miast na prawach powiatu prezentowała się korzystniej, niż sytuacja pozostałych gmin.

Pod względem stanu poszczególnych zasobów, istotnych z perspektywy wspierania przedsiębiorczości, najbardziej podobne okazały się zbiorowości gmin miejsko-wiejskich oraz wiejskich. Pod względem budżetu oraz liczby pracowników przedstawiciele gmin miejsko-wiejskich oraz wiejskich ocenili sytuację nieco lepiej, niż respondenci

reprezentujący gminy miejskie, natomiast pod względem kompetencji pracowników oraz kontaktów z ekspertami zewnętrznymi – nieco gorzej.

Tabela 13: Ocena zasobów gmin z perspektywy wspierania przedsiębiorczości

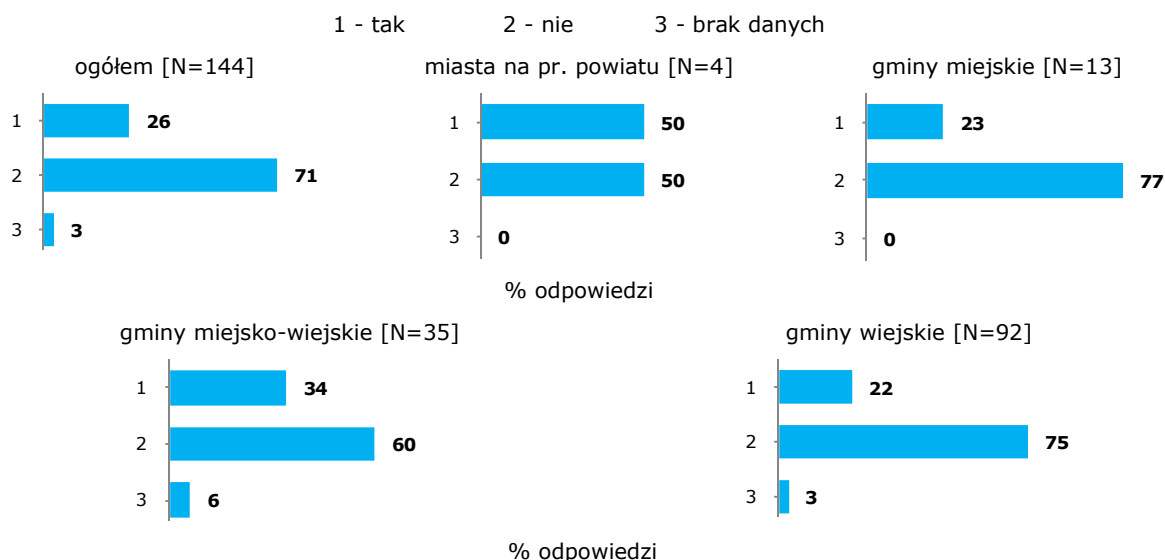
budżet gminy	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=13]	gminy miejsko-wiejskie [N=35]	gminy wiejskie [N=92]	ogółem [N=144]
ograniczenie	25	69	51	55	55
ani ograniczenie, ani atut	25	23	23	24	24
atut	50	8	17	8	11
czynnik nieistotny	0	0	6	7	6
brak danych	0	0	3	7	5
liczba pracowników urzędu	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=13]	gminy miejsko-wiejskie [N=35]	gminy wiejskie [N=92]	ogółem [N=144]
ograniczenie	0	38	34	30	31
ani ograniczenie, ani atut	50	54	31	33	35
atut	50	0	11	8	9
czynnik nieistotny	0	0	20	18	17
brak danych	0	8	3	11	8
kompetencje pracowników	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=13]	gminy miejsko-wiejskie [N=35]	gminy wiejskie [N=92]	ogółem [N=144]
ograniczenie	0	0	9	8	7
ani ograniczenie, ani atut	0	38	31	29	30
atut	100	62	51	46	50
czynnik nieistotny	0	0	6	4	4
brak danych	0	0	3	13	9
kontakty z ekspertami zewnętrznymi	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=13]	gminy miejsko-wiejskie [N=35]	gminy wiejskie [N=92]	ogółem [N=144]
ograniczenie	0	15	14	13	13
ani ograniczenie, ani atut	0	46	54	43	45
atut	100	31	23	17	22
czynnik nieistotny	0	8	9	10	9
brak danych	0	0	0	16	10

Źródło: badanie ankietowe JST

Przedstawiciele zaledwie co czwartej gminy (26%) wyrazili potrzebę podniesienia wiedzy pracowników urzędu miasta lub gminy w zakresie zagadnień związanych ze wspieraniem przedsiębiorczości i sformułowali takie zagadnienia. W przypadku gmin miejsko-wiejskich odsetek ten był nieco wyższy – sięgnął jednej trzeciej, a spośród czterech respondentów, którzy wypełnili ankietę w imieniu urzędów miast na prawach powiatu, potrzebę poszerzenia wiedzy pracowników wyraziło dwóch. Wydaje się, że – paradoksalnie – o większej gotowości do wspierania przedsiębiorstw może świadczyć dostrzeganie potrzeby podniesienia wiedzy urzędników w tym zakresie. Za taką interpretacją przemawia fakt, że relatywnie często potrzebę tę dostrzegali respondenci reprezentujący

urzędy z miast na prawach powiatu – czyli urzędy, które stosowały szerszy wachlarz instrumentów wspierania przedsiębiorczości, niż urzędy z gmin innego typu. Podobną wątpliwość można sformułować w odniesieniu do wysokiej samooceny urzędów miast i gmin pod względem kompetencji ich pracowników w zakresie wspierania przedsiębiorczości.

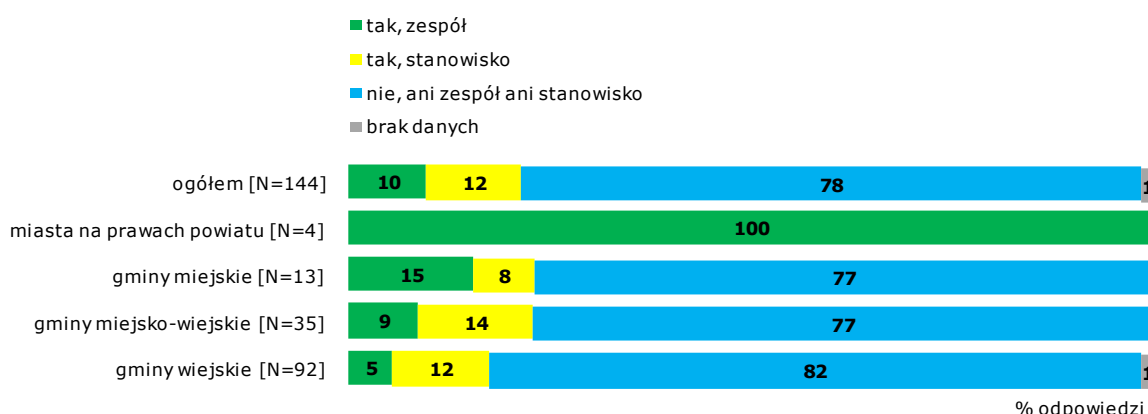
Wykres 65: Zapotrzebowanie na informacje związane ze wspieraniem przedsiębiorczości wśród przedstawicieli JST z woj. kujawsko-pomorskiego – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

Źródło: badanie ankietowe JST

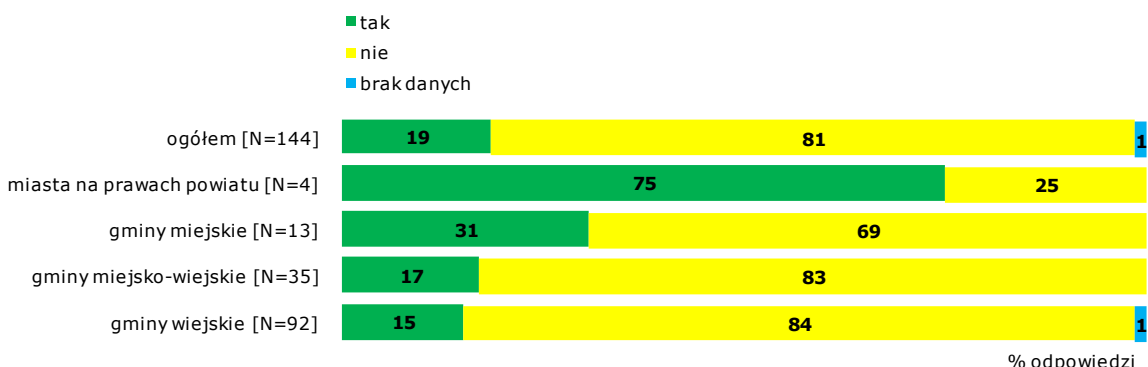
Respondenci, którzy stwierdzili, że przydatne byłoby poszerzenie wiedzy pracowników reprezentowanego przez nich urzędu na temat wspierania przedsiębiorczości, sformułowali 43 propozycje dotyczące zagadnień z tego zakresu. Ponad dwie piąte zgłoszonych propozycji (44%) dotyczyło wiedzy na temat pozyskiwania funduszy, przy czym w co drugiej z nich sprecyzowano, że przedmiotem zainteresowania są środki, o które mogą ubiegać się przedsiębiorstwa. Inne zagadnienia powtarzały się zdecydowanie rzadziej: 14% wskazań uzyskały sposoby wspierania przedsiębiorstw przez gminy, 12% – funkcjonowanie IOB (ogólnie, lub określonego typu: parków technologicznych, funduszy poręczeniowych, inkubatorów przedsiębiorczości), 7% - zagadnienia z zakresu kontaktowania się z przedsiębiorcami oraz promocji. Jeden z respondentów zamiast zaproponować konkretny temat zapisał uwagę bardziej ogólną: „w pierwszej kolejności należałoby rozważyć utworzenie stanowiska związanego ze wspieraniem przedsiębiorczości”.

Zespół odpowiedzialny za wspieranie przedsiębiorczości funkcjonuje w co dziesiątej gminie województwa kujawsko-pomorskiego, w tym we wszystkich czterech miastach na prawach powiatu, natomiast stanowisko, do którego przypisane są takie kompetencje – w kolejnych 12% gmin (nie uwzględniono zespołów lub stanowisk zajmujących się obsługą przedsiębiorstw wyłącznie pod względem formalnym, np. rejestracją działalności gospodarczej). Brak stanowiska, a tym bardziej zespołu, zajmującego się wspieraniem przedsiębiorczości wydaje się zrozumiały w niewielkich gminach wiejskich – w części takich gmin mogą nawet nie funkcjonować przedsiębiorstwa większe, niż mikro. Niekorzystny jest natomiast powszechny brak takich zespołów, lub choćby stanowisk, w strukturach organizacyjnych urzędów gmin na obszarach miejskich, w których liczba mieszkańców i przedsiębiorców jest wyższa.

Wykres 66: Funkcjonowanie zespołu lub stanowiska ds. wspierania przedsiębiorczości w urzędach miast i gmin¹⁰⁸

Źródło: badanie ankietowe JST

Przejawem dążenia do wspierania przedsiębiorczości w sposób systematyczny i kompleksowy, a zarazem instrumentem, który może znacząco pomóc w osiągnięciu tego celu, jest przyjęta przez władze samorządowe strategia rozwoju przedsiębiorczości. Taką strategię (jako odrębny dokument lub jako część strategii rozwoju gminy) posiada w przybliżeniu co piąta gmina: trzy spośród czterech miast na prawach powiatu, niespełna jedna trzecia gmin miejskich (31%) oraz mniej niż co piąta gmina miejsko-wiejska lub wiejska (odpowiednio: 17% i 15%).

Wykres 67: Posiadanie strategii rozwoju przedsiębiorczości w urzędach miast i gmin¹⁰⁹

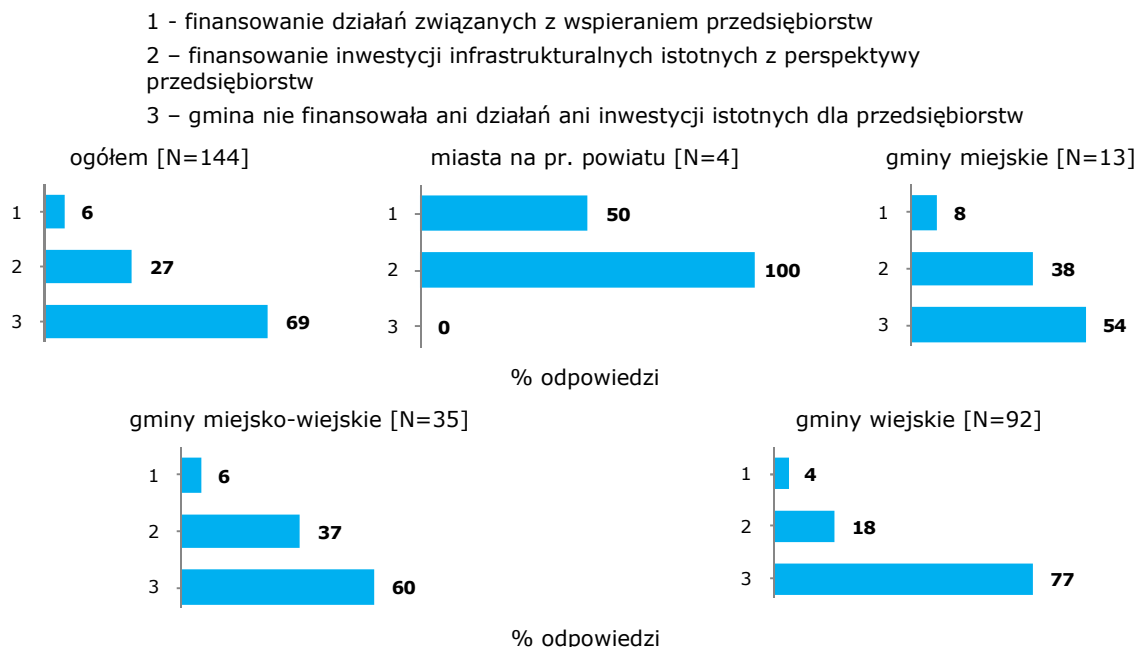
Źródło: badanie ankietowe JST

Z sondażu z przedstawicielami gmin z województwa kujawsko-pomorskiego wynika, że od początku okresu programowania 2007-2013 środki pochodzące z funduszy UE na bezpośrednie wspieranie przedsiębiorstw przeznaczyło 6% gmin, natomiast na inwestycje infrastrukturalne istotne z perspektywy przedsiębiorstw – 27%. Przedstawiciele ponad dwóch trzecich gmin (69%) stwierdzili, że od początku 2007 roku nie finansowali ze środków UE działań związanych ze wspieraniem przedsiębiorczości. Dotychczasowy poziom wykorzystania funduszy unijnych, zwłaszcza na inwestycje infrastrukturalne, można ocenić jako umiarkowany. Pozostaje mieć nadzieję, że wzrośnie znacząco wraz z postępami we wdrażaniu RPO WKP.

¹⁰⁸ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

¹⁰⁹ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Wykres 68: Finansowanie działań związanych z wspieraniem przedsiębiorczości z funduszy Unii Europejskiej przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego w okresie od 2007 roku (P32. Czy w okresie od 2007 roku gmina finansowała działania związane ze wspieraniem przedsiębiorczości między innymi z funduszy Unii Europejskiej?)

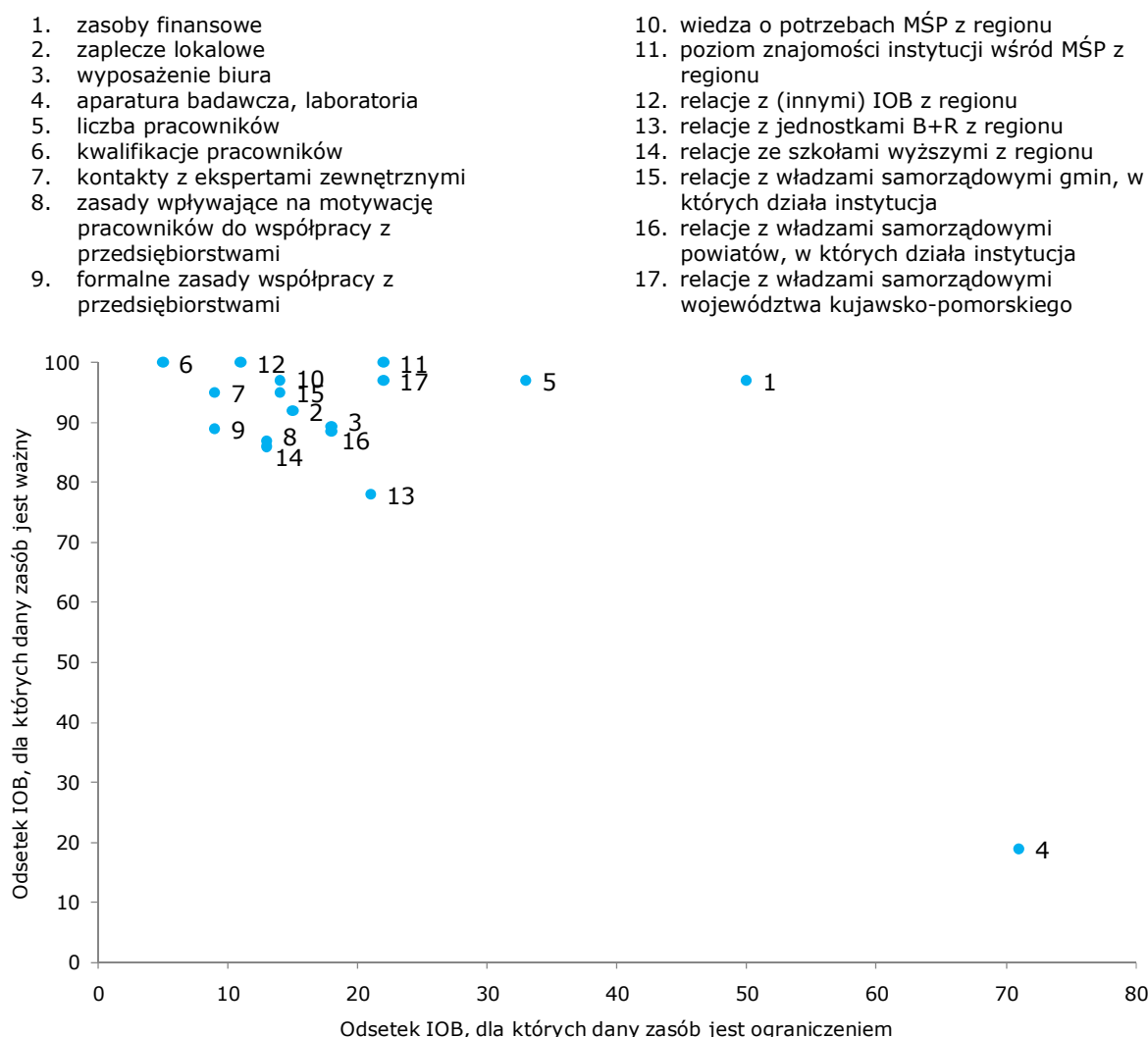
Źródło: Badanie ankietowe JST

6.3.2 Potencjał IOB

Przedstawiciele IOB działających w województwie kujawsko-pomorskim zostali poproszeni o ocenę ważności oraz stanu poszczególnych zasobów reprezentowanej przez nich instytucji. Uzyskane wyniki przedstawiono na poniższym wykresie: oś pionowa reprezentuje odsetek respondentów, którzy uznali dany zasób za co najmniej średnio ważny, natomiast oś pozioma – tych, którzy jego stan uznali za ograniczenie przy wspieraniu przedsiębiorczości przez reprezentowaną instytucję. O ocenę stanu danego zasobu byli proszeni wyłącznie respondenci, którzy uznali go za średnio ważny lub bardzo ważny.

Większość zasobów została uznanych za ważne przez przedstawicieli co najmniej 85% badanych IOB. Zarazem obecny stan tych uniwersalnych zasobów został oceniony jako ograniczenie przez przedstawicieli umiarkowanego odsetka organizacji (do 30%). Zasobem ocenionym jako ważny przez przedstawicieli niemal wszystkich badanych organizacji, którego stan został uznany za ograniczenie przez przedstawicieli aż połowy z nich, okazały się zasoby finansowe (punkt nr 1). Dla części organizacji jeszcze bardziej deficytowym zasobem jest aparatura badawcza i laboratoria (71% respondentów, którzy uznali ten zasób za ważny, oceniło go jako słabą stronę), jednak był on istotny dla niespełna jednej piątej IOB (19%), tj. głównie dla ośrodków innowacji i centrów transferu technologii (punkt nr 4). Na trzecim miejscu pod względem odsetka oceniających, którzy uznali stan danego zasobu za ograniczenie, znalazła się liczba pracowników (33%), istotna zdaniem przedstawicieli prawie wszystkich organizacji (punkt nr 5). Istotne dla nieco mniejszej liczby instytucji, niż pozostałe zasoby (oprócz sprzętu badawczego i laboratoriów) okazały się relacje z instytucjami B+R z regionu (ważne zdaniem przedstawicieli 81% IOB). Zasób ten znalazł się zarazem na szóstym miejscu pod względem odsetka respondentów, którzy ocenili go jako deficytowy (21%) – nieznacznie wyprzedzając pod tym względem zasoby, które zajęły pod tym względem kolejne miejsca.

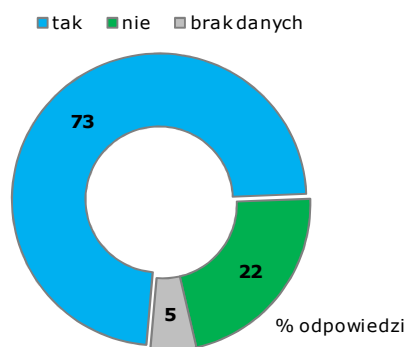
Wykres 69: Ocena ważności i stanu zasobów posiadanych przez IOB z woj. kujawsko-pomorskiego

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

W badaniu z przedstawicielami IOB ustalono także, że strategię współpracy z MŚP – a zatem dokument świadczący o faktycznym ukierunkowaniu IOB na świadczenie usług dla tej grupy przedsiębiorców, który można zarazem uznać za element świadczący o profesjonalizmie danej instytucji – posiadało blisko trzy czwarte (73%) spośród IOB działających w województwie kujawsko-pomorskim na poziomie ponadlokalnym.

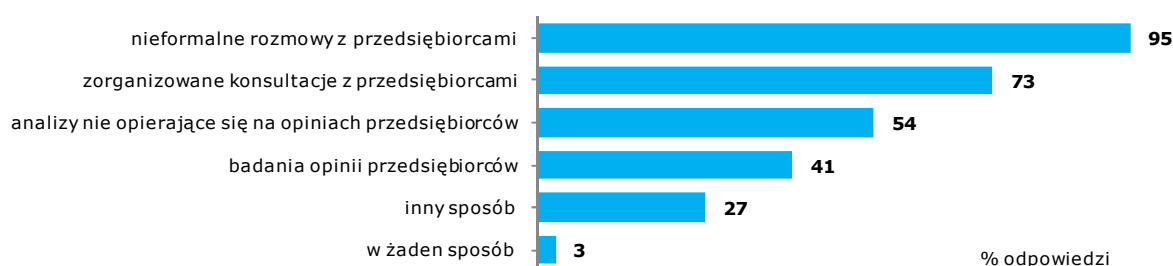
Wykres 70: Posiadanie strategii współpracy z MŚP przez IOB [N=37]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

W okresie od początku 2009 roku IOB zdecydowanie najczęściej poznawały potrzeby MŚP, na rzecz których działają, poprzez nieformalne rozmowy z przedsiębiorcami (95%) lub zorganizowane konsultacje z ich udziałem (73%). Sposobem stosowanym przez przeszło połowę IOB były analizy nie opierające się na opiniach przedsiębiorców (54%), a około dwie piąte IOB kierowało się wynikami badań opinii przedsiębiorców (41%).

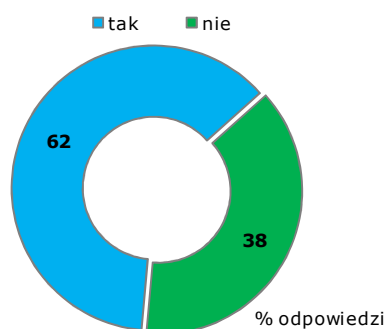
Wykres 71: Sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców przez instytucje otoczenia biznesu z woj. kujawsko-pomorskiego [N=37]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

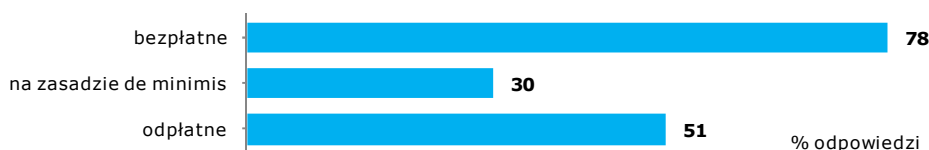
Od początku 2009 roku, tj. w ciągu około półtora roku przed udziałem w badaniu, systematyczną ocenę własnej działalności skierowanej do MŚP przeprowadziło samodzielnie lub zleciło zewnętrznemu ewaluatorowi ponad trzy piąte IOB (62%).

Wykres 72: Prowadzenie oceny własnej działalności przez instytucje otoczenia biznesu z woj. kujawsko-pomorskiego [N=37]

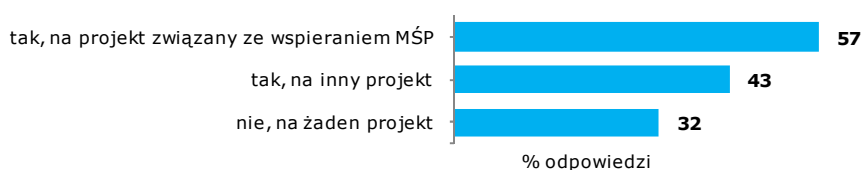
Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

Badaniem zostały objęte wyłącznie IOB działające na zasadach niekomercyjnych, tj. nieosiągające zysku lub przeznaczające go na cele statutowe. Ponad trzy czwarte z nich świadczyło na rzecz MŚP usługi bezpłatne (78%), połowa – odpłatne (51%), a trzy na dziesięć – usługi na zasadzie *de minimis* (30%).

Wykres 73: Odpłatność za usługi świadczone MŚP przez instytucje otoczenia biznesu działające na terenie woj. kujawsko-pomorskiego [N=37]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

Około dwie trzecie (68%) IOB w ciągu obecnego okresu programowania (obejmującego lata 2007-2013) uzyskało już środki na co najmniej jeden realizowany przez siebie projekt, w przypadku 57% IOB był to projekt związany ze wspieraniem MŚP.

Wykres 74: Uzyskanie środków z funduszy UE przez instytucje otoczenia biznesu działające w woj. kujawsko-pomorskim [N=37]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

6.3.3 Nastawienie uczelni wobec współpracy z przedsiębiorstwami

O ile zadania JST w zakresie wspierania przedsiębiorczości wynikają z ustaw dotyczących funkcjonowania samorządu terytorialnego oraz prowadzenia działalności gospodarczej, natomiast IOB oraz JBR są powoływane w celu wspierania przedsiębiorstw, o tyle w przypadku uczelni, również tych o profilu technicznym, współpraca z gospodarką nie jest bynajmniej oczywista. Stąd na przykład w najnowszej strategii innowacji OECD stwierdzono, że „poważnym wyzwaniem jest rozpoznanie kluczowej roli uniwersytetów w innowacyjnych przedsięwzięciach, zamiast postrzegania ich – jak dzieje się to zbyt często – jako dostawców podstawowych dóbr publicznych”¹¹⁰ (OECD 2010: 11). Wśród ekspertów (w tym także akademików) zajmujących się innowacyjnością przeświadczenie o kluczowej roli, jaką uniwersytety mogłyby odegrać w jej rozwijaniu, wydaje się powszechne. Zazwyczaj towarzyszy mu przekonanie, że obecnie uczelnie nie pełnią tej roli w dostatecznym stopniu. Podkreśla się, że z perspektywy gospodarki niekorzystne jest ograniczanie się przez uniwersytety do tworzenia wiedzy teoretycznej i brak otwarcia na potrzeby przedsiębiorstw. Orędownicy większego zaangażowania uczelni we współpracę z gospodarką przypisują pracownikom uniwersytetów mentalność charakterystyczną dla mieszkańców „wieży z kości słoniowej” (OECD 2009: 54). Koncentracja na rozwijaniu wiedzy teoretycznej oraz zajmowanie się przede wszystkim poszerzaniem wiedzy, którą można bezpośrednio zaaplikować w gospodarce, są ujmowane jako kolejne etapy rozwoju uczelni (proces ten bywa często opisywany jako przejście od uniwersytetu humboldtowskiego do uniwersytetu trzeciej generacji).

Prezentowane podejście wydaje się jednostronne i może budzić zastrzeżenia zwłaszcza w wersji, zgodnie z którą rola uniwersytetów sprowadza się do pełnienia funkcji służebnych wobec gospodarki. Z perspektywy gospodarki wydaje się jednak zrozumiałe. Warto również zauważyć, że naukowcy przekonani o potrzebie ukierunkowania prac naukowych na zaspokajanie potrzeb gospodarki postrzegali tę sytuację jako korzystną również dla nauki, ponieważ przywraca wymierne kryteria oceny pracy naukowej:

R: Jeżeli jest to zadanie, które ma ściśle określony cel, że coś pęka a nie ma pękać, to trzeba to tak przebadać, zaproponować taki sposób rozwiązania tego

¹¹⁰ „The major policy challenge is to recognise the essential role of universities in the innovation enterprise rather view them, as is all too commonly the case, simply as providers of essential public goods”.

problemu żeby na koniec nie pękało. (...) A z kolei ta wielka nauka, ta nauka teoretyczna, podstawowa, ona się miesza u nas. I ludzie [pracownicy uczelni] często nie chcą rozwiązywać problemów prawdziwych, bo w prawdziwych problemach jest oczekiwane rozwiązanie konkretne. A w teoretycznych każdy wynik jest dobry. Zły wynik też jest odpowiedzią.

B: No tak, sfalsyfikowane hipotezy.

R: A tutaj nie, tu chodzi o sukces, ten konkretny. (...)

R: Zmienia się też nastawienie wśród akademików do takiej współpracy, bowiem została zmieniona forma oceny pracowników naukowych. Kiedyś byliśmy rozliczani z ilości publikacji, dziś to się przesunęło np. w stronę ilości patentów, udziału w grantach, współpracy w projektach badawczych. To premiuje postawy pro gospodarcze. Ale to jest proces, to musi potrwać.

[Wywiad z naukowcem; R – respondent; B – badacz]

Przytoczony cytat zwraca również uwagę na istotność obowiązujących w instytucjach naukowych reguł, które wpływają na motywację pracowników do współpracy z przedsiębiorstwami. Wzrost znaczenia, jakie w karierze naukowej mają osiągnięcia związane z prowadzeniem prac B+R na rzecz gospodarki, stanowi poważną zachętę dla naukowców, którzy są w stanie podjąć to wyzwanie.

Obiegowe wyjaśnienie niedostatecznej współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a uczelniami opisuje fragment wywiadu z osobą zaangażowaną w prace nad rozwojem innowacyjności regionu:

R: To jest wieczny temat, który się stale pojawia na naszych spotkaniach. I każdy ma na ten temat swoją teorię, przedsiębiorcy swoją, naukowcy swoją.

B: I jakie są ich teorie w skrócie?

R: [Przedsiębiorcy mówią, że] nie ma informacji o nowych rozwiązaniach, więc skąd oni mają o tym wiedzieć. A naukowcy mówią: „ale nikt nas nie pyta”. No i to tak się zaczyna. [Wywiad z pracownikiem JST; R – respondent; B – badacz]

Przekonanie o niedostatecznym przepływie informacji pomiędzy sektorem nauki a sektorem przedsiębiorstw znajduje potwierdzenie w wynikach badań (Chmara 2007: 22, MNiSW 2006: 22). Warto jednak zapytać, z czego wynika mała aktywność przedsiębiorców (zainteresowanych zlecaniem prac B+R i posiadających na ten cel odpowiednie środki) w poszukiwaniu informacji na temat oferty uczelni oraz, z drugiej strony – mała aktywność znacznej części sektora nauki w docieraniu z ofertą do przedsiębiorstw.

Przeprowadzone wywiady wskazują, że przedsiębiorstwa, które nawiązały już satysfakcjonującą współpracę z instytucjami naukowymi (do takich instytucji oprócz uczelni zaliczają się m.in. JBR oraz instytuty PAN) nie są skłonne do poszukiwania nowych ofert. Przedsiębiorcy wyjaśniają to brakiem czasu. Wydaje się przy tym, że nie chodzi tu wyłącznie, ani nawet przede wszystkim, o czas potrzebny na samo zapoznanie się z ofertą instytucji B+R, lecz raczej o czas, jakiego wymaga wypracowanie wzajemnego zaufania pomiędzy przedsiębiorstwem a wykonawcą zleconych przez nie prac B+R oraz wypracowanie rozwiązań umożliwiających efektywną współpracę. Brak zainteresowania współpracą z niektórymi uczelniami wynika z przekonania o ich niewielkiej zdolności do wypracowania rozwiązań przydatnych w działalności gospodarczej. Podstawą takiego przekonania są niekiedy negatywne doświadczenia z przeszłości, studia odbyte w danej uczelni lub kontakty z jej absolwentami albo pracownikami. Ponadto z perspektywy przedsiębiorców, przyzwyczajonych do konieczności konkurowania o klientów, już sam fakt braku aktywności danej instytucji naukowej w zakresie promowania własnej oferty świadczy o jej nierynkowym nastawieniu i tym samym przemawia na jej niekorzyść. Wszystkie wymienione powody braku

zainteresowania przedsiębiorców ofertą instytucji naukowych można odnaleźć we fragmencie rozmowy z jednym z przedsiębiorców:

B: Obie instytucje [którym przedsiębiorstwo reprezentowane przez respondenta zlecało prace B+R] były z Warszawy. A czy w regionie są jakieś instytucje, z którymi mogliby Państwo współpracować?

R: [Nazwa instytucji] jest w [nazwa miasta w regionie], ale nikt się do nas nie odezwał. (...) Gdybyśmy mieli z kim współpracować tu w województwie, nie jechalibyśmy do Warszawy.

B: Skoro [nazwa instytucji z regionu] nie wychodzi z propozycją kontaktu do Państwa, czy myśleli Państwo aby sami się do nich zgłosić?

R: Nie braliśmy tego pod uwagę. Współpracujemy z [nazwa instytucji spoza regionu], więc uznaliśmy, że [nazwa instytucji z regionu] nie może. (...) Z [nazwa uczelni z regionu] szukaliśmy współpracy, ale coś nam źle obliczyli, więc nasi pracownicy wolą sami to zrobić. Czasami bierzemy studentów na praktyki, ale poza tym liczymy na siebie. Na nawiązywanie tych kontaktów też trzeba mieć czas. Gdybyśmy mieli stale poszukiwać tych kontaktów, nie starczyłoby nam czasu na naszą podstawową działalność. [Wywiad z przedsiębiorcą; R – respondent; B – badacz].

Przedsiębiorcy pytani o działania, które powinny podjąć uczelnie w celu zwiększenia intensywności współpracy z gospodarką, wskazywali działania marketingowe. Podczas jednego z wywiadów pojawiła się sugestia, że uczelnie powinna dotrzeć do informacji na temat profilu firm działających w tym samym mieście, które mogłyby być jej klientami, a następnie – choćby na podstawie informacji dostępnych na ich stronach internetowych – skierować do nich odpowiednio sprofilowaną ofertę (zawierającą na przykład badania związane z normami dotyczącymi produktów wytwarzanych przez poszczególne firmy). Biorąc pod uwagę znaczenie działań marketingowych, w tym promocyjnych, należy zauważyć, że działania takie jak powołanie przez UTP w Bydgoszczy prorektora oraz działu ds. współpracy z gospodarką mogą nie tylko zwiększyć zdolność uczelni do efektywnego świadczenia usług na rzecz sektora przedsiębiorstw, lecz również – odpowiednio nagłośnione – służyć jako czytelny znak nastawienia się przez uczelnię na rozwijanie takiej współpracy. Warto wspomnieć, że UTP jest jedyną spośród objętych badaniem uczelni, w której taki zespół funkcjonuje.

Do powodów które sprawiają, że część uczelni nie próbuje docierać do przedsiębiorstw z ofertą w zakresie prac B+R, można zaliczyć brak doświadczenia w pozyskiwaniu klientów. Zapewne nie przypadkiem animatorami współpracy uczelni z przedsiębiorstwami są często naukowcy, którzy sami posiadają doświadczenie w prowadzeniu działalności gospodarczej. Upowszechnianie wśród pracowników naukowych (obecnych lub przyszłych) orientacji rynkowej było wskazywane przez respondentów jako jeden z pożytków organizowania staży studentów lub naukowców w firmach. Podstawową przyczyną niewielkiej aktywności części uczelni w prezentowaniu oferty skierowanej do sektora przedsiębiorstw jest nie tyle brak umiejętności prowadzenia działań marketingowych, co brak zainteresowania rozwijaniem współpracy z gospodarką. Niezależnie od nastawienia pracowników nie można spodziewać się, że uczelnie przyjmą orientację rynkową w sytuacji, gdy ich finansowanie nie wiąże się z dostosowaniem do potrzeb klientów. W ostatnich latach sytuacja pod tym względem uległa jednak znaczącej zmianie: finansowanie uczelni technicznych zależy w coraz większym stopniu od ich zaangażowania w prowadzenie prac odpowiadających potrzebom gospodarki. Zmiana orientacji uczelni (od nauki teoretycznej do stosowanej) uruchamia proces motywowania pracowników do prowadzenia prac ukierunkowanych na potrzeby gospodarki:

Ze strony władz uczelni jest też nacisk, żeby pracownicy pisali wnioski o granty, o nowe projekty międzynarodowe. Wyszukiwane są też badania zlecone, gdzie pracownicy mogliby opracować konkretne rozwiązania dla gospodarki. [Naukowiec].

Zapewnienie zgodności działań podejmowanych przez pracowników z interesem uczelni wymaga również ustalenia wewnętrznych reguł, odnoszących się na przykład do wykorzystania sprzętu laboratoryjnego oraz własności wyników realizowanych prac.

Należy również zauważyć, że wyposażenie uczelni tak, aby mogła kształcić studentów na kierunkach technicznych, a ponadto żeby jej laboratoria stanowiły atrakcyjne zaplecze dla sektora przedsiębiorstw, wymaga poniesienia znacznych nakładów.

Z perspektywy sektora przedsiębiorstw podstawową rolą uczelni pozostaje kształcenie przyszłych kadr gospodarki. Kapitał ludzki ma kluczowe znaczenie również we wprowadzaniu innowacji (OECD 2010: 11). Przedstawione we wcześniejszych rozdziałach dane dotyczące liczby studentów kierunków technicznych świadczą o występowaniu problemu niedostosowania kierunków kształcenia w regionie do potrzeb gospodarki. Jakość kształcenia nie była przedmiotem systematycznego badania. Przedsiębiorcy, z którymi przeprowadzono wywiady, oceniali ją w zróżnicowany sposób.

Uczelnia może ponadto służyć jako zaplecze dla powołanych przez siebie, lub przez związanych z nią naukowców, firm opartych o innowacyjne rozwiązania i dążących do komercjalizacji wyników badań naukowych. Ten obszar zaangażowania uczelni w rozwój innowacyjnej gospodarki jest prawdopodobnie najmniej zagospodarowany. Wydaje się, że uczelniom przeważnie brakuje zarówno motywacji do wspierania rozwoju firm typu *spin-out* lub *spin-off*, jak i instrumentów, które by na to pozwalały. Efekty takiej sytuacji opisuje fragment wywiadu z prodziekanem jednego z wydziałów uczelni z województwa kujawsko-pomorskiego:

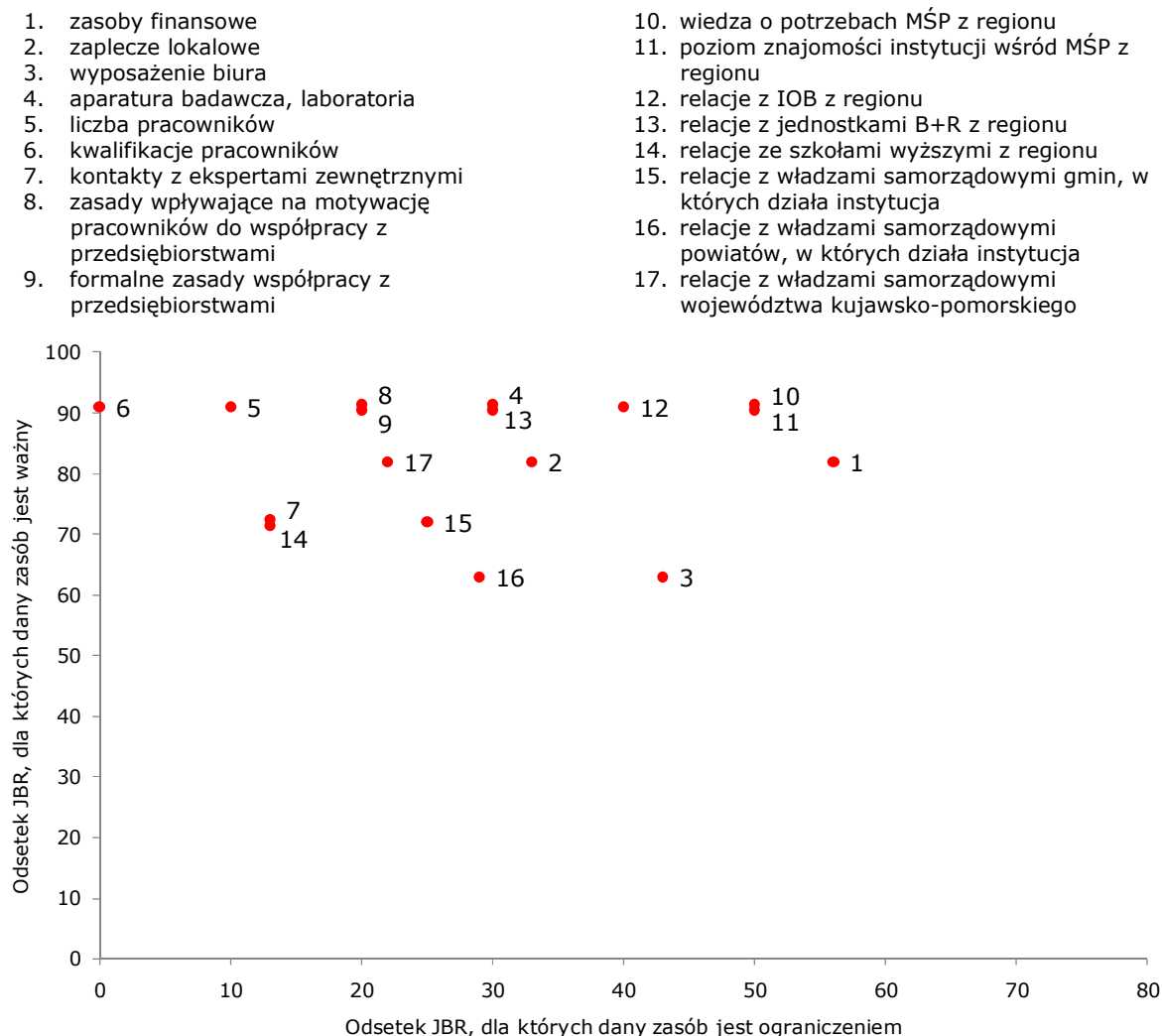
Uczelnia nie jest w stanie wchłonąć wszystkich doktorantów. Nie ma możliwości, by ich wszystkich zatrudnić na wydziale. Ostatnio otrzymałam informację o tym, że zostały kolejne etaty zlikwidowane. Ci, którzy nie zostają na uczelni mogą znaleźć pracę w zakładzie, który umożliwi im wykorzystanie ich wiedzy lub podjąć ryzyko gospodarcze i założyć firmę samemu. Na naszym wydziale powstało ostatnio pierwsze mikro przedsiębiorstwo założone przez 3 lub 4 studentów. Oni mają świadomość, że inaczej nie ma dla nich szansy zatrudnienia na wydziale. Więc ich jedyna szansa to stworzyć samemu miejsce pracy. Ale tu trafiliśmy na pierwszą rafę, ponieważ nie ma żadnych przepisów regulujących współpracę uczelni z firmami typu spin off. W związku z tym poradziłem im, żeby działali jako niezależne przedsiębiorstwo, ja zaś postaram się zapewnić im dostęp do materiałów po najniższych możliwych cenach i to będzie moja pomoc dla nich. [Wywiad z naukowcem]

6.3.4 Potencjał uczelni oraz JBR

Elementami potencjału uczelni oraz JBR współpracujących z MŚP w dziedzinie nauk technicznych, które są istotne dla wysokiego odsetka tego typu instytucji, a zarazem szczególnie często uważane za deficytowe, są zasoby finansowe (punkt nr 1), wiedza o potrzebach MŚP z regionu (punkt nr 10) oraz poziom znajomości danej instytucji B+R wśród MŚP z regionu (punkt nr 11). W przypadku każdego z tych elementów odsetek instytucji, których przedstawiciele uznali dany zasób za „ważny” lub „średnio ważny” przekroczył 80%. Zarazem ponad połowa respondentów, którzy wyrazili przekonanie o ważności danego zasobu, uznała go za deficytowy. Fakt, że wśród zasobów postrzeganych najczęściej jako ważne i zarazem jako deficytowe znalazły się wiedza o potrzebach MŚP oraz poziom znajomości instytucji B+R wśród MŚP potwierdza tezę o niewystarczających kontaktach pomiędzy oboma sektorami.

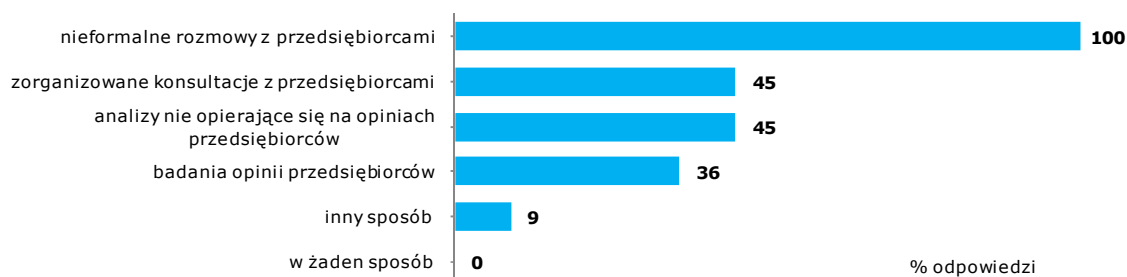
Na kolejnych miejscach listy zasobów najczęściej uznawanych za deficytowe znalazły się: wyposażenie biura (punkt nr 3) oraz relacje z IOB z regionu (punkt nr 12), przy czym drugie z tych uwarunkowań zdecydowanie częściej uważane było za ważne. Jedynym zasobem, który nie został uznany za deficytowy przez przedstawiciela żadnej instytucji B+R, były kwalifikacje pracowników (punkt nr 6). Wywiady jakościowe przeprowadzone z przedsiębiorcami, którzy współpracowali z niektórymi spośród badanych instytucji B+R, sugerują, że sytuacja pod tym względem nie jest jednak w pełni zadowalająca.

Wykres 75: Ocena ważności i stanu zasobów posiadanych przez instytucje B+R z woj. kujawsko-pomorskiego

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

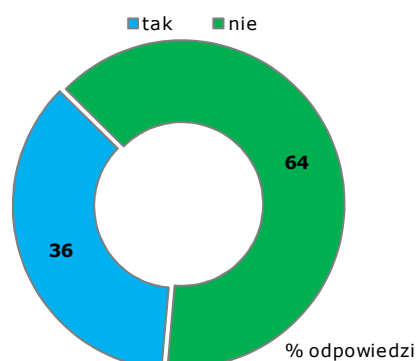
Biorąc pod uwagę krytyczną samoocenę instytucji B+R pod względem znajomości potrzeb MŚP z regionu warto zapoznać się ze stosowanymi sposobami zdobywania informacji na ten temat. W okresie około półtora roku przed udziałem w badaniu przedstawiciele wszystkich badanych instytucji poznawali oczekiwania MŚP podczas nieformalnych rozmów z przedsiębiorcami. Niespełna połowa prowadziła zorganizowane konsultacje z przedsiębiorcami (45%) lub wykorzystywała analizy nie opierające się na opiniach przedsiębiorców (również 45%). W przybliżeniu co trzecia instytucja (36%) wykorzystywała badania opinii przedsiębiorców.

Wykres 76: Sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców przez uczelnie i jednostki B+R z woj. kujawsko-pomorskiego [N=11]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

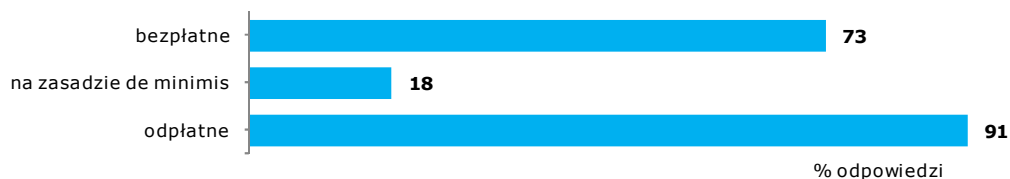
Wśród instytucji B+R znacznie mniej powszechne, niż poznawanie potrzeb przedsiębiorców, było prowadzenie systematycznej oceny własnej działalności, skierowanej do małych i średnich przedsiębiorstw. W okresie od początku 2009 roku spośród 11 badanych instytucji tylko 2 przeprowadziły lub zleciły tego typu ewaluację.

Jako przesłankę wskazującą, że instytucje B+R z regionu (tj. uczelnie i JBR rozpatrywane łącznie) w większości nie są obecnie przygotowane do rozwijania profesjonalnej współpracy z MŚP, można interpretować informację, że tylko co trzecia z nich (36%) posiada aktualną strategię współpracy z tym sektorem przedsiębiorstw.

Wykres 77: Posiadanie strategii współpracy z MŚP przez instytucje B+R [N=11]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

Prawie wszystkie (91%) instytucje B+R z regionu świadczą na rzecz MŚP usługi odpłatne, ale zdecydowana większość – również usługi, za które klienci nie płacą (do tej kategorii zaliczają się przede wszystkim usługi realizowane w ramach projektów współfinansowanych z funduszy UE). Blisko co piąta instytucja (18%) udziela MŚP wsparcia na zasadzie *de minimis*.

Wykres 78: Odpłatność za usługi świadczone MŚP przez uczelnie i jednostki B+R działające na terenie woj. kujawsko-pomorskiego [N=11]

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

6.4 System wsparcia przedsiębiorczości oraz innowacyjności

Postulatem, który w publikacjach na temat rozwoju innowacyjności oraz wspierania przedsiębiorstw powtarza się szczególnie często, jest tworzenie systemu wsparcia, tj. sieci współpracujących ze sobą instytucji stanowiących otoczenie sektora przedsiębiorstw. Tworzenie systemu wspierania innowacyjności regionu jest także zadaniem zapisywanym przeważnie w RSI.

Wysoki poziom koordynacji działań uczestników systemu sprzyja większej efektywności. Dzięki podziałowi zadań unika się zbędnego dublowania działań, które zostały już zrealizowane lub są aktualnie prowadzone przez inną instytucję. Łatwiej jest także zidentyfikować obszary, które wymagają interwencji, ale nie zostały dotychczas zagospodarowane. Połączenie instytucji w system ułatwia także ich potencjalnym klientom dotarcie do wsparcia, którego potrzebują. Informacja na temat dostępnej pomocy staje się łatwiej dostępna dzięki temu, że poszczególne instytucje informują klientów o ofercie pozostałych podmiotów uczestniczących w systemie oraz dzięki ewentualnym wspólnym działaniom promocyjnym. Za głównych aktorów (faktycznych lub potencjalnych) systemu wsparcia działającego na poziomie regionu można uznać władze samorządowe na szczeblu województwa, IOB działające na skalę ponadlokalną oraz uczelnie i jednostki B+R.

Analizując powstawanie systemu wsparcia warto uwzględnić dwa aspekty: po pierwsze – relacje pomiędzy instytucjami należącymi do otoczenia MŚP, po drugie – kumulatywność, rozumianą jako wykorzystywanie efektów zrealizowanych działań w dalszych pracach na rzecz tworzenia takiego systemu.

6.4.1 Relacje

Do zobrazowania i przeanalizowania powiązań pomiędzy instytucjami należącymi do otoczenia sektora MŚP zastosowano analizę sieci. Charakterystyczną cechą tego podejścia jest koncentrowanie się na relacjach pomiędzy aktorami (instytucjami lub osobami). Relacje te są podstawą do charakteryzowania zarówno poszczególnych aktorów (którzy są opisywani ze względu na swoją pozycję w sieci relacji), jak i całej ich zbiorowości¹¹¹.

Najistotniejsze wyniki analizy relacji pomiędzy instytucjami, które działają na rzecz wspierania MŚP lub przyczyniają się do rozwoju innowacyjności w województwie kujawsko-pomorskim (na poziomie regionalnym lub przynajmniej ponadlokalnym) ilustrują dwa kolejne wykresy. Punkty reprezentują poszczególne instytucje, natomiast strzałki – występujące pomiędzy nimi powiązania¹¹². Kolory punktów oznaczają typ instytucji: kolorem czerwonym oznaczono Urząd Marszałkowski, granatowym – instytucje naukowe, czarnym – fundusze pożyczkowe i poręczeniowe, zielonym – akademickie inkubatory przedsiębiorczości, pomarańczowym – wszystkie pozostałe IOB.

Wykres 83 przedstawia relacje, które zachodziły pomiędzy badanymi instytucjami w 2009 roku i polegały na stałej współpracy. Wielkość każdego punktu odpowiada liczbie instytucji, z którymi współpracowała instytucja reprezentowana na wykresie przez dany punkt – w ramach analizy sieci ta cecha aktora nazywana jest „centralnością” (ang. *centrality*). Wszystkie strzałki są dwustronne, ponieważ przyjęto, że relacja współpracy ma charakter symetryczny.

Analiza sieci relacji pozwala stwierdzić, że aktorami ulokowanymi w centrum sieci, tj. posiadającymi najwięcej powiązań stałej współpracy z innymi podmiotami,

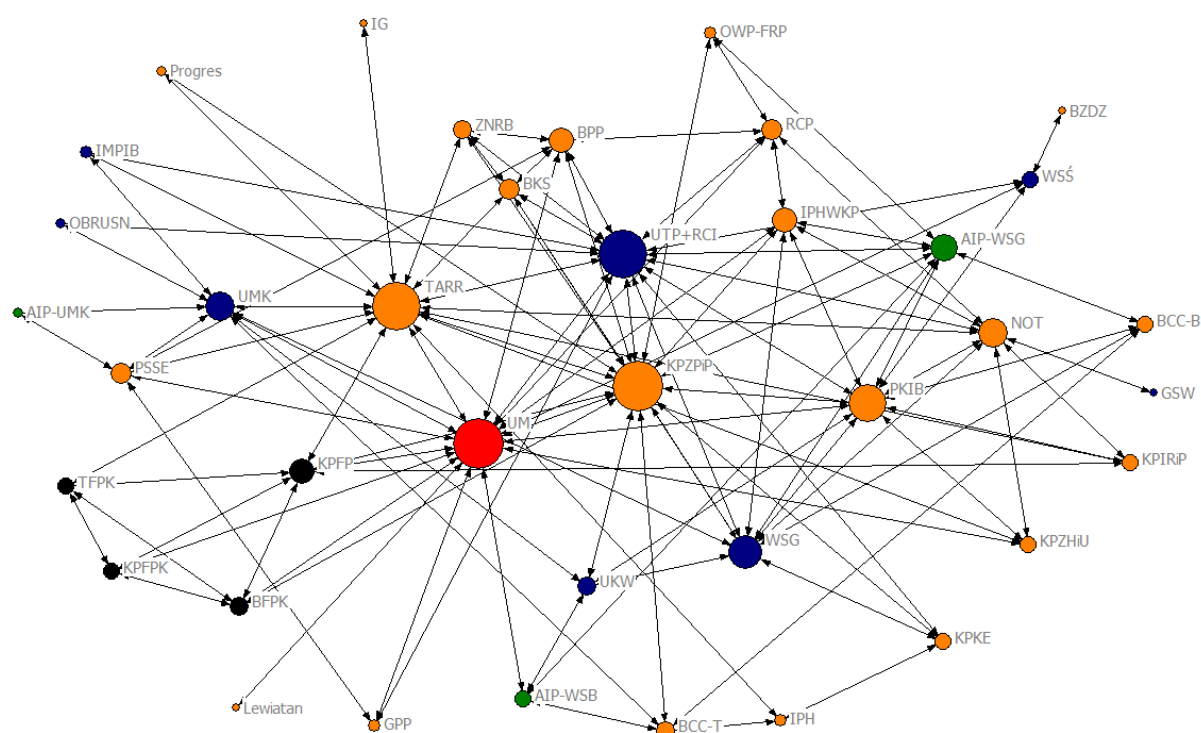
¹¹¹ Przystępny wykład analizy sieci zawiera między innymi publikacja (Scott 2009).

¹¹² Uznawano, że relacja występowała, jeżeli taką informację uzyskano od przedstawiciela przynajmniej jednej z dwóch instytucji, które łączyła.

są 4 instytucje: Urząd Marszałkowski (punkt oznaczony kodem UM-T), Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego (TARR-T), Kujawsko-Pomorski Związek Pracodawców i Przedsiębiorców (ZPP-B) oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy wraz z Regionalnym Centrum Innowacyjności (UTP+RCI-B) – każda z tych instytucji współpracowała z 16 lub 17 innymi, podczas gdy dla pozostałych liczba partnerów wynosiła od 1 do 12.

Drugim istotnym wnioskiem, przedstawionym na poniższym wykresie, jest ustalenie, że spośród publicznych instytucji B+R jedynie Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy (wraz z działającym przy nim Regionalnym Centrum Innowacyjności) jest instytucją, którą łączy stała współpraca ze stosunkowo dużą liczbą IOB z regionu. W przypadku dwóch kolejnych uczelni: Wyższej Szkoły Gospodarki oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu skala współpracy z IOB jest umiarkowana. Pozostałe instytucje B+R stale współpracują z bardzo niewieloma IOB.

Wykres 79: Sieć relacji „prowadzenie stałej współpracy w 2009 r.”

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

Wykres 84 przedstawia powiązania pomiędzy IOB, publicznymi instytucjami B+R oraz Urzędem Marszałkowskim, polegające na pośredniczeniu w kontaktach z klientami z sektora MŚP w 2009 roku. Wykres różni się od poprzedniego tym, że część strzałek biegnie wyłącznie w jedną stronę: od instytucji, która skierowała klientów, do tej, do której zostali skierowani. Strzałki dwustronne łączą tylko te instytucje, które przekazywały sobie klientów nawzajem. Wielkość punktów, reprezentujących poszczególne instytucje, odpowiada liczbie instytucji, które kierowały do nich klientów z sektora MŚP.

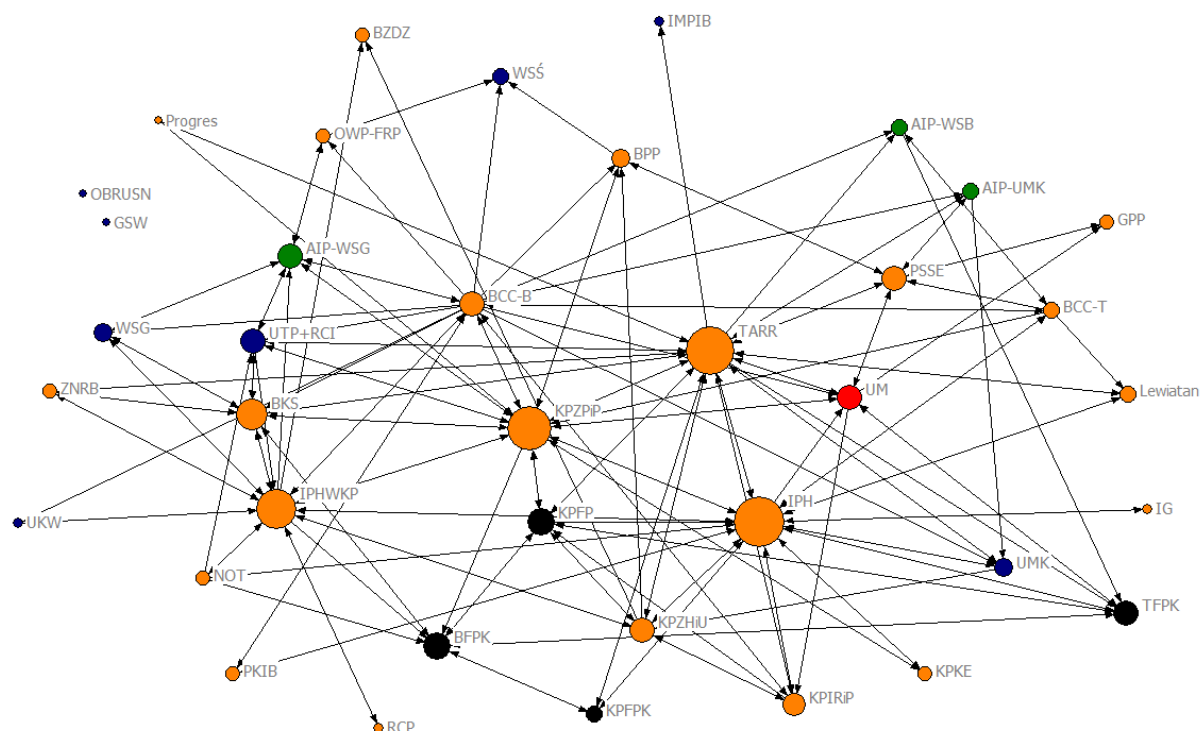
Instytucjami, do których najczęściej kierowano klientów, były: Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu (IP-H-T), Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego (TARR), Izba Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Bydgoszczy (IP-H-B), oraz Kujawsko-Pomorski Związek Pracodawców i Przedsiębiorców (ZPP-B). Do każdej z tych organizacji kierowało klientów od 11 do 15 innych instytucji, podczas gdy

w przypadku pozostałych podmiotów liczba ta wahała się od 0¹¹³ do 7. Wymienione podmioty nie tylko korzystały z pośrednictwa największej liczby instytucji w kontaktach z klientami, ale także same kierowały klientów do największej liczby innych instytucji. Pod tym drugim względem wyprzedzała je tylko Bydgoska Loża Business Centre Club (BCC-B).

Uwagę zwraca niewielka liczba IOB, które kontaktują przedsiębiorców z sektora MŚP z poszczególnymi publicznymi instytucjami B+R. W kontaktach potencjalnych klientów z UTP/RCI, którego sytuacja jest pod tym względem najkorzystniejsza, pośredniczyło 6 IOB, w przypadku pozostałych instytucji B+R liczba ta nie przekraczała czterech.

Warto również zauważyć brak jakichkolwiek powiązań (zarówno jeżeli chodzi o omawianą wcześniej „stałą współpracę”, jak i o „pośredniczenie w kontaktach z klientami”) pomiędzy instytucjami B+R a funduszami pożyczkowymi i poręczeniowymi.

Wykres 80: Sieć relacji „pośredniczenie w kontaktach z klientami w 2009 r.”

Źródło: badanie ankietowe IOB i instytucji B+R

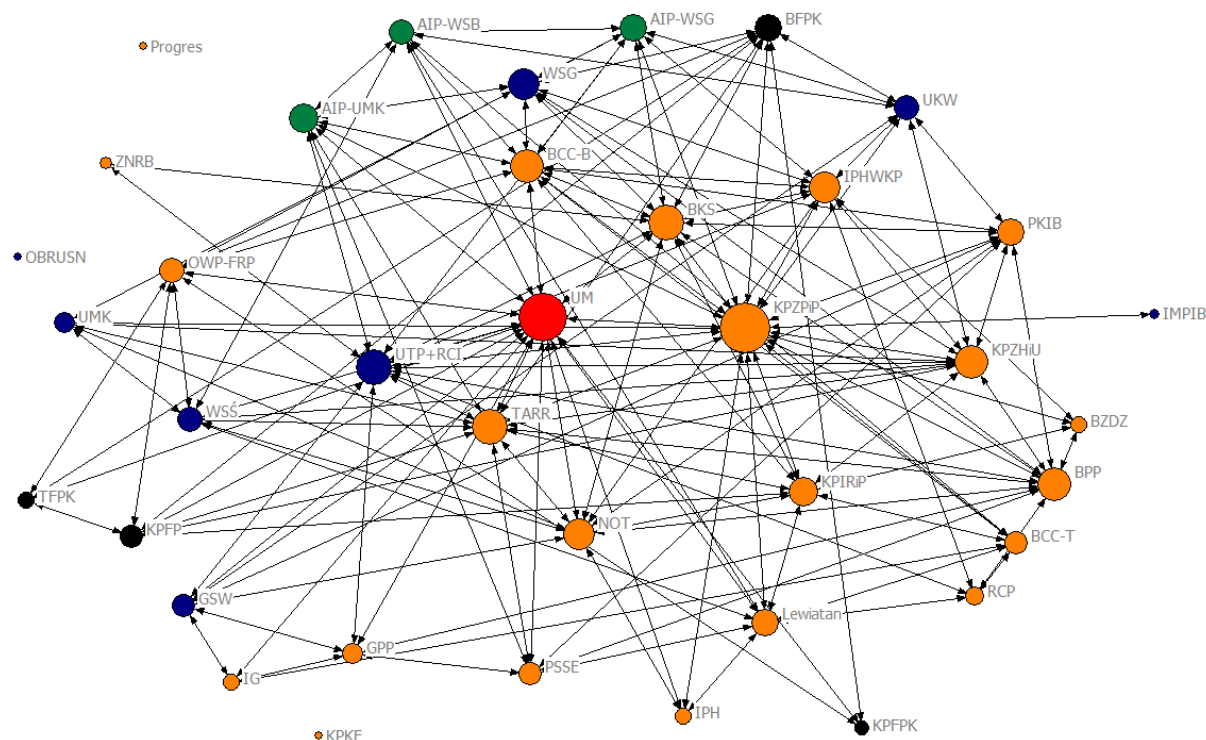
Sieć relacji polegających na prowadzeniu konsultacji w celu koordynacji działań jest gęstsza (tj. składa się z większej liczby powiązań) od dwóch sieci opisanych dotychczas. Przyjęto, że relacja polegająca na konsultacjach jest wzajemna, stąd wszystkie strzałki są dwustronne.

Instytucjami, które prowadziły konsultacje z największą liczbą innych aktorów, były: Urząd Marszałkowski (UM-T) oraz Kujawsko-Pomorski Związek Pracodawców i Przedsiębiorców (ZPP-B) – Urząd prowadził konsultacje z 20 innymi instytucjami, a Związek z 19. Stosunkowo liczna była grupa instytucji, które prowadziły konsultacje z ponad dziesięcioma innymi aktorami (ale nie więcej, niż z 13). Znalazły się w niej: Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego (TARR-T), Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy wraz z Regionalnym Centrum Innowacyjności (UTP+RCI-B), Bydgoski Klaster Przemysłowy (BKS-B) Kujawsko-Pomorskie Zrzeszenie Handlu i Usług w Bydgoszczy (ZHU-B), Bydgoska Loża Business Centre Club (BCC-B), Bydgoski Park Przemysłowy Sp. z o.o. (BPP-B), Bydgoski Dom Technika NOT Sp. z o.o. (NOT-B), Izba

¹¹³ Na wykresie nie zostały uwzględnione dwie instytucje, które nie kierowały klientów do żadnej instytucji, a zarazem żadna instytucja nie kierowała klientów do nich.

Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Bydgoszczy (IP-H-B) oraz Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (WSG-B).

Wykres 81: Sieć relacji „prowadzenie w 2009 roku konsultacji w celu koordynacji działań”

Źródło: badanie ankietowe IOB oraz instytucji B+R

Podsumowując kwestię relacji pomiędzy kluczowymi aktorami regionalnego systemu wspierania przedsiębiorczości oraz innowacji, można stwierdzić, że głównym atutem sieci jest istnienie kilku silnych aktorów. Są to instytucje różnego typu (Urząd Marszałkowski, agencja rozwoju regionalnego z większościovym udziałem władz samorządowych, organizacje pracodawców, uczelnia techniczna), zlokalizowane w dwóch głównych ośrodkach województwa. Z kolei najpoważniejszym mankamentem – który sprawia, że prowadzone w regionie prace nad tworzeniem systemu wsparcia innowacyjności i przedsiębiorczości trudno uznać za zakończone – są niewystarczające kontakty pomiędzy IOB a instytucjami B+R, przy czym kontakty pomiędzy funduszami pożyczkowymi i poręczeniowymi a instytucjami B+R nieomal nie mają miejsca.

Tymczasem IOB mogłyby się przyczynić do zwiększenia liczby kontaktów instytucji B+R z przedsiębiorcami. Warto przypomnieć, że brak wystarczającej wiedzy na temat potrzeb MŚP oraz niedostateczna znajomość oferty danej instytucji wśród MŚP należały do deficytów, do których przedstawiciele instytucji B+R przyznawali się najczęściej a problem niedostatecznego przepływu informacji pomiędzy instytucjami B+R a MŚP został zidentyfikowany również we wcześniejszych badaniach (Chmara 2007: 22), podobnie jak problem braku zainteresowania współpracą m.in. z uczelniami ze strony instytucji wsparcia finansowego (Chmara 2007: 74-75).

Jako uzupełnienie informacji na temat relacji pomiędzy aktorami działającymi na poziomie ponadlokalnym, warto przedstawić wyniki badania z przedstawicielami urzędów miast i gmin, dotyczące konsultowania przez nie działań na rzecz wspierania przedsiębiorczości z innymi instytucjami. Przeszło połowa gmin (54%) w 2009 roku nie prowadziła konsultacji w tym zakresie z żadną instytucją – najczęściej do tej grupy zaliczały się gminy wiejskie (60%) oraz miejsko-wiejskie (51%), ale należały do niej również blisko dwie piąte gmin miejskich (38%). Po około jednej czwartej gmin konsultowało swoje działania z wyższymi szczeblami samorządu terytorialnego: starostwem powiatu lub Urzędem Marszałkowskim (po 24%). Nieco rzadziej konsultacje

prowadzono z przedstawicielami innych gmin z obszaru województwa (17%) oraz z TARR (13%) lub innymi IOB, nie prowadzącymi stałej działalności na terenie gminy (10%).

Tabela 14: Konsultowanie przez urzędy miast i gmin działań na rzecz wspierania przedsiębiorczości

	miasta na prawach powiatu [N=4]	gminy miejskie [N=13]	gminy miejsko- wiejskie [N=35]	gminy wiejskie [N=92]	ogółem [N=144]
instytucja otoczenia biznesu założona przez gminę lub taką, w której gmina ma udziały	50	8	11	2	6
instytucja otoczenia biznesu prowadząca stałą działalność na obszarze gminy, która nie została założona przez gminę i w której gmina nie ma udziałów	50	23	6	5	8
instytucja otoczenia biznesu nie prowadząca stałej działalności na terenie gminy	25	15	9	9	10
starostwo powiatu, na terenie którego leży gmina	25	23	26	24	24
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego	100	15	34	18	24
Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego	75	38	9	9	13
przedstawiciele innych gmin z obszaru województwa	75	31	23	10	17
przedstawiciele innych gmin spoza obszaru województwa	25	15	6	3	6
inna instytucja	50	0	3	7	6
nie prowadzono konsultacji z żadną instytucją	0	38	51	60	54

Źródło: badanie ankietowe JST

6.4.2 Kumulatywność

O ile przedstawiona w poprzednim rozdziale ocena powiązań pomiędzy IOB, instytucjami naukowymi oraz Urzędem Marszałkowskim jest zróżnicowana, o tyle ogólna ocena kumulatywności prac nad tworzeniem systemu wsparcia przedsiębiorczości oraz innowacyjności w województwie kujawsko-pomorskim wypada bardziej negatywnie.

Na takiej ocenie zaważyło zerwanie ciągłości prac na rzecz rozwoju innowacyjności regionu, które zbiegło się ze zmianą kadencji władz samorządowych województwa w 2006 roku. Zerwanie to polegało na nieuchwaleniu przez sejmik województwa propozycji regionalnej strategii innowacji, która została opracowana w ramach projektu KUJPOMRIS. Celem KUJPOMRIS była aktualizacja RSI przyjętej 12. grudnia 2005 roku. Efektem KUJPOMRIS jest projekt regionalnej strategii innowacji, wartościowy zarówno pod względem merytorycznym, jak i ze względu na szeroką akceptację, jaką uzyskał wśród przedstawicieli nauki oraz wśród organizacji reprezentujących przedsiębiorców (w istotny sposób przyczyniło się do tego włączenie przedstawicieli tych środowisk w prace nad formułowaniem strategii). Wydaje się, że fakt, iż opracowany dokument w dalszym ciągu ma zaledwie status projektu, spowalnia dalsze działania na rzecz rozwoju innowacyjności regionu, pozbawiając je jasno wytyczonego kierunku.

Możliwość wystąpienia opisanego problemu była sygnalizowana przez autorów *Ewaluacji procesu wdrażania RSI 15 regionów Polski* (WYG 2006), jako potencjalna konsekwencja braku instytucjonalnego wsparcia procesu realizacji RSI w regionie. W raporcie z 2006 roku zamieszczono następujący wniosek: „Opisany system wdrażania strategii RSI

[w województwie kujawsko-pomorskim] jest systemem luźno powiązanej współpracy. Choć jego skuteczność wydaje się stosunkowo wysoka, to oparta ona jest przede wszystkim na kilku kluczowych osobach, których świadomość proinnowacyjna jest bardzo wysoka. Cecha ta posiadać może jednak pewne słabe strony. W przypadku zmiany władzy okazać się może, iż brak wsparcia instytucjonalnego z jasno określonymi zadaniami, może spowodować problemy w dalszym efektywnym wdrażaniu strategii innowacji” (WYG 2006: 53).

Należy zaznaczyć, że zerwanie ciągłości prac nad wdrażaniem RSI nie jest całkowite. Po zakończeniu projektu KUJPOMRIS prace związane z wdrażaniem regionalnej strategii innowacji były realizowane w ramach projektów systemowych „Regionalny Ośrodek Rozwoju Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego” (RORIiSI) oraz „Centrum Zarządzania Regionalnym Systemem Innowacji”, realizowanych w ramach VIII Priorytetu PO KL. Pozytywnym zjawiskiem jest także kontynuowanie jednego z kluczowych przedsięwzięć zapoczątkowanych w okresie programowania 2004-2006, tj. rozbudowa Regionalnego Centrum Innowacji. Projekt ten, zapoczątkowany przy wsparciu ze środków ZPORR, jest obecnie finansowany w ramach RPO WKP.

Zerwanie ciągłości można dostrzec również w obszarze współpracy władz samorządowych regionu ze środowiskiem przedsiębiorców i naukowców. Jego przejawem jest zakończenie prac Kujawsko-Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości, która po raz ostatni zebrała się w roku 2006¹¹⁴. W przywołanym już raporcie z 2006 roku podkreślono rolę Rady „w procesie budowania konsensusu wokół wdrażania strategii RSI oraz dystrybucji informacji wśród potencjalnie zainteresowanych instytucji i przedsiębiorców” (WYG 2006:52). Zmieniało się także nastawienie władz samorządowych wobec współpracy z samorządem gospodarczym regionu.

Z perspektywy kumulatywności wątpliwości budzi zasadność utworzenia przez Urząd Marszałkowski odrębnej sieci punktów udzielających informacji na temat funduszy UE w sytuacji, gdy zmniejszenie finansowania ze strony PARP doprowadziło do zmniejszenia (aż o dwie trzecie) liczby zlokalizowanych w regionie punktów KSU. Wydaje się, że rozwiązaniem bardziej racjonalnym od tworzenia odrębnej sieci byłoby przejęcie przez Urząd Marszałkowski roli donatora ośrodków KSU, które zostały przeznaczone do likwidacji. Pozwoliłoby to wykorzystać doświadczenie i kompetencje pracowników tych ośrodków.

Pozytywnie należy natomiast ocenić zawarcie przez Urząd Marszałkowski i PARP umowy o współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości¹¹⁵. Zawarta umowa zakłada współpracę w zakresie objętym działaniami Punktów Konsultacyjnych (wspieranych przez PARP) oraz Punktów Informacyjnych (wspieranych przez Urząd Marszałkowski), w tym wymianę wiedzy pomiędzy ich kadrami, wzajemne promowanie świadczonych usług oraz wymianę informacji na temat przedsięwzięć służących wspieraniu przedsiębiorczości. Z perspektywy tworzenia zintegrowanego systemu wsparcia zapewnienie koordynacji pomiędzy szczeblem regionalnym oraz ogólnokrajowym jest bardzo istotne.

¹¹⁴ Rada, obradująca pod przewodnictwem Marszałka Województwa, skupiała przedstawicieli 25 instytucji z regionu, w tym przedstawicieli: organizacji zrzeszających przedsiębiorców, dużych przedsiębiorstw, uczelni wyższych. W posiedzeniach uczestniczyli również Dyrektor WUP i Prezes TARR. W latach 2003-2006 Rada odbyła 13 spotkań.

¹¹⁵ Informacje o umowie opublikowano na stronie: http://ksu.parp.gov.pl/pl/wzum/aktualnosci/akt_13, odsłona 25. czerwca 2010.

7 Artykulacja interesów MŚP, współpraca z JST

7.1 Wyrażanie interesów MŚP

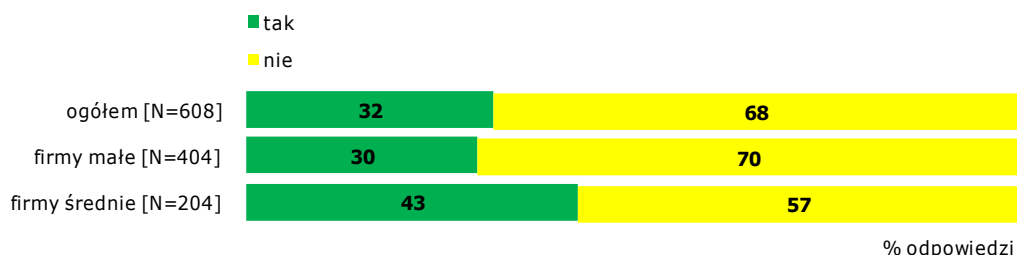
Dwie trzecie MŚP w 2009 roku nie przekazywało swoich opinii i postulatów władzom ani instytucjom samorządowym, ani organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorstw (uwzględniono przekazywanie opinii w dowolny sposób, także podczas rozmów). Średnie firmy wykazywały w tym zakresie większą aktywność, niż małe. Najwięcej przedsiębiorców – przeszło co piąta mała firma (22%) i co trzecia średnia (33%) – adresowało swoje opinie do władz gminy albo do pracowników urzędu miasta lub gminy. Im wyższy szczebel władz samorządowych, tym mniejszy odsetek przedsiębiorców zgłaszał bezpośrednio swoje opinie i postulaty: władzom powiatu lub pracownikom starostwa powiatowego opinie przekazywało 10% firm małych i 15% średnich, natomiast władzom samorządowym województwa lub pracownikom Urzędu Marszałkowskiego – 5% małych i 12% średnich przedsiębiorstw. Z perspektywy realizowania zasad demokracji i dialogu społecznego we wspólnocie samorządowej przekraczającej skalę lokalną – zwłaszcza na poziomie województwa – istotną rolę mają do odegrania organizacje reprezentujące szersze grupy interesariuszy, w tym przedsiębiorców. Dlatego bardziej istotny od liczby przedsiębiorstw, które swoje opinie skierowały bezpośrednio do władz samorządowych województwa, wydaje się odsetek firm, które przekazały je organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorstw – uczyniło to 9% firm małych oraz 15% średnich.

Wykres 82: Przekazywanie opinii przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Wstępnym warunkiem korzystania z pośrednictwa organizacji reprezentujących interesy przedsiębiorstw jest znajomość takich organizacji. Znajomość co najmniej jednej organizacji reprezentującej w województwie kujawsko-pomorskim interesy przedsiębiorstw „takich, jak firma respondenta”, zadeklarowała około jedna trzecia przedsiębiorców (32%). Wśród firm średnich odsetek takich przedsiębiorstw był istotnie wyższy, niż wśród małych – wynosił, odpowiednio, 43% oraz 30%.

Wykres 83: Znajomość organizacji reprezentującej w województwie kujawsko-pomorskim interesy „przedsiębiorstw takich, jak firma respondenta”

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Poziom znajomości organizacji reprezentujących interesy przedsiębiorców różni się w zależności od wieku firmy. Spośród przedstawicieli firm o najdłuższej tradycji, tj. założonych przed 1989 rokiem, co najmniej jedną taką organizację zna blisko połowa (48%). Wśród firm działających od 6 do 21 lat odsetek oscyluje wokół jednej trzeciej (od 29% do 34% w poszczególnych szczegółowych przedziałach wieku), natomiast wśród przedsiębiorstw, których wiek nie przekracza 5 lat spada do zaledwie 14%. Przedstawione wyniki sugerują, że organizacje w niewystarczającym stopniu poszerzają grono przedsiębiorstw, z którymi współpracują.

Tabela 15: Znajomość organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorców wśród przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – w podziale ze względu na wiek firmy

	P7 Czy zna jakąś organizację, która w województwie kujawsko-pomorskim reprezentuje interesy takich przedsiębiorstw			
	tak	nie	trudno powiedzieć	ogółem
założona przed 1989 [N=64]	48%	50%	2%	100%
18-21 lat [N=162]	33%	67%	0%	100%
13-17 lat [N=153]	29%	71%	0%	100%
6-12 lat [N=161]	34%	66%	0%	100%
do 5 lat [N=68]	14%	86%	0%	100%
Ogółem [N=608]	32%	68%	0%	100%

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

W wywiadach jakościowych stwierdzono, że współpracę pomiędzy organizacjami a przedsiębiorcami ogranicza nie tylko brak znajomości takich organizacji, lecz także brak wiedzy na temat efektów ich działalności, który wśród części przedsiębiorców rodzi wątpliwości co do tego, czy są skuteczne. Respondent, który był najbardziej krytyczny wobec organizacji, z którymi się zetknął, stwierdził:

My nie współpracujemy z żadną [organizacją pracodawców], bo ich działania sprowadzają się tak na prawdę do pisanie sprawozdań, które zawierają nieistotne informacje. Zamiast wizyty w firmie, by móc zobaczyć, z czym taka firma się boryka, to wysyłają masę (...) ankiet. Przedstawiciele [organizacji] powinni przyjechać, przyjrzeć się firmie z boku, a nie czekać na gotową opinię z naszej strony. To gdzieś tam trafia w próżnię i nie widzę z tego żadnych efektów. Nie było widać efektów i dlatego nie należymy do żadnego stowarzyszenia. Dla nas liczą się efekty, a nie to, że ktoś nas zarzuca jakimiś pytaniami, ankietami, z których nic nie wynika. [Przedsiębiorca]

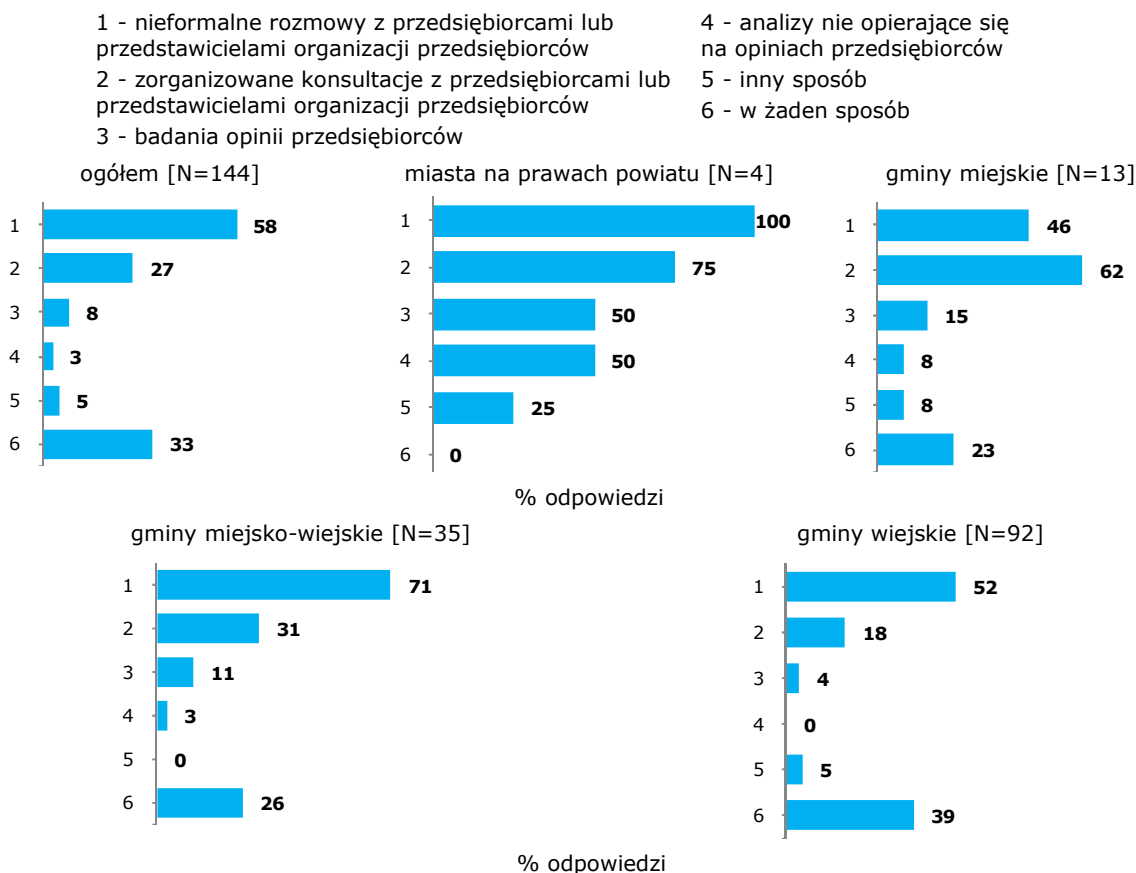
Przytoczony cytat stanowi również przypomnienie, że część przedsiębiorców nie jest w stanie, ze względu na brak czasu lub ograniczone kompetencje, samodzielnie sformułować swoich potrzeb i oczekiwań. Rola organizacji nie może zatem ograniczać się do zbierania opinii od przedsiębiorców (co samo w sobie jest zadaniem absorbującym i wymagającym nakładów). Żeby działać skutecznie, organizacje muszą pełnić również rolę ekspercką oraz edukacyjną. Pełnienie takiej roli wymaga dysponowania odpowiednimi zasobami (pracownikami, ekspertami, środkami finansowymi), na których brak skarżyła się podczas badania część mniejszych organizacji reprezentujących przedsiębiorców.

Bariery zmniejszające efektywność reprezentowania MŚP wobec władz samorządowych występują nie tylko w kontaktach pomiędzy przedsiębiorcami a ich organizacjami, ale także pomiędzy organizacjami przedsiębiorców a władzami samorządowymi. Na poziomie województwa odbywają się wydarzenia, które stwarzają sposobność do kontaktu pomiędzy władzami samorządowymi a przedstawicielami sektora gospodarki oraz nauki, a także potwierdzają rangę takich kontaktów – przede wszystkim Fora Gospodarcze, organizowane corocznie przez Stowarzyszenie Integracja i Współpraca. Wydarzenia te mają jednak charakter okazjonalny. Przedstawiciele organizacji przedsiębiorców mogą w pewnym stopniu wpływać na przebieg realizowanych w województwie programów współfinansowanych z funduszy unijnych, uczestnicząc w pracach Komitetu Monitorującego RPO WKP oraz Podkomitetu Monitorującego PO KL. Jednak wymienione gremia, zgodnie z przypisaną im rolą, zajmują się zadaniami związanymi ze wspieraniem przedsiębiorczości w sposób wycinkowy, wyznaczony zakresem poszczególnych programów. Brakuje natomiast forum stałej dyskusji pomiędzy władzami samorządowymi a szeroką reprezentacją sektora przedsiębiorstw, a także sektora nauki, na temat całokształtu zagadnień związanych z tworzeniem odpowiednich warunków rozwoju gospodarczego województwa. Za niekorzystne należy uznać zaprzestanie funkcjonowania Kujawsko-Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości oraz zanik kontaktów pomiędzy władzami samorządowymi województwa a sejmikiem gospodarczym.

Zgodnie z przytoczonymi już wynikami badania ankietowego z przedsiębiorcami, przeszło dwukrotnie więcej przedsiębiorców z sektora MŚP przekazuje swoje opinie bezpośrednio władzom lub pracownikom urzędu, niż przedstawicielom organizacji przedsiębiorców (taka prawidłowość zachodzi w gminach każdego rodzaju, przy czym w gminach miejsko-wiejskich przewaga pierwszej grupy jest prawie czterokrotna). Uzupełnieniem tych wyników są rezultaty badania z pracownikami urzędów miast i gmin.

Prowadzenie, w ciągu obecnej kadencji władz samorządowych, zorganizowanych konsultacji z przedsiębiorcami lub przedstawicielami organizacji przedsiębiorców zadeklarowali przedstawiciele ponad jednej czwartej gmin (27%). W przeszło dwukrotnie większej liczbie gmin (58%) prowadzono nieformalne rozmowy. Pozostałe sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców (w tym badania ich opinii) były stosowane przez mniej niż co dziesiątą gminę, natomiast przedstawiciele jednej trzeciej gmin przyznali, że gmina nie zdobywała wiedzy o potrzebach przedsiębiorców w żaden sposób.

Sytuacja różniła się w zależności od typu gminy. Zorganizowane konsultacje prowadziły trzy spośród czterech miast na prawach powiatu (75%), w przybliżeniu trzy piąte gmin miejskich (26%), niespełna jedna trzecia miejsko-wiejskich (31%) oraz mniej niż jedna piąta wiejskich (18%). Tendencja, zgodnie z którą formalne konsultacje są prowadzone rzadziej w tych rodzajach gmin, w których występuje mniejsza koncentracja przedsiębiorstw, jest naturalna. Jednak biorąc pod uwagę, że pytanie dotyczyło okresu od początku obecnej kadencji władz samorządowych, która trwa już przeszło 3,5 roku, intensywność dialogu pomiędzy władzami gmin a przedsiębiorcami wydaje się niewystarczająca.

Wykres 84: Stosowane przez gminy sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców z obszaru danej gminy, w ciągu obecnej kadencji władz samorządowych

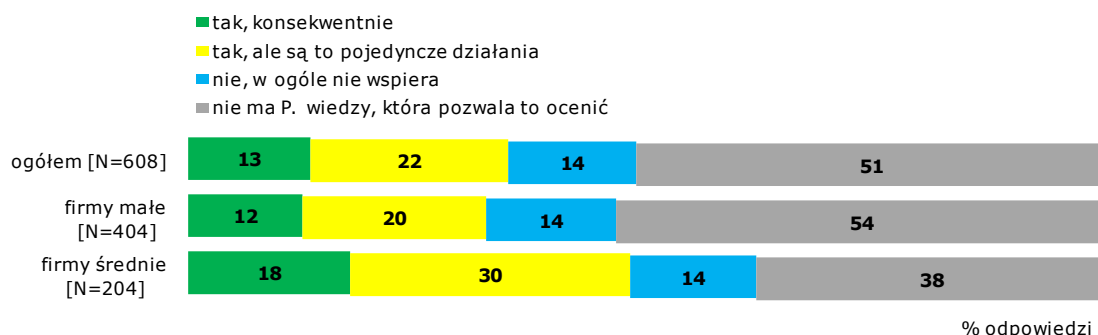
Źródło: Badanie ankietowe MŚP

7.2 Relacje pomiędzy MŚP a JST

7.2.1 Opinie przedsiębiorców nt. wspierania MŚP przez samorząd

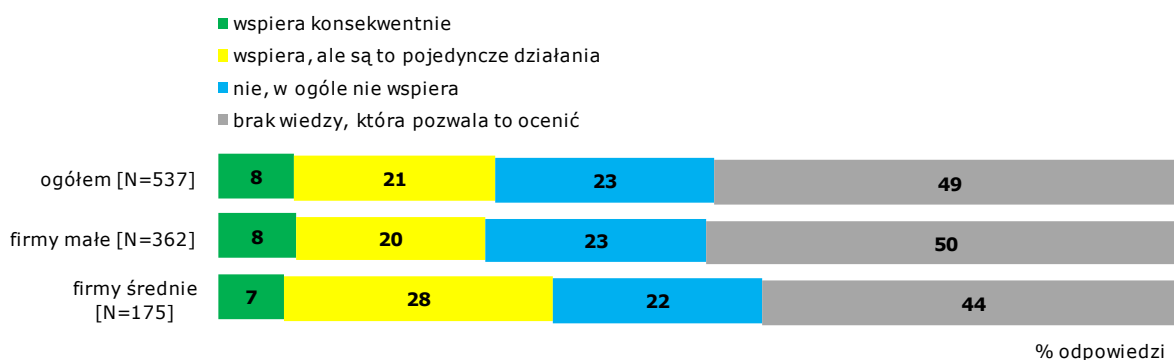
Przedsiębiorców poproszono o ocenę polityki poszczególnych szczebli władz samorządowych wobec sektora MŚP. Co drugi spośród ankietowanych przedsiębiorców (51%) nie był w stanie ocenić, czy Urząd Marszałkowski wspiera rozwój MŚP w regionie. Ponad jedna piąta (22%) wyraziła opinię twierdzącą, ale z zastrzeżeniem, że wsparcie ogranicza się do pojedynczych działań. Podobnie liczne były grupy przedsiębiorców przekonanych, że władze samorządowe województwa wspierają rozwój MŚP konsekwentnie oraz tych, którzy uważali, że takie wsparcie w ogóle nie jest udzielane (odpowiednio: 13% i 14%).

Przedstawiciele średnich firm oceniali działania samorządu lepiej, niż przedstawiciele małych przedsiębiorstw: w pierwszej grupie o połowę wyższy był zarówno odsetek respondentów przekonanych, że władze samorządowe regionu konsekwentnie wspierają rozwój MŚP (18% wobec 12%), jak i tych, którzy uważali, że władze prowadzą przynajmniej pojedyncze działania na rzecz tego sektora (30% wobec 20%).

Wykres 85: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania rozwoju takich przedsiębiorstw przez Urząd Marszałkowski – w zależności od wielkości przedsiębiorstwa

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

W przybliżeniu połowa przedsiębiorców (49%) nie dysponowała wiedzą pozwalającą ocenić, czy starostwo powiatu, na terenie którego zlokalizowana jest ich firma, wspiera rozwój MŚP. Wśród pozostałych podobnie liczne grupy uważały, że starostwo nie wspiera MŚP w ogóle (23%) oraz że wspiera poprzez pojedyncze działania (21%) – tę odpowiedź przedstawiciele firm średnich wskazywali nieco częściej, niż małych (odpowiednio: 28% oraz 20%). W zdecydowanej mniejszości pozostawali natomiast respondenci, zdaniem których starostwo wspiera rozwój MŚP konsekwentnie (8%). Odsetek przedsiębiorstw dostrzegających pozytywną rolę starostw był stosunkowo niewielki, należy jednak pamiętać, że kompetencje starostw w zakresie wspierania przedsiębiorczości są węższe, niż ma to miejsce w przypadku dwóch pozostałych szczebli samorządu terytorialnego, stąd działania starostw mogą być mniej dostrzegalne.

Wykres 86: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania rozwoju takich przedsiębiorstw przez starostwo powiatowe – w zależności od wielkości przedsiębiorstwa¹¹⁶

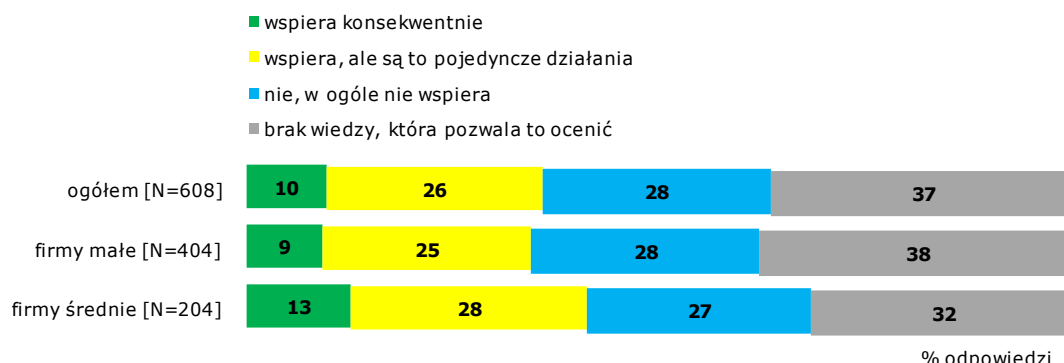
Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Proporcje pomiędzy przedsiębiorcami, zdaniem których urzędy gmin wspierają rozwój MŚP konsekwentnie (10%), respondentami, którzy uważali, że wsparcie ogranicza się do pojedynczych działań (26%), oraz tymi, którzy stwierdzili, że wsparcie w ogóle nie jest udzielane (28%), okazały się podobne jak w przypadku oceny działalności starostw powiatowych. Mniejszy był natomiast odsetek przedsiębiorców, którzy przyznali, że nie dysponują wystarczającą wiedzą, żeby ocenić działanie samorządu (37% w przypadku urzędów miast i gmin, 49% w przypadku starostw powiatowych). Podobnie jak przy ocenie działalności JST wyższego szczebla, pozytywne opinie na temat działalności

¹¹⁶ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do stu ze względu na zaokrąglenia.

urzędów miast i gmin w zakresie wspierania przedsiębiorczości były nieco częstsze wśród średnich, niż wśród małych przedsiębiorstw.

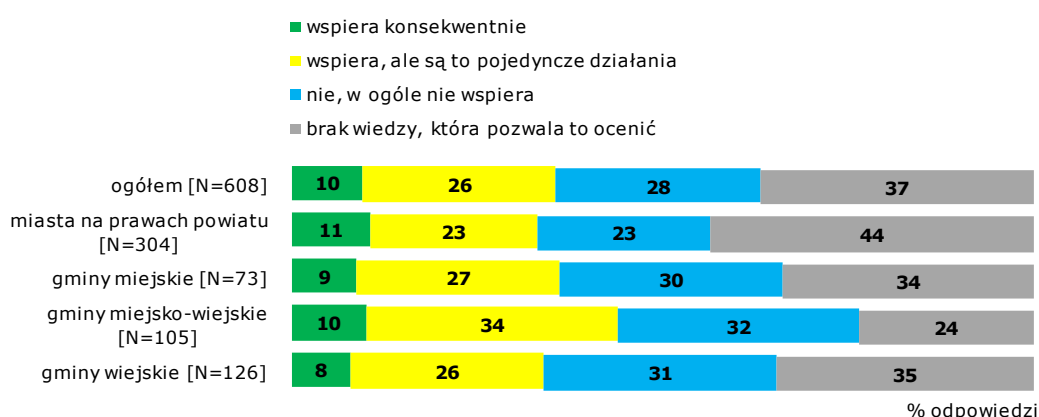
Wykres 87: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania przedsiębiorstw przez urząd miasta lub gminy – w zależności od wielkości przedsiębiorstwa¹¹⁷

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Ocena działalności urzędów miast i gmin różniła się w zależności od typu gminy. Największa różnica dotyczyła posiadania wiedzy na temat działań urzędu. Wiedza ta okazała się najmniej powszechna w miastach na prawach powiatu (44% przedsiębiorców reprezentujących firmy zlokalizowane w takich miastach nie dysponowało wiedzą pozwalającą ocenić działania urzędu), natomiast najbardziej rozpowszechniona była w gminach miejsko-wiejskich (w których nie posiadało jej niespełna 24% przedsiębiorców). Ponadto przedsiębiorcy z miast na prawach powiatu rzadziej niż pozostali wyrażali opinię, że urząd nie wspiera rozwoju MŚP, a przedstawiciele gmin miejsko-wiejskich szczególnie często uważali, że urząd wspiera rozwój MŚP, ale nie robi tego konsekwentnie. Korzystniejsza ocena działalności miast na prawach powiatu koresponduje z ich relatywnie dużą aktywnością w prowadzeniu działań na rzecz MŚP.

Wykres 88: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania przedsiębiorstw przez urząd miasta lub gminy – w zależności od typu gminy¹¹⁸

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Stwierdzono, że przekazywanie przez przedsiębiorców opinii lub postulatów władzom samorządowym lub pracownikom JST jest pozytywnie związane z przekonaniem o wspieraniu rozwoju MŚP przez władze samorządowe danego szczebla. Wśród przedsiębiorców, którzy uważają, że Urząd Marszałkowski konsekwentnie wspiera rozwój MŚP, władzom samorządowym regionu lub pracownikom Urzędu swoje opinie przekazywało 18%, podczas gdy spośród ogółu przedstawicieli MŚP zaledwie 6%.

¹¹⁷ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do stu ze względu na zaokrąglenia.

¹¹⁸ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do stu ze względu na zaokrąglenia.

W przypadku starostw powiatowych i urzędów gmin analogiczne proporcje wyniosły, odpowiednio: 21% do 12% oraz 46% do 24%. Najprawdopodobniej zaobserwowana zależność jest wzajemna. Z jednej strony, dostrzeganie zaangażowania samorządu we wspieranie MŚP zachęca przedsiębiorców do zgłaszania opinii i postulatów. Z drugiej, korzystanie przez JST z opinii przedstawicieli MŚP jest odbierane jako przejaw dbałości o przedsiębiorstwa, a zarazem może sprzyjać podejmowaniu działań zgodnych z ich faktycznymi potrzebami.

7.2.2 Opinie przedstawicieli gmin na temat przedsiębiorstw

Pracownicy urzędów miast i gmin stosunkowo silnie odczuwają zainteresowanie działaniami władz gminy ze strony przedsiębiorców. Stwierdzenie, zgodnie z którym „przedsiębiorcy są zainteresowani działaniami władz gminy” na skali akceptacji od 1 – „zdecydowanie tak” do 5 – „zdecydowanie nie” uzyskało średnią ocenę 3,8. Zainteresowanie przedsiębiorców w stosunkowo najmniejszym stopniu odczuwane jest w gminach wiejskich (3,7), w największym natomiast w gminach miejskich (4,3). Fakt, że wynik w gminach wiejskich jest niższy, niż w pozostałych, można tłumaczyć tym, że środowisko przedsiębiorców jest w nich mniej liczne, a także, że władze gmin wiejskich prowadzą mniej działań w celu nawiązywania z nimi kontaktu. Z kolei w gminach miejskich (z wyłączeniem miast na prawach powiatu) występuje znaczna koncentracja przedsiębiorstw, a zarazem wielkość gminy bardziej sprzyja kontaktom przedsiębiorców z władzami i urzędnikami, niż ma to miejsce w największych miastach regionu.

Zdaniem przedstawicieli urzędów miast i gmin zaangażowanie przedsiębiorców we współpracę na rzecz rozwoju gmin jest mniejsze, niż ich zainteresowanie działaniami władz. Najwyżej zaangażowanie przedsiębiorców ocenili przedstawiciele miast na prawach powiatu – średnia wystawionych przez nich ocen wyniosła 3,5, podczas gdy wśród ogółu gmin była o pół punktu niższa. Średnia ocena zgodności pomiędzy interesami przedsiębiorców z interesami pozostałych mieszkańców wypadła nieznacznie powyżej środkowego punktu pięciostopniowej skali. W tym przypadku różnice pomiędzy gminami różnego typu były niewielkie: od 3,2 w przypadku gmin wiejskich i miejsko-wiejskich do 3,5 w przypadku miast na prawach powiatu.

Pod omówionymi dotychczas względami sytuacja miast na prawach powiatu na tle ogółu gmin prezentowała się korzystnie. Przedstawiciele miast na prawach powiatu w większym stopniu obawiali się natomiast, że wspierając przedsiębiorców władze lub pracownicy urzędu mogą się narazić na korupcję: średnia ocena występowania takiego zagrożenia w miastach na prawach powiatu wyniosła 3,5, podczas gdy w pozostałych typach gmin nie osiągnęła połowy skali (wśród ogółu gmin wyniosła 2,7). Warto przypomnieć, że według przypuszczeń przedsiębiorców, którzy skarżyli się podczas wywiadów na zbyt długie rozpatrywanie ich spraw w urzędach, przyczyną braku przychylności ze strony urzędników (której przejawem byłoby wydawanie decyzji najszybciej jak to możliwe, nie zaś dopiero pod koniec ustawowych terminów), miały być właśnie obawy przed podejrzeniem o interesowność.

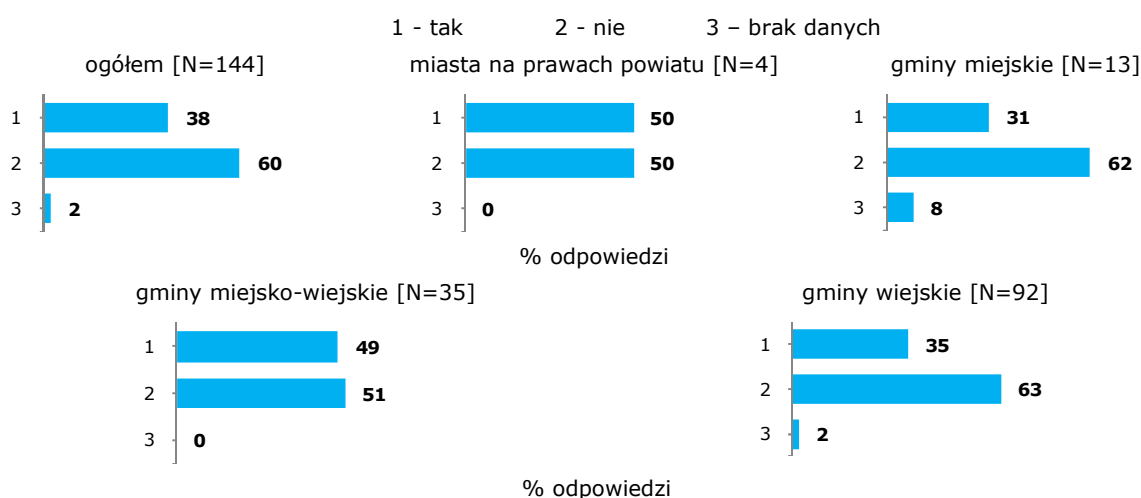
Rzadziej odczuwanymi – zwłaszcza przez przedstawicieli miast na prawach powiatu oraz gmin wiejskich – trudnościami we wspieraniu przedsiębiorstw były: możliwość zakłócenia konkurencji pomiędzy przedsiębiorstwami (średnia ocena 2,5) oraz niezgodność interesów różnych przedsiębiorców (2,4) – wyrazem tego typu sprzeczności, najwyraźniej występujących stosunkowo rzadko, bywają na przykład konflikty wokół lokalizacji sklepów wielkopowierzchniowych, postrzeganych jako zagrożenie przez przedstawicieli mniejszych sklepów.

Tabela 16: Ocena sytuacji w gminie przy pomocy stwierdzeń z zastosowaniem skali 1-5 (1 - zdecydowanie nie, 5 - zdecydowanie tak) - średnie odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy

	miasta na prawach powiatu		gminy miejskie		gminy miejsko-wiejskie		gminy wiejskie		ogółem	
	Śr	N	Śr	N	Śr	N	Śr	N	Śr	N
przedsiębiorcy są zainteresowani działaniami władz gminy	4,0	4	4,3	13	4,0	32	3,7	84	3,8	133
przedsiębiorcy angażują się we współpracę na rzecz rozwoju gminy	3,5	4	2,7	12	2,9	33	3,0	82	3,0	131
interesy przedsiębiorców są zgodne z interesem ogółu mieszkańców	3,5	4	3,3	12	3,2	33	3,2	80	3,2	129
wspierając przedsiębiorców władze gminy oraz urzędnicy mogą się łatwo narazić na podejrzenia o korupcję	3,5	4	2,9	11	2,7	33	2,6	80	2,7	128
wspierając przedsiębiorstwa gmina może łatwo zakłócić konkurencję pomiędzy przedsiębiorstwami	2	4	2,7	11	2,6	33	2,4	77	2,5	125
interesy różnych przedsiębiorców są wzajemnie sprzeczne	2,3	4	2,8	11	2,6	33	2,3	78	2,4	126

Źródło: Badanie ankietowe JST

Niewątpliwie pozytywnym wynikiem badania przedstawicieli gmin jest ustalenie, że blisko dwie piąte z nich (38%) – w tym połowa miast na prawach powiatu i gmin miejsko-wiejskich – w 2009 roku brało udział w partnerstwie lokalnym, w które zaangażowani byli również działający na terenie gminy przedsiębiorcy.

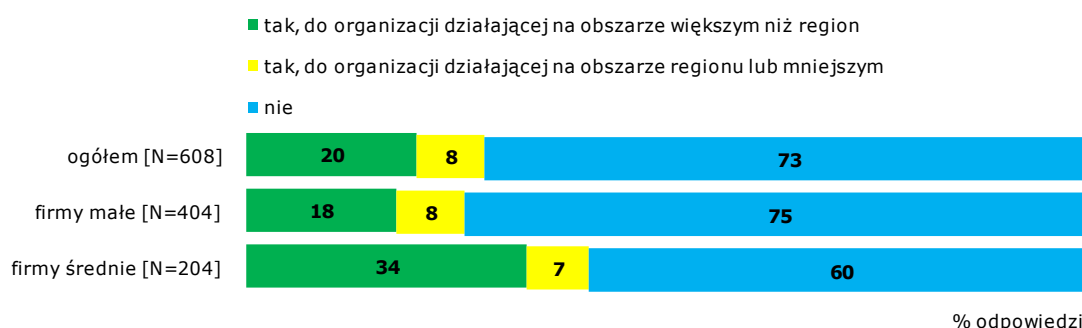
Wykres 89: Uczestnictwo JST z województwa kujawsko-pomorskiego w lokalnych partnerstwach z udziałem przedsiębiorców

Źródło: Badanie ankietowe JST

8 Współpraca pomiędzy MŚP

Z perspektywy rozwoju MŚP istotne są nie tylko relacje z instytucjami należącymi do ich otoczenia (IOB, instytucjami B+R, JST), lecz także stała współpraca z innymi podmiotami z tego samego sektora, prowadzona na przykład w ramach grup producenckich, spółdzielni lub klastrów. Przynależność do co najmniej jednej organizacji skupiającej przedsiębiorstwa z tej samej branży, korzystające ze wspólnych zasobów lub współpracujące przy produkcji, zadeklarowali przedstawiciele blisko trzech na dziesięć MŚP (28%). Jedna piąta MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego należy do organizacji o zasięgu ponadregionalnym (20%) a niespełna jedna na dziesięć – do organizacji działającej na obszarze regionu lub mniejszym (8%). Do struktur ponadregionalnych firmy średnie należą blisko dwukrotnie częściej, niż małe (odpowiednio: 34% i 18%).

Wykres 90: Przynależność do co najmniej jednej organizacji (na przykład grupy producenckiej, spółdzielni, klastra) skupiającej przedsiębiorstwa z tej samej branży, korzystające ze wspólnych zasobów lub współpracujące przy produkcji¹¹⁹

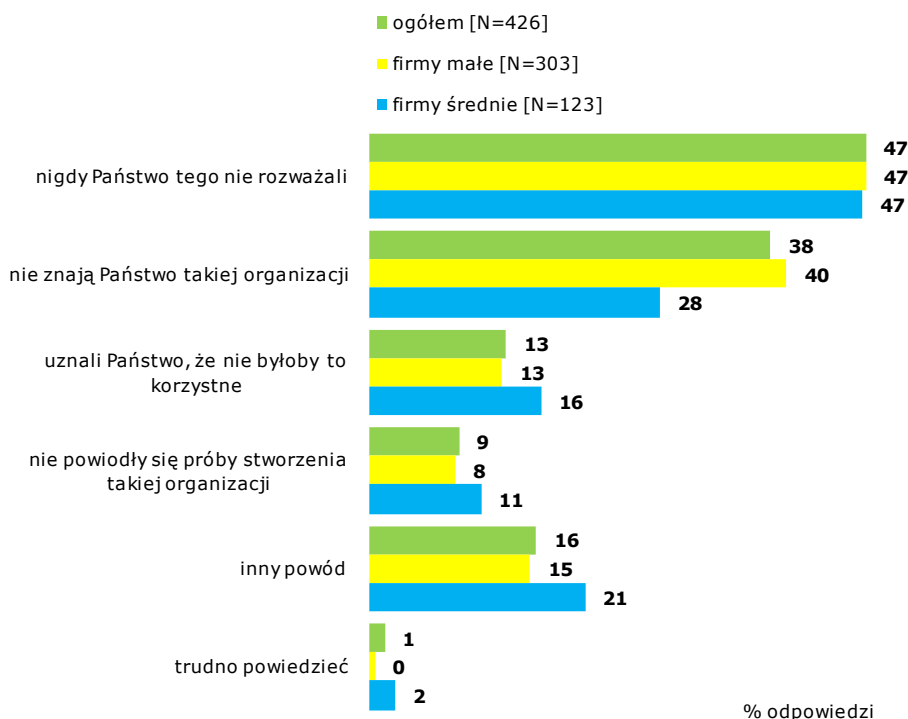

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Blisko połowa spośród przedsiębiorstw nie będących członkami żadnej organizacji, której członkowie korzystają ze wspólnych zasobów lub współpracują przy produkcji, nigdy nie rozważała takiej możliwości (47%), a prawie dwie piąte badanych wśród przyczyn nieprzynależenia podało nieznaną takich organizacji (38%). Pierwsza przyczyna była podawana równie często przez respondentów prowadzących przedsiębiorstwa małe i średnie, natomiast drugą wskazywali częściej przedstawiciele firm małych (40%), niż średnich (28%). Pozostałe powody wymieniano wyraźnie rzadziej.

¹¹⁹ Przedstawione na wykresie odsetki nie sumują się do stu ze względu na zaokrąglenia.

Wykres 91: Przyczyny nieprzynależenia do organizacji (na przykład grupy producenckiej, spółdzielni, klastra) skupiającej przedsiębiorstwa z tej samej branży, korzystające ze wspólnych zasobów lub współpracujące przy produkcji

Źródło: Badanie ankietowe MŚP

Typem organizacji, w której pokłada się szczególne nadzieje na wzrost innowacyjności przedsiębiorstw, są klastry, do których – zgodnie z ich definicją – oprócz zlokalizowanych w pobliżu siebie firm mogą należeć również instytucje B+R oraz IOB. Zgodnie z założeniami, przedsiębiorstwa wchodzące w skład klastra blisko współpracują przy pozyskiwaniu zasobów lub produkcji, a zarazem w dalszym ciągu pomiędzy sobą konkurują (Matusiak 2008: 167-169). W województwie kujawsko-pomorskim ani dotychczasowe doświadczenia w powoływaniu klastrów, ani warunki tworzenia klastrów wysokich technologii nie są jednak pozytywne.

W raporcie Instytutu Badań Strukturalnych województwo kujawsko-pomorskie spośród 16 polskich regionów znalazło się na dalekim 14. miejscu pod względem potencjału powstawania i rozwoju klastrów wysokich technologii. W województwie kujawsko-pomorskim warunki powstawania klastrów odbiegają na niekorzyść od sytuacji w innych regionach w szczególności pod względem: odsetka osób z wykształceniem wyższym w grupie wieku 25-64 lata, udziału absolwentów uczelni technicznych wśród absolwentów studiów wyższych ogółem, nasycenia ośrodkami innowacji i przedsiębiorczości, roli instytucji B+R jako źródeł informacji o innowacjach oraz przychodów przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych ze sprzedaży nowych lub istotnie ulepszonych produktów. Sytuacja regionu prezentuje się natomiast stosunkowo korzystnie pod względem nakładów na sferę B+R w relacji do PKB regionu (IBS 1009: 28-32).

Zainicjowana w województwie kujawsko-pomorskim próba utworzenia klastra firm informatycznych zakończyła się niepowodzeniem. Spośród pozostałych podjętych w regionie inicjatyw klastrowych żadna nie została uwieńczona utworzeniem w pełni rozwiniętego klastra, rozumianego jako grono przynajmniej kilkunastu blisko współpracujących firm oraz innych instytucji, pomiędzy którymi występują intensywne przepływy informacji (por. Matusiak 2008: 168). Stosunkowo najbliższej osiągnięcia tego celu jest Bydgoski Klastr Przemysłowy, w skład którego wchodzi firmy zajmujące się

przetwórstwem tworzyw sztucznych oraz produkcją narzędzi oraz instytucje należące do otoczenia przedsiębiorstw, w tym uczelnie z Bydgoszczy. Kooperacja pomiędzy przedsiębiorstwami z regionu – jeżeli udaje się ją nawiązać – ogranicza się przeważnie do wspólnych działań promocyjnych oraz organizowania spotkań z potencjalnymi partnerami zewnętrznymi. Nie negując korzyści płynących z takiej współpracy, należy stwierdzić, że nie polega ona niestety na ożywionej wymianie wiedzy pomiędzy zaangażowanymi instytucjami ani na prowadzeniu zaawansowanych projektów w większej grupie przedsiębiorstw i powiązanych z nimi instytucji.

Głównymi przeszkodami, które powstrzymują przedsiębiorców przed bliższą współpracą, a zarazem barierą ograniczającą wewnętrzny obieg wiedzy w klastrach, jest postrzeganie innych firm z branży wyłącznie jako konkurentów oraz brak zaufania. Jeden z przedsiębiorców uzasadnił swój brak zainteresowania przystąpieniem do organizacji branżowej w następujący sposób:

Tajemnice kosztowe, strategie obowiązują, więc nikt nie chce i nie będzie szczerze rozmawiał [z innymi przedsiębiorstwami]. [Przedsiębiorca]

Takie nastawienie przejawiało się podczas wywiadów wielokrotnie, na przykład niezrozumieniem przez respondentów idei badań przedkonkurencyjnych. Brak współpracy uniemożliwia pozyskiwanie informacji o działalności innych firm przy akceptacji z ich strony i skłania do stosowania innych rozwiązań. Przykładu takiego podejścia dostarcza poniższy fragment wywiadu, w którym respondent utożsamia *benchmarking* z wywiadem gospodarczym:

B: Czy możliwa byłaby bliższa współpraca przy wprowadzaniu innowacji pomiędzy pana firmą a innymi firmami z branży?

R: Wykluczone. Konkurencja jest tak ostra, że każdy [na drugiego] wilkiem patrzy. (...)

B: Czy stosowali P. kiedykolwiek benchmarking innowacyjny, czyli systematyczne porównywanie się z innymi firmami w celu identyfikacji rozwiązań, które również P. mogliby stosować?

R: Czyli wywiad gospodarczy? Oczywiście, robimy to. [Przedsiębiorca]¹²⁰

Ze względu na opisane uwarunkowania jest mało prawdopodobne, żeby zawiązywanie grup współpracujących ze sobą przedsiębiorstw stało się w najbliższym czasie powszechne. Wydaje się, że tego rodzaju inicjatywy mają szanse powodzenia jeżeli opierają się na wcześniejszych kontaktach zaangażowanych instytucji (tak jak miało to miejsce w przypadku firm narzędziowych, które weszły w skład Bydgoskiego Klastra Przemysłowego) lub są aktywnie animowane. Jednak, jak pokazują dotychczasowe doświadczenia, nawet wówczas stworzenie klastra w pełnym znaczeniu tego terminu jest procesem długotrwałym.

¹²⁰ Cytat na podstawie notatki, respondent nie wyraził zgody na nagranie wywiadu.

9 Rekomendacje

9.1 Wprowadzenie

Przekonanie o potrzebie wspierania MŚP na poziomie regionalnym zdołało uzyskać szeroką akceptację: trudno obecnie wyobrazić sobie strategię rozwoju województwa, która nie nadawałaby tym zagadnieniom wysokiej rangi. Programy współfinansowane ze środków UE stwarzają wyjątkową szansę wzmocnienia MŚP, stworzenia powiązań pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki, promowania innowacyjności oraz rozbudowy infrastruktury istotnej z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej. Dostępny jest także szeroki zasób informacji na temat instrumentów wspierania przedsiębiorczości oraz innowacyjności. Skuteczne zaprojektowanie działań na rzecz wspierania MŚP oraz rozwoju innowacyjności w konkretnym województwie wymaga jednak dodatkowego elementu: wiedzy na temat potrzeb i uwarunkowań występujących aktualnie w danym regionie. Dostarczenie takiej wiedzy było celem przeprowadzonego badania. W poniższej tabeli przedstawiono jego najważniejsze wyniki oraz oparte na ich podstawie rekomendacje, skierowane do władz samorządowych regionu.

Proponowane rozwiązania odnoszą się w większości do obszaru, który w *Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2013* określono jako „Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji” (Działanie 1.1 Strategii). Rekomendacje stanowią ponadto odpowiedź na najbardziej istotne, zdaniem przedstawicieli MŚP, problemy z zakresu infrastruktury technicznej (Działanie 2.2) oraz budowy społeczeństwa opartego na wiedzy (Działanie 3.1).

Biorąc pod uwagę, że – zgodnie z założeniami badania – głównym adresatem rekomendacji jest Urząd Marszałkowski, a zarazem, odbiorcami wyników będą także inne instytucje (w tym JST, instytucje B+R oraz IOB), rekomendacje przedstawiono w dwóch kolumnach. Środkowa kolumna tabeli opisuje działania, które należy podjąć, natomiast kolejna precyzuje rolę, jaką w danym obszarze może odegrać Urząd Marszałkowski. Obie kolumny połączono w przypadku rekomendacji, które są skierowane wyłącznie do władz samorządowych województwa.

Ważność poszczególnych rekomendacji oznaczono gwiazdkami: jedna oznacza najniższy, a trzy – najwyższy priorytet rekomendacji, nad którą zostały umieszczone.

9.2 Inwestycje infrastrukturalne (regionalne i lokalne)

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
<p>Uwarunkowaniem prowadzenia działalności gospodarczej, którego poprawy oczekuje największa liczba MŚP z regionu (82%), jest infrastruktura drogowa.</p> <p>Według opinii przedstawicieli samorządów lokalnych sytuacja pod względem infrastruktury drogowej wymaga poprawy w około trzech czwartych gmin regionu.</p> <p>Słabą stroną województwa jest zły stan dróg oraz brak dostatecznego włączenia regionu w sieć powiązań drogowych o znaczeniu ponadregionalnym.</p> <p>Dotychczasowy poziom wykorzystania przez gminy funduszy UE na inwestycje infrastrukturalne jest umiarkowany.</p> <p>Do istotnych uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej w regionie zalicza się także infrastruktura teleinformatyczna oraz infrastruktura komunalna, przy czym jej stan jest w opinii przedsiębiorców lepszy, niż stan infrastruktury drogowej.</p> <p>Badanie z udziałem pracowników urzędów miast i gmin wskazuje również na potrzebę poprawy sytuacji w zakresie przygotowania terenów inwestycyjnych (przedstawiciele MŚP, których działalność jest już zlokalizowana w regionie zwracają na tę potrzebę mniejszą uwagę, jednak jest ona kluczowa z perspektywy pozyskiwania nowych inwestorów).</p>	<p>Poprawa stanu i rozbudowa infrastruktury.</p> <p>W przypadku infrastruktury drogowej: poprawa stanu i rozbudowa dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich, w tym realizacja zadań inwestycyjnych związanych z połączeniem sieci dróg w regionie z autostradą A1¹²¹.</p>	<p>Realizacja zadań inwestycyjnych w zakresie infrastruktury znajdującej się w gestii władz samorządowych województwa.</p>
	<p>Wdrażanie RPO WKP.</p> <p>Monitorowanie postępów programu, prowadzenie ewaluacji i podejmowanie działań zaradczych w przypadku stwierdzenia barier we wdrażaniu.</p>	

¹²¹ Wkrótce przewidywane jest rozpoczęcie budowy ostatniego odcinka autostrady w województwie kujawsko-pomorskim.

9.3 Działalność władz samorządowych gmin

*		
Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
9.3.1 Podatki lokalne		
<p>Przeszło trzy piąte (62%) MŚP oczekuje poprawy sytuacji pod względem stawek podatków lokalnych, a połowa (50%) – większej przewidywalności polityki podatkowej gmin.</p> <p>Zarazem z informacji przekazanych przez urzędy gmin wynika, że obniżone stawki podatków¹²² są powszechnie stosowane (w około trzech czwartych gmin).</p> <p>Stosowanie dochodowych instrumentów wspierania przedsiębiorczości, w tym obniżonych stawek podatkowych oraz ulg, zmniejsza możliwości prowadzenia przez władze samorządowe inwestycji infrastrukturalnych.</p> <p>Istnieją przykłady uzyskania przez władze gmin akceptacji ze strony przedsiębiorców dla decyzji o ograniczeniu stosowania instrumentów dochodowych w celu zwiększenia możliwości realizowania inwestycji.</p>	<p>Dostępność wsparcia z funduszy UE stanowi poważny argument za przyjęciem przez gminy strategii koncentrowania się na prowadzeniu inwestycji infrastrukturalnych, w razie potrzeby – kosztem rezygnacji ze stosowania obniżonych stawek podatkowych.</p> <p>Instrumentem dochodowym, którego stosowanie wydaje się uzasadnione nawet kosztem uszczuplenia dochodów gminy, są natomiast ulgi dla przedsiębiorców przechodzących kryzys związany z pogorszeniem koniunktury (udzielane na ograniczony okres).</p> <p>Powyższe rekomendacje mają charakter ogólny, natomiast polityka podatkowa na szczeblu lokalnym powinna wynikać z analizy sytuacji konkretnej gminy.</p> <p>W każdym przypadku istotne jest zapewnianie przez władze gminy przejrzystości prowadzonej polityki podatkowej i prezentowanie przedsiębiorcom jej założeń oraz rozwijanie na poziomie gmin dialogu pomiędzy władzami a przedsiębiorcami (porównaj: rekomendacje dotyczące zagadnienia 9.3.3)</p>	<p>Podniesienie kompetencji przedstawicieli władz gmin oraz pracowników urzędów miast i gmin w zakresie programowania polityki rozwoju lokalnego (z uwzględnieniem dochodowych oraz wydatkowych instrumentów wspierania przedsiębiorczości), poprzez organizację szkoleń, finansowanych ze środków własnych samorządu województwa lub przy wsparciu ze środków Poddziałania 5.2.1 lub 5.2.3 PO KL.</p>

¹²² Tj. stawki niższe od maksymalnych, określanych przez ministra finansów.

			**
9.3.2 Planowanie przestrzenne			
<p>Zdaniem przeszło dwóch piątych (44%) przedsiębiorców z sektora MŚP sytuacja pod względem planowania przestrzennego wymaga poprawy.</p> <p>Część gmin wykazuje wprawdzie znaczną aktywność w tej dziedzinie, jednak częściej są to gminy, w których sytuacja pod tym względem jest już zadowalająca, rzadziej natomiast gminy, w których w największym stopniu wymagają poprawy.</p>	<p>Zwiększenie aktywności gmin w zakresie planowania przestrzennego, w tym uchwalania gminnych planów zagospodarowania przestrzennego.</p>	<p>Ustalenie barier utrudniających prowadzenie prac z zakresu planowania przestrzennego w części gmin, poprzez: konsultacje z przedstawicielami władz gmin lub zlecenie analizy problemu.</p> <p>Zaprojektowanie i zrealizowanie wsparcia dla gmin, na przykład w formie szkoleń lub konsultacji.</p>	
			**
9.3.3 Planowanie rozwoju lokalnego przy udziale przedsiębiorców			
<p>Prowadzenie, w ciągu obecnej kadencji władz samorządowych, zorganizowanych konsultacji z przedsiębiorcami lub przedstawicielami organizacji przedsiębiorców zadeklarowali przedstawiciele zaledwie co czwartej gminy (27%).</p> <p>Blisko dwie piąte przedsiębiorców (37%) stwierdziło, że nie dysponuje wiedzą pozwalającą ocenić, czy władze gminy, w której zlokalizowane jest ich przedsiębiorstwo, wspierają rozwój MŚP. W przypadku starostw powiatowych odsetek ten zbliżył się do połowy.</p>	<p>Upowszechnianie praktyki informowania przedsiębiorców o planowanych przez władze samorządowe działaniach związanych z rozwojem gospodarczym gminy oraz włączania środowiska przedsiębiorców w planowanie rozwoju lokalnego.</p> <p>Organizowanie cyklicznych spotkań z przedsiębiorcami, pełniących rolę forum wymiany informacji, przedstawiania planów, omawiania problemów i uwarunkowań.</p>	<p>Promowanie wśród przedstawicieli lokalnych władz samorządowych komunikacji ze środowiskiem przedsiębiorców – przykładowe działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizacja warsztatów z zakresu planowania rozwoju lokalnego na poziomie poszczególnych gmin lub powiatów, z udziałem m.in. przedstawicieli lokalnych władz samorządowych oraz przedsiębiorców • organizacja konkursu dla samorządów lokalnych, promującego współpracę na rzecz rozwoju lokalnego ze środowiskiem przedsiębiorców • włączenie wymogu konsultacji ze środowiskiem przedsiębiorców w procedurę przyznawania środków z Funduszu Wsparcia. 	

9.4 Wdrażanie programów UE skierowanych do MŚP

**		
Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
<p>Okolo trzy piąte przedsiębiorców (59%) z sektora MŚP uznało za konieczną poprawę dostępności środków z funduszy UE.</p> <p>Przedsiębiorcy, którzy ubiegali się o dofinansowanie, wśród problemów wskazywali przede wszystkim długotrwałą procedurę przyznawania środków oraz niedostatek informacji na temat terminów związanych z procesem aplikowania.</p> <p>Z wcześniejszych badań ewaluacyjnych wynika, że przedsiębiorcy mają trudności w uzyskaniu przystępnych i wiarygodnych informacji na temat wsparcia odpowiadającego potrzebom ich firmy oraz z przygotowaniem dokumentów aplikacyjnych.</p> <p>Tematem szkoleń, na które przedstawiciele IOB z regionu odczuwają ze strony MŚP największy niezaspokojony popyt, są fundusze UE.</p>	<p>Przekazywanie przedsiębiorcom wyczerpujących i sprofilowanych informacji na temat aktualnie dostępnego wsparcia finansowanego z funduszy UE oraz procesu aplikowania o środki – w szczególności poprzez zamieszczanie informacji na stronach internetowych i w materiałach promocyjnych oraz poprzez prowadzenie szkoleń i doradztwa.</p>	<p>Prowadzenie działań informacyjnych i szkoleń oraz wspieranie (pod względem finansowym i merytorycznym) IOB realizujących takie działania w regionie.</p> <p>Monitorowanie wdrażania RPO WKP oraz komponentu regionalnego PO KL oraz prowadzenie ewaluacji tych programów – do rozważenia: prowadzenie (również) wspólnych dla obu programów ewaluacji działań skierowanych do przedsiębiorców.</p> <p>Stałe usprawnianie procesu wdrażania programów RPO WKP oraz komponentu regionalnego PO KL, w zakresie działań skierowanych do przedsiębiorców.</p>

9.5 Instrumenty wsparcia udzielanego przez IOB

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
**		
9.5.1 Zakres tematyczny oferty szkoleniowej i doradczej		
<p>Przedsiębiorcy, którzy postulują poprawę sytuacji pod względem szkoleń i doradztwa dla sektora MŚP, oczekują najczęściej lepszego dostosowania tematyki do swoich potrzeb.</p> <p>Świadomość potrzeb w zakresie szkoleń i doradztwa różni się w zależności od kompetencji przedsiębiorcy.</p> <p>Występowanie istotnych ograniczeń oferty szkoleniowo-doradczej kierowanej do MŚP potwierdzili pracownicy IOB.</p> <p>Przedstawiciele IOB największy niezaspokojony popyt ze strony MŚP odczuwają w przypadku szkoleń poświęconych funduszom UE oraz innym źródłom finansowania, szkoleń z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi oraz szkoleń poświęconych rozwiązaniom informatycznym w działalności gospodarczej.</p> <p>Do tematów, którym zdaniem pracowników IOB poświęca się zbyt mało uwagi, należą także: prawne regulacje dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, ochrona własności intelektualnej, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, lobbing, oraz prowadzenie działalności eksportowej.</p> <p>Popyt mniejszy, niż możliwości jego zaspokojenia, stwierdzono natomiast przede wszystkim w przypadku szkoleń na temat nowych usług, produktów lub wynalazków.</p>	<p>Dostosowanie oferty IOB prowadzących działalność szkoleniowo-doradczą do potrzeb MŚP, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozszerzenie zakresu tematów (jako wskazówka mogą posłużyć tematy ustalone podczas przeprowadzonego badania: prawne regulacje dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, ochrona własności intelektualnej, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, lobbing, prowadzenie działalności eksportowej), • zwiększenie dostępności szkoleń i doradztwa w zakresie tematów, na które zapotrzebowanie ze strony przedsiębiorców przekracza aktualną podaż (w tym: fundusze UE, inne źródła finansowania, zarządzania zasobami ludzkimi, rozwiązania informatyczne w działalności gospodarczej), • wprowadzenie lub rozwijanie usług z zakresie „audytu” potrzeb szkoleniowo-doradczych przedsiębiorstw. <p>Promowanie idei innowacyjności, w celu zwiększenia zainteresowania przedsiębiorców wprowadzaniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów, usług, rozwiązań organizacyjnych lub marketingowych.</p>	<p>Zlecenie pogłębionego badania potrzeb szkoleniowych małych i średnich przedsiębiorstw (tj. przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 249 osób). Badanie stanowiłoby uszczegółowienie, a zarazem rozszerzenie zrealizowanego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego badania potrzeb szkoleniowych pracowników ogółu MMŚP z regionu (PTS 2009).</p> <p>Uszczegółowienie – dzięki objęciu badaniem wyłącznie małych i średnich przedsiębiorstw (podczas gdy w sektorze MMŚP dominują licznie przedsiębiorstwa mikro). Rozszerzenie – poprzez uwzględnienie również potrzeb szkoleniowych właścicieli lub innych członków kadry zarządzającej przedsiębiorstw.</p> <p>Udostępnienie wyników badania zainteresowanym IOB.</p> <p>Wykorzystanie listy tematów przy formułowaniu kryteriów udzielania dotacji na szkolenia.</p> <p>Powtarzanie badania cyklicznie, np. co 2 lata.</p> <p>Wyniki badania zostałyby udostępnione wszystkim zainteresowanym IOB.</p> <p>Stanowiłyby również podstawę do ustalania zakresu wsparcia przez samorząd województwa, np. do ustalania kryteriów strategicznych dla konkursów na projekty doradcze i szkoleniowe w ramach PO KL.</p>

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
**		
9.5.2 Zakres wsparcia finansowego dla MŚP		
<p>Spośród trudności napotykaných przez przedsiębiorców w ciągu pierwszego roku działalności najczęstszą są trudności ze zdobyciem kapitału.</p> <p>Brak wystarczających środków finansowych jest także najczęstszą barierą we wprowadzaniu innowacji.</p> <p>Niezaspokojone zapotrzebowanie małych przedsiębiorstw na kapitał zewnętrzny koncentruje się w przedziale od 150 tys. do 1 mln złotych (52%). Z kolei średnie przedsiębiorstwa, których przedstawiciele postulowali poprawę dostępności kapitału, dzielą się nieomal po równo na firmy potrzebujące finansowania wynoszącego od 150 tys. złotych do 1 mln złotych (47%) oraz na firmy, które są zainteresowane środkami o wartości pomiędzy 1 mln a 10 mln złotych (45%).</p> <p>W przypadku każdej usługi z zakresu wsparcia finansowego popyt ze strony MŚP, odczuwany przez niekomercyjne instytucje finansowe, był większy, niż możliwości jego zaspokojenia.</p> <p>Wszystkie instytucje, które udzielały pożyczek, przyznały, że nie są w stanie zaspokoić zapotrzebowania ze strony MŚP.</p> <p>Dużemu niezaspokojonemu zapotrzebowaniu na środki finansowe towarzyszy niewielka liczba instytucji, które takiego wsparcia udzielają oraz wąski wachlarz dostępnych form finansowania.</p>	<p>Poszerzenie niekomercyjnej oferty wsparcia finansowego dla MŚP, przede wszystkim o:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kapitał załączkowy, przeznaczony dla przedsiębiorstw we wczesnej fazie rozwoju, • kapitał podwyższonego ryzyka, przeznaczony na finansowanie innowacyjnych przedsięwzięć, rokujących duży, lecz niepewny zysk, • instrumenty zwiększające możliwości uzyskania środków przekraczających 1 mln złotych. <p>Przegląd oferty instytucji finansowych współfinansowanych przez samorząd województwa pod kątem ich atrakcyjności dla MŚP, w razie potrzeby wprowadzenie stosownych modyfikacji.</p> <p>Przeprowadzenie skierowanej do przedsiębiorców kampanii promującej niekomercyjne źródła finansowania przeznaczone dla firm na kolejnych etapach rozwoju.</p> <p>Przekazywanie przedsiębiorcom informacji na temat dostępnych instrumentów wsparcia finansowego przez działające w regionie IOB, a także przez PUP przygotowujące przyszłych przedsiębiorców (głównie w ramach Działania 6.2 PO KL) do prowadzenia działalności gospodarczej.</p>	<p>Dokapitalizowanie istniejących niekomercyjnych instytucji finansowych służące lepszemu dostosowaniu ich oferty do potrzeb MŚP lub tworzenie nowych instytucji udzielających wsparcia finansowego MŚP.</p>

9.6 Wykorzystanie wyników prac B+R w działalności MŚP

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego

9.6.1 Zainteresowanie MŚP współpracą z instytucjami B+R		
<p>Zdecydowana większość MŚP nie odczuwa potrzeby współpracy z instytucjami B+R. W większym stopniu potrzebę takiej współpracy dostrzegają przedsiębiorstwa bardziej rozwinięte.</p> <p>Zapotrzebowanie ze strony MŚP na wsparcie z zakresu nauk technicznych, usługi związane z wprowadzaniem innowacji oraz z ochroną własności intelektualnej, odczuwane przez IOB oraz instytucje B+R oferujące takie usługi, nie dorównywało możliwościom jego zaspokojenia.</p> <p>Ograniczeniami w nawiązywaniu przez MŚP współpracy z sektorem nauki i B+R w regionie są:</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak środków finansowych, • nieznamość oferty regionalnych instytucji B+R, • uogólnione przekonanie, że ich oferta jest nieatrakcyjna. <p>Instytucje IOB z regionu w niewielkim stopniu pełnią funkcję pośrednika pomiędzy MŚP a instytucjami B+R.</p>	<p>Dalsze uświadamianie przedstawicielom MŚP potrzeby prowadzenia działalności innowacyjnej oraz potencjalnych korzyści ze współpracy z instytucjami B+R.</p> <p>Stworzenie portalu prezentującego informacje na temat działających w regionie instytucji B+R (ze wszystkich sektorów) i ich oferty oraz umożliwiającego zgłaszanie przez MŚP zapotrzebowania na prace z zakresu B+R. Powiązanie portalu z innymi tego typu portalami w Polsce oraz za granicą.</p> <p>Organizowanie doraźnych oraz stałych forów umożliwiających kontakt pomiędzy przedstawicielami sektora przedsiębiorstw, w tym MŚP a przedstawicielami instytucji B+R.</p> <p>Wykorzystanie do stymulowania popytu na innowacje instrumentów wsparcia finansowego, skierowanego zarówno do MŚP (np. kapitał wysokiego ryzyka), jak i do instytucji B+R (np. fundusz badań wdrożeniowych).</p> <p>Organizowanie staży pracowników naukowych i doktorantów w przedsiębiorstwach, w celu nawiązywania lub wzmacniania kontaktów MŚP z uczelniami.</p> <p>Zwiększenie roli IOB w kontaktowaniu przedsiębiorców z instytucjami B+R.</p>	<p>Wspieranie (przede wszystkim finansowe, ale także symboliczne – np. poprzez obejmowanie patronatu nad organizowanymi wydarzeniami) działań promujących współpracę gospodarki z nauką, oraz wspólnych przedsięwzięć organizowanych przez środowiska przedsiębiorców i naukowe¹²³, podejmowanych przez IOB oraz instytucje B+R.</p> <p>Reaktywacja rady gospodarczej, w której zasiadaliby przedstawiciele władz samorządowych regionu, organizacji pracodawców, najistotniejszych z perspektywy regionu przedsiębiorstw oraz instytucji B+R, w tym uczelni.</p> <p>Reaktywacja funduszu badań wdrożeniowych, z którego udzielane byłyby granty na realizację konkretnych zadań badawczych w odpowiedzi na zapotrzebowanie lub we współpracy z przedsiębiorstwami.</p> <p>Ze względu na potrzebę stymulowania popytu na innowacje w sektorze MŚP warto rozważyć finansowanie badań przedkonkurencyjnych. Tego rodzaju projekty angażowałyby większą grupę przedsiębiorców i dodatkowo mogłyby sprzyjać integracji przedsiębiorstw z kluczowych branż.</p>

¹²³ Przykładem takiego przedsięwzięcia, zainicjowanego przez środowisko przedsiębiorców, jest „Cafe Dialog”, tj. warsztaty z udziałem m.in. przedstawicieli przedsiębiorców, naukowców i władz lokalnych na temat rynku pracy i aktualnych problemów regionu. Spotkanie „Cafe Dialog” w Bydgoszczy zostało zorganizowane 8. czerwca 2010 roku przez organizację Pracodawcy Rzeczypospolitej Polskiej przy współpracy Kujawsko-Pomorskiego Związku Pracodawców i Przedsiębiorców.

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego

9.6.2 Ograniczony potencjał regionu w zakresie publicznych instytucji B+R		
<p>Słabością regionu jest niewielka liczba publicznych instytucji B+R.</p> <p>Większości uczelni z województwa brakuje doświadczeń we współpracy z gospodarką i gotowości do jej podjęcia na szeroką skalę (obecnie np. tylko co trzecia publiczna instytucja B+R z regionu, która współpracowała z MŚP w zakresie nauk przyrodniczo-technicznych posiada aktualną strategię współpracy z tym sektorem).</p> <p>Zarazem zmiany sposobu finansowania nauki (wprowadzane na poziomie ponadregionalnym) stanowią impuls skłaniający uczelnie do otwarcia się na współpracę z gospodarką.</p> <p>W regionie występuje natomiast stosunkowo duża liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność B+R.</p> <p>Elementami potencjału publicznych instytucji B+R (uczelni oraz JBR), które są istotne dla wysokiego odsetka tego typu instytucji, a zarazem szczególnie często uważane za deficytowe, są: zasoby finansowe, wiedza o potrzebach MŚP z regionu oraz poziom znajomości danej instytucji B+R wśród MŚP z regionu.</p>	<p>Rozbudowa bazy laboratoryjnej instytucji B+R, potrzebnej do świadczenia usług na rzecz przedsiębiorstw.</p> <p>Dostosowywanie struktury organizacyjnej uczelni poprzez powoływanie stanowisk lub zespołów koordynujących współpracę uczelni z gospodarką.</p> <p>Prowadzenie przez uczelnie działań marketingowych skierowanych do sektora MŚP jako potencjalnych klientów.</p> <p>Organizowanie doraźnych oraz stałych forów umożliwiających kontakt pomiędzy przedstawicielami sektora przedsiębiorstw, w tym MŚP a przedstawicielami instytucji B+R.</p> <p>Organizowanie staży doktorantów i pracowników naukowych w przedsiębiorstwach, w celu poznawania potrzeb MŚP i perspektywy rynkowej.</p> <p>Realizowanie programów stypendialnych zachęcających doktorantów i pracowników naukowych do prowadzenia prac odpowiadających potrzebom gospodarki.</p> <p>Realizowanie inicjatyw wspierających nawiązywanie przez MŚP kontaktów z instytucjami B+R zarówno z regionu, jak i spoza regionu (przykładem takiego wydarzenia są targi WIPRO).</p>	<p>Wsparcie finansowe realizowanych przez uczelnie projektów zwiększających ich potencjał w zakresie współpracy z gospodarką. Ustalenie odpowiednich wskaźników w celu zwiększenia prawdopodobieństwa uzyskania zakładanych efektów.</p> <p>Wspieranie projektów stażowych oraz stypendialnych wzmacniających kontakty pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami B+R.</p> <p>Wspieranie (przede wszystkim finansowe, ale także symboliczne – np. poprzez obejmowanie patronatu nad organizowanymi wydarzeniami) organizowanych w regionie działań promujących współpracę przedsiębiorstw z instytucjami B+R, w tym także z instytucjami spoza regionu, takich jak targi WIPRO¹²⁴.</p> <p>Rozpoznanie (poprzez badanie lub konsultacje) skali dotychczasowej współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami prowadzącymi działalność B+R a MŚP oraz możliwości jej rozszerzania. Na podstawie uzyskanych wyników rozważenie zasadności i ewentualnie sposobów wspierania takiej współpracy.</p>

¹²⁴ Targi WIPRO, organizowane w Bydgoszczy przez Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J. i J. Śniadeckich w Bydgoszczy, są spotkaniem przedsiębiorstw, instytucji naukowo-badawczych oraz IOB, podczas którego prezentowane są wyniki prac B+R ukierunkowanych na potrzeby gospodarki oraz przykłady wdrożeń i współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami badawczo-rozwojowymi. Ostatnio targi odbyły się w dniach 16-17 czerwca 2010 roku w Bydgoszczy. Warto podkreślić, że tym razem wzięli w nich udział przedstawiciele wiodących jednostek naukowo-badawczych z całego kraju.

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
**		
9.6.3 Firmy akademickie		
Skala powoływania firm akademickich jest bardzo ograniczona. Bariery mają charakter finansowy (podobnie jak w przypadku innych innowacyjnych firm znajdujących się we wczesnej fazie rozwoju), ale wynikają również z braku zainteresowania uczelni tworzeniem lub wspieraniem takich firm oraz z braku regulacji dotyczących współpracy pomiędzy firmą a uczelnią (dotyczących na przykład ochrony własności intelektualnej, użytkowania sprzętu).	<p>Stworzenie systemu doradztwa dla uczelni oraz ich pracowników w zakresie tworzenia firm <i>spin-off</i> oraz <i>spin-out</i>.</p> <p>Stworzenie systemu finansowania takich firm na kolejnych etapach ich rozwoju (począwszy od grantów na badania wdrożeniowe).</p> <p>Promocja idei zakładania firm <i>spin-off</i> oraz <i>spin-out</i> poprzez realizację pilotażowych programów w tym zakresie oraz prezentację dobrych praktyk.</p> <p>Opracowanie (np. w ramach projektu pilotażowego) projektu procedur i regulaminów dotyczących powstawania firm akademickich oraz ich relacji z macierzystą uczelnią oraz upowszechnienie jego wyników.</p>	Inicjowanie i wsparcie finansowe projektów promujących zakładanie firm akademickich.
**		
9.6.4 Ośrodki wspierania innowacji		
<p>Poziom aktywności MŚP w zakresie wprowadzania innowacji technologicznych jest stosunkowo niski.</p> <p>Wpływa na to m.in. ograniczona podaż usług związanych z wykorzystywaniem wyników prac B+R w działalności gospodarczej, a także bariery utrudniające kontakty pomiędzy źródłami rozwiązań technologicznych a ich odbiorcami.</p>	<p>Rozwój IOB, których zadaniem jest wspieranie MŚP (a także naukowców prowadzących działalność gospodarczą) m.in. poprzez udostępnianie zewnętrznych zasobów wiedzy, usługi doradcze dotyczące prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej lub wykorzystywania jej wyników, pomoc w identyfikacji, transferze i komercjalizacji technologii oraz nawiązywanie kontaktów z potencjalnymi partnerami działalności innowacyjnej.</p> <p>Takie funkcje pełnią w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • parki technologiczne , • inkubatory technologiczne • centra transferu technologii. 	Wspieranie powstawania ośrodków wspierania innowacji, wzmacnianie ich zasobów lub finansowanie realizowanych przez nie projektów.

9.7 System wspierania przedsiębiorczości oraz innowacyjności

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego

9.7.1 Dostępność usług IOB i koordynacja ich działalności		
<p>Skuteczne wspieranie sektora MŚP oraz innowacyjności wymaga stworzenia systemu powiązanych ze sobą IOB, świadczących kompleksowe usługi i łatwo dostępnych dla MŚP.</p> <p>Zarazem, powoływanie zbyt wielu IOB może być nieefektywne ze względu na koszty oraz ryzyko nietrwałości powołanych instytucji.</p> <p>Badanie nie wykazało znacznych różnic w dostępie do wsparcia IOB, uzależnionych od lokalizacji przedsiębiorstwa (ze względu na typ gminy lub podregion).</p> <p>Brakuje kompletnej i łatwo dostępnej informacji na temat działających w regionie IOB oraz ich oferty.</p>	<p>System wsparcia dla MŚP wymaga uzupełnienia przede wszystkim o dwa rodzaje instytucji: instytucje udzielające wsparcia finansowego oraz wsparcia technologicznego.</p> <p>W przypadku innego rodzaju IOB zwiększenie ich liczby nie jest kwestią priorytetową.</p> <p>Bardziej istotne jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ustabilizowanie funkcjonowania IOB, które już we właściwy sposób pełnią swoją rolę, • rozszerzenie łącznej oferty usług szkoleniowo-doradczych IOB, tak żeby objęła obszary tematyczne, które obecnie pozostają niezagospodarowane, • wspieranie specjalizacji IOB tak aby wykształciły się mocne ośrodki odpowiedzialne np. za wsparcie eksportu, wsparcie starterów, rozwiązywanie sporów gospodarczych na drodze polubownej , • promowanie współpracy pomiędzy IOB • zwiększenie dostępności informacji na temat oferty IOB –opracowanie katalogu IOB i oferowanych przez nich usług, zamieszczenie go na stronie internetowej (w formie bazy danych) i dystrybucja w wersji papierowej poprzez IOB oraz JST. 	<p>Zapewnienie finansowania poszczególnych IOB w dłuższej perspektywie (np. granty przyznawane na kolejne dwuletnie okresy).</p> <p>Zwiększenie roli kryteriów merytorycznych (takich jak doświadczenie i potencjał instytucji) przy wyborze wykonawców projektów wspierających MŚP.</p> <p>Przeprowadzenie lub zlecenie akcji informacyjnej na temat IOB (przygotowanie katalogu oraz zapewnienie jego dystrybucji).</p> <p>Powołanie forum współpracy pomiędzy IOB z regionu oraz władzami samorządowymi.</p>

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego

9.7.2 Kontynuacja prac nad RSI		
<p>Ciągłość prac nad RSI została przerwana w związku z nieprzyjęciem projektu strategii zaktualizowanej w wyniku projektu KUJPOMRIS.</p> <p>Spowolniło to dalsze działania na rzecz rozwoju innowacyjności regionu, pozbawiając je jasno wytyczonego kierunku.</p>	<p>Aktualizacja RSI, w drodze ustaleń pomiędzy władzami samorządowymi, przedstawicielami środowiska gospodarczego (w tym MŚP) oraz naukowego; biorąc pod uwagę dorobek KUJPOMRIS, który dotychczas został wykorzystany jedynie w ograniczonym zakresie, punktem wyjścia do aktualizacji RSI powinna być propozycja będąca efektem tego projektu.</p> <p>W celu zapewnienia stabilności realizacji RSI wskazane jest powołanie jednostki odpowiedzialnej za zarządzanie realizacją RSI. Zarazem jednak szczególnie istotne jest, żeby nowopowołana jednostka nie dublowała działań zrealizowanych przed jej powstaniem. Z tego względu rekomendowane jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sporządzenie podsumowania projektu RORiSi, zawierającego opis zrealizowanych działań oraz ich efektów oraz wnioski dotyczące dalszych prac, uwzględniające dorobek projektu oraz doświadczenia zdobyte przy jego realizacji, • szczegółowe określenie planu działalności nowej jednostki, z uwzględnieniem działań zrealizowanych dotychczas (m.in. w ramach projektów KUJPOMRIS oraz RORiSi). 	

9.8 Dialog władz samorządowych regionu z przedsiębiorcami

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego

9.8.1 Stałe forum dyskusji władz samorządowych regionu z przedsiębiorcami		
Brakuje stałego forum dyskusji pomiędzy władzami samorządowymi regionu a przedstawicielami przedsiębiorców oraz nauki.	<p>Reaktywacja Rady Przedsiębiorczości lub utworzenie podobnego gremium. Pełnienie funkcji sekretariatu Rady przez wyznaczoną komórkę Urzędu Marszałkowskiego.</p> <p>Konsultowanie podczas posiedzeń Rady planowanych przez władze samorządowe działań na rzecz rozwoju gospodarczego regionu oraz przedkładanie sprawozdań z ich realizacji.</p>	
**		
9.8.2 Współpraca MŚP z organizacjami przedsiębiorców		
Współpraca pomiędzy organizacjami przedsiębiorców a nowozałożonymi MŚP nie jest wystarczająco intensywna.	<p>Promowanie przez organizacje przedsiębiorców swojej działalności wśród przedsiębiorstw.</p> <p>Zwiększenie przepływu informacji pomiędzy organizacjami a MŚP, również tymi spoza dotychczasowego grona firm regularnie współpracujących z daną organizacją.</p>	Ewentualne wspieranie projektów realizowanych przez organizacje przedsiębiorców, których odbiorcami są MŚP.

9.9 Zasoby ludzkie

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego

9.9.1 Deficyt pracowników, zwłaszcza specjalistów w zawodach technicznych		
<p>Poważnym problemem napotykanym przez przedsiębiorców zarówno w pierwszym okresie działalności, jak i później, są trudności z pozyskaniem pracowników, zwłaszcza na stanowiska specjalistyczne (inżynierów i techników).</p> <p>Ogólnie podaż pracowników w regionie jest lepsza, niż w większości województw, można zatem przypuszczać, że część problemów firm z zatrudnieniem odpowiednich pracowników wynika z trudności w pokryciu kosztów zatrudnienia.</p> <p>Sytuacja regionu na tle kraju jest natomiast szczególnie niekorzystna pod względem liczby studentów kierunków technicznych.</p>	<p>Rozwijanie kształcenia wyższego na kierunkach odpowiadających potrzebom gospodarki, w tym inżyniersko-technicznych, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania promocyjne, • doposażenie uczelni, • wsparcie finansowe dla studentów. <p>Dostosowywanie kierunków i przebiegu kształcenia w szkołach średnich do potrzeb rynku pracy (m.in. przy wykorzystaniu środków z Działania 9.2 PO KL).</p> <p>Dostosowywanie kwalifikacji osób bezrobotnych do potrzeb rynku pracy (ustalonych na podstawie badań), poprzez odpowiedniej jakości szkolenia.</p> <p>Prowadzenie szkoleń dla przedsiębiorców z zakresu poszukiwania i doboru pracowników.</p>	<p>Zamówienie badania dostosowania kierunków kształcenia (na poziomie szkół wyższych oraz, ewentualnie, szkół średnich) do potrzeb gospodarki w regionie.</p> <p>Wspieranie kształcenia na kierunkach technicznych oraz innych, w przypadku których stwierdzony zostanie niedobór absolwentów, m.in. poprzez wspieranie uczelni przy zakupie sprzętu oraz finansowanie stypendiów, w ramach projektów, których cele będą obejmowały wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami naukowymi a gospodarką.</p> <p>Działania na rzecz dostosowywania programów i kierunków nauczania, oraz liczby uczniów i studentów, do potrzeb gospodarki identyfikowanych poprzez badania a także w drodze konsultacji z przedstawicielami sektora przedsiębiorstw.</p> <p>Promowanie Działania 9.2 PO KL wśród potencjalnych projektodawców i jego wdrażanie.</p>

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
*		
9.9.2 Pracownicy instytucji wspierających		
<p>Prowadzenie działań na rzecz wspierania przedsiębiorczości oraz rozwoju innowacji wymaga odpowiednio przygotowanych specjalistów.</p> <p>Liczba pracowników znalazła się na wysokim trzecim miejscu listy uwarunkowań ograniczających działalność IOB, wskazanych przez przedstawicieli tego typu instytucji.</p>	<p>Utworzenie studiów podyplomowych, przygotowujących:</p> <ul style="list-style-type: none"> • specjalistów w zakresie zarządzania rozwojem gospodarczym na poziomie lokalnym i regionalnym¹²⁵ • brokerów technologii • doradców biznesowych • animatorów gospodarczych. 	<p>Ewentualne współfinansowanie kierunków przygotowujących specjalistów IOB i JST.</p>

9.10 Organizacja działań na rzecz przedsiębiorczości w UM

Przesłanki	Rekomendacja	Rola Urzędu Marszałkowskiego
**		
9.10.1 Wsparcie dla samorządów lokalnych (zwł. urzędów gmin)		
<p>Istotną rolę w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości pełnią samorządy lokalne. Kompetencje pracowników znacznej części samorządów mogą nie być wystarczające do realizacji zadań z tego zakresu.</p>	<p>Wzmocnienie w Urzędzie Marszałkowskim funkcji wsparcia samorządów szczebla gminnego i powiatowego (analogicznie do wsparcia udzielanego obecnie w zakresie przygotowywania terenów inwestycyjnych).</p>	
**		
9.10.2 Integracja działań na rzecz przedsiębiorczości w UM		
<p>Wspieranie przedsiębiorczości angażuje działania leżące w kompetencjach wielu różnych wydziałów Urzędu Marszałkowskiego.</p>	<p>Powołanie w Urzędzie Marszałkowskim międzywydziałowego zespołu ds. wspierania przedsiębiorczości, w celu zapewnienia kompleksowej realizacji strategii w tym zakresie.</p>	

¹²⁵ Pilotażowa edycja studiów podyplomowych kształcących animatorów gospodarczych została przeprowadzona w latach 2004-2007 w ramach projektu „Kształcenie animatorów gospodarczych w rozszerzającej się Europie”, zrealizowanego przy wsparciu z Programu Leonardo da Vinci. Promotorem projektu, zrealizowanego przez międzynarodowe konsorcjum, był Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy. Efektem projektu było m.in. opracowanie programów nauczania w specjalnościach „animowanie rozwoju technologicznego”, „animowanie rozwoju regionalnego/lokalnego”, „animowanie przedsiębiorczości” oraz materiałów dydaktycznych. Więcej informacji na stronie: <http://www.animatorzy.utp.edu.pl>, odsłona 25. czerwca 2010.

Bibliografia

- Agrotec 2009. *Ocena dotychczasowych działań informacyjnych i promocyjnych prowadzonych przez IZ RPO WK-P*
- Burdecka W. 2004. *Instytucje otoczenia biznesu*. Warszawa: PARP
- Chmara K., Stróżecki S., Żak S. 2007. *Analiza potencjału instytucji badawczo-rozwojowych oraz instytucji oferujących usługi wspierania i finansowania innowacji w województwie kujawsko-pomorskim*. Bydgoszcz: Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J. i J. Śniadeckich w Bydgoszczy
- Dyspersja 2009. *Analiza i identyfikacja potrzeb w zakresie wykorzystania outplacementu jako instrumentu zwiększającego potencjał adaptacyjny przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim*. Warszawa
- Dziemianowicz W., Mackiewicz M., Malinowska E., Misiąg W. (red.), Tomalak M. 2000. *Wspieranie przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny*. Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw
- European Commission 2003. *Entrepreneurship in Europe. Green paper*.
- GUS 2006. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2004 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2007. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2005 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2008 a. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2006 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2008 b. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2008 c. *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004-2006*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2009 b. *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2006-2008. Notatka informacyjna*
- GUS 2009. *Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2010*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2010 a. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- GUS 2010 b. *Nauka i technia w Polsce w 2008 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny
- Haffer M. (red), Haffer R. (red). 2007. *Analiza innowacyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego*.
- Hollanders H., Tarantolla S., Loschky A. 2009. *Regional Innovation Scoreboard (RIS) 2009. European Commission – Inno Metrics*
- IBnGR 2006. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006*
- IBnGR 2007. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007*
- IBnGR 2008. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008*
- IBnGR 2009. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009*
- IBS 2009. *Klasy zaawansowanych technologii jako instrument wsparcia rozwoju i konkurencyjności regionów – analiza i wnioski dla polityki regionalnej oraz polityki spójności*. Warszawa

- Janasz W. 2005. *Innowacje w działalności przedsiębiorstw w integracji z Unią Europejską*. Warszawa: Difin
- Karaszewski R., Joźwik N., Joźwik M. 2009. *Ocena zdolności instytutów badawczych do kreowania innowacji*. Toruń.
- Klonowski D. 2009. *Innowacyjność sektora MSP w Polsce. Rządowe programy wsparcia a luka finansowa*. Warszawa: Ernst & Young
- Matusiak K. 2008. *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości*. Warszawa: PARP
- Matusiak K. 2009. *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2009*. Łódź, Warszawa: PARP
- OECD 2009. *Review of SME and Entrepreneurship Issues and Policies at National and Local Levels in Poland. Report on the Local Dimension*.
- OECD 2010 a. *The Innovation Strategy. Executive Summary*.
- OECD 2010 b: *The Innovation Strategy. Key Findings*.
- OECD. *Innovation strategy*
- OECD-Eurostat 2007. *Eurostat-OECD Manual on Business Demography Statistics*
- OECD-Eurostat 2007. *Manual on Business Demography Statistics*.
- OECD-Eurostat 2008. *Podręcznik Oslo - zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- OECD-Eurostat 2009. *Measuring Entrepreneurship. A Collection of Indicators*.
- PSDB 2009. *Bariery i trudności ograniczające skuteczne aplikowanie o środki z RPO WK-P na lata 2007-2013*
- PSDB i Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego 2010. *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego w zakresie praktycznych form nauczania i przygotowania zawodowego w kontekście wdrażania Działania 9.2 PO KL*. Warszawa
- PTS 2009. *Analiza i identyfikacja potrzeb szkoleniowych pracowników zatrudnionych w sektorze MMŚP (w kontekście wdrażania Działania 8.1)*. Warszawa
- Pyciński s. (red.), Żołnierski A. (red.) 2007. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005–2006*. Warszawa: PARP
- RPO WKP 2007. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego*
- Scott J. 2009. *Social Network Analysis*. SAGE
- Strategia rozwoju transportu 2006. *Strategia Rozwoju Transportu do roku 2015 w Województwie Kujawsko - Pomorskim*
- Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2013*
- Tokaj-Krzewska A., Pyciński S. (red.) 2006. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004–2005*. Warszawa: PARP
- WYG International. 2006. *Ewaluacja procesu wdrażania Regionalnych Strategii Innowacji 15 regionów Polski pod kątem implementacji projektów wynikających ze strategii*. Warszawa
- Żołnierski A. (red.) 2009. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008*. Warszawa: PARP
- Żołnierski A. (red.), Zadura-Lichota P. (red.) 2008. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007*. Warszawa: PARP
- Żołnierski A. (red.) 2008. *Innowacyjność 2008. Stan innowacyjności, projekty badawcze, metody wspierania, społeczne determinanty*. Warszawa: PARP

Spis tabel i wykresów

Tabele:

Tabela 1: Obszary i pytania badawcze.....	16
Tabela 2: Dobór respondentów do badań jakościowych	20
Tabela 3: Rozkład próby w warstwach.....	21
Tabela 4: Różnice w ocenie ważności uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej pomiędzy przedstawicielami MŚP posiadających strategię oraz MŚP nieposiadających strategii	66
Tabela 5: Inwestycje JST z woj. kujawsko-pomorskiego w infrastrukturę drogową – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę stanu infrastruktury drogowej.....	98
Tabela 6: Inwestycje JST z woj. kujawsko-pomorskiego w infrastrukturę wodociągową i kanalizacyjną – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę stanu infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej98	
Tabela 7: Opracowywanie planów zagospodarowania przestrzennego przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę planów zagospodarowania przestrzennego99	
Tabela 8: Inwestycje JST z woj. kujawsko-pomorskiego w przygotowanie terenów inwestycyjnych – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na ocenę stanu terenów inwestycyjnych.....	99
Tabela 9: Wsparcie udzielane MŚP przez powiaty w 2009 roku [N=19].....	105
Tabela 10: Działania podejmowane przez powiaty na rzecz dostosowania kierunków kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych do potrzeb przedsiębiorstw, w podziale ze względu na ocenę sytuacji w tym zakresie... 106	
Tabela 11: Wsparcie udzielane przez urzędy gmin z woj. kujawsko-pomorskiego instytucjom otoczenia biznesu różnego typu (utworzonych przy udziale gminy lub bez jej udziału) – w podziale ze względu na typ gminy: odsetek gmin, które udzielały wsparcia w poszczególnych formach wśród gmin, w których IOB prowadziły stałą działalność.....	107
Tabela 12: Wsparcie udzielane przez starostwa powiatowe z woj. kujawsko-pomorskiego instytucjom otoczenia biznesu różnego typu (utworzonych przy udziale powiatu lub bez jego udziału): odsetek powiatów, które udzielały wsparcia w poszczególnych formach wśród powiatów, w których IOB prowadziły stałą działalność .. 108	
Tabela 13: Ocena zasobów gmin z perspektywy wspierania przedsiębiorczości	118
Tabela 14: Konsultowanie przez urzędy miast i gmin działań na rzecz wspierania przedsiębiorczości	134
Tabela 15: Znajomość organizacji reprezentującej interesy przedsiębiorców wśród przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – w podziale ze względu na wiek firmy	137
Tabela 16: Ocena sytuacji w gminie przy pomocy stwierdzeń z zastosowaniem skali 1-5 (1 - zdecydowanie nie, 5 - zdecydowanie tak) - średnie odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy.....	143

Wykresy:

Wykres 1: Porównanie przedsiębiorstw mikro, małych, średnich i dużych: liczba aktywnych przedsiębiorstw, liczba osób pracujących w przedsiębiorstwach oraz udział w PKB wytwarzanym przez sektor przedsiębiorstw w 2007 roku.....	25
Wykres 2: Liczba aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2004-2008	26
Wykres 3: Procentowy udział aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych w województwie kujawsko-pomorskim wśród aktywnych MŚP w całej Polsce w latach 2004-2008.....	26
Wykres 4: Liczba aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw niefinansowych na 1000 mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008	27
Wykres 5: Przychody małych i średnich przedsiębiorstw w przeliczeniu na jeden podmiot, w mln złotych (w cenach bieżących), w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce, w latach 2004-2008	28
Wykres 6: Procentowy udział kosztów w przychodach małych i średnich przedsiębiorstw, w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008.....	29
Wykres 7: Nakłady inwestycyjne MŚP w przeliczeniu na jeden podmiot, w mln złotych (w cenach bieżących), w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008	29
Wykres 8: Liczba zatrudnionych w MŚP w przeliczeniu na jeden podmiot, w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008.....	30

Wykres 9: Ocena aktualnej ogólnej sytuacji gospodarczej przedsiębiorstwa wśród MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego (maj 2010) – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia	31
Wykres 10: Prognoza ogólnej sytuacji gospodarczej przedsiębiorstwa wśród MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego (maj 2010) – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia	31
Wykres 11: Zmiana wielkości obrotu MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2008 – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia	32
Wykres 12: Wprowadzanie poszczególnych rodzajów innowacji przez małe przedsiębiorstwa przemysłowe w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	36
Wykres 13: Wprowadzanie poszczególnych rodzajów innowacji przez średnie przedsiębiorstwa przemysłowe – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	37
Wykres 14: Odsetek przedsiębiorstw wprowadzających innowacje marketingowe oraz organizacyjne w województwie kujawsko-pomorskim w 2009 roku – uwaga: ze względu na odmienny zakres podmiotowy badań dane nie są porównywalne z prezentowanymi w raportach GUS (np. GUS 2008) oraz PARP (np. Żołnierski 2008)	39
Wykres 15: Najczęściej wskazywane rodzaje innowacji organizacyjnych wprowadzanych przez przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku	39
Wykres 16: Najczęściej wskazywane rodzaje innowacji marketingowych wprowadzanych przez przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku	40
Wykres 17: Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, w MŚP przemysłowych – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	41
Wykres 18: Odsetek przedsiębiorstw wskazujących na korzyści wynikające z wprowadzenia innowacji w 2009 roku	41
Wykres 19: Wybrane cele działalności innowacyjnej małych przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską, opracowanie własne na podstawie	42
Wykres 20: Wybrane cele działalności innowacyjnej średnich przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	43
Wykres 21: Eko-innowacyjność małych przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	44
Wykres 22: Eko-innowacyjność średnich przedsiębiorstw w latach 2004-2006 – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	44
Wykres 23: Ponoszenie nakładów na działalność innowacyjną przez małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłowe w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim oraz całą Polską	45
Wykres 24: Poziom nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłowym w poszczególnych latach (kwoty przedstawione na wykresie dotyczą województwa kujawsko-pomorskiego), stan na 2008 r.	46
Wykres 25: Struktura nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych według kategorii działalności innowacyjnej, stan na 2008 r.	47
Wykres 26: Struktura nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych według kategorii działalności innowacyjnej, po wyłączeniu nakładów na środki trwałe, maszyny i urządzenia techniczne, stan na 2008 r.	48
Wykres 27: Struktura źródeł finansowania działalności innowacyjnej w przedsiębiorstwach usługowych i przemysłowych, po wyłączeniu nakładów na środki trwałe, maszyny i urządzenia techniczne stan na 2008 r.	49
Wykres 28: Źródła innowacji wykorzystywane przez przedsiębiorców z województwa kujawsko-pomorskiego, którzy wprowadzali innowacje w 2009 r.	53
Wykres 29: Bariery napotkane w ciągu pierwszego roku działalności przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego założone w latach 2004-2010	57
Wykres 30: Napotykanie trudności we wprowadzaniu innowacji przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 roku	58
Wykres 31: Rodzaje barier napotkanych przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego wprowadzających jakiegokolwiek innowacje w 2009 r.	59
Wykres 32: Ranking polskich województw według uproszczonego RII w 2006 r.	61
Wykres 33: Istotność i stan uwarunkowań prowadzenia firmy w województwie kujawsko-pomorskim w ocenie przedstawicieli MŚP	63

Wykres 34: Posiadanie strategii przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia	66
Wykres 35: Długość dróg o nawierzchni twardej w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2004-2008 ..	68
Wykres 36: Ocena infrastruktury drogowej w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa.....	69
Wykres 37: Ocena infrastruktury drogowej w poszczególnych podregionach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa	70
Wykres 38: Stosowanie obniżonych stawek podatków lokalnych w 2009 roku przez gminy z województwa kujawsko-pomorskiego.....	72
Wykres 39: Korzystanie przez MŚP z funduszy UE na projekty związane z wprowadzaniem innowacji oraz na inne projekty – w podziale według klasy wielkości zatrudnienia	72
Wykres 40: Studenci wszystkich kierunków szkół publicznych oraz niepublicznych w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008 – liczba studentów na 10 tys. mieszkańców	75
Wykres 41: Studenci kierunków inżyniersko-technicznych szkół publicznych oraz niepublicznych w województwie kujawsko-pomorskim oraz w całej Polsce w latach 2004-2008 – liczba studentów na 10 tys. mieszkańców	76
Wykres 42: Ocena sytuacji pod względem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa	78
Wykres 43: Ocena sytuacji pod względem infrastruktury komunalnej w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego z perspektywy prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i średnie przedsiębiorstwa: odsetek odpowiedzi „wymaga poprawy”.....	79
Wykres 44: Zapotrzebowanie na kapitał ze strony przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego, według których dostęp do kapitału wymaga poprawy – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia ..	81
Wykres 45: Sugestie przedstawicieli MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego dotyczące poprawy sytuacji pod względem szkoleń i doradztwa – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia	83
Wykres 46: Nasycenie ośrodkami innowacji i przedsiębiorczości w 2009 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego i Polski	86
Wykres 47: Gminy z woj. kujawsko-pomorskiego w których IOB prowadziły stałą działalność w 2009 roku – według typu gminy oraz rodzaju IOB.....	87
Wykres 48: Podmioty prowadzące działalność badawczo-rozwojową według typu na 100 tys. mieszkańców w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim i całą Polską	89
Wykres 49: Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w poszczególnych sektorach w latach 2006–2008 w województwie kujawsko-pomorskim	92
Wykres 50: Nakłady ze środków budżetowych i pozabudżetowych na działalność B+R w dziedzinie nauk technicznych, prowadzoną w województwach kujawsko-pomorskim i pomorskim.....	93
Wykres 51: Struktura nakładów zewnętrznych poniesionych przez przedsiębiorstwa na B+R w 2008 roku – porównanie województwa kujawsko-pomorskiego z województwem pomorskim i całą Polską	94
Wykres 52: Otrzymanie wsparcia przez MŚP od JST oraz IOB w 2009 roku	95
Wykres 53: Stosowanie instrumentów wspierania przedsiębiorczości przez JST	97
Wykres 54: Posiadanie przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego aktualnych, wieloletnich planów inwestycyjnych – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy.....	100
Wykres 55: Dostępność wieloletnich planów inwestycyjnych na stronach internetowych gmin z woj. kujawsko-pomorskiego – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy.....	100
Wykres 56: Obecność zajęć na temat przedsiębiorczości w programie szkół podstawowych i gimnazjalnych w roku szkolnym 2008/09 w woj. kujawsko-pomorskim – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy	101
Wykres 57: Posiadanie przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego aktualnych certyfikatów potwierdzających jakość obsługi klientów, w tym przedsiębiorczości – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy	102
Wykres 58: Nagrody i wyróżnienia otrzymane przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego w 2009 r. za działalność związaną z wspieraniem przedsiębiorczości – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy	102
Wykres 59: Obecność zajęć na temat przedsiębiorczości w programie szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2008/09 w woj. kujawsko-pomorskim – odsetek powiatów, w których zajęcia były prowadzone [N=19].....	106

Wykres 60: Skala świadczenia usług szkoleniowych i doradczych przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi	113
Wykres 61: Skala świadczenia usług finansowych przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi.....	114
Wykres 62: Skala świadczenia usług udostępniania nieruchomości przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi	115
Wykres 63: Skala świadczenia usług w zakresie technologii przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi	116
Wykres 64: Skala świadczenia usług polegających na pomocy w nawiązywaniu współpracy z klientami i kooperantami przez IOB i instytucje B+R oraz saldo odczuwanego popytu ze strony MŚP na ich usługi.....	117
Wykres 65: Zapotrzebowanie na informacje związane ze wspieraniem przedsiębiorczości wśród przedstawicieli JST z woj. kujawsko-pomorskiego – odsetek odpowiedzi respondentów w podziale ze względu na typ gminy	119
Wykres 66: Funkcjonowanie zespołu lub stanowiska ds. wspierania przedsiębiorczości w urzędach miast i gmin	120
Wykres 67: Posiadanie strategii rozwoju przedsiębiorczości w urzędach miast i gmin	120
Wykres 68: Finansowanie działań związanych z wspieraniem przedsiębiorczości z funduszy Unii Europejskiej przez JST z woj. kujawsko-pomorskiego w okresie od 2007 roku (P32. Czy w okresie od 2007 roku gmina finansowała działania związane ze wspieraniem przedsiębiorczości między innymi z funduszy Unii Europejskiej?)	121
Wykres 69: Ocena ważności i stanu zasobów posiadanych przez IOB z woj. kujawsko-pomorskiego.....	122
Wykres 70: Posiadanie strategii współpracy z MŚP przez IOB [N=37].....	123
Wykres 71: Sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców przez instytucje otoczenia biznesu z woj. kujawsko-pomorskiego [N=37].....	123
Wykres 72: Prowadzenie oceny własnej działalności przez instytucje otoczenia biznesu z woj. kujawsko-pomorskiego [N=37].....	123
Wykres 73: Odpłatność za usługi świadczone MŚP przez instytucje otoczenia biznesu działające na terenie woj. kujawsko-pomorskiego [N=37]	124
Wykres 74: Uzyskanie środków z funduszy UE przez instytucje otoczenia biznesu działające w woj. kujawsko-pomorskim [N=37]	124
Wykres 75: Ocena ważności i stanu zasobów posiadanych przez instytucje B+R z woj. kujawsko-pomorskiego	128
Wykres 76: Sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców przez uczelnie i jednostki B+R z woj. kujawsko-pomorskiego [N=11].....	129
Wykres 77: Posiadanie strategii współpracy z MŚP przez instytucje B+R [N=11]	129
Wykres 78: Odpłatność za usługi świadczone MŚP przez uczelnie i jednostki B+R działające na terenie woj. kujawsko-pomorskiego [N=11]	129
Wykres 79: Sieć relacji „prowadzenie stałej współpracy w 2009 r.”	131
Wykres 80: Sieć relacji „pośredniczenie w kontaktach z klientami w 2009 r.”	132
Wykres 81: Sieć relacji „prowadzenie w 2009 roku konsultacji w celu koordynacji działań”	133
Wykres 82: Przekazywanie opinii przez MŚP z województwa kujawsko-pomorskiego – w podziale ze względu na klasę wielkości zatrudnienia	136
Wykres 83: Znajomość organizacji reprezentującej w województwie kujawsko-pomorskim interesy „przedsiębiorstw takich, jak firma respondenta”	137
Wykres 84: Stosowane przez gminy sposoby poznawania potrzeb przedsiębiorców z obszaru danej gminy, w ciągu obecnej kadencji władz samorządowych	139
Wykres 85: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania rozwoju takich przedsiębiorstw przez Urząd Marszałkowski – w zależności od wielkości przedsiębiorstwa.....	140
Wykres 86: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania rozwoju takich przedsiębiorstw przez starostwo powiatowe – w zależności od wielkości przedsiębiorstwa.....	140
Wykres 87: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania przedsiębiorstw przez urząd miasta lub gminy – w zależności od wielkości przedsiębiorstwa.....	141
Wykres 88: Opinie przedstawicieli MŚP nt. wspierania przedsiębiorstw przez urząd miasta lub gminy – w zależności od typu gminy.....	141

Wykres 89: Uczestnictwo JST z województwa kujawsko-pomorskiego w lokalnych partnerstwach z udziałem przedsiębiorców.....	143
Wykres 90: Przynależność do co najmniej jednej organizacji (na przykład grupy producenckiej, spółdzielni, klastra) skupiającej przedsiębiorstwa z tej samej branży, korzystające ze wspólnych zasobów lub współpracujące przy produkcji.....	144
Wykres 91: Przyczyny nieprzynależenia do organizacji (na przykład grupy producenckiej, spółdzielni, klastra) skupiającej przedsiębiorstwa z tej samej branży, korzystające ze wspólnych zasobów lub współpracujące przy produkcji	145

Załącznik 1: Lista IOB oraz instytucji B+R

Poniższa lista zawiera zidentyfikowane podczas badania IOB, które w 2009 roku prowadziły w województwie kujawsko-pomorskim na skalę ponadlokalną (tj. na obszarze szerszym, niż jeden powiat) działalność na rzecz małych (zatrudniających od 10 do 49 osób) i średnich (zatrudniających od 50 do 249 osób) przedsiębiorstw. Dodatkowo na liście znalazły się AIP (uwzględnione w badaniu ze względu na wątek przedsiębiorczości akademickiej).

- 1) AIP Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
- 2) AIP Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
- 3) AIP Wyższej Szkoły Bankowej w Bydgoszczy
- 4) AIP Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu
- 5) AIP Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy
- 6) AIP Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku
- 7) Bydgoska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Bydgoszczy Bydgoski Dom Technika NOT Sp. z o.o.
- 8) Bydgoski Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. w Bydgoszczy
- 9) Bydgoski Klaster Przemysłowy
- 10) Bydgoski Park Przemysłowy Sp. z o.o.
- 11) Bydgoski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Bydgoszczy
- 12) Centrum Rozwoju PROGRES w Tucholi
- 13) Fundusz Pożyczkowy Kujawiak Polskiej Fundacji Przedsiębiorczości
- 14) Grudziądzki Park Przemysłowy
- 15) Grudziądzkie Poręczenia Kredytowe w Grudziądzu
- 16) Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu
- 17) Izba Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Bydgoszczy
- 18) Kujawska Izba Przemysłowo-Handlowa we Włocławku
- 19) Kujawsko-Pomorska Izba Rolnicza z siedzibą w Przysieku
- 20) Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy
- 21) Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców Lewiatan w Toruniu
- 22) Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. w Toruniu
- 23) Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o. w Toruniu
- 24) Kujawsko-Pomorski Klub Eksportera w Bydgoszczy
- 25) Kujawsko-Pomorski Związek Pracodawców i Przedsiębiorców w Bydgoszczy
- 26) Kujawsko-Pomorskie Zrzeszenie Handlu i Usług w Bydgoszczy
- 27) Łoża Bydgoska Business Centre Club
- 28) Łoża Toruńska Business Centre Club
- 29) Ośrodek NOT w Grudziądzu

- 30) Ośrodek NOT w Inowrocławiu
- 31) Ośrodek NOT w Toruniu
- 32) Ośrodek NOT we Włocławku
- 33) Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości i Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości w Inowrocławiu, przy bydgoskim oddziale Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego
- 34) PolBAN Polska Sieć Aniołów Biznesu
- 35) Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna w Toruniu
- 36) Pomorsko-Kujawska Izba Budownictwa w Bydgoszczy
- 37) Pomorsko-Kujawskie Centrum Demokracji Lokalnej Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej
- 38) Regionalne Centrum Innowacyjności przy Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy
- 39) Regionalne Centrum Przedsiębiorczości w Solcu Kujawskim
- 40) Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego Izba Gospodarcza w Grudziądzu
- 41) Toruński Fundusz Poręczeń Kredytowych w Toruniu
- 42) Towarzystwo Naukowe w Toruniu
- 43) Towarzystwo Rozwoju Gminy Płużnica
- 44) Vistula Park Świecie / Świecki Fundusz Poręczeń Kredytowych
- 45) Związek Narzędziowców Regionu Bydgoszcz

Poniższa lista zawiera zidentyfikowane podczas badania uczelnie i JBR z województwa kujawsko-pomorskiego, które w 2009 roku współpracowały z małymi (zatrudniających od 10 do 49 osób) lub średnimi (zatrudniających od 50 do 249 osób) przedsiębiorstwami (lub świadczyły na ich rzecz usługi), w dziedzinie nauk technicznych, matematycznych i przyrodniczych.

- 1) Grudziądzka Szkoła Wyższa w Grudziądzu
- 2) Instytut Inżynierii Materiałów Polimerowych i Barwników
- 3) Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Sterowania Napędów w Toruniu
- 4) Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- 5) Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- 6) Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy
- 7) Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy
- 8) Wyższa Szkoła Środowiska w Bydgoszczy

Summary of research results

The role played by small and medium size enterprises¹²⁶ in economy and on labour market causes that providing conditions conducive to their creation and development lies in the social interest, and as such – in the interest of public institutions. Currently available European Union funds greatly increase the chances of strengthening small and medium enterprises. To successfully support enterprises, the knowledge about their conditions, needs and environment as well as about institutions belonging to their circle is also required. The aim of the conducted research was to expand knowledge in this area, especially for the use of Marshall Office of kujawsko-pomorskie voivodship which commissioned the research, as well as other institutions engaged in the support of small and medium enterprises from the region.

Condition

Population of active small and medium non-financial enterprises (excluding micro enterprises which were not the target of this research) was over 3800 at the end of 2008¹²⁷, out of which 77% were enterprises employing from 10 to 49 workers, and 23% enterprises employing from 50 to 249 people (Central Statistical Office 2010 a: 68). Value of indicators comparing the number of active enterprises to the number of citizens were similar in the entire region and country.

In the years 2004-2008 in voivodship and in the whole of Poland there were similar trends concerning changes of incomes and investment outlays of small and medium enterprises. Income and investment outlays of small firms in the region, as well as incomes of medium firms, per one item, were lower than in the case of small and medium enterprises in the whole country.

The level of innovativeness of small and medium enterprises from Kujawsko-Pomorskie voivodship measured by innovative activity of industrial enterprises and by realized innovation product and process implementation in 2008 does not fall behind the level of innovativeness of such enterprises in the whole Poland. Considerable difference has been noticed between small industrial enterprises from Kujawsko-Pomorskie and Pomorskie¹²⁸ voivodship, in favour of the latter (Central Statistical Office Regional Data Bank).

In case of turn-over reached in 2009 as compared with 2008, among small and medium enterprises from Kujawsko-Pomorskie voivodship three groups, slightly different in size, can be distinguished. About one third of enterprises participating in the survey conducted by Dyspersja-agency declared they had 10% increase in turn-over, similarly numerous enterprises haven't noted a change of over 10% and a slightly smaller group has announced 10% decrease in turn-over. Attention should be paid to an over 10% increase in turn-over of young enterprises, that is established in the years 2005-2007: 55% firms from this group have noted it.

Among the representatives of small and medium enterprises from kujawsko-pomorskie voivodship who took part in the survey in May, 2010, positive evaluations of actual economic situation of one's enterprise indisputably surpassed negative ones, yet the in-between answer was the most commonly chosen. Nearly two fifths of respondents evaluated the condition of their firm as good, every tenth as bad and half as satisfactory. Result between the percentage of positive and negative evaluations was higher in case of medium companies than in case of small ones – and amounted to 35 and 28 points respectively.

¹²⁶ Within the framework of the research, small and medium size enterprises were classified as non-financial enterprises employing respectively, from 10 to 49 and from 50 to 249 workers.

¹²⁷ That is according to the most recent data announced by Central Statistical Office.

¹²⁸ Pomorskie voivodship has been chosen for comparison due to its geographical vicinity and especially good results in innovation activity

Needs

During the survey entrepreneurs from kujawsko-pomorskie voivodship were asked to express their opinions on the conditions in which their enterprises function. The evaluation covered 22 factors which self-government authorities may influence to some degree, directly or cooperating with business support centres. The most pressing need of entrepreneurs turned out to be improving the situation as concerns road infrastructure: as many as four fifths of the respondents (82%) decided that road infrastructure needs improvement from the point of view of the business done by their companies. Other conditions in need of improvement were the following: rates of local taxes (62% of entrepreneurs expect improvement in this respect), possibilities of receiving donations from the EU resources (59%) and predictability of local taxes (50%). Among the conditions whose improvement was expected by over one third of the representatives of the small and medium-size enterprises sector, the following were also mentioned: availability of highly qualified (44%) and low and medium qualified workers (43%), local plans of spatial development (44%), municipal infrastructure (42%) and the availability of capital (36%). Due to the importance of innovativeness of small and medium-size enterprises, attention needs to be paid to the answers concerning cooperation with colleges and research institutes: a definite majority of the representatives of small and medium-size enterprises came to the conclusion that the issue of cooperation with colleges and institutes is not at all essential for their business.

The most common obstacles faced during the first year of running a business activity were difficulties connected with obtaining capital (mentioned by one third of entrepreneurs from kujawsko-pomorskie voivodship who established their companies after 2003) and with employing appropriate workers (reported by one fourth). The lack of sufficient financial means is also the most frequently mentioned obstacle as concerns implementing innovations.

It may be assumed the the current characteristics of the small and medium-size enterprises sector will be subject to relatively rapid change (e.g. as concerns the industrial structure, the resources used), and, together with it, the needs of entrepreneurs will be changing. Moreover, some of the people running businesses do not, most probably, fully realize yet the importance of conditions whose influence on a business activity has been quickly growing recently. This is why, while striving for supporting the region's economic growth, it is worth paying attention to the conditions which are important for companies with the biggest potential to develop, even if the issues emphasized by their representatives are less important in the opinion of other entrepreneurs. Within the survey, the fact that a business has an up-to-date strategy, i.e. a written plan of subsequent phases of development, was accepted as a criterium of identifying enterprises characterised by an extraordinary development potential¹²⁹. The representatives of enterprises from this group considered, more often than others, the following to be of importance: cooperation with colleges or scientific institutions from the region and from outside of it, a possibility to establish contacts with clients and business partners from abroad, an offer concerning trainings and consultancy, the capacity of the airport and the availability of expo-centres.

The state of selected conditions

According to research into the investment attractiveness of voivodships, conducted yearly by IBnGR, in the years 2006-2009 kujawsko-pomorskie voivodship unchangeably

¹²⁹ The fact that enterprises with a strategy much more often than others noted a rise in turnover in 2009 (respectively: 40% and 26%) suggests that the assumption that having a strategy is connected with a development potential of a business. It has also been concluded that there is a positive correlation between an enterprise having a strategy and positive effects of innovative activity (among companies with a strategy 48% enterprises which implemented innovations declared obtaining such effect, while among companies with no strategy - 35%).

occupied the tenth place as concerns **transport availability**¹³⁰; however, during the last two years of that period the value of the region's transport availability rate slightly grew. The data coming from public statistics shows that between the year 2004 and 2008 a substantial growth in the length of hard surface roads in the voivodship, by over 750 km, was achieved only in case of district roads. Districts are still very active as concerns road infrastructure investments. In about three quarters of the districts at least one such investment is being realized (76%), and, true, in almost one fifth it is not being realized yet, but a decision has been taken to start the realization (18%).

In the survey with the participation of the representatives of districts from kujawsko-pomorskie voivodship it was concluded that their most frequent activity in favour of the development of entrepreneurship is **establishing tax and local fees rate at a level lower than the maximum one**. In 2009 about three quarters of the districts used the lower rates of property taxes (75%) and means of transport taxes (73%), and nearly two thirds – lower rates of local fees (63%). A substantial percentage of entrepreneurs dissatisfied with the taxes, in a situation when districts commonly use rates lower than maximum ones, may result, among others, from the lack of a conviction that a district expends resources coming from, among others, taxes in a way which is in line with the interests of entrepreneurs. Because of this, it is important for local self-government authorities to present to entrepreneurs district development plans, and also to discuss them (among others) with the entrepreneurs.

Not disputing the benefits of lowering local tax rates, it has to be noticed that the realization of this proposal on a bigger scale may make it more difficult to meet the expectations connected with infrastructure improvement. Settling local tax rates at a level lower than the maximum one by district authorities, as well as using other revenue instruments of supporting entrepreneurship, such as tax relief, leads (at least in the short run) to the limitation of resources for investments. The results of qualitative interviews show that not lowering local taxes or not using relief stands a chance of being understood by entrepreneurs if district authorities make sure to present to them a convincing explanation of such a policy.

Entrepreneurs who applied for subsidies from **EU funds** within competitions, mentioned among the problems a lengthy procedure of granting financial resources. It was clear from previous evaluation that entrepreneurs have difficulties with accessing easy to follow and reliable information concerning the support reflecting their companies' needs and with preparing application documentation.

The results of research into the investment attractiveness of voivodships, carried out by IBnGR, show that the situation in the region as concerns **work resources** is relatively good (compared with the situation in other regions). The indicator of work resources and costs used in this research is based on a few parameters: it grows with the number of highly qualified workers, graduates, and also unemployed people; it is conversely dependent on the remuneration level. However, the results of the conducted research, and also the previous research, (Haffer M. i Haffer R. 2007: 99), show a common problem of entrepreneurs from kujawsko-pomorskie voivodship connected with recruiting specialists, especially in technical professions. From the point of view of implementing technological innovations, the particularly important candidates for work are graduates of engineering-technical faculties. However, in 2008 there were as few as 22 students of such faculties per 10 thousand residents of kujawsko-pomorskie voivodship, while per 10 thousand residents of Poland – 34 (GUS BDR).

The fields connected with each other, in which the activities of districts do not keep up with the needs of the entrepreneurs, are the following: spatial planning and preparing investment sites. Admittedly, some districts display a lot of activity in this respect; however, in most cases these are districts whose situation is already satisfactory, and less frequently districts in which the situation needs to be improved urgently. Costs,

¹³⁰ It should be pointed out that the conditions of road transport are only one of the elements of transport availability, whose rate is calculated by IBnGR.

predominantly connected with developing investment sites are, undoubtedly, an obstacle towards making these sites ready. However, the degree of a given district's involvement is a crucial factor too. By spreading a local development plan over a given area, allowing service or production business activity to be run, contributes to boosting the attractiveness of such an area as an investment site.

The data provided by the Central Statistical Office makes it possible to compare kujawsko-pomorskie voivodship with the whole country as concerns equipping these regions with those kinds of municipal infrastructure which – according to the representatives of local governments – require improvement in the biggest number of districts in the region. When it comes to gas network access, the situation in that region is worse than in the country, this particularly applies to rural areas. However, as concerns water supply and sewage system, the situation in the voivodship is not much different from the average situation in the whole of Poland, the indicators for the region are even slightly higher. The condition of the water supply and sewage system infrastructure within the boundaries of the voivodship is, however, diversified (RPO WKP 2007: 14).

In the survey it has been determined that the unsatisfied demand of small-size enterprises for outside capital focuses on a range of 150 thousand up to 1 million PLN. On the other hand, medium-size enterprises, whose owners proposed better access to capital, can be divided almost equally into companies in need of financing ranking from 150 thousand to 1 million PLN, and companies interested in financial resources of between 1 million and 10 million PLN. Relating this data to the sums of loans usually granted by loan funds, it can be concluded that the unsatisfied needs of enterprises hiring from 10 to 249 persons are mostly located (in case of medium-size enterprises – almost entirely) outside the range of support which such funds can grant. Higher amounts of financing are offered by commercial banks. Small and medium-size enterprises (SME) are not, however, perceived by banks as a particularly attractive client. The evaluation of small and medium-size enterprises viewed as potential borrowers is often so negative that banks make granting a loan conditional on presenting high loan collaterals (Ernst & Young: 2009, 19-20). Because of this guarantee funds play an ever more important role in expanding the accessibility of bank loans for small and medium-size enterprises. There are substantial differences to be found between guarantee funds functioning in Poland as concerns the maximum sum of the granted guarantees. It can be assumed that at least some of the guarantee funds are able to help entrepreneurs in receiving financial resources up to 1 million PLN. This value reflects the size of the demand for outside financing reported by about three quarters of small and about half of medium-size enterprises whose needs in this respect remain unsatisfied. The achieved results suggest that the sharp discrepancy between the needs of entrepreneurs and the offer of financial institutions available for them begins from the sum of about 1 million PLN.

The unsatisfied need for financial resources is accompanied by a small number of non-commercial institutions which provide such support in kujawsko-pomorskie voivodship. This situation is especially visible in case of support concerning granting loans on better terms than those on the market. Attention should also be paid to the low accessibility of seed capital, destined for enterprises in their early stage of development, and venture capital making it possible to finance innovative enterprises which portend high but uncertain profit.

Entrepreneurs who propose improving the situation as concerns trainings and consultancy in most cases expect a better adjustment of the topics to their needs. The representatives of business support centres, operating in kujawsko-pomorskie voivodship, notice the greatest unsatisfied demand on the part of small and medium-size enterprises in case of trainings concerning EU funds as well as other sources of financing, trainings focusing on human resources management and trainings concerning IT solutions within business activity. Among the topics which do not receive enough attention on the part of the organizers of trainings the following were also mentioned:

legal regulations concerning running a business activity, intellectual property protection, security of trading, lobbying, and conducting export activity.

However, business support centres felt a smaller demand, compared to the possibilities of satisfying it, first of all in case of trainings concerning new services, products or inventions. Also the demand for support of technical sciences, services connected with implementing innovations and intellectual property protection, voiced by small and medium-size enterprises and felt by business support centres as well as research and development institutions (R&D) offering such services, did not equal the the possibilities of satisfying it.

Using the services of research and development institutions

The fact that employers do not feel the demand for some of the offered services does not mean that they are unnecessary. Such an explanation may be accurate, but it is also probable that the needs of entrepreneurs did not reflect the demand which service providers could feel. Hence, one of the problems to be overcome by supporting enterprises is the imperfection of the demand side within the market of services targetted at them. The obstacles identified while conducting the research result in the fact that the services provided by innovation centres as well as research and development institutions are not used by a major number of small and medium-size enterprises which might find these services useful. The limitations in establishing cooperation between small and medium-size enterprises and the R&D sector in the region are first of all: lack of financial resources, not being familiar with the offer of R&D regional institutions, as well as a common belief that their offer is not attractive.

A conviction shared by some of the entrepreneurs according to which most colleges in the region are not geared towards cooperating with the economy and have little to offer it, seems to be correct. At the same time, there are substantial differences between particular colleges as concerns involvement in cooperation with the economy, which the entrepreneurs do not always realize. Many colleges in the region are not interested in developing cooperation with the economy within research-and-development work. In recent years this situation has gradually but significantly changed, which is connected with the fact that financing colleges depends more and more on their involvement in doing work reflecting the needs of the economy.

From the perspective of the enterprises sector, the primary role of colleges is educating the future personnel. Human capital plays a crucial role also in implementing innovations (OECD 2010: 11). The data concerning the number of students of technical faculties is a proof that there is a problem concerning the poor adaptation of fields of study in the region to the economy needs.

A college can, moreover, perform the role of a support base for companies established by it, or by scientists connected with it, whose work is based on innovative solutions and striving for commercializing the results of scientific research. This sphere of college involvement in the development of innovative economy is one which is least developed. Colleges mostly lack both motivation to support the development of *spin-out* or *spin-off* type of enterprises and the instruments which could make it happen (especially rules regulating the cooperation of colleges with such enterprises).

In the year 2008 research-and-development activity in kujawsko-pomorskie voivodship was conducted by, apart from enterprises, 9 institutions¹³¹ (Regional Data Bank Central Statistical Office). This number should be interpreted as low: in pomorskie voivodship there were 20 such institutions, whereas the country's mean average accounted for 29 of this type of units per voivodship.

¹³¹ B&D institutions other than enterprises are entities from higher education institutions sector and governmental sector encompassing, first of all, institutes of Polish Academy of Sciences and those Research and Development Units (JBR) whose R&D work is financed mainly from resources other than budgetary (the remaining Research and Development Units are classified as enterprises sector).

As concerns the number of colleges and institutes conducting research-and-development activity, per 100 thousand residents, the situation in kujawsko-pomorskie voivodship substantially deviates from the situation in pomorskie voivodship in an unfavourable way, and even more so from the situation in the whole country. The index value for kujawsko-pomorskie voivodship (0,4) is over twice smaller than for pomorskie voivodship (0,9) and three times smaller than in case of the whole Poland (1,2). However, there can be no disproportion observed between kujawsko-pomorskie voivodship, pomorskie voivodship and the whole country as concerns the number of enterprises conducting research-and-development activity – there were respectively: 1,6, 1,7 and 1,8 of them per 100 thousand residents.

The potential of Research and development institutions, Business support centres and district offices

Equipping a college so that it can educate students of technical faculties and, moreover, so that its laboratories become an attractive support base for the enterprises sector, requires substantial expenses. The elements of the potential of colleges and R&D institutions already cooperating with the economy within technical sciences, which are vital for the high percentage of this type of institutions and, at the same time, particularly often perceived to be scarce, turned out to be financial resources and knowledge about the needs of small and medium-size enterprises from the region, as well as the level of being familiar with a given R&D institution among small and medium-size enterprises from the region.

The means devoted to run R&D activities in kujawsko-pomorskie voivodship in 2008 were over three times smaller than the means devoted to run R&D activities in pomorskie voivodship (the means coming from the state budget were three and a half times smaller, and non-state-budget means were almost three times smaller). This disproportion becomes even more visible when taking into consideration exclusively the financial outlays devoted to R&D activities in the field of technical sciences. The budgetary outlays for R&D activities in the field of technical science in kujawsko-pomorskie voivodship were almost nine times smaller than in pomorskie voivodship, and the total sum of financial outlays (i.e. both budgetary and non-budgetary) – accounted for approximately four and a half times smaller.

The resources assessed as important by the representatives of almost all the surveyed business support centres, which were considered to be scarce by as many as half of those representatives, turned out to be financial resources. For some of the institutions among the resources in even shorter supply is research and laboratory apparatus, whereas – which is obvious – these resources were important mainly for institutions classified as innovation and technology transfer centres. The third place as concerns resources in short supply was occupied by personnel. The respondents representing business support centres often pointed to the need of establishing closer relations with R&D institutions from the voivodship.

The representatives of town and district offices who took part in the survey in most cases considered a district budget to be the source of limitation of their own activities in favour of entrepreneurship – such an opinion was expressed by over half of the respondents (55%). Less than one third pointed to the number of office personnel (31%) to be a limitation. Among the weak points contacts with outside experts (13%) and the competence of personnel (7%) were clearly mentioned fewer times. The representatives of only every fourth district (26%) expressed a need to expand the knowledge of town or district office personnel as concerns topics to do with supporting entrepreneurship and they formulated such topics (over two fifths of the proposed suggestions concerned knowing how to obtain funds). It seems that – paradoxically – it is noticing the need to improve office workers' knowledge in this respect which is a proof that there is greater readiness to support enterprises.

The team responsible for supporting entrepreneurship operates in every tenth district of kujawsko-pomorskie voivodship, including all the four cities with county rights, whereas a

position with such competences ascribed – in the further 12% of districts. The lack of a position, and even more so of a team, in charge of supporting entrepreneurship seems to be understandable in small rural districts – in some of those districts there may even be enterprises no bigger than micro ones. However, a common lack of such teams, or even positions, within the organisational structures of district offices in urban areas, where the number of residents and entrepreneurs is higher, is unfavourable.

The entrepreneurship and innovations support system

The creation of a support system, i.e. a network of institutions cooperating with each other and forming the environment of the enterprises sector, is favourable for a better efficiency of the conducted activities. Thanks to the tasks division, the unnecessary doubling of work which has already been accomplished or is currently being carried out by a different institution can be avoided, it is also easier to identify areas which require intervention, but have not been developed yet. Combining institutions into a system makes it also easier for their potential clients to receive the support they need. Information concerning the available help may be easier accessible due to the fact that particular institutions inform their clients about the offer provided by other entities taking part in the system and thanks to possible shared promotional activities.

While analyzing the creation of the support system in kujawsko-pomorskie voivodship, two aspects were taken into consideration. Firstly – the relations between the institutions belonging to the environment of small and medium-size enterprises. Secondly – cumulativeness, understood as making use of the effects of the realized tasks in further work in favour of creating the system.

The leading role within the support system operating at the regional level can be ascribed to self-government authorities at voivodship level, business support centres operating beyond local scale and R&D institutions cooperating with enterprises. The chief asset of the network of connections between these types of entities in kujawsko-pomorskie voivodship is the existence of a few key players. This role is performed by institutions of a variety of types (Marshall Office, regional development agency with a majority participation of self-government authorities, employers' associations, technical college), located in two major centres of the voivodship. On the other hand, the most important downside are the insufficient contacts between business support centres and R&D institutions.

The evaluation of the effectiveness of work on the creation of the entrepreneurship and innovativeness support system in kujawsko-pomorskie voivodship is more negative. Such evaluation results from the break-off of the continuity of work in favour of the region's innovativeness development, which coincided with the change of term of office of the voivodship self-government authorities in 2006. This break-off mainly consisted in the fact that the voivodship regional council did not enact a proposal of a regional innovations strategy which was prepared within the KUJPOMRIS project. The fact that the prepared document still only has the status of a project slows down further activities in favour of the development of the region's innovativeness, depriving them of a clearly defined direction. It needs to be stressed that the continuity break-off is not complete. After the conclusion of the KUJPOMRIS project the work connected with the implementation of a regional strategy of innovations was conducted within system projects realized within VIII Human Capital Operational Programme Priority (so far mainly within RORiSI project). A positive phenomenon is also continuing one of the key enterprises started in the programming period 2004-2006, i.e. the expansion of the Regional Centre of Innovation.

The continuity break-off may also be noticed in the area of cooperation of self-government authorities of the voivodship with the environment of entrepreneurs and scientists, striving for the creation of appropriate conditions for the development of economic growth of the voivodship. The following should be viewed as unfavourable factors: ceasing the activity of the Kujawsko-Pomorska Rada Przedsiębiorczości and the

weakening of contacts between the authorities of the voivodship's self-government and the regional trade council.

The articulation of the interests of enterprises

In 2009 two thirds of small and medium-size enterprises did not report their opinions and proposals to the authorities of self-government, the personnel of territorial self-government units or an organisation representing the interests of enterprises. Most entrepreneurs – over every fifth company from a small and every third company from a medium-size group – addressed their opinions to the district authorities or to the town hall or district office personnel. The higher the level of the self-government authorities, the smaller percentage of entrepreneurs reported their opinions and proposals directly. From the point of view of realizing the principles of democracy and social dialogue within a self-government community beyond local scale – especially at the level of voivodship – organisations representing wider groups of clients, including entrepreneurs' associations, have a vital role to play. This is why the percentage of companies which reported their opinions to an organisation representing the interests of enterprises – this was done by 9% of small companies and 15% of medium ones - seems to be more important than the number of enterprises which reported their opinions directly to the self-government authorities of the voivodship.

Knowing at least one organisation representing the interests of enterprises "such as the respondent's company" in kujawsko-pomorskie voivodship was declared by about one third of entrepreneurs (32%). Among the medium-size enterprises the percentage of such companies was substantially higher than among small enterprises – it accounted for, respectively, 43% and 30%. The level of being familiar with organisations representing the interests of entrepreneurs differs depending on how old a given company is. From among the representatives of companies with the longest presence on the market, i.e. established before 1989, at least one such organisation is known to nearly half of them (48%). From among companies doing business from 6 to 21 years, this percentage fluctuates around one third (from 29% to 34% in particular detailed age groups), whereas among companies whose age does not exceed 5 years this percentage drops to only 14%. The presented results suggest that the organisations widen the scope of enterprises they cooperate with insufficiently.

Obstacles lowering the efficiency of representing small and medium-size enterprises in front of self-government authorities can be seen not only in contacts between entrepreneurs and organisations, but also between entrepreneurs' associations and self-government authorities. At the voivodship level there are events taking place which provide an opportunity to establish contacts between self-government officials and the representatives of the economy sector, and also education sector, and they confirm the importance of such contacts, too. Among such events the following can, first of all, be named: Economy Forums, organised yearly by "Integracja i Współpraca" Association. These events, however, have an occasional character. The representatives of entrepreneurs' organisations may, to a certain degree, influence the implementation of programs co-financed from EU funds and realised in the voivodship by participating in the work of the *Regional Operational Programme of Kujawsko-Pomorskie Voivodeship* Monitoring Committee and *Human Capital Operational Programme* Monitoring Subcommittee. However, the above mentioned committees, according to the role they were ascribed, deal with tasks connected with supporting entrepreneurship in a selective way, dictated by the limitations of particular programs. There is, however, lack of a forum of a constant discussion between self-government authorities and a wide representation of the enterprises sector, and also the education sector, concerning the entirety of topics connected with the creation of appropriate conditions facilitating the economic growth of the voivodship.

It has been concluded that reporting their opinions or proposals by entrepreneurs to self-government authorities or Regional and Local Governmental Units personnel is positively connected with the conviction about supporting the development of small and medium-size enterprises by self-government authorities of a given level. Among entrepreneurs

who believe that Marshall Office consistently supports the development of small and medium-size enterprises, 18% reported their opinions to self-government authorities of the region or to the Office's personnel, while from among all of the representatives of small and medium-size enterprises only 6%. In case of county offices (powiat starosty) and district offices analogous proportions amounted to respectively: 21% to 12% and 46% to 24%. Most probably the observed relation is mutual. On the one hand, observing the involvement of self-government in supporting small and medium-size enterprises encourages entrepreneurs to report their opinions and proposals. On the other, the fact that Regional and Local Governmental Units uses the opinions of the representatives of small and medium-size enterprises is perceived as a sign of taking care of enterprises and, at the same time, it can facilitate taking actions in accordance with their real needs.

The survey was conducted in the period between February and June 2010 by Dyspersja company (www.dyspersja.com).

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Departament Polityki Regionalnej

Wydział Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym

Ul. M. Skłodowskiej-Curie 73

87-100 Toruń

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Publikacja bezpłatna